

భారతి

సాహిత్య విశాసపత్రిక

వైకృతాచార్య

వెల ఒక రూపాయి

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద

జూలై 1955

సంపుటము 32

: సంచిక 7

విడివత్రిక వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

జూలై 1955

ప్రాణదీపము	దాశరథి	..	1
రెండుగీతాలు	శ్రీ బి. వి. సింగరాచార్య	..	2
పతితుడు	శ్రీ కంచి వాసుదేవరావు	..	3
అనభ్యత అంటే ఏమిటి	అబ్బిల్ డాన్ నాయ్	..	20
దానపుడు - మానపుడు	మురమూ	...	30
జయాపజమాలు	“శండిల”	...	33
యక్షగాన కవయిత్రులు	శ్రీ యస్వీ జోగారావు	...	47
సూర్యోదయం	శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు	..	56
సూర్యోదయము	శ్రీ కర్ణ రాజశేషగిరిరావు	...	69
అనుభూతి	శ్రీ ఇసుకపల్లి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి	...	75
కొండవీటి రెడ్డిసృపతులు	శ్రీ కోన వేంకటరాయశర్మ	...	83
విభావరి	శ్రీ దిగుమర్తి సీతారామస్వామి	...	88
కలగూరగంప			89
గ్రంథ విమర్శనము			97

త్రివర్ణ చిత్రము : ‘కై నేత’—చిత్రకారిణి : కుమారి శ్యామాకాండీన్య

డాల్డా నాకు మంచిది

అందరికీ మంచిది
ఎందుకంటే అది చుట్టమైనది
డాల్డా రయూబేయెనైనపుడు
చేతితో తాళవడము మరియు దానిని
శుభ్రముగాను, రాజాగాను ఉంచుటకు
గారిచోరని సీలు డబ్బాలలో నింపబడును.

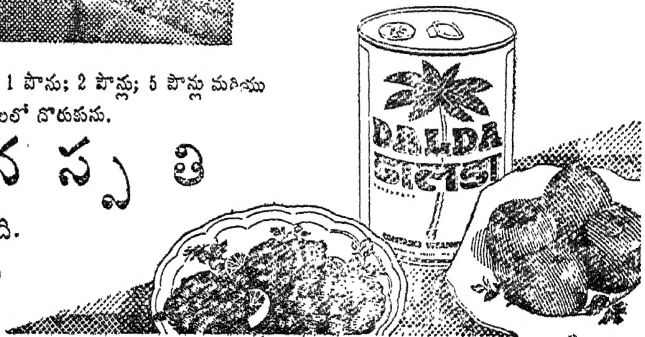
అందరికీ మంచిది
ఎందుకంటే అది పుష్టికరమైనది
అతి శ్రేష్ఠమైన భారగాయం నూనెలో డాల్డాను
రయూబేయెనకు ఉపయోగించబడుటచే — అది
లరోగ్యాన్ని కలిగించు విటమినులు 'ఎ' మరియు
'డి'లను హావ కలిగియున్నది.

డాల్డా వనస్పతి నిష్టలకు ఎదుగుటకు, శక్తికి అపు
సరమగు తావా క్రొవ్యవద్యాలను యిస్తుంది.
వంటమగూర్చి ఉచిత సలహాకొరకు, ది డాల్డా
అడ్ వై నరీ సర్వీస్, ఇండియా హౌస్ (బి.వి.బి.కి
ఎదురుగా), బొంబాయి 1కి వ్రాయండి.

భారతదేశంలో అన్నిచోట్లా 1 పౌను; 1 పౌను; 2 పౌను; 5 పౌను మరియు
10 పౌను డబ్బాలలో దొరుకును.

డాల్డా వనస్పతి

వంటకు దివ్యమైనది.
ఖర్చు తక్కువ

ర సెటె

చిత్రకారిణి: కుమారి శ్యామాకౌశిక్య

ప్రాణదీపము

దాశరథి

అయిదురేకుల దీపకళికను
ఆర్యజూచెద రెవ్వరు ?
తారకా నవజ్వలబిందువు
లారనిచ్చునె బ్రతుకుదివ్వెను !

2

విచ్చుచున్నవి నీపకళికా
నిరళ దళములు కోర్కెలట్టులు;
విహగమై ననదీప కీలిక
హరణముగావించె దిక్కులు.

మ్ము, దీపాంకురము ముద్దిహ
రమ్య పుండానిల కుమారా !
నర నరములు కాంతిలహరిక
నర్తనము గావించగా—

4

గగన సీల శిలావిసర్జిత
కాంతిసౌధ శ్శిగ్రాగనీమల
పుచ్చమై చైతన్య నేత్రము
పుల్కుపుల్కున చూడగా.

నిశ్చమంతయు తత్ప్రసీవ
ప్రియ శిఖాగ్నిజ్వలించు చున్నది;
తచ్చిఖా కోష్ఠస్వమే మన
తరతరముల్ బ్రతుకుచరితము.

6

మల్బలై మన గ్రుడ్డి వాంఛలు
మలిన మొసరించును మనస్సును;
ఉరుములుగ ఉల్కావతనముగ
ఉడుకునెత్తుటి తవ్వలు !

ఈ లఖిండాజాండమందాన
ఇంత చిన్న వికారిహిమము
ఎంతగా కాంతిల్లుచున్నదో
ఎరుగుమా జగమా!

8

గగనములు పడిపోయి, సాగర
గణము పాతాళమున కింకిన
గాని ఈ ప్రాణప్రదీపిక
కాంతి తగ్గదు; సత్యము.

రెండు గీతాలు

౪ వి. సింగరాచార్య

౧

నీదు పాదపీఠ మిచట
నీ పదాళి చెలగు నచట
పతితులు పేద లనాథలు
బ్రతుకు బండి లాగుచోట.

ఏను నీకు నతి నేయగ
నెంతగ ప్రయతించిన ప్రభు!
అంటదు నా నతి నీపా
దాంచల మట నెటనో యుండె—
పతితులు పేద లనాథలు
బ్రతుకు బండి లాగుచోట.

దురహంకారుల వినతులు
చొరగలేవు కాబోలును
నిరుపేదల వేసములో
నీవు మనలుచుండు వీట—
పతితులు పేద లనాథలు
బ్రతుకు బండి లాగుచోట.

నా మానస మేనాటికి
స్వామి చొరగజాలదేమొ!
తోడులేని వారికి చే
దొడ్డ నీవలరు చోట—
పతితులు పేద లనాథలు
బ్రతుకు బండి లాగుచోట.

౨

మూఢమతీ! నీ మూపున
నీవె యెటుల నూరేగెను?
బిచ్చగాడ! సీపు నిన్నె
బిచ్చమెత్తి ఏమి గొనెను?

సర్వభారములు వహించు
స్వామి పాద నీమను నీ
సర్వ భార మర్చణమ్ము
నలిపి మనుము నిశ్చింతగ

మూఢమతీ!...

నీ మోహము-తన యూషిరి
తోముట్టిన తిరువళికను
ఆర్పివేయు నోయి తాన
ఆ క్షణమ్మె వెరపు లేక

మూఢమతీ!..

మోహమలిన కరముల గొన
బోలదోయి నీ వరములు;
స్వచ్ఛమైన ప్రేమ లతా
సుమములె చిర శుభకరములు

మూఢమతీ!..

* రవీంద్రుని 'గీతాంజలి' నుండి.

ప తి తు డు

శ్రీ కంచి వాసుదేవరావు

సాత్రలు

మధుసూదనరావు, నిర్మలాదేవి, శేఖర్, మూర్తి, గోపీ

మొదటి రంగము

* * మధుసూదనరావు : సడకకుర్చీలో కూర్చుని పేపరువంక చూస్తూ వుంటాడు. అప్పుడప్పుడు, తలనెత్తి స్కాకి ఎవరికోసమో చూస్తుంటాడు. నిర్మల ఒక శ్రేణిలో రెండు కప్పులు కాఫీ పెట్టుకుని ప్రవేశిస్తుంది.

మధుసూదనరావు : ఆమృతా వచ్చా!... పేపరు మెగానికి కప్పుకున్నా మనస్సంతా దేవిగారిచ్చే కాఫీమీద! చూతావా ఎనిమిదయిపోయింది?

నిర్మల : (కాఫీకప్పులు బల్లమీదపెట్టి) ఇవాళ గొల్ల వచ్చేటప్పటికి ఆలస్యయింది. ఆలస్యమైనా దక్కినవి నీళ్ళివాలె. కనుక ఆశ్చే మనసు పెట్టుకుంటే మిగలేది ఆధాభంగమే (అని నవ్వి) అయితే శేఖరు వడీ?

మధు : (కాఫీ కప్పును అందుకుని) మల్లో పెట్టెనంతా దిమ్మరిస్తున్నాడు. ఏం పారవేసుకున్నాడో.

నిర్మల : పారవేసుకోడు. ఎక్కడో పెట్టి మర్చిపోతాడు. వారానికి రెండుసార్లు ఆ పెట్టె సర్దుతాడు. ఏంలాభం? మర్నాటికల్లా అది మామూలు.

మధు : (కాఫీ తాగేసి, కప్పు బల్లమీద పెడుతూ) అతను బ్లసెన్ని సార్లు సర్దివా ఆ పెట్టెలో చూస్తే సమస్త క్రిమిటకాది జంతుజాలం నివాసం చేస్తున్నట్టు వుంటుంది... (తెలివిగా మాట్లాడినట్లు నిర్మలవంక చూసి ఓ నవ్వునవ్వుతాడు.)

నిర్మల : (తిను నవ్వుతూ) పరిచోసాని కేం వచ్చేరెండి. అతన్ని పిలవండి కాఫీ చల్లారిపోతోంది.

మధు : ఏం నంగనాచిని? ... మీ బావని నేను పిలవాలా? అతన్ని పిలవడానికి బిడియమా!... పాపం! — శేఖర్!... తర్వాత సర్దుకుందుగానిలే! రా! కాఫీతీసుకో చల్లారిపోతోంది.

శేఖ : (లోపలికి వస్తూ చేతి గడియారంవంక చూసుకుని అబ్బో అప్పుడే ఎనిమిది చాటిందే!... (కుర్చీలో కూర్చుని కాఫీకప్పు అందుకుంటాడు).)

నిర్మల : చల్లారిపోయిందేమా!... చెప్పలేట్టనా?... శేఖ :

అక్కర్లేను ... వేడిగానే వుంది ... కాఫీ కప్పు అందుకుని గబగబా తాగేస్తాడు.

మధు : ఏమిటి శేఖర్ వెదుకుతున్నావు?

శేఖ : ఏముంది? ఓ నేపీహితుడు వ్రాసిన వుత్తరం. దానికి జవాబు వ్రాయాలి. ఆ వుత్తరం ఎక్కడ పెట్టానో మర్చిపోయాను. దాన్ని పట్టుకునే ఓప్పటికి తాతలు దిగి వచ్చారు. ఇప్పుడు ఆ పెట్టెనంతా సర్దుకోవడానికి తలపాణం తోకకి వచ్చింది.

నిర్మల : ఏమిటో అంత జర్జూరుగా జవాబు యివ్వ వల్సిన వుత్తరం. (అని చిలిపిగా నవ్వుతుంది).

మధు : (కొంచెతనంగా) నిర్మల భయమంతా అదేదో ప్రేమలేఖేమైనది. (నవ్వుతాడు)

నిర్మల : మధ్య నాకు దేనికో భయం ?

శేఖ : ప్రేమలేఖా కాదు, విరహగీతమూ కాదు. కేవలమూ ఓ స్నేహితుడు వ్రాసిన వుత్తరం.

నిర్మల : అయితే ఏం లాభం? ... యిలాళే యంత కష్టపడి పైపై సర్దావు ... రేపు మల్లా మామూలే! ... మల్లీ యింకేవో కన్పించదు. (అలాచనగా) ఎన్నాల్లిల్లా? నీ వస్తువులు నువ్వు సర్దుకోలేవు. సర్దుకున్నవాటిని నిలుపుకోలేవు. నీ ఆవసరాల్లో నీరు తెలియదు. నీ గురించి శ్రద్ధవహించి, నీ బాధ్యత వహించే ఒక స్త్రీ నీరు ఆవసరం.

శేఖ : మరో స్త్రీ ఎందుకు నిర్మల?

ఆవసరాలన్నీ నీరు తెలుసు.

మధు : అదికాదు శేఖర్! ... నేనూ నిర్మలా, నువ్వంటే ఎంత శ్రద్ధదూషినా ఆ తీరే వేరు. నువ్వు చిన్నవాడివి... ఎంతో జీవితాన్ని అనుభవించవల్సినవాడివి. నువ్వు తిరిగి ఓ ఇంటివాడివి ఎందు కవకూడదూ?..

: (బాధగా) మధూ! బహుశా దుక్కొని గురించి నీవు విశేషంబావు... దుక్కొని సంగతి నిర్మలకి బాగా తెలుసు. నా ఆశ్రద్ధ నాకు గుర్తు రాకుండా చేసేది. (జేబు దుమలుతో మొగము తుడుచుకుని) ఆ రెండేళ్లు నేను భూలోకంలో స్వర్గం చూశాను. ... దురదృష్టవంతుణ్ణి... నా స్వర్గం స్వర్గంగా అయిపోయింది.

మధు : దురదృష్టం శేఖర్! ... గడచిన గాథలు తివ్ర కోవడము జేసికి?

శేఖ : (ఆగమండా) జీవితంలో నా భార్యగా వుండడానికి ఒక స్త్రీకే అధికారముంది. ఆ స్త్రీ పోయినంతమాత్రాన మరో స్త్రీ ఆ స్థానం ఆక్రమించలేదు. నేను ఎవరి నయినా కౌరవించవచ్చు—కాని భార్యగా

ప్రేయసిగా ఎవర్నీ ప్రేమించలేను. (ఒక్కసారిగా తగ్గిపోయి) ... అయినా నాకు యిప్పుడు వచ్చిన లో ప్రేమిటి? ... నాకు కొవల్సిన దేమిటి? నా అవసరాలు చాలా కొద్ది... మీ రిద్దరూ సర్వభూ నా శ్రేయోభిలాషులు. అంగుక నే ఎవ రేమనుకున్నా... నా మూలాన మీ రసనం దల పాలవుతున్నా... మీరు నన్నెంతో ఆత్మీయులుగా ప్రేమిస్తున్నారు. ఈ జీవితము ఇలాగడే చివోవడంకన్న అవ్వచ్చు మేమిటి?

నిర్మల : ఇంత బాధపడ్డావని తెలిస్తే ఆ ప్రశంసే ఎట్టేదాన్ని కాదు తుమిందు. (కాఫీకప్పులు తీసుకుని లోపలికి వెళ్లిపోతుంది).

మధు : మరేం బాధపడకు శేఖర్! ... యిక యీ ప్రసక్తి మల్లీ లేను. నువ్వు నా ఆత్మీయుడివి... అంగుకని ఆస్వాదమును చనవు తీసుకుంటూ వుంటాను.

: మీ రిద్దరూ ఏవో అన్నారని నేను బాధపడడంలేదు. (సంచర్చించి మార్చాలని) అయితే నిన్ను నేను చెప్పిన సంగతి ఏం చేశావ్?

మధు : ఏమిటి? మీ ఆఫీసులో ఖాళీ అయిన కైన్ ట్రైపిస్తు పోస్టుకి నిర్మల ఎందుకు ప్రయత్నించరాదనేనా?

శేఖ : అదే—మూలోచించావ్?...

మధు : నిర్మల మెచ్చు హాం దూ ట్రైపు గైడింగూ పాసయిందనుకో—కాని నిర్మలకి పువోగం చేయవల్సిన ఆవసర మేముంది?

శేఖ : ఆవసరమనీ కాదు—అది శాకపోతే యంత పెద్ద సంసారం గడవదనీ కాదు... అన్ని పనులూ ఆవసరముండే చేస్తున్నామా?... ఇంట్లో పూరిత కూర్చునేదానికన్న నెలకీ ఓ ఎవభయ రుచియిలు సంపాదించుకోకుండా... ఇంతకీ నీ ఉద్దేశం స్త్రీ పువోగం చేయకూడదనా?

మధు : అబ్బే అది కాదు. ఆవసరముంటే తప్పక చేయవల్సిందే! మనం పువోగాలు చేస్తున్నాం చాలదా?... ఏం సుఖపడుతున్నాం.

ప తి తు డు

యజమాని కెక్కడ కోపము వస్తుందోనన్న భయం, ఆత్మని చంపుకోవడం మనం చేస్తున్న పనే!...ఆ బెడద ఆడవార్లకి కూడా జేనికి? హాయిగా వున్న యింటిని దిద్దుకుని ఆ ఇంటిని స్వర్గము చేయడంకన్న ప్రస్తావనలు చేయగల మహత్తరమైన పుద్గళ్యం ఇంకేముంటుంది?

శేఖ : ఇప్పుడీ యింటిని యిరవై నాలుగు గంటలూ సర్దువలసిన అవసరమేముంది?

మధు : ఇప్పుడంటే ఇప్పుడు కాదు, శేషటికి సంసారం పెరుగుతుంది అప్పునా?...

శేఖ : రెండుంటికి ఎప్పుడయితే తూగడో అప్పుడే మానుకోవచ్చు.

మధు : ఒకసారి ప్రవేశించడం, మానుకోవడం ఇరవై జేనికి?...హాయిగా ఏవో పుస్తకాలు, పత్రికలు చదువుకోక.

[ప్రక్కయింటి మూర్తి ప్రవేశం]

మూర్తి : ఆహా! ఇస్తూ యిక్కడే వున్నారా?... రామలక్ష్మణులు!...ఇంకా ఆఫీసుకు తైం కాలేమా?... ఇస్తూ వక్క తల్లి బిడ్డల కన్నా ఎంతో ఆనోద్యం గా ఉంటారు!..

మధు : ఏం యిలా వచ్చాగు కూర్చోండి.

మూర్తి : (కూర్చుని) ఆఖ్యే ఏం జేదండీ! ఏమైనా పత్రిక కానీ, నవలకానీ తీసుకుని చదివిద్దామని...

శేఖ : చదివిద్దామనే...పాపం! (అని హేళనగా నవ్వుతాడు)...

మూర్తి : అంటే మీ పుస్తకం?

శేఖ : మనలోమాట! ... మీరు ఫిల్ముయింకి మా నాయంత్రం యిస్తానని చెప్పి తీసుకువల్లి రెండు నెలలయింది ... యింకాకా దాని పూవునే పేగు చూడలేదు.

మూర్తి : (బుర్ర గోక్కుంటూ) ఎక్కడో వుంటుందండీ! చితికి పంపిస్తాను.

ఇంకా నడుకుతూనే వున్నాడు. అయినా నా పిచ్చికాని తీసుకు వెళ్లిన ఏ పత్రిక తిరిగి యిచ్చిన పాపాన పోయారా?

మూర్తి : ఏమిటండోయి?...అంత నిష్కారంగా మాట్లాడుతున్నాడు?...ముష్టి పత్రిక... అయినా యీ విషయంలో మీ జోక్యం జేనికి? నేను తీసుకువల్లింది మధుసూదన రావు గారిదగ్గర. ఆయనకు లేని తొందర మీకు జేనికి?

శేఖ : అవును నాకు జేనికి తొందర?...యిప్పుడా పత్రిక ముప్పదయిపోయిందా?...సరే మీతో పుస్తకం జేనికి? కాలంంటే పత్రిక కొనుక్కోండి! (లోపలికి విసురుగా పోతాడు)

మూర్తి : (తెప్పరిల్లుకుని) మాతారండీ ఆయన దురుగు తనం?

మధు : ఏవో కుర్రతనంలెండి! అందరూ మన సులో మాట దాచుకోలేదు చూడండి...

మూర్తి : (అంతరార్థం గ్రహించలేక) అల్లా అని ఎంతమాటబడితే అంతమాట ఎవర్ని బడితే నారిన నేయడమేనా చెప్పండి!...మిమ్మల్ని మానికానీ! ... అయితే మధుసూదనరావు గారూ తెలియక అడుగుతాను. అన్యధా భావించకండి...

మధు : తెలియక అడిగేటప్పుడు అన్యధా భావించడాని కేముంటుంది? అవశ్యము కానివ్వండి. మీరూ మామంచికే చెప్తున్నారు.

మూర్తి : అంగుక నే చెప్పసాహసిస్తున్నా!...అంటే నావుద్దేశ్యము యిదనికాదు! ... నలుగురూ ఆ సేమాటే సేమా చెప్తున్నాను. మనకి మనం మంచి అనుకుంటే సరే చెప్పండి!...నలుగురూ మనకుంచి ఏమనుకుంటున్నారో యోచించుకో అక్కర్లేదా? నలుగురూ విమర్శించే పని మనం చేయడం జేనికి చెప్పండి!...

మధు : ఇంతకీ తమరు అసలు విషయం నెల వివ్వడంలేదు.

మూర్తి : (టక్కున) శేఖరం మీ బంధువే అనుకోండి! ... అయినా ఎన్నాళ్లు యిక్కడ వుంటాడు? ఎంతయినా పరాయియిల్లు. చెల్లి పెటాకులు లేకుండా ఎన్నాళ్ళిల్లా వుంటాడు చెప్పండి.

మధు : ఎన్నాళ్లున్నా మేము అతన్ని పరాయి వాడుగా అనుకోవడం లేదు గాదండీ!

మూర్తి : మీరు అమాయకులు... తెల్లవన్నీ పాలను కుంటారు, అందరూ ఏమనుకుంటున్నారో...లోపలనుంచి నిర్మల గొంతు: తొందర పడకు శేఖర్!

శేఖ : (దుాకుడుగా వచ్చి) మూర్తిగారూ! అందిరి తరపునా తమరు వకాల్తనామా పుచ్చుకుని వచ్చారు. ఈ కేసులో మీ ఫీజెంతి?

మూర్తి : (ఒక్కక్షణం చిత్తరపోయి—నెంటు నే తెప్పరిల్లుకుని) ఇంకులో నాకు ఒరిగే దేముంది? కేవలం (మధునూదనరావు వంక చూపిస్తూ) నేను వారి శ్రేయోభిలాషిని.

శేఖ : అవును పాపం. అందుకని వారి నుద్దరించడానికి వచ్చాను! ... నామూలాన వారికి కలిగే అపఖ్యాతి తొలగించడానికి పూనుకున్నాను! ... వారంటే నిజంగా ఎంత అభిమానమండీ?...

మూర్తి : (సహనాన్ని కోల్పోతూ) పరిహాసాని కయినా సత్యం మాట్లాడారు. అసలు మీ మూలాన కదూ?

మధు : మూర్తిగారూ ఆవేళంతో మీరు అసభ్యంగా మాట్లాడుతున్నారు!

మూర్తి : నేనా అసభ్యంగా మాట్లాడేది! ... మధు నూదనరావుగారూ మీరూ నన్నిల్లా ఆంటే ఎల్లా!...ఇంకా శేఖరంగా రన్నారంటే అర్థం చేసుకోగలను.

శేఖ : (కోపంగా) అంటే నీ వుద్దేశ్యం?...

మూర్తి : (గట్టిగానే) గొంతు చించుకున్నంత మాత్రాన బెదిరిపోతా ననుకున్నావా?... నా వుద్దేశ్యం...ఇక్కడ మీ కన్నిరకాల సదుపాయాలు ఉన్నాయని...

శేఖ : పటవ్!...రాస్కెల్!...మండు బయటికి నడు, లేకపోతే... (మీదికి వెళ్తాడు. మూర్తి రెండడుగులు వెనక్కి వేస్తాడు. 'ఆగు శేఖర్' అంటూ మధునూదనరావు లేచి శేఖరాన్ని వారిస్తాడు.)

మూర్తి : ఏం చేస్తావేం?...

శేఖ : (ఆవేళంతో రొప్పవూ) పిచ్చిగా వాగితే ఏదయినా చేస్తాను.

మూర్తి : ఆ చేనే మొహమే! ... బయటికి రా!... ఎవరు ఎవర్ని ఏం చేస్తారో తెలుస్తుంది... మధునూదనరావుగారూ ఆలోచించుకోండి (బయటికి వెళ్తాడు).

శేఖ : (రొప్పవూ) కుర్చీలో కూలబడతాడు.

మధు : (అతిని పిచ్చు నిమురుతూ) పిచ్చి శేఖర్!... ఎందుకంత ఆవేళ?...

నిర్మల : (ప్రవేశిస్తూ) వెళ్లాడు!...ఎవ్వడూ ఏదో అనందే వెళ్తాడు. ఎవరిబ్రతుకు వారిని బ్రతక నివ్వకు కొబ్బోలు.

(ఆవేళం పూర్తిగా చిగ్లారదు) రానిస్తూంటే సరి.

మధు : (నింపాడిగా!...) ఎందుకు అతేనన్న మాటలకి మీరు యింత యిసవుతారు?

శేఖ : అంటే నీ ఉద్దేశం?

నిర్మల : అతేనన్న మాటలకి మీరు ఏమీ బాధపడరా?

మధు : పడను. ఎవరో ఏమో అన్నారని నునం భయపడడం చేరికి? ...అందుకే మనసులూ ఒకే ఉన్నతి స్థాయిలో వుండవు ... వారు ఆ విధంగా తిప్ప మనో విధంగా ఆలోచించలేరు. వారిని చూచి జాలిపడాలిగాని ... వాళ్లలోపాటు మనమూ సభ్యత మంచి పోవడం మేం భావ్యం?

శేఖ : నీఅంత సహనం నాకు లేదునుమా!

మధు : సరే ఇక ఆది పోనియ్యండి...యినాళ నినిమా (ప్రొగ్గాం...సాయింత్రం అందరూ రెడీగా వుండండి.

: సినిమాకా?

నిర్మల : యివాళేనా?

మధు : అవును యివాళే. సునాకాహానర్థ పిచ్చుగు, యివాళేటితో ఆగు. శేఖర్ ఏకాగ్ర కట్టి పెట్టి ఆరింటికే యింటో హాజరు చేయించుకోవాలి. నిర్మల! నువ్వు ఆన్నిపనులూ తెనుల్చుకొని రెడీగా వుండాలి.

: ఓ! కే! (అంటూ వెళ్తాడు)

నిర్మల : మనిషికి సినిమాలంటే ఏం సరదా!...

వ తి తు డు

మధు : అవును నిర్మలా!...నిజం చెప్పావు! ...
 చదవడానికి ఓ పుస్తకం, గీయడానికి ఓ
 బొమ్మా...చూడడానికి ఓ సినిమా...షికారు
 చేయడానికి ప్రశాంతమయిన పున్నమరేయి.
 యిది వుంటే నాకికేం అట్టులేదు...

నిర్మల : అవును యిదివుంటే నేను అక్కలేనుగా!...

మధు : ఇవన్నీ ఓయొత్తా!...నీవో ఎత్తా!...నీవు
 లేనినాడు నేనూ వుండను.

రెండవ రంగము

* * హాస్పిటలులో ఓ గది...బెడ్ రూమ్ ద
 మధు సూదనరావు వడుకొని
 వుంటాడు. కళ్ళకి మొగానికి కట్టుకట్టి
 వుంటాయి...ఆ మంచంపైన '21'టి
 నంబరు వుంటుంది. నిర్మల
 ప్రక్కనే కూర్చుని వుంటుంది.
 జట్టంతా రేగిపోయి వుంటుంది.
 మొగమంతా వాచివుంటుంది...
 చూస్తే బాగా ఏడ్చినట్లు వుంటుంది.
 మాట చాలా బడలికగా వుంటుంది

మధు (మూలుగుతూ!) నిర్మలా! నిర్మలా!
 నిర్మల ఇక్కడే వున్నాను! ఏం కావాలి?
 మధు ఇక్కడే వున్నావా (జాలిగా) నిర్మలా
 నన్ను విడిచి ఓక్షణమయినా వుండవలసినదా!
 ఇక నీవు లేకపోతే నా బ్రతుకే లేదు.

నిర్మల : అబ్బ! కాసేపు విశ్రాంతి తీసుకోరూ!

మధు : కాసేపేం కర్మ! ... ఇక పూర్తి విశ్రాంతి.
 [శేఖరం ఆదుర్దాగా లోపలికి వస్తాడు.
 ఆతనిముఖంలో ఆందోళన వ్యక్తమవుతూ
 వుంటుంది]
 (వస్తూ) ఏం జరిగింది? ఎల్లా జరిగింది?
 మధు ఎవరూ! ... శేఖరా! ...రా
 చూశావా నాస్థితి.

శేఖ : (మధుకి మరోసారి నవ్వుతూ) ... ఎల్లా
 జరిగిందీ చాచుకుంటా?...

నిర్మల ఇంక ఎక్కడా వున్నావాలు దొరకనట్లు
 ఆ కెమికల్స్ ఫ్యాక్టరీలో పనిచేస్తుంటే నే
 అనుకున్నా...ఎప్పుడో అప్పుడు యిట్లాం
 టిది జరుగజోసినది.

మధు గ్రహచారము కానీ!...యిదివరకు ఎన్ని
 నాల్గు ఆ ద్రావకముతో ఎక్స్ పర్ మెంట్
 చేయలేదు?...ఇవాళ నా కర్మం కాలి అలా
 ఎక్స్ ప్లోడ్ అయిందిగాని ... ఈ ఒక్క
 సంఘటనతో జీవితంలో ఎంగుకూ కొర
 గానివాడి నయ్యను—నా కర్మ...

(ఆతురతి భయమూ కలిసిన గొంతుతో)
 అయితే యిక ఆ కళ్ళు రావా?...డాక్టర్లు
 ఏమన్నారా?

మధు : ఏమంటారు? ఏదో ధైర్యం చెప్తారు!
 అంతకంటే ఎవరు ఏం చెయ్యాలి? (గాడ్లది
 కంగా) నిర్మలా? యీ ప్రమాదంతో నా
 ప్రాణం పోయివుంటే బాగుండేది...కానీ
 నేను దురదృష్టవంతుణ్ణి. జీవితమంతా
 నేను యిక ఒకరిమీద ఆధారపడివచ్చిన
 నికృష్టపు బ్రతుకయిపోయింది...నిర్మలా!..
 నాకు చావు రాకూడదు!...నే నేం పాపం
 చేశాను?

నిర్మల (అతికష్టమీద తనని తను సంబాళించు
 కంటూ)...అబ్బ వూరూకోరూ?

మధు : ఊరూమంటున్నావా? ఎల్లా ఆనగల్గు
 తున్నావా మాట?...ఎట్లా ఏమని వూరూ
 కోను? (బాధగా) యిక యీ ప్రపంచాన్ని
 నేను చూడలేను. ఒక నవల చదవలేను.
 ఒక సినిమా చూడలేను. వెన్నెల అందాన్ని
 చూసి ఆనందించలేను. నాకు మిగిలింది
 చీకటి ... అతి భయంకరమయిన చీకటి.
 పుట్టు గ్రుడ్డివాడు ఎప్పుడూ వెలుగుచూసి
 వుండడు కనుక వాడికి చీకటి భయముండదు.
 కానీ ఒకసారి వెలుగురులో వున్న సౌంద
 ర్యాన్ని అనుభవించిన నేను చీకటి నెల్లా
 భరించగలను?

శేఖ : (ఓదార్చుగా ధైర్యం చెప్పాలన్న పుష్కళ
 ముతో) మధూ!...నీకన్నీ తెలుసు....నేను

చెప్పగలిగినవాడిని కాదనుకో!...నీ బాధని నేను పూర్తిగా అర్థం చేసుకోగలను?... కాని బాధపడి దిగులుపడి ఏం చెయ్యగలవు? భగవంతుడు నీకు చేసిన యీ అన్యాయానికి మానవుడు ఎల్లా నిష్క్రమితి కల్పించగలడు చెప్వో?...యీ నూతనజీవితాన్ని ఆత్మ ధైర్యంతో ఎదుర్కోవాలి.. యీ సంస్కారాలలో ధైర్యంగా ముందుకు సాగు!...

మధు : (పున్నట్టాంకి పుణ్యేశ్వరంగా) ఆత్మధైర్యమూ, జీవిత సంస్కారమూ ! ... వడ్డన కూర్చుని ఎన్ని కబుర్లయినా చెప్పవచ్చు. అయినా నా సరికొని ఎవరిదగ్గర ఏమి ఆశించగలను?

శేఖ : (సంపన్నులు మార్చాలని) నిష్క్రమి! యీ సంగతి మీ వాళ్ళే...యింకని అన్నగారికి తెలియపరిచారా?...

నిర్మల : (నిరుత్సాహంగా) తెలియపరిచాను.

మధు : (నిష్క్రమగా) తెలియపరిచినా ఏంటాధం? వస్తాడు. అయ్యో ఎంతపని జరిగిందంటూ విచారం పలిబుద్ధుతారు. తర్వాతి అందరూ వచ్చినదారి నే జోతారు. అయినా అంత కంటే ఎవరుమటుకు ఏం చేయగలరులే!...

నిర్మల : (చేతులు నలుసుకుంటూ) ఏం చేయాలో తెలియడం లేదు.

శేఖ : ఇంతకీ కంపెనీవారు ఏమంటారు?...

మధు : నువ్వు వట్టి పిచ్చివాడివయ్యో!... ఎవరు మటుకు నా కర్మాని కేం చేస్తారా!... నన్నెరుగున్నవారంతా నిజంగానే నన్ను చూసి జాలిపడ్డారు...మా జనరల్ మేనేజరు మంచివాడు. నామీద సదభిప్రాయ ముంది...యీ ప్రమాదం ఆయన కంపెనీ ఆవరణలో జరిగిందికనుక నాకు కొంత సద్వర్తనకోర మిప్పిస్తాడు...దానితో ఆయన బాధ్యతా తీరిపోతుంది.

శేఖ : అంతకంటే ఎవరుమటుకు ఏం చేయగలరు?

మధు : మరి రేపటినుంచి నా గతి?...నా బ్రతుకు యింక ఎల్లా వెళ్లి మారుతుంది?...యింకా ఎన్నాళ్ళో నేను బ్రతుకుతాను...యిన్నాళ్ళూ ఎవరిమీదో ప్రతిదానికీ ఆధారపడాలా!...

ఇవన్నీ తలచుకుంటే నా గుండె లిరిసిపోతున్నాయి ... కాని అందరూ ధైర్యంగా వుండాలని చెబుతారు...ఆత్మ ధైర్యమూ, జీవితసంస్కారమూ యీ చవట కబుర్లు నన్నెల్లా పూరడిస్తాయి?

నిర్మల : రోజులు గడవక అట్లాగే ఉంటాయా?... మనకి దారి కనిపించనే కనిపించదా?

మధు : దారా!...యింకా నాకే దారి కనిపిస్తుంది.

నిర్మల : అట్లా అనకండి!...మీరు కావల్సినవాళ్ళు మిమ్మల్ని ప్రేమించేవాళ్ళు పున్నంతికాలము మీ కేలోటు జరిగినా.

మధు : ఉన్నాను ... నువ్వు, కేసరం...నా బెంగ అది కాదు...రేపటినుంచి మన సంసారం ఎలా గడుస్తుంది? నా ప్రియ సద్వర్తనకోరం ఎన్నాళ్ళు వస్తాం?

శేఖ : (చురుచుగా) ఆ విషయంలో బెంగ ఎందుకు చెప్వో? నేను పర్యవేక్షిస్తున్నాను. నా సంపాదనలకు మన మగాడుపట్టాలు గడవకపోతాయా?

మధు : (చెబుతన్నట్టు) నీమీద ఆధారపడవనా?

శేఖ : ఏం! ఆమాత్రం ఆధార నాకు లేదా?...

మధు : కాని...జీవితమంతా నీమీద ఆధారపడి వుండవనా?...అయినా నువ్వు రేపు పెళ్ళి చేసుకుంటే?

శేఖ : నేనా!... పెళ్లా?...యీ విషయంలో నీ కింకా నానుంచి అనుమానముందా?...

మధు : పోనీ అనుమానం కాదే అనుకో! ... యీ భారం నువ్వు వహించడానికి ఏమీ బాధపడవే అనుకో!...కాని చూసేవాళ్ళకి ఎలా వుంటుంది?

శేఖ : ఎవరో ఏవో అనుకుంటారని మనం భయపడినట్లుంటే అసలు నేను నీయింట్లో వుండగలిగేవాడినా?...ఆలోచించుకో!...నువ్వు ఎల్లాగూ వకరిమీద ఆధారపడాలి!...ఆ ఆశ కాళము నాకు ఎందుకివ్వకూడదా?...

మధు : వీలేదు! నువ్వు అభివృద్ధిలోకి రావల్సినవాడివి. జీవితమంతా నేను నీ మేళుకు గుడిబండ్లాగా వుండలేను—అసంభవం!

ప తి తు డు

- నిర్మల : దీన్ని గురించి యింత తర్కం దేనికి?... శేఖ : (రెడ్డునాచివంక చూసుకుని) అబ్బా ఎనిమిది బావయింది మనూ! బజారు నుంచి నీ కేవలం నా తీసుకురమ్మంటావా?
- శేఖ : (సంతోషంతో) సమయానికి గుర్తుచేశావు నిర్మల! మనూ! ఆవసరమయితే (ప్రీతి) పువ్వుగిం చేయవల్సిందే అన్నావుగదా!
- మధు : (ఒక్కసారి పులికిపడి) అందుకని యిప్పుడు నాకామాట అప్పచెప్పుకున్నారా?... శేఖ : లేదు. ఆవసరం వచ్చింది కనుక గుర్తుచేస్తున్నాను.
- నిర్మల : నేను పువ్వుగిం చేయడానికి అభ్యంతరమేమిటి చెప్పండి.
- మధు : (నిట్టూరుస్తూ) నా అభ్యంతరం? ... ఆ అర్హత యీ గ్రహపాటుతోనే అంతరించి ... వెళ్ళన బ్రతుకు?... చివరికి భార్య సంపాదిస్తే కాని గతికేని జన్మ.
- నిర్మల : ఎందుకు బాసపడతాడు?... (అనునయంగా) యిందులో మీరు న్యాయ తపడడానికేమంది? ... మీరు సుఖంగావుండడమే పెన్నిధిగా మీరే నా జీవితపు వెలుగుగా ఎప్పుడూ భావించు కుంటున్నాను. నామీద ఆధారపడితే ఆవమానం ఏమంది చెప్పండి....
- మధు : పోనీ అల్లాగో అనుకుందాం! ... నువ్వు నీ ఉద్యోగానికి పోతే నా గతి ఏమిటి?... నీరాకతోనం యీ గ్రుడ్డివా డేదరుచూస్తూ వుండాలన్నమాట... అబ్బేగా నీ ఉద్దేశం?... నిర్మల : (అలాచించి) ఇంట్లో వున్నంత కాలం నేను మీకేమీ లోటురానివ్వను ... నేను బయటికి వెళ్ళినప్పుడు మీ కాసరాగా వుండడానికి ఓ నౌకరువ్రవాణ్ణి పెట్టుకుందాము.
- మధు : అసలు యీ వుద్దేశ్యం నీకు వచ్చితే ఆవసరమయిన ఏంపట్టుచేసుకోవచ్చు. మనూ!... అసలు నీ అభ్యంతరమేమిటి?
- మధు : (విసుగ్గా) అభ్యంతరమేం లేదయ్యా! మనోసుఖావా! చివరికి నీ పట్టే నెగిందిగా! (వంటనే తిగిపోయి) నిర్మల! ఆలాచించేందు కేమంది? సరే అలాగే కాయ్యాండి... అస్తికేవలం పడేయించు.
- శేఖ : (రెడ్డునాచివంక చూసుకుని) అబ్బా ఎనిమిది బావయింది మనూ! బజారు నుంచి నీ కేవలం నా తీసుకురమ్మంటావా?
- మధు : నాకా!... ఏం తెస్తావో? నా సంఘికేం? మీకు తిండితిప్పలు అక్కలేనా!... మీరు వెళ్ళిరండి...
- నిర్మల : నాకేం అక్కలేదు. తిండి తినడంలాగానే వుందీ రోజు.
- మధు : అల్లా అంటే ఎలా? యిక నీవు బాగుంటేనే నేను బాగుండను. ఇక నీవు అన్నం తింటేనే నేను తినడం.
- మధు : ఇప్పుడింక వంటాగింటా ఏమిటి? కారియరు తెస్తావా? మనూ! డాక్టర్లు ఏం తీసుకోమన్నారు? వచ్చేటప్పుడు తెస్తాను.
- మధు : కొంచెం టెంపరేచరు వుంది... కావల్సింది డాక్టర్లు వాళ్లే యిస్తారు. పోనీ ఒకటి రెండు బత్తెయివట్టు తెచ్చిపెట్టు... తిరిగి వచ్చాక నువ్వు నిర్మలా కలిసి వెళ్ళరుగాని.
- మధు : అల్లాగో వస్తా!... (వెళ్తాడు).
- మధు : నిర్మలా!... నేనేమయినా కట్టువుగా మాట్లాడానా?... నే నన్న మాటలు మీ కెవరికయినా కష్టం కల్గించాయా?...
- నిర్మల : ఇందులో కష్టమే కేమంది? ... యిందులో మీ మనసు ఎవరికి తెలియదు?
- మధు : నిద్రపడితే శాసండును. "రిక్ వాసువింకిలో" ఇరవై ఏళ్లు నిద్రపోయాడుట. అటువంటి నిద్ర నాకూ పడితే ఎంత బాగుండును?... ఇప్పుడు నిద్రపోయినా రేపు మళ్ళీ లేవాలి! కాలం ఎల్లా గడుస్తుంది?... కళ్ళు మూసుకుంటే ఒక్క తులం ఒక్క యుగంగా గడచి వెంటనే కళ్ళు తెరిచివేస్తామే?... యిప్పుడు ఒక్క నిమిషం కాదు ఒక్క గంట కాదు... ఎన్నో సంవత్సరాలు గడవాలి! ఎల్లా?... నిర్మల : (ఏం మాట్లాడాలో తెలియక) అలవాటు పడిపోతా రీ జీవితానికి నెమ్మదిగా.
- మధు : అలవాటు! ... చేసేందుకు పనివుండదు... మనసులో జరిగేవి జరిగినవి వూహించు

కుంటూ కాలం గడపడం. అంతే!... మధు
(వున్నట్టుండి ఏవో గుర్తు వచ్చినట్లు)
అయితే నిర్మలా నన్నిదివరకులా ప్రేమించ
గలవా?...

నిర్మల : (చెబ్బతిన్నదానిలా) అడమిటి అల్లా
అడుగుతారు?

మధు : కాదు నిర్మలా!...నేనా గ్రుడ్డివాడిని... నిర్మల
చేసికీ కొరగానివాడిని... నీ కానందం
చెకూర్చలేను... ప్రతిదానికీ నీమీద ఆధార
పడి నిన్ను పీడించాలి.

నిర్మల : (గాడ్డకంగా) మీకో దణ్ణం పెడతాను.
అటువంటిమాట లనకండి!...

మధు : కాదులే నిర్మలా!... అప్రమోదకుడియిన
భర్తని ఏ ఆడది గౌరవిస్తుంది?...

నిర్మల : నేనూ అందరికంటేదాన్నేనా?... మీ
మనసు నాకు తెలుసు. నేను ప్రేమించేది
పూజించేది... మీ రూపాన్నీ, మీ పువ్వు
గాన్నీ కాదు! మీ హృదయాన్ని...

మధు : (తృప్తిగా) అది నాకు తెలుసు నిర్మలా!...
నువ్వు నా భార్యని కావడమే జీవితంలో
నేను చేసుకున్న మహా అదృష్టం. పాపం
మీ బావ శేఖరాన్ని చూడు... అతనూ
నేనంటే ఎంత ఆభిమానం చూపుతున్నాడో
...మీ ఇద్దరి ఋణం నే నెల్లా తీర్చుకో
గలనో?...

నిర్మల : కాసేపు నిద్రపోకూడదా?...

మధు : నిద్రపోవడానికి తొందరేం వచ్చిందిలే?...
ఇవాళ మనం సినిమాకి వెళ్దాం మనకు
న్నాము కాదా!...

నిర్మల : ఆ!...యిక ఒక్కటే సినిమా!...

మధు : లేని అదృష్టము నా కెలానూ లేదు... ఇక్కడ
నువ్వుకాని శేఖరంకాని చేసే ప నేముంది.
చాలా మంచి సిక్కుడు... పోనీ మీ రిద్దరూ
దూరం?

నిర్మల (పరిహాసమో సత్యమో తెలియక) ఇప్పుడు
సినిమాలో తక్కువయినాయి. మిమ్మల్ని
యిలా చదిలేసి సినిమాలకే వెళ్లాలి...

ఎందుకు వెళ్లకూడదా?... నే నెల్లాగూ
సుఖపడను?... అందరేమి అనేది యిక నా
జీవితములోనే లేదు. అల్లా అని నీ ఆనం
దాని కగ్ధునిలవడము రాత్రి సత్యముకాదా?
నేను సర్వదా వాంఛించేది నీ స్వామీ
నిర్మలా!

అదే అయితే దయచుచి ఇక మీ కేమీ
మాట్లాడకండి.

[శేఖరం ప్రవేశిస్తాడు. కేరీయరు క్రింది
పెట్టి బత్తాయిపట్టు కష్టబోధురైన పెట్టి
పక్కన కూర్చుంటాడు.]

శేఖు పట్టు యీ కష్టబోధురైన పెట్టాను. ఇప్పుడు
తీసుకుంటావా మధు!

మధు రవాస్త్రీ ముకుంటాను... నీ యిప్పటికే
పొదునోయినట్లొంది. ఇవరూ?

శేఖు భోంచేసేవస్తాను మధు! రాత్రి సేకేయినా
అవసరముంటుందేమో!

మధు మళ్ళీ రావడం చేసికీ!... అక్కడ నిర్మల
ఒక్కటే వుండదా?

నిర్మల : పోనీ నేను వస్తాను. అతను వచ్చి నీంపు
తాను మళ్ళీ నన్నొక్కడే.

మధు : అనవసరం. సరే మీ యిష్టం...

శేఖు అయితే వస్తాను...

నిర్మల మనసు బెంగ పెట్టకొకండి!...

మధు శేఖర్!... (శేఖర్ వెనక్కి తిరిగి ఏమిటి
అంటాడు.)

మధు : రేపే నిర్మల అప్రేక్షేషన్ తీసుకు వెళ్ళు...
మరి ఎవరయినా పనిపరచాడని చూడు.

శేఖు : తప్పకుండా!...

మూడవ రంగము

* * నిర్మల స్లాన్సులో హాల్లీక్కు పోసి
బల్లమీద పెడుతుంది. శేఖరం ప్రవేశం:

శేఖు : నిర్మలా! నిర్మలా!..... యింకా వంట
కాలేదా? అఫీసుకి తైమవుతోంది.

వ తి తు డు

నిర్మల : ఎంత! అయిన నిమిషాలు! ఆయన స్నానం చేస్తున్నాడు. అంబరమూ కలిసే భోజనం చేయవచ్చు.

శేఖ : ఏం!...అంత బడలికగా వున్నావు..... అంతా రెండో జట సినిమామూలా సే!

నిర్మల : రాసుకొనంటే బలవంత పెట్టి తీసుకుచ్చావు! ఎందుకు వచ్చిన సినిమాలు?...

శేఖ : ఏం!...సినిమా చాలా బాగుంటే!...

నిర్మల : సినిమా బాగుంటే గురించి కాదు నేను చెప్పేసి... (తనూయిం దుకుని) ఎందుకు లే!

శేఖ : (ప్రార్థకంగా) అయితే!...మరి?... ఆతను ఏదయినా అన్నాడేం. అతనేగా నెళ్ళబండి!...

నిర్మల : పిల్లవద్దని ఆయన అనలేదు.....అనలేదు కూడాను. కాని నెళ్ళినందుకు బాధపడతారు! అంటే ముగం దూసినందుకు కాదు. తను మాడలేనందుకు!...

శేఖ : దానికి నువ్వేం చేయగలవు? నిన్న ఏమన్నాడేమిటి?

నిర్మల : (నెర్బుడిగా) నిన్న మనం వచ్చిందాకా ఆయన నిద్రపోలేదు. ఏమని అడిగితే నీకేం? హాయిగా సినిమాలకి నాలుకాలకి వెళ్ళావు... యీ నల్లలు ముంగుంమీద నిద్రపట్టిక ఉన్న న్నాను. ఏమైనా ఉదువుకుందామన్నా గుడివాడినయిపోయా నన్నాడు.

శేఖ : అయినా యీమధ్య అతినిలో వూహించలేని మార్పులు వస్తున్నాయి.

నిర్మల : అందులో ఆశ్చర్యపడడాని కేముంది?... పాపం ఆయన సినిమాలు నవలలు లేనిదీ ప్రపంచమే లేదనుకు నేవాడు.

శేఖ : దానికి నువ్వేం చేస్తావు?...అయినా నీకు కోపమువస్తే వచ్చింది...యీమధ్య అతను చాలా మెరుగుగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు... అతనికోసం నువ్వంత శ్రమపడుతున్నావు.. అది తొలుకున్నాడా!...ఎప్పుడూ సత్యం చెబుతా...రెండురోజులు నువ్వు లేకపోతే అతనికి తెలిసి వస్తుంది.

నిర్మల : ఆయన్నీ, ఆయన హృదయవేదననీ నువ్వు అర్థం చేసుకోలేవులే!...

[లోపల దబ్బున మనిషి పడిన ధ్వని.]

నిర్మల : (ఆతురతగా) ఆ యోగ్య పడిపోయినట్టు న్నారు. (లోపలికి పరుగెడుతుంది.... శేఖరం వెనకాతే వెళ్ళాడు...ఒక్క క్షణము రంగం మీద ఎవరూ వుండరు.)

[నిర్మల మధుసూదనరావుని చెయ్యి వుద్దుకుని తీసుకువస్తుంది. వెనకాతే శేఖరం వస్తాడు...మధుసూదనరావు తువ్వాయి కట్టుకుని వుంటాడు. మొగమంతా కాలిన మచ్చలు...జుత్తు తలమీద స్నానముచేసి రుదుచుకోవడమువల్ల రేగివుంటుంది. చికి వణకుతూ వుంటాడు.]

నిర్మల : ఇంతలో ఎందుకింత తొందర చెప్పండి!.. నన్ను పిలవలేకపోయారా?...

శేఖ : చెబుతగిలించేమో చూడు...

మధు : (పక్కహాసం చేస్తూ) తగిలే చెబ్బయిది కరకే తగిలింది...దానిముందు యిదొక రెక్కా!...

: (గొద్దుకుంటూ) నేను దచ్చిపోయా ననుకున్నారా! నన్నెందుకు పిలవకూడదా?

మధు : (హాస వదనంతో) ఎన్నాళ్ళనీ పిలిచేది? యింట్లో అయినా నడక అలవాటు చేసుకోపోలే ఎల్లా? (కంఠములో కఠినత్వము తెచ్చుకుని) అయినా పిలిచాను.

నిర్మల : (ఆశ్చర్యముగా) పిలిచారా మీరు?

: మరి ఎవరికీ వినిపించలేదే!...

మధు : (కోపముగా) అంటే నేను అబద్ధమాడానా నీ ఉద్దేశ్యం? మీ కబుర్ల ప్రవాహంలో యీ గుడ్డాడి మాటలెల్లా వినిపిస్తాయి!

నిర్మల : ఎంత దారుణంగా ముట్టాడుకున్నారు?

మధు : (కసిగా) నిజం ఎప్పుడూ దారుణంగానే ఉంటుంది!

నిర్మల : (ఎంతో బాధగా అరుస్తూ) అబ్బ!... (వెంటనే తగ్గిపోయి) సరే ఎన్నయినా అనండి పడతాను...ముందు బట్టలు మార్చుకు

రండి...చలికి వణికి పోతున్నారు. (అని చెయ్యిపట్టుకుని లోపలికి తీసుకు వెళ్ళింది. శేఖరం అటూ యిటూ విసురుగా తిరుగుతాడు ...నీర్మల మధుసూధనరావుని విడిచి శేఖరం దగ్గరికి వస్తుంది...)

శేఖ : (నెమ్మదిగా) ఏమిటిదంతా!...

నీర్మల : (నెమ్మదిగా) అంతా కర్మ...

శేఖ : (నెమ్మదిగా) యింతకీ నిజంగా పిలిచాడా?

నీర్మల : (నెమ్మదిగా) ఏమో! మరి ... వినిపించలేదు ... అయినా యింకో సారి పిలవకూడదా?... పిలిచి వినపడితే రానా?... ఎందుకు నన్నిల్లా బాగపెట్టడం?... పిచ్చి భయాలతో ఊహలతో ఆయన పైరానా పడుతున్నారు. నన్ను పైరాన పెట్టున్నారు.

శేఖ : చూస్తూ వూరుకోవల్సిందే! అంతకంటే ఏం చెయ్యను? సరే ఇప్పుడే వస్తాను (బయటికి నడుస్తాడు).

నీర్మల : బట్టలుమార్చుకున్నారా, అయితే వస్తున్నా (నెల్లి అతన్ని తీసుకువచ్చి పడక కుర్చీలో కూర్చోబెడుతుంది. పక్కకి తను కూర్చుని మొగముపైన తలపెట్టి) ఏమండీ చెప్పి ఎక్కడ తిగిలింది? ... చూడనిద్యంపై మోపుగా తిగిలిందేమో?

మధు : (నీర్మల జాత్తు నిమరుతూ ఎంతో ప్రేమగా) పెద్ద చెట్టుం తలలేదు నీర్మలా!...ఎందుకంత ఆత్రమ! ..దీంతోనే నా ప్రాణం పోదుగా!...పిచ్చి నీర్మలా!...ఎందుకు నన్నంత ప్రేమిస్తావు!...అయితే నీ కాఫీ నుకి లేము కాలేదా?

నీర్మల : ఆవుతోంది. అతనూ తొందరపడుతున్నాడు. ముగ్గురం కలిసి భోజనం చేద్దామా?

మధు : ముగ్గురమా!...(కంఠములో మార్దవమందా పోతుంది) వద్దు, మీరిద్దరూ భోం చెయ్యండిఅయినా తొమ్మిదిన్నర కాకుండా అప్పుడే భోజనమేమిటి?

నీర్మల : అవునునానోం! కాని ఆనక ఎవరు వస్తారు?

మధు : ఏం? గోపీని ఎందుకు పెట్టుకున్నాము?... నా పని చూడారేకా!.....నా యిష్టము వచ్చినప్పుడు పెట్టిండుకు తింటాను.

నీర్మల : వాడు మర్రవాడు. వాడి కండుకు శ్రమ చెప్పండి?

మధు : ఏం? అంతా నీ యిష్టమేనా?.....వయ్య సంపాదిస్తున్నంతమాత్రాన నీ మాట వింటా ననుకున్నావు కాబోలు?

నీర్మల : (అతి బాధగా) ఎందుకు నన్నీలా హింసిస్తున్నారు? పోనీ మీ యిష్టప్రకారమే కాని వ్వండి.

మధు : (తగ్గి) కేవల చూటలకి బాధపడుతున్నానా? అదికాదు నా వృద్ధశ్రద్ధం. (బాలిగా)నీర్మలా నన్నుర్ధం చేసుకోవూ?... (వున్నట్టుండి) యీ వ్రాట ఆఫీసుకి వెళ్ళు పెట్టలేదా?...

: అల్లాశ!— ఎందుకో చెప్పండి!

మధు : వద్దులే నీర్మలా!...వక్క చూటతో ఏమవుతుంది? నన్ను విడిచి నీవొక్క చూడుకున్నా సహించలేకుండా ఉన్నాను. నా కర్మానికి సువ్యం చేస్తావు?

నీర్మల : మీకోసము ఏయెలా చేస్తాను. కావాలంటే యీ వున్యోగాన్నయినా వదిలకుంటాను! ...కాని ముందు గతి?

మధు : అవును నీర్మలా!...వున్యోగం ఎల్లా చూసుకుంటావు? (చిగి) నీర్మలా! (చేత్తో చెంపలు తడిమి చురుకం అందుకుని పైకి ఎత్తుతాడు.)

నీర్మల : నిమిటి?...

మధు : ఒకప్పుడు ... యీ విధంగా నీ ప్రకారం వంటియిన కళ్ళలోకి చూస్తూ సర్వం మరిచిపోయేవాడిని....యిక నీ కళ్ళని చూడలేను...నీ చిరునవ్వుని చూడాలని ఎంత వ్రులబడుతున్నా ఏం చెయ్యగలను?... తలచుకున్న కొద్దీ బాధ నిర్మలా!...నా జ్ఞాపకశక్తి నశించి పోతుందా?...

నీర్మల : అల్లా బాధపడి ఏం ప్రయోజనం? వున్నంతలో సంతోషంగా వుండకపోతే ఎల్లా చెప్పండి?...

మధు : (బాధగా) సంతోషం!...ఇక నా జన్మభారలేదు! ఎందుకు వచ్చిన బ్రతుకు? కేసు సుఖ పడలేదు! ... మిమ్మల్ని సుఖ పెట్టలేదు...

(ఏదో సుదృఢ వచ్చినట్లు) నిర్మలా! నాలో చాలా మార్పు వచ్చిందనుకుంటున్నావు కాదూ! ... నేను చాలా అసహ్యంగా మాట్లాడుతున్నాననీ నాకు తెలుసు నిర్మలా! కానీ ఏం చేయను?...నాలో పెల్లబిళ్లే అసంతృప్తిని ఏదో విధంగా యింకొకరి మీద కక్కుస్తే కొంత తృప్తి!.. తర్వాత బాధపడ్డాను, ఏం లాభం?...కష్టపడ మనసు బాగుపడుతుందా?... నన్నర్థం చేసుకోవూ?...

నిర్మల : మిమ్మల్ని అర్థం చేసుకోవాలనే నా తాపత్రయం. పోనివ్వండి... ఒక విషయం అడుగుతాను మర్నాడు విడిచి చెప్తుతారా!

మధు : తప్పకుండా!...ఏమిటి?
శేఖర్ అంటే మండిపడ్తున్నాడు! కారణమేమిటి?

మధు : యిదిమిద్దంగా చెప్పలేను.

నిర్మల : (బాగా) ...నా భయం మా యిద్దరిమీదా మీకేదయినా అనుమానముందా అని?

మధు : నేననే మాటలకి అల్లా అర్థము చేసుకుంటున్నారా? మీ యిద్దరిమీదా నాకే అనుమానం లేదు...ఏదో అన్న మాటలకి బాగా పడుతో...నాలో మార్పుకి నేను చెప్పిందే కారణము.

నిర్మల : అమృతయ్య! నుండేలో రగులుతున్న మంట చూసింది.

[శేఖరం ప్రవేశిస్తాడు.]

శేఖ : నిర్మలా!...యింకా ఏమిటి ఆలస్యము.

నిర్మల : నీదే ఆలస్యం! మధువంక తిరిగి ఏమండీ మీరూ చావూ?

మధు : సరేలే! నేనూ వస్తాను!

శేఖ : నిర్మలా! విన్నావా!...మన మేనేజరు కూతురు పెళ్లిట చాలా హడావుడిగా చేస్తాడుట. డాన్సులు, పాటకచేరీలు, ఓ!...ఒక టేమిటి అన్నీనూ! మనందరికీ 'గ్రాండు డిన్నర్'.

నిర్మల : (ఈ ప్రసంగముపై అయిదవ వ్యక్త పరుస్తూ) ఎప్పుడో సంగతి యిప్పుడు కేసికీ?

: ఎప్పుడో అంటావేమిటి? ఇంకా పదిహేను రోజులేగా! 'సెనుషల్' సువ్వా సేనూ సహాయం చెయ్యాలని మేనేజరు నిన్న చెప్పలేదా!

నిర్మల : (అసహనంగా) కాసేపు పూరుకుందా! ముందు భోజనానికి లే!...మీరు రండి!

మధు : నేను ఆసక్తి తింటాలే!

నిర్మల : (తెల్లబోయి) అదేమిటి అల్లా అంటారు?... యిప్పుడేగా లేస్తానన్నారు?

మధు : అంటే అంటాను!...ఇప్పుడు అల్లిపాయం మార్చుకున్నాను. ఈ యింట్లో నాకు సర్వ స్యాతంత్ర్యం వుంది. నువ్వు నా విషయములో మరిమీ బాధపడక్కలేదు.

నిర్మల : సరే యిక మీ యిష్టం! ... ఫ్లాసుక్తో వారిక్కు పోసి వుంచాను. బిస్కెట్ల డబ్బా పళ్లూ ఆలమారులో వున్నాయి...యిప్పుడే గోపీ వస్తాడు...మీకేం కావాలన్నా గోపీ సహగండి!

మధు : అది నువ్వు చెప్పనక్కర్లేదు ... ఆ సంగతి నాకూ తెలుసు. నీ బ్యాగ్ తీరింది. ఇక నిరభ్యంతరంగా నిర్విచారముగా ఆఫీసుకి దయ చెయ్యకమ్మ ... చెళ్ళండి! మీరూ! మేనేజరూ!...అయిన యింట్లో పెళ్లి. మీ ఎంకేజీ మెంటు, ఎంటరుటైనుమెంటు... పొండి ... నా బ్రతుకు నన్ను బ్రతక నివ్వండి...

నాలుగవ రంగము

* *

పడకగది ... మంచంమీద మధు సూదనరావు పడుకుని వుంటాడు... ఆ మంచానికి రెండుగజాల దూరం లో నౌకరు కుర్రవాడు గోపీ చాప మీద పడుకునివుంటాడు. మంచానికి చాః మధ్య చిన్న స్టూలు వుంటుంది ... దానిమీద విప్పిన బిస్కెట్ల పొట్లం, బత్తాయి తొనలూ వుంటాయి...మంచానికి

మరోపక్క కిటికీ ఉంటుంది. అందులో ప్లాస్టు ఉంటుంది, కిటికీ ప్రక్క చుట్టూ యింట్లోకి బట్టలు వేల్చాడుతూ వుంటాయి. దీపం వెలుగుతూ వుంటుంది.

మధు : గోపీ!...గోపీ!...చెప్తా! నిద్రపోతున్నాడు కాబోలు!...అవును నిద్రపోవద్దని చెప్పడానికి నాకేం హక్కుంది?...నెలకొత్త జీత మిస్తున్నంత మాత్రాన, వేళకి అన్నం తిన వద్దని నిద్రపోవద్దని ఎలా చెప్పగలను?...నాల్గిద్దరూ మేనేజరు ఇంట్లో డాన్సులకి డిస్కో రులక్ పోయారు. వీడేమో గొడ్డులా నిద్రపోతున్నాడు...మధ్య నా గతం కావాలి? (బిగ్గరగా విసుగ్గా) ఒకే గోపీ!

గోపీ : (వులిక్కిపడి లేచి) పిలిచారా అయ్యగారూ!

మధు : టైమెంతయిందిరా?

గోపీ : (బయటికి వెళ్లి తొంగిచూసి వచ్చి) తొమ్మిది వాటిందయ్యా!

మధు : ఒకే బిల్లింకా రావేదుగా!

గోపీ : వచ్చేటప్పటికి ఆలస్యమవుతుంది యింట్లోకి కిక్కురే పంపికోమన్నార కదండీ అమ్మగారూ!

మధు : అంటూ! ఎందుకనరా?...ఆలస్యమవుతుంది! ఎందుకను!...నా సంగతి ఎవరికీ కావాలి?

గోపీ : (ఏం జవాబు ఇవ్వాలో తెలియక) అమ్మగారిని పిలచుకురమ్మంటారా?

మధు : ఎక్కడికి వెళ్లి పిలచుకు వస్తావు? అమ్మగారూ వద్దా అయ్యగారూ వద్దు.

[బయట తలుపు తట్టిన చప్పుడు]

మధు : ఒకే గోపీ! నిలుపు తీసిరా! వాళ్లు వచ్చారేమో! గోపీ వెళ్లి మూర్తితో ప్రవేశిస్తాను.

మూర్తి : నేనేనండీ!...మూర్తిని. ఎల్లా వుంటున్నారా?

మధు : వుంటున్నా...నావు కాకుండా బ్రతుకు కాకుండా! ఒకే గోపీ కుర్చీ తెచ్చివెయ్యి కూర్చుంటారు.

మూర్తి : అచ్చే ఎండుకండీ! వెళ్లిపోతాను. శేఖరం ఏడీ?...నిర్మల ఏడీ?...వాళ్ల కయ్యితో ఎప్పుడూ సందడిగా వుండేజీ.

మధు : నాళ్ళ అశీసు మేనేజరు ఇంట్లోకి వెళ్లింటా. వెళ్లా...యింతికి ఎందుకు వచ్చాగో... (గోపీ కుర్చీ తెచ్చివేస్తాడు.)

మూర్తి : వెళ్ళికి నర్సారా! అన్నడే అనుకున్నా యిల్లు యింతి నీళ్ళుబంగా వుండేవా అని. విారి... (గోపీ నాగేమో అక్కడ జాగుంకి. (ఆని కూర్చుంటాడు.)

మధు : (అసహనంగా) ఇంతికి ఎందుకు వచ్చాగో?

మూర్తి : వేరే పనేమందంతి! మొన్న యిక్కడనుంచి అగడ్తాక్షిప్త నవల తీసుకువచ్చా, అది యిచ్చేదామని వచ్చాను. (దేబిల్గాంచి పుస్తకము తీసి గోపికి ఇచ్చి) గోపీ...యిది జాగ్రత్తగా పేర్చుకొనికి శాస్త్రశాస్త్రం. రింక్ల ఎందుకు వచ్చిన వేదీ! (నవ్వుతూ) గామధ్యమేమి పుస్తకాలు పంపి నే యిచ్చు నా నండీ!

మధు : నవల ఎల్లా వుంది?

మూర్తి : ఆహా! నీం నవలంతి!...నీమి సన్నాన... మొదలెట్టిన తర్వాత పూర్తి చేయించి నిద్ర పోయిపోయింది...మొన్నంత్రి నేమి పూర్తి చేసి పంపి నేలగట్టికి పంపిస్తూయింద అనుకోండి...మీ రా నవల నదివారండీ!

మధు : నన్ను పోగొడన చేస్తున్నారా మూర్తి గారూ?...

మూర్తి : (నాతిక కిరుదుకుని) అనితాను నా ఉద్దేశ్యం...నిర్మలా చేతిగాని కాని శేక్స్ పియరాని చదివి వినిపించామేమననీ...

మధు : లేదు...వాళ్లు చదివా...నాకు పనిమించాలని ఎక్కడనుండీ... నీమోనినా శాస్త్రము కనుక వాళ్ళు చదివేమని చదివి తీసి నీమి పుక్కిలే చదివి వినిపిస్తాను. లేకపోతే లేదు. అసలు అగడ్తాక్షిప్త అంటే నాకు ప్రాణం.

మూర్తి : తప్పక చదివి వినిపించుకోండి...ఆ నవలని వదిలకును... బల్లమీది సీట్లోకి కూర్చుంది...తీసుకు వెళ్లిపోయారా?...

మధు : ఇంకెవరూ చనివివట్టు లేదు...

మూర్తి : వెంటనే అన్నీ ఇచ్చేస్తున్నాకదండీ!...

మధు : సరే మీ యిష్టం. గోపీ బల్లమీద ఫిల్మ్స్
డిమాండ్లు ఉన్నాయి... తెచ్చి లికిగియ్యి...
(గోపీ ప్రతికే తెచ్చి మూర్తికిస్తాడు).

మూర్తి : మరి నేనెవ్వరండీ!...యినాళ శాంతారామ్
పిక్చర్లు చీల్చివేయించి... స్టాల్లో... శాంతా
రామ్మంటే నేను పడినవాను.

మధు : శాంతారామ్ క్రొత్త పిక్చర్లు చీల్చివేయించా!
...ఎవరూ చెప్ప లేదు!...అసలు చెప్ప
వలసిన అవుసర మేముండే! నేను బ్రతికున్న
గోబాలాళా! శాంతారామ్ పిక్చర్లంటే తప్ప
పండా మొదటిలోనూ నే నేళ్ళలోనూ...
ఇప్పుడు నేను మూసలేదు... గూసేనా
మూసే యార్పి కిలరునుండి...

మూర్తి : అట్లాగే వుంటుంది! అందులో యీ పిక్చర్
శాంతారామ్ ప్రింట్లే పిక్చర్లు. వస్తానండీ!
(చెబ్బాడు).

మధు : (తహా బిగ్గరగానే) కళ్లున్న వాళ్ళకి
డాన్సులు, సినిమాలు, నాటకాలు నవలలు..
నానంగతి ఎవరికి కానాలి? గోపీ! పల్కి
తలుపువేసిరా! నోరపానిగా చెప్పుడు దిగు
తాగో...

గోపీ : బాబూ అమ్మగా రెప్పలు వస్తారో....
భోంలేస్తారా?...

మధు : ఏం అక్కర్లేదు!...ఆకలిలేదు...బయట
మాదాకవళంవాడు అరుస్తున్నట్టున్నాడు...
వాడికి పెట్టేయి!

గోపీ : అణిమిటి అట్లా అంటాడు?...

మధు : సువ్రకూడా ఎదుగుచెప్పేవాడివే!...ముందు
నేను చెప్పినవని చెయ్యి...

గోపీ : అమ్మగారు కేకలేస్తారండీ!...

మధు : అమ్మగా రెవ్వరూ గానీనా!... ముందర
చెప్పినవని చెయ్యక! గోపీ వెళ్తాడు...
(పక్కనుంచి నిశ్చబ్దము.. తలుపు దప్పుడు
...గోపీ పల్కి తలుపు తీస్తాడు...నిర్మల
శేఖరము ప్రవేశిస్తారు. మూర్తి గోడవేపు
తిరిగి పడుకుంటాడు.)

శేఖ : ఇనాళ ప్రోగ్రాం అంతా చాలా బాగా జరి
గింపకదూ!

నిర్మల : (ముఖవంగా) ఆవును. గోపీ! అయ్యగారు
పడుకున్నారా?

గోపీ : లేదండీ!...ఇండాకా మూర్తిగారున్నారు

నిర్మల : మూర్తిగారు వచ్చారా?

: బల్లమీద ఫిల్మ్స్ కిగా లేదుగా!...

నిర్మల : గోపీ! అయ్యగారు భోం చేశారా?

: లేదండీ! అయ్యగారి కాకలి లేదంట. అన్న
మంతా మాదాకవళంవాడికి పెట్టేయ
మన్నాడు.

నిర్మల : (ఆశ్చర్యంగా) పెట్టేకా వేమిట్రా?
[శేఖరం మొగం చిట్టించుకుంటూ బట్టలు
మాట్టుకోవడానికి బాపలికి వెళ్తాడు]

గోపీ : (తెగ్గరి చేసినవాడిలా) నేనేం చెయ్యి వచ్చు
గాయా? బాబుగారు కోప్పడుతుంటే...

మధు : గోడవైపునుంచి తిరిగి మందంమీద కూర్చుని
వాడి నేమీ అవదు. నేనే పెట్టేయ్యి
మన్నాను.

నిర్మల : చిన్నాను!...ఎందుకునీ?

మధు : ఆకలి లేకు కనుక!...

నిర్మల : అవును నేను బ్రతికున్నంత కాలం మీ
కాకలి వేయదు.

మధు : (చెబకారంగా) అంతే! పోనీలే! మీ
డాన్సులు, నాటకలేరీల సలక్షణంగా
జరిగాయికదా! అంతే చాలు!...పోనీ
అక్కడనుంచి ఏ రెండో అట సినిమాకో...
బీబీ పికారుకో వెళ్తే బాగుండేదాగా!

నిర్మల : అంటే మీ వుద్దేశం?...మియిష్టప్రకారమే
వెళ్తాను, వద్దంటే వెళ్లేదాన్నా!

మధు : ఆ! నా మాటమీద గౌరవముండినప్పింది!..
ఏదయినా అంటే నేను సంపాదిస్తున్నాను..
నా యిష్టమంటావు...

నిర్మల : ఎప్పుడయినా అట్లా అన్నానా?...

మధు : ఆ అనకాళం నీ కిస్తేగా?...అయినా నీకు
చెప్పాలి లేకపోయినా... శేఖరాని
కుంటుంది...పాపం అతనికి సువ్ర పక్కని
లేండీ తోచదు!

నిర్మల : ఎంత నీడంగా మాట్లాడుతున్నారు?...

మధు : నిజం ఎప్పుడయినా నీడంగానే వుంటుంది.

నిర్మల : (కోపంగా) ఏమిటండీ! ఆ నిజం తెలియక అడుగుతాను?... (తగ్గి) మనం సెమ్మడిగా మాట్లాడుకుందాము. అతను ఏంటే బాధ పడ్డాడు పాపం!

మధు : (రెచ్చిపోయి) పాపం పాపం—అతనిమీద నీకెంత అభిమానం?... అందులో వెయ్యో వంతు అభిమానమునా నామీద వుందా!.. (కసిగా) అవునులే నామీద నీ కెందుకుంటుంది? నేను ఎందుకూ కొరగానివాణ్ణి!.. అతనా వున్నోక్కడు రూపంతుడు, గుడ్డివాడి సనకాల మీ రిద్దరూ ఏం నాటకంలాడినా నువ్వు పత్తివతవే!...

నిర్మల : (ఆవేశముతో) ధీల బాగుకుంటూ) యింత కన్నా నన్నొక్కచారి చంపేయరాదూ!..

శేఖ : (విసురుగా వచ్చి) మధూ!...నీ కిట్లాంటి అభిప్రాయా లెన్నాళ్ళనుంచీ వున్నాయి?

మధు : (తెగబడి)... ఎన్నాళ్ళనుంచి ఏమిటోయి? అసలు నీ మనసు తెలిసింది! పయో ముఖ విడువంథం. నువ్వెందుకు పెళ్ళిచేసుకోలేదో నా కిప్పడే తెలిసింది...

శేఖ : ఆ బాగా తెలిసిందిలే (పళ్లు కొరుకుతాడు).

నిర్మల : శేఖర్ నువ్వేనా పూరుకోరాదూ!.. నువ్వు కూడా నన్ను బాధపెట్టాలా!...

మధు : నువ్వేనా పూరుకోరాదు! ... అక్కడికి అతను మంచివాడు నేను చెడ్డవాడిని ... అహ...ఏం లయలు?...

శేఖ : మధునూనరావు ... నన్ను తుమించు ... నీలో ఏ మూలయినా యిటువంటి అభిప్రాయాలున్నాయని తెలిస్తే నేను చాలా జాగ్రత్తపడేవాడిని...మీ దంపతులు అందిరి వంట వారు కాదు అనుకుని నేను మీ స్నేహంకోసం యిక్కడ వుండిపోయాను.. సరేలే...యిప్పుడవన్నీ తప్పుకుని ఏం లాభం!...సెలవు యిప్పించు నా దారిన నేను పోతాను...

నిర్మల : వెళ్లిపోతావా! శేఖర్...

మధు : వెళ్ళినీ!...కాలంలే అతనితో సువ్వా వెళ్లు....నువ్వువంటుకు ఎన్నాళ్ళి గుడ్డివాడితో వేసతావు?...

శేఖ : పరిస్థితులు అర్థమయ్యాయా నిర్మలా!... యిక ఎలావుండను? ... నా మాటన మీ కాపురం నాశనమవడం నా కిషం లేదు. నే సెప్పటికయినా మీ శ్రేయోభిలాషి నేమధూ! పూర్వంనీవు నామీదమాపించి వాత్సల్యాన్ని మరచిపోను! ... నా దొడం ఏదయినా వుంటే తుమించు నిర్మలా యిప్పుడే నేను సెళ్ళిపోతాను ... సెలవు యిప్పించు...చదువుంచి రెపు ఎవరిచేత నయినా నా సామాను పంపించు...

నిర్మల : వెళ్లు శేఖర్!... నిన్ను అడ్డుపెట్టను!... నే నెందుకు బ్రతికివున్నాను (ముఖం చెరుబో) కష్టపరి ఏ కుట్రంది శేఖరం ఆ మెరిసముదా యించాలని సుందుకు వచ్చి బిమ్మ చెయలు తీయడోతాను...కాని నంట నే ననక్కతగ్గి ఒక్క నిట్టూర్పు వివచి ఒక్క అంగలో బయటికి నడచిపోతాడు).

మధు : ఇక చాణ్ణి అవు ఏమవు...

నిర్మల : ఏడుస్తాను...యింకా ఏడుస్తాను ... ఎంత ఏడుస్తే అంత మీ కళ్లు చల్లబడతాయి.

మధు : (అతి బాధగా) నాక నన్ను గా వుంటే ఇన్ని తిప్పలు వుండేవే కావు

నిర్మల : (ఏడుస్తూనే వుంటుంది)

మధు : (అలోచనగా) ఒక మహా ప్రవాహంలా కొట్టుకు పోతున్నాను. యీ ప్రవాహ వేగాన్ని ఆపేక్కే నాలో ఎప్పుడో నశించి పోయింది. చివరికి ఏకైక శోకతానో... (చిరగా) అబ్బా!...యింకా ఏను... బాగా ఏను...ఎంతఏనీ అంత సుంచినీ... “హమాహమా”అని వికటాట్టహాసం చెస్తాను.

అయిదవ రంగము

* * అంతా నాల్గవ రంగంలోలాగానే వుంటుంది. టైము ఎనిమిది అవు

తుంది. మధుసూదనరావు మంచం గోపి ఆలస్యంగా వస్తానన్నారు బాబూ...
మీద పడుకునివుంటాడు. గోపీ శేకరం...(నాలిక కరచుకుంటాడు).
అదే చాపమీద కూర్చుని ఏదో మధు ఏమిటి! ఎక్కడికి వెళ్లింది? (కంఠంలో
తెలుగునినిమా పత్రిక తిరగవేస్తుం గోపి ఏం జేదయ్యగానూ!...
టాడు. మధ్య స్త్రాలు మామూలు మధు నిజం చెప్ప గాడిదా!...(గర్జిస్తాడు)
గానే వుంటుంది గోపి (భయపడి) శేకరం బాబుగారింటికి వెళ్లా
రండి!

మధు గోపీ!... మధు అతనింటికా? ఎందుకు?
గోపీ ఏం! అయ్యగాదు! గోపీ తనకి తెలియని జేసుంది బాబూ!....ఆ
మధు ఆకలిగా వుందిరా! ఇక్కడ ఏమయినా బాబుకి వళ్ళు తెలియని జోరం గది.
వున్నాయా.... మధు జ్వరమా!...నాకు తెలియజే!... చెప్పా
గోపీ : నీన్న సానుతం ఆర్కికున్, బిస్కెట్ల చ్చుగా!...అయినా ఆయనకి జ్వరముయే
డబ్బా పళ్ళు తెప్పించారండి అన్నగారు. యిదివ పరిచర్య నేనీ!...అనుపక్రలు
ఏం యిచ్చుంటారండి! లేవ్రా!...నిన్నా ఆలస్యంగా వచ్చింది...
మధు ఇకనీ తెప్పించిందిటా...ఎంత ఆ? ఏమంటే...అఫీసులో పని తెమలలేదని...
నంరా దానికి నేనంటే. ఒక రెండు ఇదిన్నమాట అసలు సంఘటి...ఎంత
బిస్కెట్లు.....ప్లాస్టు లో హార్లీక్కు నాటకాలాడుతున్నారు?...అయితే ఆదివ
ఇయ్యి. ఎక్కడికి వెళ్లింది నీకు తెలుసు...నాతో
గోపీ అల్లాగేనండి...బిస్కెట్ల పాకెట్టు తెరిచి... ఎందుకు చెప్పలేదా...
మధు సూదనరావు కందిస్తాడు. ఆయన గోపీ అమ్మగారు చెప్పవచ్చున్నారండీ!...
అవి తింటూవుంటాడు. తిన్న తర్వాత మధు చెప్పవచ్చుంటారు. దాపరికం కేనికో?...
గ్లాసులో హార్లీక్కు ప్లాస్టునుంచి పోని సరే నీకు ఎల్లా తెలుసు ఆయనకి జ్వరమని..
యిస్తాడు. మధు తాగేసి పూలమీద గ్లాసు గోపి పళ్ళూ, మందూ, జావా అమ్మగారు పంపి
పెట్టి...ఒక మీ అమ్మగారు చాలా మంచి స్తున్నారండీ!...
వారుకదురా!... మధు : పీలున్నిటికి డబ్బెవరిదిరా!
గోపీ అవునండి! గోపీ : అమ్మగారిదేనండి!
మధు (కుర్రతనంగా) మరి నేనో? మధు : బాగుంది! వద్దని చెప్పడానికి నాకేం అధి
గోపీ మీరూనండి! మధు : కారముంది?.. అది సంపాదించుకుంటున్న
మధు నువ్వు అబద్ధం ఆడుతున్నావు! నేను మంచి డబ్బు దానిష్టం వచ్చినట్టు ఖర్చుచేస్తుంది.
వాణ్ణి కాదురా!... (బాధగా) యిదివరకు (వెటకారం గా) ఒకే వుత్తరాలు తీసుకెళ్తుం
నువ్వు నన్నెరగవుకానీ! అసలు అప్పుడు టావుకుదూ!
నాకు కోపమనేది వుండేది కాదురా!... గోపీ : (అంతరార్థం గ్రహింపక) అవునండి.
ఇప్పుడు ప్రతిదానికి కోపమే! మధు : (నెకిలిగా) నీలము కవర్లలో పెట్టేవా?
గోపీ : (ఏం చెప్పాలో తెలియక) అవునండి... గోపీ : (అయోమయంగా) ఆ వుత్తిరాలి కసలు
మధు : ఒక యింకా అమ్మగారు రాలేదేరా? కవర్లే వుండండి. చిన్ని కాయితాలమీద
యింతనేపూ అఫీసులో ఏం చేస్తున్నారురా? వ్రాస్తారు.

మధు : మంచిది! నా వెనుక ఎన్ని నాటకాలు జరుగుతున్నాయో... అందరూ నవ్వుతున్నారంటే నవ్వరూ... నేను చుడ్డివాడినయ్యో!

[నిర్మల (ప్రవేశిస్తుంది)]

నిర్మల : (మృదువుగా) ఇంకా ఏం తీసుకోలేదా?

మధు : హా! తీసుకుంటా! దానికి తొందరం వచ్చిందిలే! యింతకీ తమరు ఆఫీసునుంచేనా పేం చెయ్యడం? ఎంత కష్టపడుతున్నారండీ ఆఫీసులో!

నిర్మల : (చెప్పిస్తూ) అన్నట్లు గోపివంక చూస్తుంది) వాడు అవునన్నట్లు తలవ్రూసి తల దించేసుకుంటాడు.

మధు : (గొంతు హెచ్చించి) అయినా యీ పెత్తినాలు, అబద్ధాలు ఎప్పుడు సేర్వకున్నావు! రెండోది కూడా సేర్వకున్నావా?...

నిర్మల : (సహనము కోల్పోస్తూ) పెత్తినాలు కాదు శేఖరానికి వారం రోజులనుంచీ వట్ల తెలియని జ్వరము అందుకని చెల్లాను.

మధు : నుంచినవరి చేశావు! నువ్వు పరివర్తనచెయ్యకపోతే అతనికి జ్వరం ఎల్లా తగ్గుతుంది? అసలు అతని ప్రక్క కూర్చుండి నువ్వు కబుర్లు చెబుతుంటే అతని జ్వరం తగ్గిపోతుంది!...అందుకు వచ్చిన జ్వరమేగా...

నిర్మల : (కోపంగా) మీ ఉద్దేశ్యం?...

మధు : అయితే నిజం దానికంటే దీనికో?...

నిర్మల : దాపరికమా!...ఒక్కగోజయినా ... సుఖపడదామని...

మధు : అహా! నా మూలన సుఖం ఎరుగన్నావా?

తప్పకుండా!...

మధు : అవును! నా మూలనే నీకీ తిప్పలు, పోనీ వాడితోనే వూరేగు...యీ నరకం తప్పకుండా!...

నిర్మల : (పట్ల కొరకుతూ) మానవత్వమనేది లేదు.

మధు : ఏమిటి పాగుతున్నావ్?...ఏదో సంపాదిస్తున్నంత మాత్రాన...నీ యిష్టం వచ్చినట్లు పాగుతున్నావు జాగ్రత్త!

నిర్మల : (అతని ముందు కూర్చుని వట్లో తలపెట్టుకుని ఏడుస్తూ) నేనేం చేరం చేశాను చెప్పండి?... (వతి త్తణం నన్నీగా హింసిస్తున్నాను... యింతకన్నా ఓసారి చంపి చెయరాదా?...

మధు : అయిందా ధోరణి?...

నిర్మల : ఏమయిపోయిందా మార్తవం!...చుట్టెలో ఎందుకీ మార్పు! ఎవరు నిర్మల్ని అవమానిస్తున్నారు?... యిట్లో అడుగు పెట్టడమంటే నే భయంగా వుంది... శ్రీభరం నీం చేశాను...అతనుంటే ఎందుకు మీకే కార్యణ్యం?... వట్ల తెలియని జ్వరంలో వున్నాడే...అతను ఎంత నుంచినాడు... ఎందుకలా రాక్షసుడికన్నా హీనంగా అతన్ని, నన్ను హింసిస్తున్నారు...

మధు : ఏమిటి నేను రాక్షసుణ్ణా... అంతకన్నా హీనుడినా? అతను చేతదా! నీ కంటి కల్లా కన్పిస్తున్నానా... టీ రెండవసారి అంత అంటావు...(ఉద్వేగంగా) అవును నేను రాక్షసుణ్ణి...అంతకన్నా హీనుణ్ణి... అదేగా నవ్వనేది? అవును!.. అనే మానిస్తాను...(అని ఆచేరితో గొంతు గట్టిగా పట్టుకుంటాడు.)

గోపి : అయ్యో! ఆయ్యగారు వుండండి!...

నిర్మల : చంపుతారా! ... చంపండి! ...అంతకంటే నేను కోరిన ఏమిటి?

[మధు పట్ల టిగిస్తాడు..నిర్మల పట్ల కరచుకోవాలని వర్ణప్రయత్నం చేస్తుంది.]

గోపి : అయ్యో! ... అయ్యగారు, అయ్యగారు! బాబుగారు (చిగ్గరికి వచ్చారు)...

మధు : నువ్వు గోగుమూసుకో గాడిదా!...చిగ్గరికి వచ్చావంటే సరికేస్తా! (అని కొలు విసుగుతాడు)

గోపి : [బయటికి పరుగెడుతాడు.]

మధు : చావు!..దావు!... నువ్వుచేకపోతే నాకు గడవదా...

[నిర్మల చేతులు వేగ్లాడిపోతాయి...చివరిసారిగా ఓ పట్ల టిగించి...ఒక్క తోపు తోస్తాడు...నిర్మల పల్లి ప్తాలువిడచుంచి

దొర్లి గోడమీద పడిపోయి తలకి దెబ్బతగిలి రక్తం కారుతుంది... స్థూలుమీద గ్లాసు పగిలి పప్పు అవుతుంది.]

[మూర్తి హడావిడిగా ప్రవేశిస్తాడు.]

మూర్తి : ఏమిటి కేకలు... ఏం జరిగింది ? (వచ్చి చూసి) అయ్యో! హత్య... ఎంత దారుణము!...

మధు : (ఆవేశంతో) ఎవరు నువ్వు—బయటికి నడు. నే నెవరినో తెలుసా రాక్షసుణ్ణి... అంత కంటే హింసించి. కదలకపోతే ఏం చేస్తానో తెలుసా! నడివేయి? (అని రెండిడుగులు పుట్టేకంగా వేసి కిందిపడ్డ స్థూలుమీద దొర్లి నిర్మలదగ్గరగా పడిపోతాడు. నిర్మల శరీరం చల్లగా తగులుతుంది)

మూర్తి : దుర్మార్గుడా! ఎంత పనిచేశావు? నీ పని! నేను గానికే... పోలీసులే కానిస్తారు... ఆస్కరికే పోతాను. బయటకీ నడుస్తాడు...

మధు : (ఉద్దేశం చిట్టచివరకు) నిర్మలా!... నిర్మలా!... చివరకి నా అసంతృప్తి ఎంతాకా తెచ్చింది. దానికి నువ్వే బలీ అయ్యావా. (గోపి... కేఖరంతో ప్రవేశిస్తాడు. కేఖరం చిక్కిపోయి వుంటాడు. గుడ్డం మాసి

జుట్టంతా రేగిపోయి వుంటుంది. మాట నీక సంగా వుంటుంది... కేఖరం నిర్మల దగ్గర కూర్చుని ... చెయ్యివేసి చూసి గట్టిగా 'నిర్మలా' అని అరుస్తాడు ... మధువంక తిరిగి .. చివరకి ఎంత పనిచేశావు...? నువ్వు రాక్షసుణ్ణి ...

మధు : అవును కేఖర్! నేను రాక్షసుణ్ణి... అందుకనే నేను నిన్ను వెళ్ళగొట్టాను. నిర్మలని హత్య చేశాను ... ఎన్నయినా అనుపడతాను ... నిజమే నేను రాక్షసుణ్ణి ... ముహూటికి నేను రాక్షసుణ్ణి...

: ఇకముందు నీగతి అలా చించావా?

మధు : గుర్తు చెయ్యకు కేఖర్ ... భవిష్యత్తు గుర్తు చేయకు... భవిష్యత్తు నెదుర్కోలేక నేనే అధఃపతితుడ నయ్యాను ... కాని ఒక్క విషయం కేఖర్!... మిమ్మల్ని ఎంత బాధ పెట్టానో... అంతకు నెయ్యిరెట్టు నేను బాధ పడ్డాను. మూర్తి పోలీసులతోసము న్నెల్లాడు. వాల్మీకికా రాణే?... (బయట బూట్ల సప్పుడు) న్నెల్లాను కేఖర్!... నన్ను తుమిస్తావా? వద్దు... యీ సాపిమీద ఆమాత్రం దయకూడా వద్దు... నేను దానికి తగను...

[తెర]

అసభ్యత అంటే ఏమిటి

ఆల్ఫ్రెడ్ డాన్ నామ్

అసభ్యత అంటే ఏమిటి?—దైనందిన జీవితంలో అసభ్య సంఘటనలనేని యేవో కొన్ని మనకు తటస్థిస్తూనే వుంటాయి. సభ్యతాసభ్యతలను గురించి దినదినం మనం మాట్లాడుకుంటూనే వుంటాం. కాని అసభ్యత అంటే యేమిటో, దాని అవగాహన లేనిదే మిథ్యమని తేల్చినవారెవరేయి. నాకు తెలిసినంత వరకూ దీన్ని గురించి సమగ్రమైన పరిశీలన ఏదీ జరిగినట్టు కనుపించదు. దీనికి అలాంటి ఖండితమైన నిర్వచనాన్ని సృష్టించటంకూడా సాగ్యంకాదనే అనిపిస్తుంది. అథవా ఎలాగో శ్రమపడి ఒక నిర్వచనాన్ని చేస్తే తరువాత చేస్తామనుకోండి, అది—కనీసం ఈ తరం వాళ్ళల్లోనైనా—సర్వజనాంగీకారం పొందుతుందనటానికి ఏల్లేరు. సకలప్రాంతాల ప్రజల సాంఘిక పరిస్థితులకు అన్వయించేదిగా వుంటుందనటానికి ఏల్లేరు. అట్లాంటప్పడు సర్వప్రాంతాల ప్రాచీన ప్రజలసాంఘికపరిస్థితులకూ కూడా అన్వయించే నిర్వచనం కుదరదనుటే అసంభవిషయం.

ఇవాళ మనకు అసభ్యం గా కనుపించు తున్న అనేకవిషయాలు అనాటిసాంఘిక పరిస్థితులలో నాగరకతకు, సదభిరుచికి చిహ్నమై వుండవచ్చు. అంబాకా యెందుకు, మనతరంలోనే మానుకుందాం; ఇక్కడ మనం యూరపియనులు అసభ్య విషయాలుగా పరిగణించేవాటిని అటు చైనీయులకూడా అదే దృష్టితో పరిగణించుకున్నారనటానికి ఆధారమేమైనా వున్నాయో? అలాగే మనకు సంబంధించిన కొన్ని ఆచార వ్యవహారలను అసభ్యవిషయాలగా చైనీయులు పరిగణించితే వాళ్ళ అభిప్రాయంతో మనం ఏకీభవించగలమా?

మనకు మనం కేవలం తుక్కురకంకా పరిగణించే పాశ్చాత్య కళా ఖండాలకొన్ని, ఆరబ్, టిబెట్, హిందూదేశాలలో అత్యంతనాగరక కుటుంబాలుగా పేరుమోసిన కొందరు సంపన్నుల గృహాల్లో ప్రముఖస్థానాలలో అలకరింపబడి వుండటంయొ

మనం ఆశ్చర్యపడతాం. తమ జాతీయ కళా సంప్రదాయాలవిషయంలో సునుకితమైన ఆధునికీకరణం చేసిన ఆరబలు, యూరపీయన్ల దిగుమతి అయ్యే నాటిప్పటి ఏమాత్రం పట్టింపూలేకుండా ఆచరించుతూ వుండటం ఆశ్చర్యకరం. మన క్యాలెండర్లలాగా, చాక్లెట్ పెట్టెలమీదా ఎలాంటి పింజారీబొమ్మలువేసి ఎగుతిమ చెబుతామో. మహత్తరపథాల నందుకున్న అనిమా దేశపు కళా సంప్రదాయాల మధ్య అన్వయంలేని ఒకటి సవ్యవినా యితర యోగ్యతలేమీ లేని అలాంటి మన నాట్యచిత్రాలకు ఆయా దేశాలలో ఆదరణ లభించుతూ వుండటం ఆశ్చర్యకరంగానే వుంటుంది.

అలాంటి అత్యంత పనులు చెయ్యమని మన యూరపియనులలో కొందరు గొప్పలు చెప్పుకోవటం కద్దు. నిజానికి మనవాళ్ళలో ఈ విషయంలో తమ జాగ్రత్త వున్నట్టు వాస్తవమే. విజాతీయ కళా సంప్రదాయాలను పరిశీలించవలసి వచ్చినపుడు మనం నిశితమైన విమర్శ జాగృత్తీని వినియోగించుతాం. బొమ్మ క్యానికీ కర్ణాలు తగిలించి అత్యంతమైన ఓగ్గుతో పరిశీలించి వాటిలోని ఉత్తమ సంప్రదాయాలను మాత్రమే గ్రహించటానికి ప్రయత్నించుతాం. చైనీయులు హైందవ కళా సంప్రదాయాలను పరిశీలించేటప్పుడుగాని, హైందవులు చీనా సంప్రదాయాలను అవగతం చేసుకునేటప్పుడుగాని, ఆ రెండు దేశాల వాయామనయూరపియకొంప్రదాయాలను అభివ్యక్తం చేసుకునేటప్పుడుగాని మనలాంటి నిశిత దృష్టితో చూడరు. అయితే ఒకటివుంది. అవన్నీ ఉత్తమ తరగతి కళాఖండాలుగా పేరొనటానికి కలుచేకపోయినా, అటు జపాన్ చైనా దేశాలనుంచి వచ్చినదే మామూలు రకం, దంతపు బొమ్మలన్నా, లక్కబొమ్మలన్నా, రంగు రంగుల పింగాణీ సామానులన్నా యిక్కడి మన మధ్య తరగతి జనమంతా విరగబడతాను. కాని ఎంత తీసికట్టుగా తెచ్చివేసినా, అవి, కళాప్రతిభ విషయంలో, ఇక్కడ తయారయే మన బజారు సరకులను తలదన్నే

అసభ్యత అంటే ఏమిటి

వుంటాయి. చిత్రమేరింటే, మనం తయారు చేసే ఇలాంటి నాటకానికి కూడా, ఆ చైనా జపాన్ దేశాల మారుమూల ప్రాంతాలలో కూడా ప్రచారణ వుంది. అలాంటివి అలాంటి మారుమూల గ్రామాల లోకూడా ఆదరణ పొందుతూ వుంటుంటాయి. లోటి వంటివాడు చకితుడైనాడు. ఒక్కవిషయం అంగీకరించి తీరాలి. ప్రాధ్యక్షులు మన కళ్ళా సంప్రదాయాలను ఆదరించినంత ఉదారబుద్ధితో మనం వాళ్ళ సంప్రదాయాలను ఆదరించం. గత శతాబ్దంపాటునూ, ఇక్కడి మన పరిశ్రమలలో తయారుచేసే ఆసియా ఆఫ్రికాదేశాల నెలైన గుమ్మరించినలాంటి కళాభాష్యా ములైన నాటకం సరకులను, యితర ప్రపంచంలోని ఏదోయీ ఎప్పుడూ సృష్టించలేదు.

2

“దంతో ఇలావున్నా — ఇక్కడి మన యూరపియన్ ప్రజల అవధికి సంబంధించినంతవరకే ననుకున్నా — “అసభ్యత” అనే పదం వాడినప్పుడు అదే విధంగా మనకు కొంత గ్రాహ్యమవుతున్నా వుంటుంది. దాని సమగ్రావధులేటిలో మనకు అర్థంకాకపోతే పోవద్దు. అసభ్యత ఏదైనా తలస్థమైనపుడు అది మనలో ఏవ్యాపిస్తున్నా లేదా జరుగును, రెచ్చగొట్టడం మనకు ప్రత్యక్షమగునో. దీన్ని కాదనే పీలులేదు. అసభ్యత అనేక రకాలు; హృదయానికి సంబంధించి కొంత, మనస్సుకు సంబంధించిని కొంత, అభిరుచికి సంబంధించిని కొంత. ఇలాగే ఒక ప్రత్యేక యుగానికి సంబంధించిన అసభ్యతవుంటుంది. ఉదాహరణకు “ఈనాటి అసభ్య విషయాలలో” అంటారు. మానవుని అంతరాంతరాలనుంచి వెగల్పమవుచే అసభ్యత వుంటుంది. ఇప్పుడు మనం యోజించవలసింది ఒక్కటే. అసభ్యత అనేది ఇన్ని రకాలుగా కనుపించుచున్నదిగా — నాటి కన్నీటికి కారణభూతమైన సమానర్య మేదైనా వున్నదా? వుంటే అది యిదిమిత్తుని నిరూపించటాని మనకున సాధన సంపత్తి మేరిటి?

వచన రచనలో వాల్చేరుకు నిర్దష్టమైన అభిరుచి వుంది. కాని భావన విషయంలో రూసో కంటే అసభ్యపంథా తోక్కాడు. కాని రూసో మాత్రమేమి తక్కువతన్నాడా వ్యక్తిగతజీవితంలో ఎంతో నాటురకంగా ప్రవర్తించి ఈ లోటును భర్తీ చేసుకు

న్నాడు! 16 వ శతాబ్ది చిత్రకళలో ఎంత అసభ్యమో మనకు తెలుసు. 15 శతాబ్ది కళా విన్యాసంలోనే దాని ఛాయలు మనకు దృగ్గోచర మవుతాయి. కాని 19 వ శతాబ్దికి వచ్చేసరికి, ఆ శతాబ్ది కళా విన్యాసంలో కనుపించే అసభ్యతకు 16 వ శతాబ్ది దానికి ఎక్కడా సంబంధం వున్నట్లు కనుపించదు. అసలు ఈ రెండూ ఒకే సంప్రదాయానికి సంబంధించినవి కావేమోనన్నంత భేదం కనుపించుతుంది. నాటికన్ మ్యూజియంలోకి వెళ్లి 15 వ శతాబ్దంనుంచి ఆయా శతాబ్దాల చిత్రాలు వరసన చూచుకుంటున్నాం; వర్తమాన శతాబ్ది చిత్రాలన్నీ గ్యాలరీలోకి అడుగు పెట్టేసరికి మనకు హఠాత్తుగా విభ్రాంతి కలుగుతుంది. ఏదో మరొక జగత్తులోకి వచ్చేసి నట్టనిపించుతుంది. అంతదాకా అక్కర్లేదు; అత్యంత సుందరం గా అలంకరించుకున్న ఏదో ఒక యింట్లోకి అడుగు పెడతాం. గుస్తుల విషయంలోనూ, కుర్చీలూ, బల్బులూ వగైరాయితర గృహాలంకరణల విషయంలోనూ ఆ యింటి యజనులకు నిర్దష్టమైన అభిరుచి వున్నట్లు మనకు గోచరించుతుంది; మెచ్చుకుంటూ వుంటాం; ఇంతలోనే, ఇన్నిటినుకూడా కాని అసభ్యతను వ్యక్తంచేసే ఏ చిత్రమో మనకంట బడుతుంది. అలా తిట్టించినప్పుడు, ఒక వ్యక్తియొక్క అభిరుచి ఒక రంగంలో అంత ఉన్నతస్థాయిలో వుండి మరో రంగంలోకి వచ్చేసరికి ‘యింత అధోగతిలో వుండటమేమిటా?’ అని మనకు మనకే ఆశ్చర్యమేస్తుంది.

అసభ్యత అంటే, స్థూలంగా, మనమేరి నిర్వచనం చెయ్యవచ్చు? దాన్ని కేవలం బేలతనమనిగాని, మోటుతనమనిగాని, తలనోప్పి నినాదాలనిగాని, పాత బాణీని పట్టుకు ప్రాకులాడటమనిగాని, అరసికత అనిగాని, సరసత లేకపోవటమనిగాని అసభ్యతానికీ వీల్లేదు. కాకపోతే పట్టుకుటిలోనూ అసభ్యత అనేదివుంటుంది. ముఖ్యంగా సరసత లేనప్పుడు దాని ప్రభావం పడగిరిస్తూ కనుపించుతుంది. పోనీ దీన్ని అనాగరికత అంగామా అంటే అలానూ వీల్లేదు. అలా అంటే దాని అవధులను పరిమితిం చేయటం అవుతుంది. రూబెన్స్ నాగరికత అంటే కంటగించుకున్నాడు. నాగరికత అంటే తనకున్న జగుప్సనంతా తన చిత్రాలలో

* ప్లాంపర్న్ దేశపు చిత్రకారుడు.

వెళ్ళగక్కాడు. అలా వెళ్ళగక్కడంలో వ్యక్తిగతంగా తనలోపున్న అసభ్య స్వభావాన్నంతా కూడా ఆ చిత్రాలలో వ్యక్తంచేశాడు. ఆ చిత్రాలే ఉత్తమ కళాఖండాలుగా ఆభిసందించబడ్డై. అవే అతనికి కీర్తి ప్రతిఫలను ఆర్జించిపెట్టి. అతని చిత్రాలలో అలాంటిది లేనివికూడా కొన్ని వున్నయ్యే. కాని, వాటిలో అతని ప్రతిభ యేమీ కనుపించదు. దీన్ని బట్టి మానే అతని ప్రతిభకంటేకూ అతనిలోపున్న ఈ అసభ్య స్వభావమే జీవనుని తోస్తుంది. ఒక్క అతని విషయమేకాదు; అరాచకపంథాలో సాగే కళాసంప్రదాయాల కన్నీటికి ఇదే జీవం. దీన్ని బట్టి, మానవుని సృజన శక్తిలో అవివాధావసంబంధం కలిగి, ఆరోగ్యకరమైన ఒక రకం అసభ్యత వుంటుందని మనం గ్రహించగలుగుతున్నాం. రాబెల్ 1, ప్రాంట్ హాల్స్ 2, బాల్ జాక్ ఈ ముగ్గురిలోనూ మనకు పొడూరేదీ ఈ రకమైన అసభ్యతే. వాళ్ళ ప్రతిభ వైతాని ఉజ్వలావధికి చేరినపుడు సరస సంప్రదాయాది ఆచరణలన్నీ టిసి భిన్నాభిన్నం చేసుకుంటూ ముందుకు తూగిపోతుంది. ఇది ఒక్క ప్రతిభాంతకుల విషయమే ననుకోనక్కరలేదు. ఏ తేలివత్తుక వాడైనా కూడా వున్నట్టుండి ఏదో అసభ్య విషయాన్ని యెత్తిదాపవచ్చు ఏదో అసభ్యంగా ప్రవర్తించవచ్చు. టిసి టిసి మనం పట్టించుకోము. మరేం జరగనట్టు కమ్మకు పోతాం. ఇప్పుడు మనం అసభ్యతను గురించి దర్శించుతున్నామంటే ఇలాంటి ఆశయాకులకు సంబంధించిన తుంతవ్యమైన అసభ్యతను గురించి కాదు. తుంతవ్యం కాని అసభ్యతను గురించే మనం ఆలోచించుతున్నాం.

ఒక మనిషిని గురించి. చూట్టాడేటప్పుడు 'సరవాలేదు మంచినాడే' అంటామనుకోండి. దాల్లో 'చెప్పకో' వగ విశేషమేమీ లేదు. కాని 'వాడు వట్టి అసభ్యం మనిషి' అన్నామనుకోండి, దానికి చాలా అర్థం వుంటుంది. అసభ్యతతో పాటు ఆ వ్యక్తికి దుడుకుతినాన్ని కూడా ఆపాదించుతున్నాం. కారణమేమిటంటే అలా అసభ్యతను వ్యక్తీకరించటంలో ఆత్మీయమైన ప్రయత్నం వుంటుంది. తన భోరణిని తాను నిలబెంచుకోవాలనే అహం వుంటుంది. ఆత్మవిశ్వాసం వుంటుంది. (విమర్శనాత్మకమైన దాడిమంచి) తన్ను

1. ఫ్రెంచి వ్యంగ్యరచయిత. 2. డచ్ చిత్రకారుడు.

తాను రక్షించుకునే ధీమా వుంటుంది. అలా అసభ్యతను వ్యక్తీకరించటానికి భాషే కావాలనేది లేదు; నికరమైన చాలు; ఒక శిరీశ కంపనం చాలు. ఇంకా అహం ప్రతి మించినపుడు ఈ బాహ్యచిహ్నాలేమీ కూడా అక్కర్లేదు. ప్రపంచం లెక్కపెట్టనే అహం అదంతలమైన మానముద్ర ఒకటి చాలు.

3

ఈ అసభ్యతాసమస్య నాకు తొలుతొల్ల ప్రతి మించి కనుపించింది వలన పరిపాలనపున్న దేశాలలో. నల్లజాతివాళ్ళ మధ్య మెలగవలసినవైస్సరికి తెల్లవాడిలోపున్న అసభ్యస్వభావం యిట్టే బయటబడిపోతుంది. ఈ విషయంలో నీగ్రో, తెల్లవాడికంటే, ఎన్నో రెట్లు మేలనిపిస్తాడు. విచిత్రమేమిటంటే తాను అసభ్యంగా సంచరించుతున్నాననే సంగతి ఆ తెల్లవాడికి అవగతమవుతూ కూడా వుంటుంది. ఒక డాక్టరు నాకు కొన్ని ఫోటోలు చూపించాడు. అవి తాను అరణ్యప్రాంతంలో పర్యటించుచున్నప్పుడు సినీ. ముందు నీగ్రోల ఫోటోలు చాలా చూపాడు. అవన్నీ రోడ్డు పోలీసుల వైపునూ, నీగ్రోలూ సములకు వెళ్ళినప్పుడు తీసివేసి. వాస్తంతో కూడా లాసంగా వున్నప్పుడు తీసిన 'స్టూడెంట్స్' నానాని చూపించిన అనంతరం మరో ఫోటో తీసి "ఇదీగో ఇప్పుడు చూడండి!" అన్నాడు డాక్టర్, ఆదో పోజు వెట్టి, "ఇంగ్లీషువాడి హుందాతనం యిట్టే యిప్పుడెక్కడ ఉంది." అన్నాడు. ఆ ఫోటోలలో తనూ, తన భార్య తాము చాలా గొప్పవాళ్ళమనే పెకిలిపోజాలూ మెలకు రిక్కించి పెద్ద మిగిలెక్కి నిల్చునున్నాడు. నీగ్రో నౌకల్లు కొండరు (వాహన కారులు) చేతులు గట్టుకుని చుట్టూ నిల్చునున్నాడు. ఆ యిద్దరు ఆంగ్లేయుల మొఖాల్లోనూ ఏదో అనిర్వచనీయమైన అసభ్యత కొట్టొచ్చినట్టు కనుపించి జాగున్నను కలిగించుతోంది. ఇది వాళ్ళు వ్యక్తిగతంగా పెంపొందించుకున్న స్వభావం అనటానికి వీలేదు. ఎందుచేతనంటే వాళ్ళు సద్యంభంలో పుట్టినవాళ్ళా సత్సంప్రదాయంలో పెరిగినవాళ్ళా కూడా. మరి యిక యిదేమిటంటే యూరేషియన్ జాతిలో తరతరాలూ వస్తున్న కుటుంబాధిలాంటి స్వభావం. ఈ విషయాన్ని సత్తిమాపి అయనకు కళ్ళమెరుతినం తెప్పించాను. అదే వాదంగా కాకిపాడిచిన్న పాకిని

అసభ్యత అంటే ఏమిటి

రెచ్చగొట్టాడు. చివరికి చిరాకైతే 'అవును ఏంజేస్తాం, నాగరికులం కావటంవల్ల పట్టిన దురదృష్టం' "నీగ్రోలలో ఈ అసభ్యత లేనంటే, జంతువులలో మోస్తరుగానే వాళ్ళలో కూడా అసభ్యత లేదు." అన్నాడు.

నిజానికి అసభ్యత అనేది మానవునికి సంబంధించినదే. కాని నాగరికతయొక్క ఎవో ఒక స్థాయినిబట్టి యిలాంటిది పుగుతుందని చెప్పటానికివీలేదు. కాంగో ప్రాంతంలోనే కోన్ని నాగరికజాతులున్నాయి. ఉదాహరణకు అరబ్బీ, హోమెర్, బాట్యూనిస్ జాతులవాళ్ళున్నారు. అవన్నీ గొప్ప నాగరికతను అలవరచుకొన్న జాతులే కాని వాళ్ళలో ఇలాంటిది కనుపించదు. అటు మట్టిబాంటన తేగవాళ్ళున్నారు, ఇంకా ఆ నాగరికులైన ఆటమిక జాతులున్నాయి. వాళ్ళలో కూడా ఇలాంటిది లేదు. వాళ్ళలో క్రూరత్వంవుంటే వుండవచ్చుగాని తిరితీరిక దీర్ఘవాగ్ధిగా సంకమించే యీ అసభ్యతావాద్యం మాత్రం కనుపించదు.

దీనికి ఆ వలన డాక్టర్ ఒక కారణం చెప్పాడు: 'వాళ్ళలో ఆధ్యాత్మిక చింతన చావలేదు. అది చావటం వల్ల కలిగిన ప్రేతకళే మానవాని ఈ వికార స్వరూప మంతా'

నేనుమాత్రం, ఇంతా, వ్యక్తిత్వానికి, లేదా, అహంకారానికి సంబంధించి ఏమంటాను, అహంకార రాహిత్యమే ప్రజాతులలో కనుపించే ఆరోగ్య స్థితి. ఈ వలసలలో వుండే రంగుజాతుల్లో సహజమైన ఒక వోల్పు, నిరాడంబరత కనుపించుతుంది. తరతరాలుగా వస్తున్న సంప్రదాయ జీవితంలో వ్యక్తిత్వం లయించిపోతుంది. అందుచేత ఆ వ్యక్తుల ముఖాల్లో ఆ జాతియొక్క ఉజ్వలతేజమే అనిర్వాచ్యమై వెలుగొండుతూవుంటుంది. ఆఫ్రికా నీగ్రోల ముఖాలలో ఒకదానికొకటి పెద్ద తేడా కనుపించదు. ఏ ముఖం చూచినా చెప్పకోదగిన ప్రత్యేకతకూడా యేమీ వుండదు. కాని అల్పబుద్ధి స్వరూపమైన అహంకారం కారణంగానూ, అజ్ఞానం కారణంగానూ పెంపొందే దురభిమాన చిహ్నాలు మాత్రం వాళ్ళ ముఖాల్లో కనుపించవు. సరాజిలేబుద్ధివల్లనూ, దెబ్బతిన్న అహంకారంవల్లనూ పుట్టుకొచ్చే కుటుంబాదు కన్న వాళ్ళలో వుండదు. తెలివిగలవాళ్ళం మనకేమని మొద్దుబారి

మానం గా మార్చోవటంకూడా వుండదు. వాళ్ళలో మొరటుతనం వుంటే వుండవచ్చు గాని పోయకోలు తనం మాత్రం వుండదు. వాళ్ళ ముఖాల్లోనే కాదు, వాళ్ళ నడకలోనూ వాళ్ళ స్వభావంలోనూకూడా యీరకమైన జబ్బు లేమీ కనుపించవు.

ఇవన్నీ నా వ్యక్తిగత అభిప్రాయాలనీ, ఇదంతా వివాదాస్పదమైనవిషయమని ఎవరైనా ఆక్షేపణచేస్తే చేయవచ్చు. కాని ఇది వాస్తవస్థితి. పశ్చిమ దేశాల చిత్రకారులువల్ల వాళ్ళకు గురుత్వంవహించి మన 'వాస్తవిక సంప్రదాయపు' మొరటుతనాన్నంతా వాళ్ళకు ప్రబోధించక పూర్వమూ, మన పరిశ్రమలు తయారుచేసిన నాటుసరుకులు అక్కడ వ్యాపించక పూర్వమూ, కాంగో ప్రాంతంలోని నీగ్రో చిత్రకారుల చిత్రలేఖనంలోగాని, వాళ్ళ చేతిమలు విన్యాసంలోగాని ఎక్కడా అసభ్యత అనేది రేఖా మాత్రంగానైనా కనుపించేదిగాదు. మనం వాళ్ళ అభిరుచుల్ని అధోగతికి పట్టించాం.

4

ఈ విషయాన్ని యింకా పూర్తిగా అవగాహన చేసుకోవాలంటే, అనాదిన్నిమైన ఆదిమమానవుని కౌవిన్యాసంలో అసభ్యత అనేది ఏకాశానా కనుపించకపోవటం, అలాంటిదానికి ఆనాడు అవకాశం కూడా లేకపోవటం మనం గుర్తించాలి. ఆదిమజాతులకు సంబంధించి పురావస్తు ప్రదర్శనశాలలోకి వెళ్ళి చూస్తే మన కీవిషయం విస్ఫులంగా అర్థమౌతుంది. వాటిలో అధునికత్వం కన్పించవచ్చు. జుగుప్సా పహమైన నగ్నత కనుపించవచ్చు — కాని అసభ్యత మాత్రం వుండదు. నాగరికతల పరిణామంలో ఒక దశకు వచ్చేసరికి యీ అసభ్యత పోతుంది.

పెన వివరించిన విషయాలన్నీ అవగాహన చేసుకున్న తరువాత మనం తెలిసిన ఒక నిర్ణయానికి రావచ్చు :

'మానవ పురోగమనంలో 'ఉపజ్ఞ' (కార్యకారణ జ్ఞానం—*Rationalism*) ఎప్పుడు అవిచ్ఛిన్నం చిందో దానితోపాటు దాని స్వభావాలలో ఒకటిగా "అసభ్యత" కూడా అవతరించింది'.

అధ్యాత్మికా స్వేషణలో స్రయస్కమయ్యే ఈ ఉపజ్ఞకు అసభ్యతా దోషం వుండదు. కాని దాని ప్రయోగంవల్ల కలిగే తీవ్ర ఘట్టనలో అంతంతమాత్రం వాడియెవడి మనస్సయినా శంకావలయితమైన సుడి నుద్దంలోకి ప్రవహించి తాకికజ్ఞానాన్ని ప్రభవించ జేసుకుంటుంది. కళారంగాలలో ఈ తాకికజ్ఞానం 'వాస్తవికత పెంపొందాల'నే భీషణమైన నిరంకుశ నినాదానికి కారణభూతమాతుంది. తాత్వికరంగాలలో ఇది ప్రతి సాధారణ వ్యక్తికి స్వేచ్ఛనిస్తుంది.

అసభ్యతలేకం యేమీలేని మానవసృజనను వినియోగత్రాణి అంగీకరించేది లేదని పట్టుబడితే మనం చాలా దూరం వెనక్కు అది మనపునివరకూ నడవవలసి వస్తుంది. దైవిక ప్రేరణ ఏకైక కారణంగా అతడు సృజించినవాటిని మాత్రమే అంగీకరించవలసి వస్తుంది.

దైవిక, ఐంద్రజాలిక శక్తులకు, అనేక అధూత మార్గాలకు యాద్యుభోగయే స్వభావమున్నా అసభ్యతా దోషాన్ని మాత్రం అంటునివ్వవు. కాని వీటితో ఒక బాధవుంది. కార్యకారణ యోజనాత్మకమైన తార్కిక దృక్పథానికి (ఉపజ్ఞకు) కూడా తావు లేకుండా చేస్తాయి. దీన్నిబట్టి ఒకటి కేటాలోంది. మానవుని ఉపజ్ఞతోపాటు దాని సహజ స్వభావంగా అసభ్యతకూడా ప్రభవించింది. మరోవిధంగా చెప్పాలంటే ఉపజ్ఞజీవిగా మానవుడు ఎవ్వడు పరిణామం చెందాడో ఆనాడే అసభ్యతకు కూడా అంకురంపోవణ జరిగింది.

అనాది గ్రీకు కళారంగం అసభ్యతాకళం కితం కాలేదు. మళ్ళీ క్రీ. పూ. 4 శతాబ్దాల కళారంగం అందుకు భిన్నంగా వుంది. అతి ప్రాచీనమైన ఎట్రూస్కన్ కళా సంప్రదాయం రోమక సామ్రాజ్యదినాల బిజాస్టైన్ సంప్రదాయంగా రూపాంశే పరిణామ దశలో వాస్తవిక ధోరణిని ఆధారం చేసుకుని అసభ్యత పీను మిగిలి పెరిగింది.

ఫ్రెంచి సంప్రదాయంలో 15 శతాబ్దిలో పాట మరించి ఈ అసభ్యత 19 వ శతాబ్ది నాటికి పరమ దైవతంగా పరిణమించి పీఠమెక్కి కూర్చుంది. అనంతరం దానిపట్ల వచ్చిన తీవ్రమైన విముఖభావం కారణంగా, కళారంగం యావత్తు ఒక్కసారిగా ఔపయ్యక్తిక

ధోరణిలోకి అజ్ఞేయ ధోరణిలోకి తిరోగమించింది. కలవరం గా ఇలా ఒక్క ఉసుటున తిరోగమించటంలో కళకు ఉండే శోభ యావత్తు నశించిపోయింది. దీంతో ప్రజాసామాన్యారికంతకూ పతనావస్థ సంఘటించింది.

తనంతనా, వాస్తవికతకు అసభ్యస్వభావం లేక పోవద్దు కాని అసభ్యత ప్రభవించటానికి పెంపొందటానికి కావలసిన వాతావరణాన్ని అది ఉత్పన్నం చేస్తుంది. 19 వ శతాబ్ది కళారంగానికి పట్టిన ఆధోగతి కంటకా వాస్తవికతే కారణం.

ఈ సమస్యకు వున్న చిక్కంతా ఇక్కడే వుంది. వాస్తవికత అసభ్యతకు దోహదకారి. కాని శాస్త్రీయ పరిజ్ఞానమూ ఉపజ్ఞా ఇవి రెండూ వాస్తవికతమీది ఆధారపడి వున్నాయి. యూనివర్సల్ 'రెస్టెసెన్సు' ఉద్యమోదయం తిదాది చిత్రరచన వాస్తవికతను పెంపొందించుకోవటానికి తీవ్రమైన ప్రయత్నం చేసింది. దాంతో లేనిపోని బాగ్యులను నెత్తికెత్తుకుని వాస్తవికమాత్రాల బగువుక్రింద ప్రంగి పోయింది. కాని సౌందర్యోపాసనలోనూ, కరుణరస వ్యంజనంలోనూ కళాకారుడు ఇతిఃపూర్వం ఎన్నడూ అందుకోని శిఖరాలను అందుకున్నాడు. ఉదాహరణకు అలాటికావేజ్ ప్రేమితులైన, గాథిక్ గోమన్ కళాకారు లెవ్వరికీ సాగ్యంకాని మోహనరమ మైకలాంజిలో సాధించాడు. కాని మైకలాంజిలో శిల్పాలను చాన్సెస్, మెసెయికోల శిల్పాలతో పోల్చిచూస్తే, సహజ సౌందర్యోన్మేళనంలో ప్రతిభావిశేషం ఎంత పెరిగిందో శిల్ప సాంకేతిక ప్రమాణం అంత దిగజారిపోయినట్లు మనకు అవగతమవుతుంది. మరోవిధంగా చెప్పాలంటే వ్యుత్పన్నత పెరిగి శిల్పం నశించింది. ఈ పరిణామ ద్వంద్వానికి రెంబ్రాంట్ చిత్రాలు కచ్చితమైన ఉదాహరణలు. వీటిలో కళాకారుని వ్యక్తిత్వం పెరిగి శిల్పప్రాధానాన్ని విచ్ఛిన్నం చేయటం ఆర్థమవుతుంది. మానవ మేధాపరిణామ శాస్త్రసత్యావధాన, ఉపాతీతమైన వాస్తవికప్రకృతియొక్క లీయితనూ రెంబ్రాంటులా వ్యక్తం చేసినవారు మరొకరెవరూ లేరు. కాని వాన్ వేజన్, వాన్ వాక్ చిత్రాలతో ఇతని చిత్రాలనుపోల్చి చూస్తే, ఆ చిత్రరచనకుపటిన్ ఈతిబాధ యేమిటో మనకు అర్థమవుతుంది. ఆ భౌతిక వాద మానసికశాస్త్ర

ముల దురాక్రమం కారణంగా, శిల్పవిన్యాసంలో స్వచ్ఛందమైన సాంకేతికాన్నత్యం నశించి ఆ కళ అసభ్యతాప్రాంగణాన అడుగుబెట్టింది.

కళారంగాలలో ఒక్కసారి ఇది ప్రారంభమైన తరువాత దాన్ని అనేకానికి దిగజారిపోవడం కాపాడగలిగేవాడు ఎవ్వడూ లేడు. ఈ ఆంతరంగిక సంఘర్షణ 19 శతాబ్దంలో పరిణామదశకు వచ్చి కళా కారులను అటు అధినాస్థవిరులుగానూ, ఇటు సాంకేతికవాదులైన అభిప్రాయ కల్పనికులుగానూ రెండు విధిన్నవర్గాలుగా చీల్చి వేసింది.

౨

సాంస్కృతిక ప్రతిభా దర్శితులైన ప్రజాస్వామికవాదులు, ధనికవర్గాలు, బహుళ ప్రజావాసం కోసం నిర్మించుకున్న ఈ నవీనప్రపంచం ఎలాంటిది? ఆ ప్రపంచంలో కళ దైనందిన జీవితంలోని ఒక చిన్ని ఘట్టానికి ప్రతిబింబమై వుండాలి; ఆ అవసరము దాటి పైకి లేవకూడదు; “అమృతమైన వాస్తవిక వ్యక్తిరణం”గా వుండాలి! కాముకమైన యింద్రియ సంహారావేశం వినయితరభావావేశాలేవీ పనికిరావు. అలాకక సౌందర్యాన్ని లాగేసి దాని పీఠమీద ఆధికారికపటాటోపమూర్తిని వ్యంజన చేసి ప్రతిష్ఠించాలి. అలాంటి ప్రపంచంలో రాజకీయం ‘సాంఘికభద్రత’గానూ, స్వర్ణపురుల పాచికలూటగానూ దిగజారుతుంది. ప్రభుత్వం అనే పదానికి సరిరక్షించు అనే అర్థం మాసిపోయి, పరిపాలించు అనే అర్థం మిగులుతుంది. ఇక మతం గతేవిటంటే, నైతికనాతాలను ప్రబోధించే ఆలోచనాస్త్రంగా తయారై, పోలీసు శాఖకు మద్దతుగా (దొంగతనాలు వగైరా) నేరాలు చెయ్యకుండా జనాన్ని అదుపులోపెట్టడానికి ఉపకరిస్తుంది.

ఇక ఆధ్యాత్మికరంగాలలో అసభ్యత, ‘అన్నీ మనకు తెలుసు’ననే అహంకారంలో ఆవిర్భవిస్తుంది. లౌకికజ్ఞానావధిని మించిన సత్యమేదీ లేదనే వాదాన్ని పురస్కరించుకుని ప్రభించుతుంది.

‘నీకు తెలిసినదే పరమసత్యం కాదు; నీవు నిర్ణయాధికారాన్ని చేపట్టకూడదు (Shou shalt - not Judge) — ఇది ఆధ్యాత్మికాన్నత్యపు ప్రపథమావేశం. కాని నిర్ణయాధికారాన్ని చేపట్టి సత్యాన్ని

మరం మనస్థాయికి దిగజారుస్తున్నాం. ఈ నిర్ణయాధికారాన్ని విస్తరించి ద్రుష్టలం కాగలిగితే సత్యస్వరూపంయొక్క అసంతమైన మహత్తు మనకు గోచరమవుతుంది. నిర్ణయాధికారాన్ని విస్తరించాలి. కాని, యోజన మానవురి సహజస్వభావం కావటంతో ఇది సులభసాధ్యంకాదు. కనీసం ఒకటి చెయ్యాలి; మన అభిప్రాయమే పరమప్రమాణమనే మొండిగాఢీ అవలంబించకుండా ‘అవసరమైనప్పుడు’ ఎడనెడనా మనభావాలను మార్చుకోగలిగే సత్స్వభావాన్ని పెంపొందించుకోవాలి. తొందరపడి ఒక్కొక్క నిర్ణయానికి వచ్చి, అసంతరం వాటిలోని అవ్యక్తతను గుర్తించి సిగ్గుచిలుగు కలుపుకున్న ఘట్టాలు మన జీవితాల్లో ఎన్నెన్నిలేవు. ఒక్కొక్క మార్గవిశ్వాసంనుంచి బయటపడటానికి మనం ఎంత తన్నుకోవలసినవృత్తి. అసభ్యస్వభావం గల వ్యక్తికి ఇలాంటి సిగ్గురాలింపవు. వైగా వ్యక్తిగతములైన తన తప్పును సిద్ధాంతాలను దౌర్జన్యములైన అహంకారంతో యితరులమీద వేసి దుర్దృష్టానికి ప్రయత్నించుతాడు. తన సిద్ధాంతం ఎప్పుడూ తప్పుకావ, టానికి వీలేదనే దురహంకారాన్ని పెంచుకుని సిద్ధాంతీకరణాధికారాన్ని తనకు తానుగా చేపట్టి అడ్డదండగా వ్యవహరించుతూ వుంటాడు. వైగా ఇలాంటివాడి యోజనలో వుండే మరో దౌర్భాగ్యమేమిటంటే తన అభిప్రాయాన్ని పరాస్తం చేసే సంఘటన ఏదైనా ప్రత్యక్షంగా ఎదుట కనపడినా లెక్కచేయడు; దాన్నింటే అజ్ఞానంక్రింద లేలికగా కొట్టివేళేసి తనకు వీలుగా వుండే అభిప్రాయాన్నే సిద్ధాంతీకరించుతాడు.

ఈ విధంగా, తన నైతిక వైజ్ఞానిక సౌఖ్యాలను లౌకికజ్ఞానమునే యీ కందుకోబలో భద్రపరచి సురక్షితంగా కాపాడుతూ వుంటాడు.

లౌకికజ్ఞానమునే ఈ అల్పపరిజ్ఞానానికి సర్వజ్ఞతా హంకారం జత కలసినప్పుడు, మానసికంగా ఉండే అసభ్యస్వభావానికి స్థిరరూప మేర్పడి అసభ్యత ద్యోతమానం అవుతుంది. ఆ కారణంగా వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం అనేది పెంపొందిన కొద్దీ, ప్రతి సాధారణ వ్యక్తికి నిర్ణయాధికారం లభించిన కొద్దీ అసభ్యత పెరుగుతోంది. నేడు సర్వజన స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించింది. ఏ ఓకేలేవులతో పనిచేసే ఏ సామాన్య

కార్మికుడైనా, నైతికంగా, వైజ్ఞానికంగా స్వతంత్రుడు. అతను ఏవిషయాన్ని గురించైనా, ఏ విధంగానైనా ప్రవచింపవచ్చు; వ్యక్తిగతమైన తన అభిప్రాయానికి భిన్నమైన ఏ మహాస్మృతి భావాన్నయినా అంగీకరించుచుండా కొట్టిపారేయవచ్చు. ఏడు వాడనే తాడే లేకుండా సర్వమానవులకూ ఒకే స్థాయి రాజకీయ చైతన్యం వుంటుందనే ధోరణిలో ప్రజాస్వామిక వ్యవస్థలు సర్వలకు ఇలాంటి నిర్ణయాధికారాన్ని ప్రసాదించినాయి. వ్యక్తి శాస్త్రీయ విజ్ఞానానికి, సాంకేతిక విజ్ఞానానికి కొంత దాసుడయ్య వ్యవహరించవలసిన అవసరం యేర్పడిన మాట నిజమే. కాని విజ్ఞానాన్ని విపుల వ్యాప్తంగా ప్రజా బాహుళ్యానికి అందిజేయాలని తాపత్రయపడే వారి పుణ్యమా అని ఎలాంటి అజ్ఞానికైనా తాత్పర్యం సక్రమంగానే యోజించ గల్గుననే ధీమా యేర్పడగల అవధికి మిడిమిడి జ్ఞానాన్ని, తెలిసీ తెలియని అభిప్రాయాలనూ అందించారు.

6

ఇదంతా వైరిధోరణివాదంగా కనుపించవచ్చు. కాని ఒక్కటిమాత్రం సత్యం. ఆధ్యాత్మికరంగంలో అసభ్యత అనేది యొక్కడ కనుపించినా దానికి అజ్ఞానమే మూలకారణం.

18 శతాబ్ది కళారంగంలో వచ్చిన అవాంఛనీయములైన మొండిధోరణుల కన్నిటికీ కారణం ఆతాత్విక సత్యంయొక్క అస్తిత్వాన్ని అంగీకరించకపోవటమేనని మొదటే చెప్పాము. 'భాషాభేదజాన్ని సంస్కరించితే, మానవజాతిని భిన్నవర్గాలుగా విడదీస్తున్న మతభేదాల పీడలన్నీ విరగడతా' యన్నాడు, కాండ్లర్ నే*. ఈ అభిప్రాయాన్నే 19 వ శతాబ్ది భౌతికశాస్త్రవేత్తలంతా దొరక పుచ్చుకున్నారు.

శాస్త్రీయ విజ్ఞానానికి అందిన పరమసత్యమంటూ యేమీ వుండదనే దురభిప్రాయాన్ని ప్రతి సామాన్యుడికీ కలిగించారు. అతాత్వికం అంటూ అసలు వుండనూరు. శాస్త్రీయ దృక్పథంతో పరిశోధనాపరంపర సాగించితే ప్రతిసమస్యనూ పరిష్కారం చేసేయ్యొచ్చునన్నారు. దీంతో ప్రయోగాత్మకమైన పరిశోధన ఒక్కటే నిజమైన విజ్ఞానానికి మార్గం అనే భావం

పెంపొందింది. శాస్త్రీయ పరిశోధనావధులకు అతీతమైన ప్రతిదాన్నీ ఉపేక్షించి త్రోసిరాజనే స్థితి వచ్చింది.

ఇంతే కాదు; గతి మూడు దశాబ్దులలోనూ శాస్త్రీయవిజ్ఞానం సాంకేతిక విజ్ఞానరంగంలో (టెక్నికల్) సాధించిన విజయపరంపర మానవ జీవితాన్ని గురించి మనకున్న అభిప్రాయాలన్నిటినీ సంతృప్తిగా మార్చివేసింది. దీంతో జీవులకు కూడా యంత్రాలుగా పరిగణించే స్థితి యేర్పడింది. ఈ సజీవ యంత్రాలు నిజానికి చాలా ఉల్కలెత్తడమైనవే—కాని ఇవేమిట వ్యాప్తిలోకి వచ్చిన, 'స్వయంచోదక మారణ యంత్రాల'కు మించి పీటిలో వున్న అతాత్విక మరేమీ లేకుండా. యంత్రాలు సజీవయంత్రాల నమూనాలో దిగదినం అభివృద్ధి చెందుతున్నయే. ఒకపక్షంలో కీవిలాంటియంత్రాన్నే శాస్త్రవేత్తలు యంత్రాధిపతిగా తయారుచేసి అక్కడ పెట్టి బేవస్పృహతో వున్న తనానానంతా బట్టబయలు చేసే స్థితి వస్తుంటేమీ ఎవరు మాచాం! మనిషికి 'రాబోయే' ముగ్ధు, ఆధిగమించరాని అశాతం వుందనే విషయాన్ని యానాడు చాలామంది అర్థం చేసుకోలేరు. అచేతన యంత్రాలు పనిచేయుటలో యేదైనా అచ్యుతత వస్తే సాంకేతిక విద్యానిపుణులు దాన్ని ముదన్ముఖులచేసి యేలా సరిచేస్తారో అలానే చేతనయంత్రాలలోకూడా లేదా యేదైనా కనిపించితే దాన్నికూడా సాంకేతిక నిపుణులు మరమ్మతుచేసి దారిని బెట్టగలరు అనే భావం జనంలో నాటుకుంది. పేగుల్లో యేదైనా జబ్బు పుడితే వైద్యుడు ఎలా బాగుచేస్తున్నాడో మానసికమైన జబ్బు ఏదైనా పుడితే మానసిక శాస్త్రవేత్త (నైకాలజిస్టు) అలా బాగుచేయగలడు. కాలొరెటరు చెడిపోతే మరమ్మతు చేయటానికి దీనికి పెద్ద తేడా యేమీ లేదు—ఇది నేటి బజారుకుసుఖాలందరి ధోరణి.

ఈ వైరియొక్క వై పరిత్యం, మరీ అమెరికాలో చూడాలి! మానసిక చికిత్సా ఉన్మాదం అక్కడ వెర్రిజడలు వేసిపోయింది.

మిరొక కవిగాని చిత్రకారుడుగాని అనుకోండి. అమెరికావాడు మీకు వేసే మొటిప్రశ్న— 'మీచేత కవిత్యం వ్రాయించుతున్న మీలోని మానసిక

* కాండ్లర్ నే—ప్రెంచి వేదాంతి, గణిత శాస్త్రవేత్త. 1748—94.

అసభ్యత అంటే ఏమిటి

వ్యాధి యేమిటి?—మీ చేత బొమ్మలు వేయించుతున్న మేథావాడ్యం ఏమిటి?—మీరు వెంటనే సమాధానం చెప్పలేక కొంచెం తిటపటాయించి జూచుచేస్తారనుకోండి; అలా జూచుచేయటంకూడా మరోరకం వ్యాధికి లక్షణమనేస్తాడు. మీరు కొంచెం మందకొడిగా కనుపించుతారనుకోండి ఆ మానసిక శాస్త్రవేత్త అత్యంతసేమీ హాభావంతో మిమ్మల్ని అనుసరించుతాడు! 'దయవుంచి మీ అవ్యక్త మానసంలో యేమన్నో బయటికి వెల్లార్పండి' అంటూ వత్తిడి చేస్తాడు. ఎవ్వరైనా ఈ రకం మేథావైద్యులదగ్గరికి వెళ్లి మానసికస్థితిని మరమ్మత్తు చేయించుకు వస్తూ వుంటే అమెరికాలో యిప్పుడు అదో ఘోషన.

ఈరకం గా అంతరాత్మ మనుగడకూడా ఆరోగ్య శాస్త్రసూత్రాల అవధికి యీడ్చివేయబడి, సురుచిరమైనదాని లాలిత్యం వేధింపబడుతోంది. మేథావైద్యుడు కట్టలు చేత్తోబుచ్చుకుని యెటురమ్మంటే, ముం అంతరాత్మ సుఖంలా అటు నడుస్తుంది! ఈ పొగబూతుకున్న దారికి లేవటానికి మనం యేమీ చేయొనక్కర్లేదు—దాన్ని మేథావైద్యుడికి వప్పగించి పెట్టేస్తాం. మూడునిమిషాల్లో దాని జబ్బులన్నీ వదిలొట్టేస్తాను; మున్నగు ఉదయాన్నుంచీ మనం ఉల్లాసంగా వుండటానికి, స్నేహితులతో సంఘోషంగా కాలం గడవటానికి, మనపనులు మనం ఐక్యంగా నిర్వహించుకొనటానికి ఆవసరమైన మనస్థితిసంతా ప్రసాదించేస్తాడు. ఒక్క అంతరాత్మ విషయమే కాదు. ఇక సృష్ట్యవైపునుంచికూడా మనం యెక్కువ ఔంగపడాలినిన పని లేదు. శాస్త్ర విజ్ఞాన వేర్లు దాని తడాఖా కూడా త్వరలోనే కనుమర్పంటారు. వైద్యశాస్త్రపరిశోధన ఇక ఒక అంగ ముందుకు వేస్తే చాలు దాన్నికూడా జయించి పారేస్తాం.

ఈనాడు మానవజాతిలోని ఆధికభాగంయొక్క ఊహలు ఈ రకం గా ఉంటున్నాయి.

'ఇది ఉపజ్ఞా విజయం. ఈ ఉపజ్ఞుడు ఇదే విధముగా సమస్త రంగాలలోకీ—రాజకీయాలూ, స్త్రీ పురుష సంబంధ, సాంఘిక వ్యవస్థ—ఒకటేమిటి మానవ జీవితానికి సంబంధించిన సమస్త రంగాలలోకీ ప్రసరింపజేసి తాళిజ్ఞానంయొక్క సమగ్ర విజయాన్ని

సాధించాలి. ఒక మాతనజగత్తును నీర్మించాలి. ఆ జగత్తులో మనకి అర్థం కాని దంటూ ఏమీ వుండను. వుండకూడదు.

ఈ ఆత్మవిశ్వాస శిరస్త్రాగిణం తగిలించుకుని అమెరికావాళ్లు ఉల్లాసాన్ని, వాత్సల్యాన్ని, నిర్వాహకమైన నిరాడంబరతను అలవరచుకుని, తమ దేశాన్ని చూడవచ్చిన యూనిటెడ్ స్టేట్స్ లకందిరికి కూడా సమ్మాహనరూపాలలో కనుపించి జనందపరవశులను చేస్తున్నారు. కాని దురదృష్టవశాత్తూ ఆ శిరస్త్రాగిణం క్రిందనే అవివేకం చెల్లిబయటేసి పెరుగుతోంది. అమెరికా పత్రికల అట్టలమీద దిన దినం మనకు ప్రత్యక్షమవుతూండే సినితారల చిరునవ్వుల్లోనూ విలాసినుల చిరునవ్వుల్లోనూ ఈ వివేకభ్రష్టత చెల్లివిరిసి కనుపించుతూ వుంటుంది.

7

నేను ఇది వ్రాస్తున్న యీ సమయంలో, మలయాలోనూ, ఇండోనేషియాలోనూ తీసిన కొన్ని ఛాయాచిత్రాలిప్పుడు నాముందు వున్నాయి. ఆ ముఖాల వైఖరి వేరు. యుక్తాయుక్త పరిజ్ఞానం స్థాయీభావం న్నందుకుని నిమగ్నమౌతున్న మృదుత్వాన్ని అవగరించిన ముద్దుటలాటికే సౌందర్య మూర్తులు. వ్యగ్రభావ వైఖరి రహితమైన నిర్మలత, సంయమన సంకోభితమైన ముగ్ధమోహనత్వం, సుశీలితమైన వ్యక్తిత్వగమి. ఈ స్థాయీభావమే జపాను భారతదేశ జీవనాని సమైక్యరాంధ్ర ముఖ విన్యాసాలలో మనకు అర్థమైన మే మనని అలాకొనంద పరచులను చేస్తున్నది. వీరి విషయమే కాదు జీవతారాన విషయికమైన ప్రాచీనసంప్రదాయం ఎక్కడ మిగిలివున్నా అక్కడెల్లా ఈ అలాకొనందర్యం మనకు గోచరిస్తుంది.

ఈ స్థాయీభావం మనలో నశించిపోయింది. వ్యక్తిగత సాధనల ఫలితంగా ఒకరిద్దరిలో ఎక్కడైనా రేఖగా ఇది కనుపించినా అది రెక్కలలోడి కాదు. జాతీయమైన శోభగా అది నశించిపోయింది.

ఆధ్యాత్మికమైన అసభ్యత అంటే కేవలం మాధ్యమమనే అనుకోనక్కరలేదు. కాని వాటి కంటికి గల పరస్పర సంబంధాన్ని గురించి యంత తీవ్రంగా ఉద్ఘాటించటానికి తగిన కారణం లేకపోలేదు. ఏమిటంటే అసభ్యతకు ఆలవాలమైన స్వాహం

కొరత మూఢులలో నే ఎక్కువ దోష్టతమానంగా కనుపించుచుంది. ఇవి కాపురుషుని ప్రధానలక్షణం. దానికి అనుపని కాని, సిగ్గుగలది గాని వుండవు. శుష్క హృదయానికి ప్రతిచిహ్నం. దాన్ని ఏమాత్రం కదిలించినా అది విరుచుకుపడి ఎడటవాడిని ఆగారవ పరుస్తుంది. ఈరకం మనిషి తన అవధులకు మించి దేన్నీ అవగతం చేసుకోలేడు. అలాంటిది ఏదైనా వున్నట్టు అనుమానం తెగిలినా అది ఎంగుకున్నదా అని ఊరికీ వ్యవజేందుతాడే గాని దాన్ని అవగతం చేసుకో ప్రయత్నించడు. స్థూలరూపంలో అసభ్యతను అవగతం చేసుకోవాలంటే ఈరకం వ్యక్తి దానికి ప్రత్యక్ష స్వరూపం.

అజ్ఞానులకే కాక విజ్ఞానవేత్తలకు సంబంధించిన అసభ్యత కూడా వుంటుంది. జాగ్రత్తిగా పరిశీలించితే అజ్ఞానిలో వుండే అసభ్యతకూ ఈరకం విజ్ఞానులలో వుండే అసభ్యతకూ మూలం ఒకటేనని తేలుతుంది. మైన చెప్పిన అజ్ఞానిలో కూడా కొన్ని తెలివి తేటలుండవచ్చు కాని వాటిని ఆదరించే నాంఘికపరిస్థితులు లేక ఆణిచివేయబడి అతనిలోని అసభ్యతా స్వభావాన్ని రెప్పకొట్టి వుండవచ్చు; ఆ స్వభావం అతని కున్నకాస్త ప్రతిభనూ కూడా హత్యచేసి వుండవచ్చు.

ఇలాగే అసభ్యస్వభావం కొందరు తెలివి గల వాళ్ళనుకూడా ఆవేశించి వాళ్ళ మేధాశక్తిని సంకోచపరుస్తుంది. మానవవిజ్ఞానంలోని ఒక ప్రత్యేకశాఖలో కృషిచేసే సందితు డుంటాడు. అతనికి దాని అవధులనుదాటి ఆలోచించగల మనశ్శక్తి నశించుతుంది. తనశాఖకు సమగ్రమైన మానవవిజ్ఞానానికి వున్న సంబంధమేమిటో గ్రహించలేకపోతాడు.

పై విషయాలనున్నిటిని ఇవ్వకు సమన్వయపరచి చూసుకుందాం. అసభ్యత అనేది చారిత్రక పరిణామంగా ఉత్పన్నమైనదని చెప్పవచ్చు. మానవునిలో ఉపజ్ఞ యేనాడు ఉదయమైందో నాంతో పోలే ఇదీ ప్రధనించినదని మానవుని స్వతంత్ర యోజనతోపోలే ఇదీ దినదినప్రవర్ధమానమవుతూ వ్యక్తిగతాభిప్రాయ స్వాతంత్ర్యాన్ని ఆశ్రయించుకుని పరిణామవశే సందుకున్నదిన్నాం. మనిషిలోనూ బాటిలోనూ వున్న అసభ్యస్వభావాన్ని పెంపొందించటానికి

దించటానికి మైన వివరించిన వాతావరణం దోహదకారి అనేమాట నిజమే అయినా, బాహ్యరంగంలో వ్యక్తిని అసభ్యంగా వ్యవహరించేట్టు చేయటానికి ఈ వాతావరణం ఒక్కటే చాలదు. వ్యక్తిగతంగా అతనిశీలాన్ని అంటిపెట్టుకునివున్న దోసగులుకూడా యేవో కొన్ని వుండాలి.

‘వ్యక్తిని అసభ్యంగా ప్రవర్తించేనే దుర్గుణాలు ఏమిట’ని నేను చాలామందిని అడిగాను. తడుపుకోకుండా ఒకస్త్రీ ‘సౌజన్యసీసం’ అన్నది. నిజంగా ఇది ఎంతో ఉత్తమమైన సమాధానం.

సౌజన్యతా లెక్కవున్నాడెవడూ — అవతలవాడి మనస్థితి ఎలావున్నా తెలుసుకోకుండా, అతను ఏమనుకుంటాడో ఆలోచించకుండా — తన అభిప్రాయాలను అవతలవాడిమీద వేసి గుచ్చటానికి ప్రయత్నించడు.

మరొక రాజకీయవేత్త చెప్పిన సమాధానం : ‘గౌరవ మర్యాదలు తెలియకపోవటం’ అని. ఇలా అంటుంటే ఆయన అభిప్రాయం, శంకాప్రవృత్తి అని కాని, నిష్కవస్వభావమని గాని కాదు. ‘తన అవధులకు మించి ఇతనిత్రా గౌరవించదగినది వుంటాయని ఊహించలేని అజ్ఞానం’ అని మాత్రమే ఆయన అభిప్రాయం. మైన వివరించిన చారిత్రక పరిణామ వాతావరణంవల్లా, వ్యక్తిలో వుండే ఈరకం దుర్గుణాలవల్లా చేతగాని తనం ప్రధనించుచుంది.

పరిశ్రమల వల్ల అసభ్యత పెరిగిందని తిరచు అంటూ వుంటారు. ఒక నాటు నమూనాలో భారీ యెత్తున దివకపావు వస్తువులు తయారుచేసి జనంమీద వేసి రుద్దటంవల్ల ప్రజల అభిరుచులు అధోగతిపాలైనాయంటారు. ఇంతేకాక హృదయమనేదానికి తావు లేకుండా పారిశ్రామికులు అమలు జరుపుతున్న అవాచకపు వాణిజ్య విధానాలవల్ల ప్రజానీకంలో అసభ్య స్వభావాలు పెరుగుతున్నాయంటున్నారు.

ఏది యేమైనా అభిరుచులనేబీ నాశనమైనమాట ముమ్మాటికీ నిజం. ఒక్క సామాన్య ప్రజా బాహుళ్యంలోనే కాదు. ధర్మిలో, సుధ్యులు తిరగతి గృహాల్లో వుండే కదా ఖండాల్లో, ఎక్కడెబడితే అక్కడ మనకి సత్యం బోధపడుతుంది. ‘ఏ వస్తునా బేదార్థణా’

అసభ్యత అంటే ఏమిటి

దుకాణంలో దగ్గరనుంచీ గోరీల దొడ్డిలో చాకా ఎక్కడ చూచినా యీ మొండి బాణీ చునకర్చు మాతుంది.

యూరపులోనూ అమెరికాలోనూ కూడా ఈవిధం గా సత్యమైపోయిన ప్రజల అభిరుచిని సంస్కరించి, ఉన్నతిస్థాయికి లేవటానికి అనేక సంఘాలు ఏర్పడి ప్రచారం చేస్తున్నాయి. అయితే యీ ప్రచారకులు ముఖ్యంగా గమనించవలసిన విషయం ఒకటి వుంది. ఈ ఆధోగతికి గల బాగ్యతను యావత్తూ భారీ ఉత్పత్తులమీద తోసి బాధం లేదు. యంత్రాలమీదకూడా సుందరములైన చమనాలలో భారీయెత్తున ఉత్పత్తులు చేయవచ్చు. అసలు ఇలాంటి అసభ్య నమూనాలు తగూరుకొనటానికి మూలకారణం మేనిచ్చి? దీనికి సమాధానం చెబితే ఈ ప్రచారకులకు చాలా నిరుత్సాహజనకం గా వుండవచ్చు. నిజానికి ఈ అసభ్యత వున్న దక్కడ? యంత్రాలలోనా? లేదు — మానవాత్మలో! ఇక నాటరకం భారీ ఉత్పత్తులు చేస్తున్న దిగ్లా దానికి దోహదం చేసి పెంపొందించటం.

పూర్వం అంతా చాలా భాగం డేదీని యిప్పుడంతా చెడిపోయిందని వాపోయే పంథాలో ఇదీ ఒక నెర్రెవాదమని దిన్నంతా గ్రోసింజనటం చాలా గొలికే. పూర్వంవాళ్ళలో వున్న అసభ్యతను మించి యిప్పుడు మరేమీ ఇప్పుడు లేదు అని బుజాలు ఎగర జేసుకుంటే ఎగర జేసుకోవచ్చు. కాని ప్రాచీన యుగంలోనూ మృగసంహారంలోనూ వున్న అసభ్య వ్యక్తులను గురించి మనకు ఏం తెలుసు? ఎంత తెలుసు? దాన్ని నిరూపించటానికి మనకి మిగిలివున్న తార్కాణం లేనిదే?

నిజానికి అలాటి వ్యక్తులనుగురించి మనకేమీ తెలియదు. కాని వారు సృజించినవిమాత్రం మిగిలి వున్నాయి. ఆ సాక్ష్యం మనకు చాలు. ఒక్క కళారంగాన్నే తీసుకుంటే ఈ సాక్ష్యం చాలకపోవచ్చు. కాని చారిత్రకపరిశోధకుల పుణ్యమా అని, ప్రాచీనులు దినదినం వాడుకునే అనేకవస్తువులుకూడ భూగర్భంనుంచి బయటపడుతున్నాయి. చరిత్ర గమనంలో ఆ యూ యు గాలలో తయారైన ఆ యావస్తువుల నమూనాలు మనయెదుట వున్నాయి. ఏ యుగపుసభ్యత యేనిచ్చి? ఏ యుగపు అసభ్యత యేనిచ్చి? మనకు తెలిసిపోతోంది. ఈజిప్టు ప్రాచీన సభ్యత ఏనిచ్చి? మనకు దృగ్గోచరమాతోంది. గ్రీకుల ప్రాచీనసభ్యత యేనిచ్చి? తెలుసు. వాటిలో పోల్చుచూస్తే ఈనాటి పాశ్చాత్య ప్రపంచసభ్యతాస్థితి ఎంత ఆధోగతిలో వుందో మొహంమీద కొట్టినట్టు తెలిసిపోతోంది. ఈ పరిస్థితి యింకా బాగా బోధపడాలంటే, ద్వితీయశ్రేణి మృగసంతరగతుల గృహాల్లావుండే వస్తు సందహున్ని ఒకచోట సమీకరించి మూర్తి యింగో వుంచితే నేటి మన నాగరకతా సభ్యతల ఆధోగతి అంతా తేటతెల్లమౌతుంది. మన అభిరుచులు ఎంత నీచాతినించగా దిగజారిపోయామో స్పష్టమౌతుంది. నిజానికి మానవచరిత్రలో ఇలాంటి దుస్థితి ఎన్నడూ సంఘటించలేదు. ఈ దుస్థితిని వ్యక్తం చేయటానికే, 18 శతాబ్ది చివరివరకు వచ్చేటప్పటికి 'అసభ్యత' అనే యీ ఘటయింపదాన్ని వాడవలసి వచ్చింది. అతే పూర్వ మెన్నడూ యీ పదం వాడవలసిన అవసరం కలుగలేదు.

* 'ఎనకౌంటర్' పత్రిక సౌజన్యంతో *

దానవుడు - మానవుడు

మూ ర యా

క్రిమిలోని వారాతని మీదు దొరలు - కరుణతో నేలి మమ్ములఁ గావుననఁగ
కోరమీసాల నెగదట్టి కోపగించి - ఊరక దూరుచుఁ గ్రౌర్యంబు నెరపుచుండు.

దొరకుఁ గలదు విశాలమకా దుర్గ మొకటి - ఊరనున్నట్టి కడు పేదవారి నెల్ల
రాచి రంపానఁ బెట్టుచు దాచినట్టి - ధనము ధాన్యాలరాసులే దానియందు.

దానివెన్నఁ గల దొక యుద్యానసీమ - దాడి మీ ఫలంబులఁ దలఁదాల్చియున్న
చాల మామిళ్ల బరువుతో వాలియున్న - ధరణి రుహముల లెక్కింపఁ దరము కాదు.

అందు నెందుగానని యందమైన - విరుల నలరారు పొదరిండ్లు పెక్కు గలవు
నల్లకలువలు తామరల్ వెల్లివిరియ - స్వాదు వార్వీచి ముచ్చటా సరసి యొకటి.

ఊరు వీడుచు నామడ దూరమేగి - చూచియునుఁ జూడకయె మున్ను గోచరించు
కోటకొమ్ములఁ దోరమై సాటిలేని - శాంతికిరణాలఁ జల్లు బంగారుతోడుగు.

మురిపమెఱుంగని యాదొర పూవుఁదోట - కాలు వెట్టంగ నెవ్వండు గాని వెఱచు
వలనుపడదు కాకియుఁగూడ వాలనచట - కోకిలమ్మేని పొంతలఁ గూయ వెఱచు.

పల్లెవీధుల నాడెడి పిల్లకారు - తోడివారితో నేనేనో తోఁటలోని
వింతలనుఁ జెప్పుకొనికూడ వెఱపువలన - దాని దరిదాపులకు నేగఁ దలప రెపుడు.

బాల దరహానచంద్రికాప్రభలు లేని - నవవసంత కోకిలల గానమ్ము లేని
మృగకులమ్ముల నడల సోయగము లేని - వనము వనమంత కనిపించు వృక్షముగను.

తోటలో వెన్నెల వెలుంగుబాటలోఁ జ - కోరముల జంట కోరికల్దీరఁ జేరి
హాయిగా నటనటఁ దిరుగాడ లేదు - జీవకోటిలేక వసికిఁ జెలుపు లేదు.

రాజులేని మహాసాధరాజమట్లు - కవులు లేనట్టి దౌర్భాగ్యకాలమట్లు
వలపు లెన్నఁ డెఱుంగని జీవనమువోలె - వనము వనమంత కనిపించు వృక్షముగను.

అడవిగాచిన వెన్నెల యంద మట్లు - అరుణకాంతిలేని తరుణి యధర మట్లు
వీనులకు విందుఁ గూర్చని గాన మట్లు - వనము వనమంత కనిపించు వృక్షముగను.

కనక వస్త్ర వాహనములు కలవు దొరకు - కలవు వెలలేని రతనాల గనుల గములు
కలరు కను సన్నల మెలంగి వలయు పనులఁ - జేసి పడిగావుఁ గాచెడి దాన జనులు.

దానపుడు - మానపుడు

కలవు నాకపురీశు సౌఖ్యాలు నాకు - కలదు ధనము కుబేరుని కన్న మిన్న
ఎదురు పల్కంగ నోడుదు రెవ్వరేని - అంచు బింకానఁ దలపోయు నాతఁ డెపుడు.
తనకుఁ గల లోపమేమని తన్నుఁ దాన - అడుగు, అడుగు, నాత్మీయుల నడిగి యడిగి
లోప మేదియు లేదని లోఁదలంచు - కాని యెదియొ లేనట్లు నై క్లబ్యమందు.

చేరఁ దీయడు పిల్లల, వారి నెపుడు - పోవనీయఁడు పూఁదోట పొంతకేని
పండి యెండ నిచ్చును గాని పండ్ల నెపుడు - ఇంద మని పిల్లవానికే నీయఁ డతడు.

పశులకై నాల్గు పచ్చిక పఱక లేని - కోయనీయఁడు తోఁటలో కుటిలుఁ డతఁడు,
వలలఁ బన్నును పక్షులు వాలు నంచు - కాకి నేనియు వాలినఁ గాల్చి చంపు.

బలమును రయమ్ము గల్గిన బదిగుతాలు - ప్రళయ మారుత వేగాన, బరువులెత్త
నరుగుచుండును బండిలో నాతఁ డెపుడు - పల్లె వీధుల పిల్లల తల్లు లడర.

నురువుఁ గ్రక్కుచు వేగానఁ బరువు లెత్తు - అశ్వమేదేని ఎన్నడే నాగనేని
దానిఁ బట్టించి హింసించి త్రాళ్ళఁ గట్టి - బల్లెమున గ్రుచ్చి దూరానఁ బారవేయు.

మంద మద గమనమ్ముల మహిమఁ జూపి - ప్రబు పొదలలోఁ డాగుచుఁ బగుగు లెత్తి
ఏటి నీరమ్ము త్రాగెడి లేడిపిల్ల - చూచి వలపన్ని యెల యించి స్రుక్కఁజేయు.

కొండలోయల వివారించి గుహలలోన - స్వేచ్ఛమై నివసించెడి సింహములను
పెక్కు మృగములఁ దునుమాడు, పెద్దపులులఁ - బట్టి తెప్పించి బోనులపెట్టి పెంచు.

అట్టివానికి సుత ఆహారమిడక - ఆకలిం గొన్నవాని బిట్టలయఁజేసి
బెదరు లేళ్లను బోనుల వినరికొట్టి - మనసుతీరంగ నానందమగు, డగును.

ఎంతయు నారయన్నతని యింగిత మేరికి గోచరింప దే
కాంతమునందుఁగూడ తన స్వాంతములోఁ గడు దుష్టయత్నముల్
సంతత మాచరింపగను సంతనమందుచు నూహ నేయు—నొ
క్కింతయు జాలిరాదతని కెంతటి పాపమునైనఁ జేయువో.

4

వచ్చె నెటనుండియోగాని బాలుఁ డొకడు - తెచ్చెఁ దన వెంటఁ దోడుగా ధృతిబలమ్ము
చేర్చె నొకచోటఁ బిల్లలఁ జెలిమిఁజేసి - కోయనొప్పించె దోటలోఁ గాయలతడు.

దొరయు నూరువీడి యిపుడె తరలిపోయె - నిదియ తరుణమ్ము-మనకు జాగేలయనుచు
గునగునలపోవుచును వారు గుంపుగూడి - వెన వెనం జనిరంతలో భీతి విడచి.

హాయిహాయిగా తోఁటలో నాడుకొనుచు - ప్రియమైన ఫలాలఁ దినుచు నానంద మొంది
విరియఁబూచిన నందాల విరులఁ గోసి - ప్రోవుఁ బోసిరి వెంటఁ గొంపోదమంచు.

ముద్దుముద్దుగా దాగుడుమూఁతలాడు - ముద్దమందారములు - తెల్ల మొగలిపూలు
బొడ్డు మల్లియలును, క్రొత్త పొగడపూలు - విరిసి విప్పారి ముంచెత్తై బరిమళముల.

అవనమ్మును శుక పికా రావములును - పూల తీవల చిత్రహా పోకడలును
చిన్ని వారల గారాల చిలిపి తనము - వన్నె తెచ్చిన నోక వింత చెన్నుఁ దాల్చె.

ఎన్ని నాళ్ళకుఁ బూఁ దోట కింపు వచ్చె - నోయని కలస్వరమ్ములఁ గోయిలమ్మ
దూరమున నుండి గాన మాధుర్య మెసఁగ - పాడు కొంచును వేవేగచూడవచ్చె.

తలిరుటాకుల రవి తళ త్రళల మెరపు - హాళి విరచిత శిఖి పింఛ మంజిమ మని
భ్రాంతి గొల్పెడి వేళ లతాంత వితతి - కన్నెరికమాచి యేతెంచె గంధవహుఁడు

ఁరిమళ నమేత శీతల పవనములును - చలువలెఁజిమ్ము కోమలచంద్రికలును
కుహు కుహూయని పాటల కోయిలలును - కలసి తోఁద్రోపుటాచుఁగదలివచ్చె.

పూల పొదరిండ్లమాటునఁ బొంచియాగి - పూల గుత్తులతోడ దోబూచులాడి
తోటపాటల మలపులఁ దూలి నిలిచి అల్లనల్లన నరుదెంచె బిల్లి గాలి.

నరనవన కేళికా మహాత్మాహమునకు - చారుశీతల పవన సంచారమునకు
పండు మామిళ్ళ కమ్మని వాసనలకు - వెట్టిబాగులవారయో వివశులైరి.

ఆటఁజాలించిపోదమా యనెడివారు - ప్రోగుజేసిన పూలను మాటఁగట్టి
అవల కేరీతిఁ జేర్తుమో యనెడివారు - తోడివారల నదలింపఁదొడగిరంత.

అదె యిదె వచ్చె వచ్చెను నరాధము డెల్లడధూళి రేపుచున్.

పదడు పదండు ఆవలికి, బారుడు బాలకులార వేగమై

చదుపును మిమ్ము నెల్లరను జాగిట నేయకుడంచు మాలియున్

బెదరు నెడంద బాపుచును బిట్టఱచెన్ పరుగెత్తివచ్చుచున్.

పక్షిచయమందు దంభోళి పడ్డ యట్లు - బెదరిపారిరి బాలకుల్ చెదరిపోయి
పేరు పేరున నొండొరు, బిల్పికొంచు - గోడదాటిరి చాల గగ్గోలు వడుచు.

గట్టులం ద్రెంచి యుద్ధతి గ్రామనీమ - లల్ల కల్లొలములుగాగ నరుగుదొంచు
పొంగిన మహా ప్రవాహ విస్ఫూర్తియడర - రభసమున నేగుదెంచెనా రాక్షసుండు.

తాడియొక్కటి వే నడయాడినట్లు - ప్రళయ దుస్సహభీకరభాసమాన
రూక్షవీక్షణ వికట స్వరూపియగుచు - గదలివచ్చెను కోవేగమున నతఁడు.

కలయఁజూచెను వనమంత త్తణములోన - నంత సుడిగాలి వలె దిరుగాడె నచట
ఇందుఁజొచ్చిన దెవడురా యెవ్వడంచు - భూనభోంత నీమ మార్మోగనార్చె.

స శేషము

జయాపజయాలి

“నండిల”

* గతసంచిక తరువాయి

అన్న మాట నిలుపుకున్నాడు అయ్యరు. వరహా బకు ఆగు గజాల వాయిలు చీర కొనిపెట్టి. సంక్రాంతి పండుక్కి మూడు రోజులు ఆటనిడుపు ఇచ్చాడు. పచ్చని వాయిలు చీర గట్టుకుని, జుర్రెట్టు రనికె దొడుక్కుని వీధిన వెళుతున్న వరహాల్ని చూసి అందరికీ కళ్లుగుట్టాయి. సంఘాని కెంత ఆనాయ! పారుగున పాగులుతున్నవాడికి తను ఇంత పెట్టడు. పెట్టగూడ దంటుంది పెరవాళ్లు. స్వతహాగా మనం సంపాదించుకుంటుంటే గుడ్లల్లో నివ్వలోసుకుంటుంది. వసంతంలో సీతకోక చిరుకలాగ ఆ కన్నె పడుచు రాజబాటన నడుస్తూంటే ఏక దుడ్డే ఇరుగు పొరుగులకి. “గాదికింద పండికొమ్మ గాదిలో తినే బతికాలి. పట్టినా మానినా చింతికొమ్మను బట్టాలి గాని ములకొమ్మ ఏం లాభం? ఇటు అటు ఇక్కడ తనకెవరూ లేని ఆ అయ్యరు కుర్రాడుమాత్రం ఊరికే పెంచుతున్నాడా దీన్ని గువ్వపిట్టల గ ఏ ఆతా లేకుండా? అది తెలుస్తుందిగా—కుమ్మరాడి పెల్లెం పెల్లెనాడు గాకపోయినా పెంకులు ఏకేనాడైనా కనుగొందా?” ఇంకా ఇలాంటివాటితోటే తలుపుల చాటున బుగ్గలు నొక్కుకున్నారు.

అలా గాలాగ నడిచి హాటలు ముందునుంచి మనస్థ బాణంలాగ దూసుకుపోయిన వరహాల్ని చూస్తూంటే, సంక్రాంతికి కట్టేసిన హోటలు హోల్లో పేకాడుతున్న పెద్దంటి యువకుల పేకయక్కులు తికమక గా పడుతున్నాయి చాపమీద. అయ్యరు అడపం లేరు. ఆమె దెసకు నిగిడ్చిన మాపులతో నిశ్చేష్టుడై

పోయాడు. కనుమాపు మేర నాటింది వరహాటు. మొహం కొద్ది నిమిషాలదాకా ఆనవాలు పటలేక పోయాడు. తర్వాత తన కళ్లు తానే నమ్మలేకపోయాడు. “నీ హోటల్లో కప్పలు కడిగేదే గాదుటయ్యా! రోజూ చూస్తున్నదేగా—అలా మతి పోగొట్టుకుంటావే?” అని బిగ్గరగా అదలిస్తూ చౌదరీగా రబ్బాయి చురుక్కు మనిపించడంతో ప్రస్తుతంలోకి వచ్చాడు అయ్యరు. చౌదరీ కుటుంబం వూళ్లో దొడ్డది. వాళ్లు పెద్దకాపులు. ఊళ్లో అందరికీ వాళ్ళంటే హడల్. పాపం! అయ్యరు కిక్కురుమనకుండా గదిలోకి జారుకున్నాడు. పట్టుబడిపోయిన దొంగలాగ బిక్కిమొగ మేసి మంచంమీద వాలిపోయాడు. ఇంకా హోల్లో కుర్రకారు వరహాల్ని గురించి హాస్యంగా, రసవత్తర వ్యాఖ్యానం సాగిస్తున్నారు. “హంచీ యనుకుంటే వుందిరా—స్పిల్లంటే” ఇది షావుకారు కంఠం. “రంభ రాజవీధిన రంగురంగుల కోకగట్టుకు తళుకు తళుకుమని పిస్తూ హంసనడక సాగిస్తున్నట్లు నా కళ్లు జిగేలు మంటున్నాయంటే ఇంకా—నమ్మ” చౌదరీగారి కుమారుని వర్తన. “ఎంత పోషణ లేకపోలేనేరా—లేత గులాబీ చాయ కొట్టొస్తోంది గాదూ—ఊరికే అన్నారా “వరుసు కులకో—బాతు కులకో” అని ఇంకా తన్ను దిగ్భ్రమి నొందించే రసభరితవ్యాఖ్యలు సాగుతూనే ఉన్నాయి. అయ్యరుకు ఇది గుండెగాల మయ్యింది. పొతికేళ్ళ మనస్థ ఇలాంటి దెబ్బ తగలేదు. వాళ్లు వరహాల్ని వస్త్రస్థుని కొద్దీ తనలో ఈసు పూసుకుంటోంది. తనకే గనుక సామర్థ్యం వుంటే వాళ్ళిం దిర్చీ ఆ తుణుంలో వలలాంకుడు ఉపకేదకుల్ని చేతులతో మర్దించి దంపినట్లు పచ్చడి చేసేనేవాడు. తనకే హక్కున్న ఒక అపూర్వ వస్తువుపై వాళ్లు కన్నేసి నట్లు పళ్ళు పిండుకున్నాడు. —అయ్యరు! బాగా

అలా చించుకో. నీకు మాత్రం ఆమెపై ఏమి హక్కు
న్నదోయి? ఊబ్బు ఇచ్చి చాకిరి చేయించుకుంటు
న్నావు వరహాలచేతి. నీవు అనుకుంటున్నావు ఆమె
“నా బానిస—దాసి” అని. భ్రమ. ఇది త్వరగా
వదిలిపెట్టు. వగులుకోవూ—నీ వినాశనం తిథ్యం—
వాళ్ళపై కోర్కె వరహాలంటే తనకున్న అవాంఛ
నీయమైన ముక్కుచేత మద్దతు నిచ్చింది.

సాయంత్ర మయ్యింది. హాలు ఖాళీ చేసి ఎక్కడి
వార్షిక్కడకు బారుకున్నారు. ప్రతి వొక్కడి
గుండెలోను అయ్యిరుకువలెనే ఆ బాణం లోరుగా
గుచ్చుకుంది. తనవోలే అందరూ మందమతులై,
మొద్దువారి మెదళ్లలో జాగ్రదావద్దనుకీ తమ
తమ సామాన్లు అక్కడే మఱచిపోతారా? అయ్యిరుకు
ఒక స్పిరిట్ సిజర్లెటూ, ఒక సిగరెట్టుపెట్టి, కంఠునా
దొరికాయి. ఔర! పృథ్విలో యావ్వనంలో తన
కుంఠే కులుకుతో, ఖుషీగా ఆపివేడింబడి తిరుగడా
నికి సోమకోలేదా? ఆవాళ్ళ అలాగ అందరూ యువ
కులు ఈ జబ్బు సోక జెట్టుకు ముగ్గిపోయారా? మరె
నాటినుండి ఆ పనులే కేంద్రంగా తమ కార్య కలా
పాలు మార్చుకోవాలని ఎంత తాపత్రయపడ్డారా!
అయ్యిరుకు మాత్రం అసలు ఏమీ తోచడంలేదు.
ఎక్కడచూచినా వరహాలే ప్రత్యక్షమౌతున్నట్లుంది.
ప్రపంచమందంతటా వరహాలే అలుముకొని ఆతిన్ని
దహించి చేపట్టన్నట్లు మననపడుతున్నాడు.

రాత్రి పదిగంటలవేళ. “అయ్యిరుకురా!” అని
నిద్రపోని అయ్యిరుకు లేపింది వరహాలు నిద్రగాని
నిద్రలోంచి. వాంఛా ప్రకోపితమై ఆతిని నేహం
కాలిపోతోంది. వీధి తలుపులు తెరువబెత్తున్నాయి.
అతి శీతల హేమంత వాయువులు ఆతిని అనాచ్ఛాదిత
నేహాన్ని పలుదని మంచుతెరల్లో కప్పాలని ఎంత
ప్రయత్నించి దాన్ని తాకి ఆవిరి యోమన్నాయో!
వరహాలు పిలుపు మహా మధురంగా వినిపించింది.
నిన్నటిదాకా ఆ మధురంతి మధురమంజుల కోమల
కోయిలస్వరం ఏ చీకటికోణంలో ప్రతిస్పందిస్తోందో!
ఎదుటి పరిస్థితులు అసలు మారవు. వాటిలో మార్పు
లున్నా అవి అతి సహజమైన పరిణామాలు. మనసు
వాటిని ఆకళింపానే ధోరణీ, వాటిని తిలకించే రీతీ
మనకుగా మనం మార్చుకొని విప్లవంకొని విప్లవాన్ని

చేతేతులా సృష్టించుకుని ఆ అగ్నికి ఇంకనమైపోతాం.
అయ్యిరుకు మనవంటివాడే

“వరహాలూ!” బర్బసెన కంఠంతో పిలిచాడు.
“ఏమండీ” అంటూ లోనికి నడిచింది. చీకటిగూడా
ఆమె కళ్ళల్లో మెరుస్తోంది.

“ఇంత రాత్రివేళ ఇలా వచ్చావేం” తనబడే
స్వరంతో అడిగాడు.

“కొంచెం పనుండి వచ్చాను.”

“ఎందుకూ?”

“మా అయ్యి ప్రాధునే ఊరికెనుకున్నాడు.
నీనున్నా పదిరూపాయలుంటే అమ్మ అడిగిరమ్మంది.
జీతంలో మానుకుందురుగాని ఉంటే ఇస్తాం.”

అయ్యిరుకు ఎంతటి ఆనందన, ఆకురత, చంద
లతి, అస్థిరత్వం ఉన్నాయో ఆమెలో అంత నిర్వే
దము, నిశ్చలత్వము స్థాయి కుదుర్చుకున్నాయి.
అయ్యిరు వణకుతూ ఆ చీకటిలోనే ముసలిచిత్తమైన
చొక్కా జేబులోని పర్వదీని ఒక్కటే ఉన్న పది
రూపాయల కొగిళం ఆమె చేతిలో బ్రహ్మం. వర
హాలు చీకటిలోనే వేడిగా ఉన్న ఆతిని చేయి తాకి
త్రుణ్ణిపడినట్లే “జ్వరం మొచ్చిందండీ!... పంజాగ
పూటా దీపమెట్టుకోలేదా?” అన్నది. ఆమె ఆడే
ప్రతిమాటా ఆతినిలో ఉస్థాన్ని క్రమంగా దింపుకు
న్నాయి “ఉండండి దీపం వెలిగిస్తా”నంటూ గూటి
దిగ్గరకు నెత్తిపోయే ఆమెకు ఆపి “వరహాలూ! ఇలా
గొచ్చి కూర్చుంటావా” అంటూ ప్రార్థనాస్వరంలో
అడిగాడు. వరహాలు సందేహిస్తూనే మంచంపై
ప్రక్కగా వొదిలి కూర్చుని తన చేతిని అయ్యిరు
గుండెమీదవ్రుంచి “అమ్మో! ఉష్టం ఒళ్ళు కాలిపో
తోంది.” ఆమె చేతిపై తన చేతనలాగేవుంచి మృగు
వుగా సున్నితంగా కోమలంగా తన హృదయ స్పంద
నాన్ని పరీక్షించే ఆమె నన్నని మునివేళ్ళను తడి
చాడు. “ఆచార్యులుగారిని దీనుకురానా - అయ్యో!
పంజుగపూటా ఎంత కష్టమూ” అని లేచింది.

“ఫర్వాలేదు. రా—ఇలావచ్చి కూర్చో. అడే
తగ్గుతుంది” అన్నాడు అయ్యిరు.

ఆమె ఇంకా తన వేదనను గుర్తించలేదు. కాని
ఆమె గూడా ఎంతో బాధపడుతోంది. ‘అయ్యో!

తన యజమానికి జ్వరం వచ్చిందే—రేపు హాటలు నడవడం ఎలాగ? ఆమెకు దిగులుకూడా జనించింది.

“వరహా! ఇలాచూడు” కళ్ళు ఆమె ముఖం పైపు మళ్ళించాడు.

ఆమె కళ్ళు తనులో ఉబిక్ కన్నీటితో అతని కళ్ళను పరీక్షగా చూశాయి.

“ఒక్క మాట చెప్పనా?”

“చెప్పండి”

“ఒప్పులే” అతని గుండె పేగుగా కొట్టుకొంది. చెప్పనలచుకొన్నది వ్యక్తం చేసుకొనికే సాహసం లేక పోయింది.

“సంగమించకండి. నా దగ్గర మీకు దాపరిక మెందుకూ?” ఆమె ఎంతటి అమాయక?

“మీ నాన్ని ఊళ్లో ఉన్నాడా”

“ఇప్పుడేగా చెప్పాను ప్రార్థన చేశాతితో పొరుగువారికి తెలియని”

“ఏ వూరెడతా?”

“మరి...మరి...ఏమిటో నాకేం తెలుసు” వరహా ముఖాన్ని సిగ్గు దొంతరులు క్రమాయి.

“పోనీ—ఎందుకో చెబుతానా?” ఓహో! ఎంతటి నూటిశ్రేష్ఠ! ఆమెకు సిగ్గు అవహించినట్లు పసికట్టి అయ్యరు మనస్సు కారణం కోసం ప్రాకు లాడుతూ ప్రత్యుత్తర మిచ్చే ఆ ముఖవళికల్ని తరలంపరలుగా చూపులతో కలికి చేస్తోంది.

“మరి ... నాకు పెళ్ళికొడుకుని చూద్దానికి” అంది అసలేక అసలేక చిగురువ్వుతో. అయ్యరుకు గుండె ఆగినంత పనయింది.

“అప్పుడే ఏం తొంగుకొచ్చిందనీ” అనందర్థపు శ్రేష్ఠ.

“ఇప్పటికి వారం రోజులున్నా చూ అమ్మ అయ్య ఎమిటూ నమితేస్తోంది. “ఈడొచ్చిన పిల్ల— ఇంట్లో పెద్దామని ఎలా నిద్రి పడుతోంది?” అని— అందుకు నీ ఎమిటానికి రేపు బయలుదేరుతున్నాను”.

“అయితే నీకు పెళ్ళి అయిపోతున్నమాట”

“అఁ — అప్పుడే ఏమియిందీ — కుదిరింది. మూడు ముగ్గు పడాలి. అనుకోవాలి. ఇల్లు కట్టి చూడు - పెళ్ళి చేసిచూడు అన్నాను”

“నా యెరికిన ఒక సంబంధం వుంది చూడమన గూడదా మీ నాన్నను?” వింతగా సంభాషణ మళ్ళించాడు. ఆమెలో ఆశాలత చిగురించింది. కళ్ళు అమాయకతో మెరిశాయి.

“ఒక్కని కుర్రాడు. కొద్దో గొప్పో ఉన్నవాడు. ఎంతలేదన్నా పెళ్ళాన్ని పోషించుకోలేక పోడు”

“ఒక్కడున్నాడమ్మా — ఈ పూరిలోనే?” సంతోషం పట్టలేని శ్రేష్ఠ.

“అఁ. ఇక్కడే ఉన్నాడు. చెప్పమన్నావా?” హేళనగా అన్నాడు.

“ఊఁ. చెప్పండి”

“ఉఁహూ — ఇప్పుడుగాడు. రేపు మీ నాన్నతో చెప్తాను.”

“చెప్పకపోతే నా మీద ఒట్టు” బాస చేసింది వరహా.

“అబ్బా! ఎంతమాట! అయితే చెబుతాను, నిన్ను నాకిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యమని మీ నాన్నను అడుగుతా” అన్నాడు అనూంతుం లేస్తూ అయ్యరు.

వరహాని సిగ్గుతో కళ్ళుమూసుకొంది. ఆమెకు ఏమి మాట్లాడాలో తెలియలేదు.

“ఇంకముం దిలాంటి పరిచూచికా లాడకండి. అయ్యరుగారూ! ఎవరేనా విన్నా నాకూ మీకూ మరి యాదగారు” కొంచెం కటువుగా అని లేవబోయింది.

“నిజం. మీకు అభ్యంతరం లేకపోతే నేను నిన్ను పెళ్ళిచెసుకుంటా—ఇదిగో—చేతిలో చెయ్యి” అని ఆమె లాకుంటున్నా ఆక వరహాల చేతిలో తన చేతి నుంచాడు అయ్యరు. వరహాలు తన చేతిని లాక్తో లేక పోయింది. కాదు అసత్యం. లాక్తోలేదు—ఇది నిజం. ఆమె తన చేతిని ఆతని చేతనుండి లాక్తోడలచుకో లేదు. ఆతనిని వరహాలునిశ్చయించినదా? ప్రేమించినదా— గౌరవించినదా—ఏనీ లేకేమో! ఎన్నో ఏండ్లుగా ప్రేమపాశమై తనలో ముగ్గుతూ ఈ అవకాశంతో పొటమరిచే ఉన్నత్రైభావం ఆమెను బంధించి వేసింది. కాశ్యపంగా ఆమె జీవనవిధిని రూపొందించింది ఆ క్షణం. అది మంచిదా? చెడదా? అని అడక్క.

వరహాలు అయ్యరు వలలో పడిపోయింది. ఆతని మాటలన్నీ నిజమని పూర్తిగా నమ్మింది. అతడు తన కిచ్చిన మామమందిల దూపాయలను రెండో కంటివాల్లేరవ్వకుండా దాచుకుంది. చాలా రోజుల దాకా తనకు అయ్యరుకు వున్న సంబంధం తల్లిదండ్రులకు తెలియనియ్యలేదు. జీవితంలో మిరుపల్లాలను ఊహించగలిగే త్రాణ ఆమె కింకా కలగలేదు. తన ప్రస్తుతపు బ్రతుకే ఆమెకు ఎంతో హాయిగా సుఖంగా వుంది. వరహాలు తన జీవితమంతటినీ నూ వర్తింప నలవికాని కమనీయసౌఖ్యం అనుభవించిందంటే ఆ రెండుమామ నెలల్లోనే—తెరవాత ఆమె అనుకోని భయాలు, యెగలు, సందేహాలు ఆమెలో ఏదో అతి బలహీన స్థావరాన్ని బలాత్కారంగా లాక్కుని ఆమెను కదపడానికి ప్రయత్నిస్తున్నాయి. లోకం తననూ, అయ్యరును వింతగా చూస్తున్నందుకు కొంత అసహ్యించుకుంది. “మేం ఎలాపోతే పేళ్ళకెందుకు?” అని చీదరించుకొంది. అయ్యరు విధిగా తనను పెళ్లి చేసుకు తీరతాడు. అప్పుడేనా కి బుద్ధిరాదా? అనుకుంది. మనం అనుకొన్నవన్నీ వాస్తవంగా జరుగుతాయా? అనే సందేహంగా ఆమెకు కలుగకపోలేదు.

వరహాలు తండ్రి తిరిగి తిరిగి విసిగిపోయాడు; కాని తిగిన సంబంధం లేకపోయాడు. చివరికి ఏమీ లేనివాడు గూడా అంగీకరించకపోవడం ఆతని దౌర్భాగ్యం. కాళ్ళు బలహీనకట్టి కదలడం మానుకున్నాడు. “పోనీలే నాన్నా వృద్ధాప్యంలో నీకింత అవస్థ ఎందుకు? మన అద్భుతం బావుంటే పొరుగునే వుండగూడదూ బంగారంవంటి పెళ్లి కొడుకు?”—అంటూ వరహాలు ఓదారుస్తూంటే తల్లిదండ్రులు నవ్వుకొని “పేదవాళ్లంటే విధి వికృతంగా తెరచుకొన్న నోటికి ప్రథమ కబళాలు” అనుకొనే టట్లు చూసేవారు పిల్లనంక. వరహాలు మాత్రం ‘యధార్థం తెలిస్తే, ఇవ్వారో గాకున్నా రేపైనా అయ్యరు తనను పెళ్లాడితే వాళ్ళు విస్తుపోరా’ అని మురిసిపోయేది. నెలలు దాటుతున్నాయి. రెండు, మూడు, నాలుగు...అయ్యరు అదే ఆశను చిత్రంగా పొడిగిస్తున్నాడు—అలివిలేని ఆమె సౌందర్యుడు వును తనివితీరా నేవిస్తా.

ఆనోటా ఆనోటా గుసగుసలు బయలుదేరాయి ఊళ్లో. కూర్చో, అమాయలు సంఘంలో ప్రద్యున్న సంగ్రామం లేవదీశాయి. యువకుల్లో మరీ తీవ్రంగా రగుల్కొంటుంది అగ్ని. అగ్గిపుల్ల గీసి ముందు ముట్టించేవారే డేవడా ఈ మందుకు అని ఎదురుచూస్తున్నారు చౌదరిగా రబ్బాయి, షావుకారు, గవళ్లకుర్రాడు ముఖ్య పాత్రధారులు ఈ నాటకంలో. అయ్యరు, వరహాలు ఒకనాడు సరదాగా మాట్లాడుకుంటున్న సమయంలో పై ముగ్గురా టీ గావాలంటూ వచ్చారు. మధ్యాహ్నం నాలుగు గంటలౌతుంది. కుండలు ఖాళీచేసి కప్పులు కడిగేస్తోంది వరహాలు. అయ్యరు ఆమెలో సరాగాలాడుతున్నాడు. ఆ సమయంలో “టీ గావాలంటే వినబడ్డంతేదా?” అని ఉరుములాగ వచ్చిన చౌదరి కంఠం వినిపించింది. “పాలు అయిపోయాయి. లేదు టీ” అని లోపలనుంచే సమాధానమిచ్చాడు అయ్యరు. అయ్యరు ప్రత్యుత్తరం రుచించలేదు చౌదరికి. “ఇలా రా” గర్జించాడు. “ఇప్పుడు తీరుబడి లేదు”

“నువ్వు రాకపోతే మేమే లోపలికి వచ్చి తీసుకొస్తాం బయటికి”

“అంత అవసరం రాలేదు”

“చూస్తావేరా. బయటకు ఈడ్చుకురాక?” షావుకారు హుమారిచ్చాడు గవళ్లకుర్రాడికి. వాడు జోరుగా లోపలికి నడిచాడు. గిన్నెలు తోముతున్న వరహాలు ఇదంతా చూస్తూనే వుంది. అయ్యరు తాను అనుకోని స్వాతంత్ర్యాన్ని గవళ్లవాడు తనపై ప్రయోగిస్తూంటే ఆశ్చర్యపడ్డాడు. అతన్ని జబ్బు పట్టుకొని విధి హాల్లోకి ఈడ్చుకొచ్చాడు వాడు. చౌదరి కళ్లెరజేసి అనుగుతున్నాడు.

“ఈ పూరెండుకోచ్చినట్టయ్యా నువ్వు?”

“పూబ్బోసం”

“అలాంటి వాడిని ఎలాగుండాలో తెలియా?”

“ఏం—ఎలాగున్నాను?”

“పిల్లి పాలుదాగుతూ కళ్ళు మూసుకుని ఎవళ్లూ చూడడం లేదనుకుంది”

“అంటే మీ వుడ్డే?”

“నాడుగాని నాదొచ్చావు తెలుసా? తిన్నగా మసులుకో—లేకపోతే తన్నులు తినగలవు”

“ఎందుకు తినాలి? నే నేం నేరంచేశానని?” వణుకుతున్నాడు అయ్యగారు. చాదరీ ఉగ్రపయ్యాడు.

“ఏంటి — నేరం చెయ్యలేదా? ఊరంతా కొడై కూస్తోంది తెలిసిందా? దానీదైతే మాత్రం దానితో నీకు పరాశికాతేమిటి?”

“దానితో నాకేమీ సంబంధంలేదు” దొడ్లో వున్న వరహాలు ఈ మాట వింటూ నిర్ధారితపడింది. ‘తాను చేపట్టింది ముఖ్య కొమ్మేనా — దమ్ములేని వాడన్నమాట ఆయ్యగారు’ అనుకొని హాసలిపోయింది:

“సంబంధం లేదా? ఉన్నట్టు బుజువైతే?” గర్జించాడు చాదరీ.

“మీరు వేసిన గుణహా భరిస్తా?”

“గుణహాలు — గుణహాలు — మహా ఘరానామనిషిని — సరే — బుజువైనపుడే చెబుతాంలే — పెద్దంటే తప్పు బ్రాహ్మణుడు. దానికి పట్టుమని పదహారేళ్లు తేవు. రేపొహుపోపెళ్లి కావలసివెళ్లి. దాంతోనీ కేమిటి - బుద్ధంపక్కలేదా?” కొరడా చురుకుల్లాగ చాదరీ విసిరాడు మాటలు. అయ్యగారు జవజవలాడుతూ కళ్ళు చెయ్యిగిల్చి పెట్టుకుని బిత్తరగా చూశాడు.

“ఈసారి వరహాలుతో సుప్రస తిరుగుతున్నట్లయినా దానితో నీకు సంబంధం ఉన్నట్లయినా తెలిస్తే నీ పొళ్లు తొక్కగిస్తా — ఈ పూరినుంచి మకాం ఎత్తేయిస్తా. జాగ్రత్త” అని లేచాడు చాదరీ. ఇతర మిత్రు లిద్దరూ ఘనంగా బుజు లెగరేసుకుంటూ అతని వెనకాతే నడిచారు. వాళ్ళని వెళ్లనిచ్చి తలుపులు బిడాయించి దొడ్లోకి వచ్చాడు కన్నీ రొత్తు కుంటూ అయ్యగారు. అక్కడ జామిచెట్టు నానుకుని వరహాలు దుఃఖిస్తాంది.

“ఏమిస్తున్నావేం వరహాలూ?”

“నన్నంటున్నారాగని మీకూ ఏమిపు రావడం లేదా?” ప్రశ్నను అయ్యరులోకి చొనిపింది వరహాలు. అయ్యరుకు ఏమిపొచ్చినంతి పని అయి పూరుకుంది.

“అంటే నీ అభిప్రాయం?”

“నిన్ను పెళ్లి చేసుకుంటానని ఎన్నాళ్లనుంచో నాతో అంటున్నారాగా — మరి వాళ్లతో అనలేక పోయాచేం?” అయ్యరు కీ ప్రశ్న ఎంత అమాయ

కంగా తోచినా వరహాలుమాత్రం అమాయకంగా వెయ్యలేదు

“వా! తో చెప్పకుని పోరే గాలా”

“కాదు, ధైర్యంగా ఉన్నది ఒప్పుకుంటే తప్పేమిటి?”

“వరహాలూ! నీకు బొత్తిగా ఏమీ తెలియడం లేదు — ఈయనా వాడా అనుకున్నావా మరేమన్నావా — లోకులు పలుగాకులు — మంచివాళ్లు కూడా వీళ్లు.”

“మంచివాళ్లు కాదని తెలుసుకున్నప్పుడే మనం ముందు జాగ్రత్తపడాలి. మీ రాడిన అబద్ధాల్ని వాళ్లు డప్పుకొట్టి చాటుతారు. ధైర్యంగా ముందు కొచ్చి ‘నేను — ఒక పేదపిల్లను, పెంచి పెద్ద చేసినదాన్ని పెళ్లి చేసుకుంటే మీకేం —’ అని అడక్కుడమా?” ఆమె అతనిని కడికేస్తున్నట్టు అడిగేస్తోంది.

“చెప్పారీట — వాళ్లు మహా న్యాయమూర్తులని”

“అన్యాయమూర్తులు గనుక నే మరీ ధైర్యంగా చెప్పాలి. మిమ్మల్ని వాళ్లనున్నా కొరుక్కు తినేస్తారా? కాకపోయినా మీరు చేస్తున్నది దొంగ తనమూ, లంజతనమూ కాదుగా —”

అయ్యరును లోలోపలికి చూసుకు తడుపుకో మంటున్నాయి ఈ మాటలు. కాన్సేపు తాపీగా ఆ గాడు.

“ఏం — అలా చూస్తావు?” అక్కలాగ అడిగింది వరహాలు.

“ఏంటిలో నాకేమీ దాగోలేదేలేలే” అని పోయి మంచంమీద వాలాడు అయ్యరు. తమ తేలికగానికి ఇలాంటి వెనుపోటు వస్తుందని అయ్యరు కలలో గూడా అనుకోలేదు.

అవాళ్ల రాత్రి వరహాలు చాలా సేపటివరకు అయ్యరుతో ఏమీ ఘర్షణపడి ఇంటికొచ్చింది. ఆమె మనస్సులో అంగోళ త్రాడుపాములాగ బుసకొట్టింది. అయ్యరు అడ్డీరుడు, భయస్తుడు, అపనమ్మకస్తుడేమో గూడా అనే భావం ఆమెకు స్థిరమయ్యింది. అయితే నేం ఆ ఆందోళన గూడా జమచెయ్యకూడదనుకుంది. లేపటినుండి సంఘం తనపై దింపయ్యారను కత్తులు నూరుతుందని తెలియదు. “ఎండ నున్నావు నీవకు రావమ్మా” అని మాటవరసకైనా తమ్ము తమ మహా

బాస్లో ఓదార్పుదానికైనా సిద్ధంగాలేని సంఘానికి ఇన్నేళ్ళయ్యాక తమ ప్రసక్తి ఎందుకు రావాలి? తన సంరక్షణను ఈనాడు సంఘం ఏ గురుక్షేత్రంలో తనకు తానే నెల్లిన బెట్టుకున్నట్టు నటిస్తోంది?" అనుకుంటోంది. కాని తనవంటి స్త్రీని కాకుల్లాగ పొడిచే స్వభావం సంఘం తనకుగా తానే పెంపొందించుకున్నదని ఆమెకేం తెలుసు?

రాత్రి రెండు రూములు దాటింది. మెల్లిగా తల్లి చేత తెలుపు తీయించుకుని చల్లని మంచినీళ్లు త్రాగి పడుకుంది వరహాలు. ఆమెకు నిద్రబట్టడంలేదు. ఆమె మనస్సులోనూ, వంట్లోను ఏదో తిరుగుతున్నట్టుంది. తన దుగ్ధతగూర్చి తల్లితో రెండుమూడుసార్లు చెప్పింది గూడా. అయితే ఆమె అతివ్యాకులతను లోలోనే దిగమించుకునిపోయేలేదు అని చెబుతూ వచ్చింది. ఆమె కూడా చాలునా మాటునా స్రుష్టాన్ని కుక్కుర్కోవడం చూసింది వరహాలు. బహుశా తనకు పెళ్ళి గా లేదని ఆమె బాధపడుతోంది అనుకొంది చిద్ధ. అంతేగాని అసలు సంగతి ఆమెకు తెలియదు.

ఇలా ఆలోచిస్తున్న వరహాలుకు ఎవరో ఇంట్లో దీపం ఆర్పేసినట్టు తెలిసింది. "ఎవరూ? దీపం ఆర్పేకారు?" అని అరచింది. మనస్సును ఆవరించే ఆశ్రయం ఇది ఇనుమడించింది. ఎవరో పురుష వ్యక్తి తన మీదికే వస్తున్నట్లు గుర్తించింది. భయంలో చటుక్కున కళ్లు మూసుకొంది.

వరహాలు కళ్లు తెరచేసరికి ఆమె మాట్లాడానికి వీలేకుండా ఎదుటవ్యక్తి తన గొంతును బొమికలు ప్రాయంగా వున్న చేతివేళ్లతో నులిమివేస్తున్నట్టు పసికట్టింది. గట్టిగా కేక పెడదామని ప్రయత్నించింది. లాభంలేక పోయింది. తన్ను హత్య చేయనుంకిస్తున్న వ్యక్తి తనకు చిరపరిచితుడే. అయితే ఆమె ప్రాణం ఈలోకాన్ని, సంఘాన్ని వదిలి వెళ్లిడానికి అంగీకరించలేదు. కాళ్లు, చేతులు విలవిల తన్నుకుంటూ వరహాలు పెనగులాడ్డంవల్ల దూరంగా పడుకున్న తల్లికి మెళకువ కలిగింది. "ఎవరు?" గుడ్డు నలుపుకుంటూ ప్రశ్నించింది భీతావహయై. నువ్వు నోరెత్తకు!" వరహాలు తండ్రి కంకం. ఆమెకు ఆ తుణుం వరకు ఆగంతుకుండునుకొంటున్న వ్యక్తినిగూర్చిన అనుమానం ధృవపరచింది. "వదిలండి ఏమిటో మీరు చేస్తున్నది? పిల్లదాని పీక పినుకుతున్నారా?" బలంగా

ఆ రెండు చేతుల్ని విడదీసింది ఆ ముసలి. ఆతడు కొయ్యబారిపోయి కూర్చున్నాడు. కళ్ల వెంబడి నీళ్లు ధారగట్టాయి. ముగ్గురూ కటిక చీకటిలో ములిగివున్నారు.

వరహాలు లేచింది. "ఆగావేంనాన్నా. కానియే నీపని. నీవు చెయ్యవలచుకొన్నది నే నెరుగుదును. ఊ—త్వరగా చంపెయ్య. నీ గుడ్డ తీరిపోతుంది." అన్నది భీమాతో.

"ఆనీమేలే రాక్షసిగాగ అలాగంటున్నావ్? నీ కేదైనా పట్టుకుందా! ఊ—ఇలారా అంటూ తల్లి కూతురును దగ్గరకు తీసుకోడానికి ప్రయత్నించింది. "అమ్మా—న నే చెయ్యక పట్టుకోలేక. నాన్న నే ఏదో ఆపించింది. సరే—ఆయన పని పూర్తిచేసుకోనియ్య—అద్దరాకు" అంది. "బ్రౌను—ను వివలాగ నీచంగా బ్రతికేకంటే చస్తేనే పేలు. నేను చెయ్యిచేసుకుండా నీవే ఈపాటికి ఆపని చేసుకుని వుండవలసింది నా రోషం, పాపం అంటుకోలేదు—నేను దానిని బలాగ పూటకోగలుగ?" ఏమనూ రోషం వున్నాను చెప్పింది.

"సరే—నువ్వు చెప్పింది బాగానేవుంది. అయితే చచ్చి సాధించే నీమీటనే నే నీలా అనుకున్నా ననుకోనూడదా?" వరహాలు ధీమాతో అన్నది. "సాధిస్తుంది. లోకాన్ని ఇందిగు మొగాళ్లు ఏమీ చెయ్యలేకపోయారని ఒక అడవి సాధిస్తుంది."

"ఏం—ఎందుకు సాధించగూడదు? ఎందుకు మొగాళ్లొ చెయ్యలేనివని ఒక్క ఆడవి ఎందుకు చెయ్యగూడదు?"

"చాల్లే—నోరు ముయ్య."

"అయితే—నువ్వు చంపేమందు ఒక్కటి ఆలోచించావా? లోకమే మనపై పగబూనినదనుకో. ఇప్పుడు నావొక్క రక్కెలమీద మీరు పట్టుకొగ బ్రతుకుతున్నారు. నేనే గనుక పోలే మీరు ఆకలితో మలమలచాడి చావలసిందేకాని లోకం కూడు పెట్టకు మీకు. మీరు మాడి చచ్చుంటే మిమ్ము నిర్దాక్షిణ్యంగా చూస్తుంది. ఆఖరికి మీ శవాల్నిగూడా కాకులికీ, గద్దలకీ, కనాకష్టమైన పురుగులకీ ఆహారమే చేస్తుంది. నీవు నన్ను చంపేస్తే రెపటియించే మీ

చావు మొదలు. ఆలోచించుకో నాన్నా” అమె మాట్లాడే ప్రతిమాటా ములుకుల్లా వారి హృదయాలలో స్రవ్యమృతంబున్నాయి. “నిజమే. మనిషి చచ్చే దాకా తిండి, బట్టా కావాలి. వాటి తర్వాతే ఏమైనా. అసలు తాము అన్నంకోసం పుట్టిన పురుగులు. ఆమె పోషించబడే ఏడాదినుండి తనూ, భార్య కూడాని లింబున్నారా. ఇప్పుడామెపోతే తమ గతి?” ఆలోచిస్తున్నాడు.

“నాన్నా—దుఃఖించకు. నీకు పౌరుషమూ, మానాభిమానాలు తిండిపెడతాయని లోస్తే నిర్మాత్యునిగా నాపీక విసికేసి కేపటినుండి ఆ గర్భవన్నాల నాశ్రయించుకొని బ్రతికండి. నాకూ సంతోషమే. పోయిన తిండితగ్గూడా కనీసం నీతి నియమాలకు ముగ్గురం బలిఅయ్యాయి అనే తృప్తి నాకుంటుంది. టీఁ—కానియే” అంది. ఆమెకు కావలించుకుని కన్నీటితో రిడిపేడామని చేతులు గెండ్లాచావాడు తండ్రి. అతడు నిజంగా వరహాలు చంపేస్తాడేమో అని భయపడింది తల్లి. “ఆగండి. మీరుచేస్తున్నది ఎంత ఫలగరమో ఆలోచించారా? ఒక నేరానికి ఇవ్వర్ని శిక్షేస్తారా—వరహాలు ఇవ్వడొక్కరేగాదు. ఆమెలో వుండి ఇంకొక ప్రాణి ఈ మురికిగుంటవంటి లోకంలోకి రావాలని తపనపడుతూ గర్భవేదన ననుభవిస్తోంది. ఏమీ కానున్నదో కానీంది. పరిస్థితుల్ని ధైర్యంగా ఎదుర్కుందాం. ఆయువున్నాన్నట్లా ఎలాగో బతుకుతాంగాని చచ్చిపోముగా” అంటూ వరహాల్ని అతిప్రేమతో కొలిచుకుంది తండ్రికన్న ముందుగానే తల్లి. ఆ ముగ్గురూ ఒండొరుల్ని పెనవేసుకుని కన్నీళ్ళు కాలవలుగా పారించారు.

“భార్యలేను నాన్నా—కష్టాలు వస్తుంటాయి. వచ్చాయని చచ్చిపోతామా? నీలాగే నేనూ వ్రాసిస్తున్నాను. అయితే నీవు త్వరపడ్డావు. నేను అది మంచిదా కాదా అని తర్కించుకుంటున్నాను. కానీ—నేను కూతురుగా కాక కొడుకునే అయివుంటే ఇలా చేసేవాడినా నాన్నా?” ఏం ప్రశ్న ఇది! తండ్రి ఎడలో లేని చోటుచేసుకొని కుమార్తె ఎన్నడో ధైర్యం ఖాళీచేసి వెళ్లిపోయిన ఆ తావులో ఆత్మవిశ్వాసాన్ని పాడుకొలుపుతోంది. అయితే ఈ చిట్టి తల్లి లోకాన్ని తట్టుకు నిలువగలదా అనేదే మరొక సందేహం?

కొంతసేపయిన తర్వాత నాటి సంజవేళ చాడరి గారబ్బా వచ్చా పిల్ల నడవడిని గూర్చి జాగ్రత్త అని హెచ్చరించాడనీ, అయ్యగు తన బిడ్డను పాడుచేస్తున్నాడనీ, పోలుకోమనీ, పెళ్లి కావలసిన పిల్ల అనీ ఇంకా ఏమేమో చెప్పారన్నాడు తండ్రి కూతుగుతో. ఎవరో తనకు తెలియకుండా తనపై కత్తి గడుతున్నారని గుర్తించింది వరహాలు. “సరే—నే నూపించినట్టే జరుగుతుంది నాన్నా. కాని దీని కోసం మీరేమీ బాధపడకండి. ఆ సంగతిలో నేను మానుకుంటానులేండి” అని వాళ్ళకు భరవసా ఇచ్చింది, మరుక్షణంనుంచి లోకాని కెగురదానికి తన భావికార్యక్రమం గూర్చి యోచించడం ప్రారంభించింది—

వరహాలు అయ్యరును నిలవేసింది పెళ్లి విషయమై. ఏవో సానులు చెప్పడం మొదలు పెట్టాడు. వరహాలు మునుకు ఖచ్చితంగా తేల్చుకోవాలని నిశ్చయించుకుంది. తనకు నెల తిప్పిన సంగతి చెప్పేసింది. అది వింటూ హావలిపోయాడు అయ్యరు. “సరేలే—దూర్దాం” అన్నాడు. “నీకంటే కెలాకన్నీస్తోందో—పెళ్లిగాని పిల్లను. పల్లెటూరు. పరిణామా రెలాగుంటాయో ఆలోచించు” అన్నది వరహాలు. “సరే—అన్నానుగా” అని మళ్ళీ ప్రభుత్వ మిచ్చాడు బెదురుతూనే. ఆమెనుగూర్చి ఆతడేవో పెడపోహలు పెంచుకున్నట్లు అతని బలహీనతను వ్యక్తం చేసే మాటల్లో ఆమె పసికట్టింది. తనను పెళ్లి చేసుకోవానికి తాను అనుకున్నంత సుముఖంగా లేదనుకున్నట్లు లేలిపోయింది. ఆ ఊహను చేదుగా మ్రొగింది.

సాయంత్రం ఇల్లు చేరుకోగానే ఆమెలో ఏడోవేదన అధికమయింది. లోకం తన బలహీనతను గమనించి తన్ను వంచిస్తోంది. మరి కర్తవ్యం? ఇంతటి మోసగాళ్ళపై ప్రతికారం తీసుకోవాలా? అని కాన్సేపు—తాను పొందిన అవమానానికి మ్రగుతూ కాన్సేపు రాత్రంతా బాధపడింది. అంతులేని దుఃఖం పొందింది. దరి అంతూలేని ఊహలతో పాగిలింది. మరునాటి నుండి తాను బ్రతికే డెట్లా? అయ్యరు తన కేదో డ్రోహం చేస్తున్నాడు. అతన్ని ఏం చేస్తే పాపం వుందీ?

మరి రెండు రోజులకు మనోవ్యాధివల్ల వరహా లకు జ్వరం తగిలించి, జ్వరంతోనే ఆమె పనిలోకి నెల్లించి, నలభైగా వున్నదని ఆమెచేత ఏపనీ చేయించ లేకు అయ్యారు. తానే నెల్లి డాక్టరును తీసుకొచ్చి రెండు ఇంజక్షనులు చేయించాడు. మూడు మందు పొట్టాలు ఇచ్చాడు. వరహాలు అయిష్టంగానే ఆ మందు నేవించింది.

పదిరోజులపాటు కుడిపి వరహాలును చిక్క బెట్టి జ్వరం నెల్లిపోయింది. ఆ మందు వల్లనే జ్వరం, వల్లనో ఆమెకు గర్భింపోయింది. డాక్టరు, అయ్యారు తనకు ఏదో విషం యిచ్చివుంటారని వరహాలకు అనుమానం. రెండుమూడు సార్లు డాక్టరు ఆమెను మళ్ళీ చూచి “నీవు కడుపుతోవున్నట్లు చెప్పలేదే? సరే. ఇప్పుడేమీ ప్రమాదం లేదులే” అంటూ నీరసం నుండి తేరుకోడానికి మంగు మార్చాడు. ఆమె డాక్టరును నమ్మలేదు. ఇదంతా అయ్యారే చేయించాడని స్థిరీకరించుకొంది. తనలో ఉన్న నలుగు జారిపోయినందుకు ఎంతగానో దుఃఖించింది. తాను హత్యచేసినట్లు కుంచించుకుపోయింది.

“పోనీలే తల్లీ! నీవేనా బ్రతికి బట్టకట్టావు— అదీ మాకు పదివేలు” అని వాపోయింది తల్లీ. పదిహేను రోజులకు వరహాలు కోలుకొంది. ఆమెకు తెలియకుండా ఏవో ఇతర దుగ్ధాలు తనలో మొలకలెత్తుతున్నట్లు గమనించింది.

ఒకనాడు అయ్యరు సంగజేదో ఖచ్చితంగా కేల్సుకోవాలనుకొంది వరహాలు. “నువ్వుంత పిరికివాడవని కల్లోగూడా అనుకోలేదు.”

“ఏం.”

“నేను నీ కంటికంత భూతంలా గవుపడుతున్నానా—పోనీ. నాలో శిశువేం చేసింది నిన్ను?”

“అయింజేదో అయిపోయింది. దాని నిపుడెండుకు తివ్వతావు?”

“మళ్ళీ అడుగుతున్నా—నువ్వు నన్ను చంపేయాలని ప్రయత్నించలేదా? నీ కంటికంత నీచంగా కనుపిస్తున్నానా?”

“లేదు—వరహాలూ—ఊరికే అలాగ ఉక్రోశం పెంచుకుంటూ నెంచుకు?”

“లేకపోతే నువ్వు డాక్టరుచేత ఆ మందు నాకెందు కిప్పించావు?”

“నీగురించి కాదు. లోకం నిన్ను ఆశిపోస్తుందిని బిడ్డ కరిగిపోవడానికే ఆపని చేశా.”

“భీ—తుచ్చుడా—భరించే నాకు లేకపోయిందిగాని నీ బిడ్డ నీకు బహవయ్యందా? ఇంత నీవుడవని తెలిస్తే నీన్నాగ్రయించేదాన్ని గాను.”

“వరహాలూ! నీకు తెలియక ఆవేశంలో అలా గంటున్నావుకాని నీ మేలుకోసమే చేశాను.”

“బాను—నా మేలుకోలే పెళ్ళి వాయిదా వేశావు—ఇంకా దానికోసమే పెరికే బిడ్డను.”

“లోకం గురించి నీకేమీ తెలియదు. నువ్వులా గుంటే బ్రతుకనివ్వదు. పొడుమకు చస్తారు.”

“ఓహో! ఎంత మంచి ఆలోచన! నేనంటే అంత అభిమాన మేడిస్తే పెళ్ళి చేసేనుకోరాదా? ఇంతకీ తప్పనాది. కలేజా లేని ఘోషాన్ని బట్టుకున్నాను. అయ్యూరూ! నీవు పరమ నీచుడిని. నోహిని. గండాలుడవు. పిరికిపండువు. నన్ను పెళ్ళాడ్డానికి నీకు దుస్తుల్లేవు. నిజమేనా? పెళ్ళి అనేసరికి గుండెపం పట్టుకోవడం లేదా?” ఆమె కల్లెరతేసి ద్రవ్యాలు కురిపిస్తుంటే చూడరీ ఆవారే కేకలేస్తున్నప్పటికంటే ఎన్నోరెళ్లు వజుకు తున్నాడు. “భీ—నిన్ను పెళ్ళిచేసుకునేకంటే ఎంగులోనైనా పడినస్తే మేలు” అని గిరుక్కున మల్లిపోయింది. ఇంటికీ దరగద పెళ్ళిపోకున్న ఆమెలో సంఘం ఎంతటి వంచనచేసేదీ, ఎంత పిరికిదీ, దానిలో ఎంత స్వార్థం వున్నదీ, సుడిసుండాలులరే ఊహాపథంలో మెదలడం మొదలయ్యింది. అయ్యరు చేసుకుంటూన్నా వాడిని గట్టుకోవడంంటి నీనత్వం ఇంకొకటి లేదు. ఒకటినుత్రం ఆమె నిర్ణయించుకొంది, తాను అతని దాసిగదా అని, తనకు డబ్బున్నదని, తాను మొగవాణ్ణిదా అని అయ్యరు తనను మోసగించి, నాశనంచేసి, సహజంలో తాను అడుగు బెట్టగూపని ఒక బురదపంటలో కుక్కివేశాను. ఆమె అందులో ములగిపోయింది. దీనికి అతనిపై పగదీర్చుకోవాలని ప్రతిజ్ఞ బూనింది.

ఇంక వరహాలు తన చూటలు పనిలోకి రావనుకొన్న అయ్యరుకు మర్నాటినుండి ఆమె యథా ప్రకారం హాజరుకావడం ఎంతో ఆశ్చర్యం కలిగించింది. “అడవి! మనసు తిరగేసుకుంది. ఏదో ఉడుకు పట్టలేక అలాగంటి కాని ఆమెకు మాత్రం గడవడం

ఎలాగి? ఆమె కేకలకు నేను అనవసరంగా చెవిరిపోయాను. ఆమె ఎంతో అభిమానవంతురాలనున్నాను. మామూలు రకమే నేమో వరహాలు గూడా! అభిమానం వున్న పగుచైతే మళ్ళీ నా గడప తొక్కుతుంటా? ఇలాగ అనేకనిధాలు తనను తృప్తిపరుచుకున్నాడు. వరహాలు కలివిండిగా పనులు చేసుకుపోవడమే గాక చూబులుకు వచ్చేపోయేవాళ్ళతో, తనతో, హాయిగా వేళాకోళాలాడడం చూస్తూ మరీ విసుపోతున్నాడు. ఈ మామూలు ఆమెలో గావడంతో చూబులుకు గిరాకీ ఎక్కువయ్యింది. కేవలం వరహాల్ని చూద్దాననీ, ఆమె హాస్యాలు బినడాననీ, ఆమెను పలకరించడాననీ ఎందుకో తపనపడుతున్నారు. వరహాలు ఇలాగయిపోయిందేమిటి అని అస్పృహస్వరూప దిగులుపడుతూండేవాడు గూడా.

వరహాలు కిప్పుకు ఏకవేదనా లేదు ఉండ్రేకం అసలే లేదు. మనిషి ప్రతికూలేన్పుతో నింకి తన్నుర్రికై కార్యక్రమంలో లీనమైనపుడు మరో ఆలోచన అతనిలో వుండదు. అదే వెలుగు అనుకుంటూ రాత్రింబవళ్లు దానిపైనే ధ్యానపెట్టుకున్న అవ్యక్తికకటిక చీకటి, అడురూహ అతి కాంతివంతంగా మెరుస్తుంది. వరహాలు—ఒక్క అయ్యగు మీదనేగాదు, పురుష జాతిమీదనే పగబూనినట్లుంది. దాని పరిణామాలను గూర్చి ఆమె యోచించలేదు. తన జీవిత విధానాన్ని తనకు తానే మారుగోవకు మళ్ళీంచేసింది. తనను “వ్యభిచారి. విగ్రం చెడిన స్త్రీ” కున్నా లక్ష్యం చెయ్యలేదు.

కాలము మహాశిక్షివంతమైనది. దాని మహత్వం ఇంతింతనరానిది. వయసులో వున్న వాళ్ళందరికీ వరహాలు ఉప్పుడొక ప్రణేయకాక్షణ. మానీ భావంలోనే ఆమెనుగూర్చి కోరికలు పెంచుకుంటూ తన్నుతాను దిహించుకుంటూ మనసులు పాడుచేసుకుంటున్నది ఆ ప్రాచీనోని యువశక్తి — దీని ప్రభావం అయ్యగు మీద ఎన్నో రెట్లు పనిచేసింది. తనకు ఆమె యందు ఏదో హక్కున్నట్లు గుణించుకోసాడు. నానాటికీ వరహాలు ఒళ్ళు చేసుకుంటూ దూనిన వాళ్ళను కొట్టాడున్నట్లు సాబులును వెదజల్లడోంది. వాంఛలుగిని మనలి వాళ్ళకు గూడా ఆ పడుదును చూస్తున్న కొద్దీ ఎన్నేళ్ళ క్రిందిటనో ప్రుగ్గి మనియోపోయిన కోరికలు తీయగా ననలెత్తు తున్నట్లయి ఉన్నతృప్తియేయారు.

అయ్యగు నామగైరు నెలలు దాటనిచ్చి వరహాలు వస్త్ర మొడవోదాడు. బ్రతిమలుకోవడం, ఆశలు చూపడం, సొమ్మునివ్వడం మొదలయ్యింది. మొదట్లో అతని అవస్థకు వరహాలు జాలిపడింది. ఎంతో లాలించింది. ఆపని కూడాని మోచుచుంది. తాను మునుపటి వరహాలును గాననీ, తన్ను తాకితే అయ్యగు ప్రమాదం పొంగుతాడనీ నూచించింది పగోతుంగా. కాని అయ్యగు కివేమీ తలకెక్కలేకు అతడు కళ్ళుండి స్రుస్తివాడై పోయాడు. నెవులుండి చెరిటి వాడయ్యాడు. వరహాలు తనను చేసిన హిరబోధలన్ని వ్యతిరేకార్థాల నే చూపించాయి అతనికి.

స్వతహాగా వరహాలుకు అయ్యగుమైన ఎంతటి పగ వున్నప్పటికీ అస్పృహస్వరూప మానవ సహజ జనితమైన కరుణ, జాలి అతని పతనాన్ని నివారించలేక పోయాయి. ఈలో వాళ్ళు తరచు అతన్ని మోచుచుంచినా తెళ్ళుచేయలేదు. తను యిరువుర సంబంధానికి ఈర్ష్యానూయలగో కోరికొరబాసిన పెరవాళ్ళ మంద లింపులు పనిచెయ్యలేదు. ఇటు అయ్యగును, అటు ఇతరుల వ్యాఖ్యానాలను చూసి చాటుగా నవ్వుకొనేది వరహాలు. అంతేగాని ఆమె కిప్పుకు భయంగాని, సంభేషంగాని ఇసుమంతైనా లేవు. ఒకనాడు తిప్పగా, నిందిగా తనకే అనిపించిన ప్రవృత్తి నేను తాను సంఘంపై పగతీర్చుకోవడానికి ఆయుధంగా తోచింది. అయ్యగు నెలకోజాలు వరహాలుతో సుఖమయంకాని, తాను స్వర్గసౌఖ్యం అనుకొన్న దొర్బాగ్య జీవితం అనుభవించాడు. చూస్తూ చూస్తూ మిడత మంటలను ఫలాలనుకొని చుంపించి సర్వ నాశనం పొందిన దిబ్బమైంది అతని బ్రతుకు. పాతికేళ్ళు నిండని పగుదుగాడికి అనూతలగా నూరేహూనిండిపోతున్నాయా అనే అపటుగిరింది. ఆ ప్రహారం నిద్రువాఘాతాన్నిమించి ప్రమాదకరమైనది. అయితే దాని తీవ్రతను గుర్తించేసరికి సవయం మించి పోయింది. కొద్దిరోజుల క్రిందట జాలిగా, దయతో, సలహాగా, నూచనహత్రంగా, మోచుచుకగా వరహాలు తన ముందుంచిన ప్రబోధంలోని ఆంతర్వ్యం అతనికి అవగాహన కొచ్చేసరికి కాలం చాలామేర గడచిపోయింది. పరిస్థితులు తను ప్రభావాన్ని అతనిపై బలంగా ప్రసరించాయి. మానవ ప్రయత్నాలన్నీ విఫలమయ్యాయి. నైదులు, చిట్కాలు దిమ్మడికి కొరగాలేదు—చేతులారా చేసుకున్నది అనుభవం

పక తప్పదు—కళ్లు మూసుకుపోయి కండ్లకావరంతో సంచరిస్తే ఏమాతుంది? అన్నది అంతరాత్మ. వరహాలు కీతని పరిస్థితి సుంతైనా జాలిగొలుపలేదు—కాగా ఆనందం కలిగించిందేమో—ఆమె అయ్యరుహోటల్లో పని మానేసింది—లేదు అయ్యరే హోటలు వ్యాపారం మానేశాడు. ఒకనాటి వెనువజామున కాళ్ళూ చేతులూ వ్యాధిపల్ల పడిపోయిన అయ్యరు రెండేళ్ల బండి గట్టించుకొని మహా మరణవాదన సభభవన్లో చచ్చి చావని దుర్భరావస్థలో ఆ వూరుకు మళ్ళీ రాకూడదని నిశ్చయించుకొని తిరువనంతపురం నుండి ఎలాగోచాచాడో ఆలాగే కాకుండా, చేతిలో చిల్లి గవ్వ లేకుండా ప్రయాణమై వెళ్ళిపోయాడు.....

అయ్యరు నిష్క్రమణంతో ఆ వూరిలో వరహాలు జీవితానికి ఒక పెద్ద ప్రశ్నార్థకం కనపించింది. అందరూ తలయెత్తి ఆ ప్రశ్నను తలకొకరిటిగా తిలకించారు. కొందరు ఆమె పరిస్థితికి జాలిపడ్డారు; కొందరు అసహ్యించుకున్నారు; మరికొందరు చిత్రంగా వ్యాఖ్యానించుకున్నారు; భయపడినవాళ్ళూ లేకపోలేదు. అయితే ఇంకాకొందరు చీకటిలో లాంటువేశారు—ఇంకా విశేషం. అయ్యరు ఆవూరు వదిలిపెట్టడానికి గూడా తలకొకలాగునా కారణాలు చెప్పకొని ప్రిపడ్డారు.

నిలవ సామ్యంలో నూరు రూపాయలు జాగ్రత్తగా ఖర్చుపెట్టుకుని వరహాలు నెలా పదిహేను రోజులు గడిపింది ఆ పేదసంసారం. తండ్రికి కూలీ నాలీ చేసే ఓషికగూడా తగ్గిపోయింది. కూతురు బతుకు అతన్ని మరి వొంగదీసింది. ఊళ్లో పదిమందిలోనూ తలెత్తుకు తిరగడానికి సిగ్గుపడేవాడు. తల్లికి గూడా బలం సన్నగిల్లిపోయింది. ఇవ్వుడు ఆ నుటుంబాన్ని పోషించే భారం వరహాలమీదనే పడింది. గ్రామంలో జరిగే మార్పుల్ని గమనిస్తూ అలాగే ఆమె బరువుగా రోజులు వెళ్ళబుద్ధులైంది.

ఇలా వుండగా చాచరీగారికి చాలా ఇబ్బంది వచ్చింది. భార్య నీళ్లు పోసుకొంది. ఆరో నెల. ఇంట్లో ఏ పని చెసుకోవడానికి ఓషిక లేదు అవిడకి. కొడుకుకు ఒంట్లో సుస్తీచేసింది. ఊళ్లోకల్లా పెద్ద కుతం వాళ్ళిది. ఇంటి పనులకు, వై పనులకు చాలా

చిక్కు పడుతున్నారు. వాళ్ళింటికి తరుచు మెళ్లులకనీ, అలుకులకనీ వరహాలు తల్లి వెళ్లుతూండేది. “పోనీ—అక్కడా ఇక్కడా ఏమి యాతనబడతారు పెరటి సావడిలో పసివుండి మాకింత చేసిపెట్టుకూడదూ!” అని చాచరీగారి భార్య అడగడమూ, ఆ తల్లి అంగీకరించడమూ జరిగింది. వరహాలుకు ఇది మొదట్లో నచ్చక పోయినా వాళ్ల మకాం చాచరీగారి చావడిలోకి మార్పు తప్పలేదు. మంచిరీజు దూసుకుని ప్రవేశించారు వాళ్ళింట్లో. తిండ్ల తిరిగి ఇది బాగానే వుండి అనిపించింది వరహాలకి.

మేను తల్లిది—ఇంటిటిపాడికి చాకిరిచెయ్యడం వరహాలపనిగా పరిణమించింది. చేసిన మూగునెల్లకు వాళ్లపాటు చాచరీగారినుటుంబానికి చాలా నచ్చడం వల్ల “ఇంక మీరు యుగ్గరూ వేరే వంతుకోడి మెంతుకు—నలుగురలో బాటు మాతో సేపడుంగురూ” అని చాచరీగారు, పెద్దవాడు, కోరడింట్లో మరి వరసు చిక్కింది ఆ పేదనుటుంబానికి. చాచరీగారి భార్యకు పుగుడ్డొచ్చింది. మగచిడ్డ గలిగి పదిరోజులు బ్రతికి పోయాడు. ఆమెమాత్రం నీరసంగానే వుంటోంది. కొడుకుమాత్రం మంచం నడలేదు.

ఇవ్వుడు ఇంట్లో పని అంతా వరహాలకే. ప్రాస్తుటనే లేవడం. దానీసాళ్ళ చేత వాకిళ్లు బాగు చేయించుకోడం. పాలుదీసి పాలికాపు ఇవ్వడంతోనే కాఫీగాచి చాచరీకి, భార్యకు—కొడుకు, కోడళ్ళకు ఇవ్వడం, చంటిపిల్లలకు చదులుబెట్టి మాతులుగడికి స్నానాలు చేయించి ముస్తాబులు చెయ్యడం, రెండుపూలులా వంటండ్లం, అడపా తడపా మధ్యాహ్నం వేళ చిరుతిళ్ళకు ఏపకోడిలో మినపసున్న చెయ్యడం, పెరుగు లోడుబెట్టుకోవడం ఇది ఆమె దినక్రమం. అన్నివిధాలా ఆయింట్లో అండరి మన్ననలా పొంది వరహాలు తల్లి నాలు కయ్యింది. ముఖ్యంగా ఆమె ఆడువారి ఆదరం పొందింది. చాచరీగారికి ప్రత్యేకాభిమానం గలిగింది ఆమె వినయవిధేయతలవల్ల. ఆ కొడుక్కి సరేసరి—రోజుకోవరసన ఆమె అతన్ని ఆకర్షిస్తూంటే బిత్తర పోయి అప్పడప్ప డవోలాగ మానేవాడు ఆ పడుదు వైపు.

వయసాయంపసంతా కొడుకుడే. ముప్పయ్యేళ్లు వైగా వుంటాయి. జట్టిల్లాంటి నలుగురు పాలికాపులు,

నాళ్లలో గవర్నమెంటు దొడ్డు అరుక్కాళ్ల దుక్కి పైలెట్లో మహాస్వజ్ఞానుమనంగా కమతం సాగి పున్నాడు అబ్బాయి ఊళ్ళో చాదరీఅన్నా కొడుకన్నా చూడటాదు. పూర్వకాలమంచి పెత్తనదారీ ఆరుబంటానికే. ఏ తగవోచ్చినా చాదరీ తీర్చవలసిందే. ఆయన మంచికాలంలో వుండగా మరల్చీగా, నిరంకుశంగా వుండేవాడని ఇప్పటికీ పిల్లా మేకా దగ్గరనుంచి అంతా చెప్పవంటారు.

వర్నాకాలం. పదిగోజులు ఏకధాటిగా కురిసి కురిసి వోడుసిచ్చింది నాలుగుగోజులనుంచి ముఖకారై ప్రవేశించి రెండుగోజులైంది. చాదరీగారబ్బాయి ముదరగా వేయిస్తున్నాడు మిరపతోట. పదేరాల తోటకి అగవైమంది ఆడకూలీలను, పదిమంది మగాళ్లను పెట్టి ఊడ్చిస్తున్నాడు. పొద్దున్న తొమ్మిదంటికల్లా బయలుదేరి రేవటి కల్గిపోయాడు. అతిగాడికిని మధ్యాహ్నం పంపడానికి కొంచెం మినపనున్నీ, పకోడీలు చేయించింది వరహాలు చేతి చాదరీగారిభార్య. 'వేళ దాటిపోతోంది. వస్తాన్న పాలికొప్పు రాలేదు — ఎలాగ?' అని ఎదురుమాస్తోంది.

వరహాలకు ఆవేళ తోట ఊడ్చుచూడా అని పించింది "అమ్మగారూ! నే బట్టికెళ్తానంటే—రేవటి దగ్గరేగా — మిరపతోట చూసినట్టూ వుంటుంది, అబ్బాయిగారికి కాఫీ ఇచ్చినట్టూ వుంటుంది" అన్నది. ముంగు యజమానురాలు తిలపటాయించిరికాని తుదకు ఒప్పుకోక తప్పిందిగారు. ఊణంలో చిక్కగా కాచి కాఫీ ప్లాన్ట్లో నింపింది. రెండు సున్ని వుండటం, కాసిన్ని పకోడీలు పాట్లు గట్టింది. పెరట్లోకల్గి శుభ్రంగా స్నానంచేసి ఇస్త్రీ మడత వాయిలు చీరగట్టికొని, మల్లరనికి తోడుకొచ్చింది, చాలాగోజులతర్వాత పిప్పి మొహం చూస్తోండేమో బాగా ముస్తాబవాలి అనిపించింది. ముఖానికి తన మాత్రం సోదరు అడ్డుకుని, తిలకం బెట్టుకోడానికి అబ్బాయిగారి పడకగదిలోకి నెట్టింది. అప్పడే ఇచ్చిన నారింజపళ్ళిరసం త్రాగుతున్న చాదరీ కోడలుకు కళ్లు జిగేలుమన్నాయి. వరహాలను చూసి నిర్ఘాంత పోయింది. ఆడదైనా ఆమెకు అమాంతం వరహాలను కావాలిందుకు ముద్దుబెట్టుకోవాలి తనివీడిరా అనే ఊహ మెదిలింది. దీన్నేమీ గమనించని వరహాలు తీరుగా తిలకం దిద్దుకొని "ఎలాగున్నా వొదినా?"

అంది. ఎదటి ఆమెకు అనూయ పులుముకొచ్చింది. "నిజంగా రంభలాగుకున్నావే—" అని మాత్రం అసగలిగింది. వరహాలు త్రుటిలో ఒకచేత కాఫీ స్లాస్కు, మరొకచేత టిఫిను పాట్లాలు పుచ్చుకొని రేవటికి బయలుదేరింది. ఆమె ఇల్లుగిడిచి పొలంవెల్లిన చాలానేపటివరకు ఆమెనుగూర్చిన ఆలోచన చాదరీ కోడలకు పోలేదు.

వరహాలు హంస సహకన వీధినబడి వెళుతూంటే తీరికగా అరుగులమీద కూర్చుని పేకాడుతున్న పెద్ద మనుషులు, వసారాలలో కూర్చుని కబుర్లు చెప్పకుంటూనో, చైతన్యపాళీ ఆడుతూనో, చింతికిక్కిలాటలాటంవో చూసిన యిల్లాళ్లు "చాదరీగారి ఇల్లు బట్టాక పిళ్ళ దరిద్రం వాడిలింది—తళ్ళతళ్ళలాడుతూ ఎలా వెలుగుతోందో పిల్ల" అనుకుని ముక్కుమీద వేలేసుకున్నాడు. రాజవిధి దాటి, కాపుల కొంపల నందులుమళ్ళి, మాలపిల్లి దారిని తిన్నగా రేవటి చేరుకుంది వరహాలు.

పొలంనిండా జనమే. రంగు రంగుల కోకలు గట్టకుని పువ్వుల రవికెలు దొడిగి, కచ్చలు విగించి పల్లెపడుచులు నడువంచి తొల్లికత్తో ముందు మొగాళ్లు పాడుచుకుపోయే గుంటల్లో చేరడేసి నీళ్ళు బోసి మిరప మొక్కలు నాటుతున్నారు. నారు పెడలుబుచ్చుకుని వాళ్ళ పిరుగులవెనక, సరాగా లాడుతూ కొందరు కుర్రకారు హెచ్చరికలు చేస్తూ తోటను నడిపిస్తున్నట్లు చురుగ్గా నాటిస్తున్నారు. మగ్గి జమానుగా సిట్టు చొక్కా తోడుకున్న ఆబ్బాయి చెస్తున్న అదిలంపులు అప్పడేవ్వకు వినిపిస్తున్నాయి. ముఖకారై ఎంక మాడ్చేస్తున్నట్లు కాస్తోంది. రేవట్లో మూలగా ఒక్క చోటనేవుంది పెద్ది వేపచెట్టు. జాట్టు విరబోసుకున్న ఊత్తినూ యిల్లాలులాగున్న ఆ చెట్టునీడన గూర్చుని ఊడ్చు అందం చూస్తోంది వరహాలు.

ఇంకోక దిసకు ఆమె దృష్టి మళ్లించింది. స్త్రీతకు వచ్చిన వేరుకనగ చెలు, కోటికొచ్చిన బుడసుచెలు వాటిమగ్గ దినంగా తలలు వొంచుకుని చిరకాల బంగువులు, మిత్రులు కొద్దిరోజుల్లోనే తమను వీడిపోతున్నారే అని చింతిస్తున్నట్లు పూగిసలాడే కంది మొక్కలు, కొరకొరలాడే కొత్తకంకెలు నేత్ర

పర్వంగా వున్నాయి. రైతుకు ఆనందించే మహా త్రర మహారాలలో ఇదొకటి. శ్రావణమాసపు పెండ్ల—ఎండ్లను పెంటాడే మేసూలు, మేసూలు నుండి తప్పకునే నూర్యనింబ—క్షణంలోనే భయం, అంతఃకే భరవసా—మళ్ళీ మగత—ఆకాశంలో దోబూచుకొంటున్నట్లని. మేఘం బెడ గొండ్ల—కమ్యునపుడు చల్లని పిల్లగాలి; మళ్ళీ విడిపోయినపుడు నెచ్చని, నులిపచ్చని, గోరెచ్చని నూర్యకాంతి ఆమెను గిరిగిరి పెడుతున్నాయి. వరహాలు మనస్సు కాస్తేపు ఆపరిసరాల్ని వీడి ఎక్కడో ఒక మహదానంద కమనీయ మగురావస్థలో విహారిస్తున్నట్లుంది. తన ఉనికినీ, తన స్థితిని పూర్తిగా మరచిపోయింది. ఆనందంలో కేలిపోతూ మేలుకొని వుంటూనే, కళ్లు తెరిచివుండుకోనే ఆమె ఒక వింత నిదురలో ములిగిపోయింది.

“ఏంటి—వరహాలూ! ఇలా గొచ్చావు?” అశ్చర్యపడుతూ అబ్బాయి అడిగిన ప్రశ్నకు ఆమె ఉలిక్కిపడి లేచింది. స్లాస్కు పేప చెట్టువార బెట్టి ఎంతినేపయిందో, ఎప్పుడు పూలరుప్పలూగ చదిలబడిందో—ఆ చల్లగాలికి! తిత్తరపాటుతో నిలచి పమిట సద్దకుని తడవకుతూ, “ఆ—ఏమిటలేదు. మీరు కాఫీ అలవాటుగా—ఇవాళ నేనే తెచ్చాను” అని సిగ్గుపడి ప్రక్కకు తప్పుకొంది. అబ్బాయి ప్రశ్నగ్రుతి మియ్యలేక గ్రుడ్లు వగ్గించి ఆమె సౌందర్యం త్రాగేస్తూ చెట్టుబడిగిన దృక్పథంలో నిలబడిపోయాడు.

వరహాలు ఆతని ఆవస్థను గమనించినట్లే నటించి స్లాస్కు, టీకేక్ పొట్టాలు తెచ్చి ముందుందబోతూనే “ఇక్కడోడ్డు, అలాగ నీళ్ళ దగ్గర కొవదాంరా” అని ఆమెను చాటుగా తీసుకెళ్లాడు అబ్బాయి. మెత్తని కేవళీ నేల దాటికొత్తగా వరకట్టన మళ్ళీ గట్టుమీద నడుస్తున్నారు. కాలికింద నేల చితచితలాడుతోంది. ఒక చెట్లో స్లాస్కుచిక్కమూ, మరొక చెట్లో పొట్టాలూ, ఎత్తిపెట్టిన చీరకొంగూ పట్టుకుని అబ్బాయి ననుకనే మానంగా అడుగులో అడుగులేసుకుని నల్లింది. మడిగట్టు మగ్గనున్న మామిడిపెట్టు కింద భాలి దిబ్బమీద ఆతను చదికిబడ్డాడు. ఎగురుగా ఎగువ మడిలోంచి దిగువ చెక్కలలోకి గలగల పారుతోందినీరు. వీళ్ళనుచూచి నీళ్లు నవ్వుకున్నట్లున్నాయి

కలకలలాడుతూ. ఆమె అతనికి పొట్టాలందిచ్చి పెడగా నిలబడింది. వరహాలు ఈ మగ్గను ఎంతేనా సిగ్గు, అభినయమూ చేర్చుకుంది. “నిలుచున్నావే? కూర్చో ఇలాగ” అంటూ తనకు అడుగైనా దూరములేని ఎడం చూబెట్టాడు. పొట్లం విప్పి ఒక సున్నితంప చిదిపాడు. తింటున్నాడు. తను నైపు లేరేమీర చూడలేక సిగ్గుతో తలలు వందుకున్న కన్నెపడుచుల్లాగ కలకలాడే కుర్ర వరికరల్ని చూస్తూ నవ్వుకుంటుంది వరహాలు. ఆ నవ్వు తలకిస్తూ ఎటో కేలిపోతున్నాడు అబ్బాయి. “నువ్వేనా చేస్తుంది?” అడిగాడు. “ఓహు—ఏం? బాగాలేదా?” ఆమె అతని చేత బాగానే వుండి అని అనిపించుకోవాలని అలాగడిగింది అంతే.

“బాగాలేకపోవడమా? ఎంత తియ్యగాఉందో?”

“మనమీదావచ్చేకాం—కూలీలు పొట్లు దాచుకోక్కా?”

“నెవ్వనికొకవూసేదా. నీకు బాగా వుంటోందామా ఇంట్లో?”

“నాకేం—నిక్షేపం లాగుంటోంది”—అతను క్రమంగా ఉన్మత్తమౌతున్నాడని ఆమె పసికట్టింది.

“అయ్యో! నీవు తినలేదీ—చూశావా మందమతి” అంటూ ఆమె ఆనుచుతిన్నా ఆగకుండా చూయించి తానే స్వయంగా రెండోవుండ ఆమె నోట కుక్కాడు. వర్ణవహారం ఇంత త్వరలో ఇలాగ ప్రతిమిందుకుందనుకో లేకు వరహాలు. తానూ వరిచేలూ, చెట్ల పరిసరాలు చూస్తూ ఏమరుపాటునవుంది. పంటనే పట్టు గిటపించింది. అతని వెళ్లు రెండు నలిగిపోయాయి ఆమె పంటిసంగునబడి. మిగతా వుండ చిదికి గుండ ఆమె గుండెలమీదనుండి క్రిందికి దిగజారి చీరనిండా రాలింది.

“అబ్బ! నువ్వు కరచినా ఎంగో తియ్యగావుంది నుమా” అంటూ అబ్బాయి ఆమెను మరికొంద్రదగ్గరగా జరిగాడు. మెడనుండి పొదాలదాకా పడిన గుండను వెంటనే గులిపి మడిచేశాడు అతడు. ఆతని స్వర్ణలో, ఆసంబవేశను, చల్లగాలిలో ఆమె ప్రతి ఆవహవమూ పులకరించింది. ఇంక ఎంతమాత్రం అక్రేధ చెయ్యగూడదు. సమయ మిప్పటికే మించి

పోయింది. వరహాల త్రాచుబుసను మరపించే నేడే నిట్టూర్పులతో ప్రక్కకు వొత్తిలింది.

“అబ్బాయిగారూ! కొంచెం వొళ్లు దగ్గరపెట్టుకోండి. అంతకంతకు మీరేం చేస్తున్నారో మీకే తెలియని అనస్తూకో దిగజారిపోతున్నారు. లేవండి. కళ్ళు తెరవండి.”

“వరహాల! నేను తెలిసే చేస్తున్నా నీవని”

“అయితే—దీని ఫలితం అనుభవించడానికి సిద్ధంగా నే ఉన్నారా?”

“అ—పరమం”

“మంచిని కాదు ముందు మీరంటి వారికి. లోకంలో ఎంతోమందికి సబబులు చెబుతున్న పెద్దయింటి పెద్ద కొడుకులు మీరు”

“అయితే?”

“ఇట్లాంటి పనులవల్ల మీకేగాక, మీ యింటికి, కుటుంబానికీ గూడా చెడ్డపేరు వస్తుంది.

“నువ్వు నాకేమీ నీకులు నేర్పకూరలేవు” ఎంతో ఆహంకారం ప్రకటించాడు.

“ఇది నీకులు కావు—తర్వాత మీకే అనుభవిస్తాను—సరే”

“వరహాల! ఈ పూర్వోపవరూ ఈ చాదరీని తప్పించుకొని పోలేడు. తలచుకుంటే ఎంతవాళ్ళనైనా సరే నల్లని నలిపినట్లు నలిపేయగలను” అహంభావం అంకకారాన్ని పులిమింది అబ్బాయిలో.

“నేనూ చెయ్యగలను ఆ పని. ఆడదాన్ని అనుకుంటున్నారేమో” వరహాల అన్నమాట మాత్రం నిజం. ఆమె తలచుకుంటే ఎంతైనాచేసి తీరుతుంది ఆడదీ, అండకత్తై గనుక.

“నన్ను ముట్టకండి. నేను అగ్గిలాంటిదాన్ని. మేం పెంచి పోషిస్తున్నామని మీరు హద్దుమారి చరించడం మర్యాదగాదు. దీని విషఫలితాలను గుర్తించి కళ్ళు తెరవండి.”

“ఏం పరివ్రతండీ! బయలుదేరింది ఇన్నాళ్ళకు ఈ పాటిమీద? పతిలేని పతివ్రత” ఘోషగా నవ్వాడు. ఈ మాటలవల్ల ఆమె అభిమానం గాయపడింది. జంటనే రూపుమార్చింది.

“ఇది మానుకోరన్నమాట! సరే” దీనవదనయై దిగజారి ఆమెను చేరదీసి “వరహాల! నామీద నీ కెందుకూ ఇంత కోపం? అయ్యగ్రహాటి చెయ్యనూ నేను?” అన్నాడు నవ్వుతూ. అతడు సరియైన ఉజ్జీ తనకు అనుకున్న ఆ మరుస “వైఫ్ గావడం—దీనికేం గాని కాఫీ త్రాగండి” అసలు జరిగినదాన్ని పట్టించుకున్న లే తోచనట్లు విసిరేసింది చివరి చురుకు. అతడు టిఫెనూ, కాఫీ బ్రాచీ చేసుకుని కాఫ్లు, చేతులు కడుక్కోవడానికి కంచకం దగ్గరగా వంగాడు— అప్రయత్నిగా కాలు కండకంలాకి జారుకుంది. తెల్లపంచె, సిల్క్ లాల్మీ బుర్రమయమయ్యాయి. మామిడిచెట్టు నానుకుని ఆతని ముక్కురత్నానికి కూడా సానుభూతి మాపుకున్న పశువు కొంగు నోట కుప్పకూని ముసిముసిగా నవ్వుతోంది. అబ్బాయి నెమ్మదిగాలేచి కాళ్ళకంటిన బురద తాపీగా కడుక్కుని మడతమార్చి పంచె బొడ్డో దోపుసని పాలానికీ బయలుదేరాడు. “అనుకు దొక్కనేల? కాలు కడుగేనేల?” అనుకొని ఒక కుశితచాలనం అవమానంతో అరుణాశ్వుం నింపుకున్న ఆతని కళ్ళమీదికి విసిరి నవ్వుతూ నడిచింది వరహాల. తననొక కీలు బొమ్మనుచేసి ఆర్పి ఆడించడానికి ఉబలాట పడుతున్నట్లు తోచింది అతనికి. “సరేలే—ఇప్పుడు గారు—నీవని ఈసారి చెబుతా” అన్నట్లు చూసి ఉక్రోశంకో పెద్ద అంగ లేసుకుంటూ పొలంలో పడ్డాడు అబ్బాయి.

“ఇదిగో! ఆ గవళ్ళకుర్రాడు చూడండి. చింత పిక్కలాగు నున్నని కంఠలు మేలిదిరిగిన జబ్బలూ, వాటిపై తాయెత్తులు వాడూను. మనం పొలంగట్టు మీద కూర్చున్నప్పుటినుండి ఏక జైత్రత్రిస్తట్లు ఎలా చూస్తున్నాడో పనిమాని.” అని వాణ్ణి అబ్బాయికి చూపించింది వరహాల. మరిపి ఒక వింతజంతువు. వయసులోవున్న యువతీయువకులు ఒక జంటగా ఏకాంతంలోవుండి వీడైనా మాట్లాడుకుంటూవుంటే మతిపోగొట్టకుని చూస్తాడు. ఎందుకో? ఏమిటో ఆకలి?!

అబ్బాయి అవమానంవల్ల తనకు వరహాలమీద కలిగిన కోధాన్నంతటిని గవళ్ళ కుర్రాడిమీదికి మల్లించాడు. వాడూ మొగాడే. పయసుకాడు. తుమ్మడుక్కలాంటి కుర్రాడు. వాడి దిప్పిక ముందు

వచ్చే అబ్బాయివంకగూడా చూడనివ్వక వెనకాల వచ్చే వరహాలుమీదనే ఉండునిచ్చేసింది వాడికళ్లను. ఆచిన్నిది తక్కు ఇంకేమీ కనపడడంలేదు. అబ్బాయి యెదుటికొచ్చి సాగదీసి ఒక్క లెంపకాయకొట్టాడు. దానితో వాడు తెప్పరిల్లి తెలివికొచ్చాడు.

“అదేమిటి—వాణ్ణికొడతారేం. మీకేమన్నా మతిపోయిందా?”

“ఉండు వరహాలూ! నీకేమీ తెలీదు. రూపాయి కూలిబుచ్చుకుని పనిమాని దిక్కుదిక్కులు చూస్తున్నాడు వెగవ!” అని మళ్లీ లాగి రెండు కొట్టాడు దవడమీద.

“ఆగండ్లబ్బాయిగారూ! ఇంక చెయ్యిమిగిలే మర్యాదంలేదు. చొదరీగారికొడుకు ననుకుంటుండావేమో” అని వొళ్లు తడుముకుని పనిలోనికి పోయాడు వాడు. చొదరీ కొట్టడంకంటే దాన్ని వరహాలు చూడడం నాణ్ణి మరి కాల్చివేసింది అవమానంతో.

వెనుదిరగడంలో వాడు అగుపరచిన విరుపులో వేయి పడగల బుస ఇరుక్కున్నట్లు కనుపించింది.

“అసలుమనిషి ఎలా పుట్టాడంటావా? వాడు భూమిమీద పడవండానే, తల్లిగర్భంలో తయారౌతున్నతల్లెడలోనే వాడి శరీరకణాలలో నూటికి తొంభైనొమ్మదింటిని స్వాధ్యం ఆవహించి అవతానైపోయి వుంటుంది. లేకపోతే అబ్బాయిని చూడూ! తను చూసినప్పటికీ—ఆమెయైనా సవ్యమైనది గనుకా! తనకు తెలియని విషయాని—దాన్ని ఇంకొకడు కాపేచ్చుతోగాకపోతే కనీసం కంటి వేడకతీరడానికైనా చూడగూడదా? ఎంతటితృప్త్య? తనకన్నపు, తనఆత్రే, తనవాంఛ, తనప్రేమ అంతా తన దన్నదాన్ని తినలా ఇంకొకడు చూడగూడదు. చూస్తే ఇంకేముంది? బాగ, ఏన్ను, గోషం, గుఱిం, యుద్దం, ఆశాంతి ఇంకా నన్ని మహాభారతాలున్నాయో అన్నీని— ఇలా పోషించుకొంటూ ఇంక అక్కడ తీరణంపేసినా ఆగలేక ఇంటి కొచ్చేసింది వరహాలూ...

యక్షగాన కవయిత్రులు

శ్రీ యస్వీ జోగారావు

పూర్వాంధ్ర కవయిత్రులలో ప్రబంధములు రచించిన వారికంటె యక్షగానములు రచించిన వారే, అందును యితర రచింపబడిన ఆంధ్ర కవయిత్రుల చరిత్రకు నెక్కనివారే యెక్కువమంది గలరు. ఆ యక్షగాన కవయిత్రులు వారి కృతులను గూర్చిన సంగ్రహమైన ప్రసంగమిది : గ్రంథ విస్తర భీతినిండు వాచారణను లుజ్జగింపబడినవి.

బాల పాపాంబ

ఈమె యక్షగాన కృతి అక్కచుహాచేని చరిత్ర । దీనికి అక్క చుహాచేని బోధానికాన మనియు పేరు గలదు. అక్కచుహాచేని వీరశైవమత ప్రసర్తకులగు బసవేశ్వరునకు, అల్లచు ప్రభువునకును సమకాలికుడైన చుహాచేనభక్తురాలు. ఆతత వీరశైవమైన కర్ణాటకమున నామె కడు ప్రసిద్ధురాలు. అనేక వీరశైవ యక్షగానములకు వస్తుభిక్షు పెట్టిన చున బసవపురాణమున నామె ప్రసక్తిలేదు. కాని ప్రభులింగలిలలో గొంత గలదు. పాపాంబ కృతిలో నామె కథ యేమనగా : పార్వతీదేవి యొకసరి శివునితో పంతును పట్టి అల్లచు ప్రభుని దననూయకు దాసునిజేయ బ్రతుల్నించి యది కుదరక శివు ననుమతమున దిన నాల్గొక తేజమున భూలోకమున అక్క చుహాచేని నవతరింపజేసినది. అక్కచు ఉడుతడి పురాధీశుడు నిమలుని పుత్రియైనది. ఒక యానపెట్టిజైన నృపాలు నొకని చేపట్టినది. కాని యతడామె కభిష్టమున లింగధారణము చేయ నిరాకరించెను. అంతట నామె యోగాజేతమెత్తి తల విరియబోసికొని నగ్నముగా నగరు పడలి దరదర పురవీధులు గడచి అడవుల బడి కొండలు కోసలు గడచి కల్యాణపురము చేరి యట ననుభవ మంటపాధ్యంతరమున గొలుపు దీరియున్న అల్లమప్రభుని దర్శించి యతని కతిన పరీక్ష కాగి, యతనివలన యోగరహస్యము దెలిసి శివుని

గూర్చి తపసుసేయ శ్రీగిరి కరిగెను. పార్వతీ తన పంతుము మానినది.

పాపాంబది జంగమ కులము. నివాసము కూడలి సంగమ త్రేతము కావచ్చును. తెలిపిండులు కామాక్షమ్మ, వీర వసంత వసుచితీసుడు. ఈ వీర వసంత వసుచితీసుడే కాలక్లానాది శైవ గ్రంథములం గువా హ్యముడైన వీరభోగ వసంతరాయదనియు, ఈతడు క్రీ. శ. 1565 లో జన్మించి తొంబది తొమ్మిదేండ్లు జీవించి క్రీ. శ. 1664 లో లింగైక్యము నొందినట్లుగా నితని ప్రశంసగల గ్రంథములు తెలుపుచున్నవనియు శ్రీ నిడదవోలు వెంకటరావు గారనుచున్నారు. ఈవిషయమునకును విచార్యము. అది నిజమే యగు నేని యామె పగునారు చందల కిం చుక యావల సుండెడిదనియు నీమెయే ప్రప్రథమాంధ్ర యక్షగాన కవయిత్రి యనియు ననవచ్చును.

‘బాలపాపాంబ తన శ్రీ తీసుడని చెప్పినది. వీరవసంతరాయుడను వానికి సంబంధించిన శాసనములు కొన్ని గలవు.

1. తారమంగలము శాసనము. కాలము క్రీ. శ. 1567. (19 of 1900; M. E. R., 1900; P 31; Sewell, I P 200) ఇందు వీర వసంతరాయుడు సింహాళమును జయించినట్లు గలదు.

2. మరీయొక తారమంగల శాసనము. కాలము క్రీ. శ. 1568. (సేలం జిల్లా, ఓరులూరు తాలూకా - S. No. 122 of Vol I, Topographical list of the Inscriptions of the Madras Presidency) ఇది తారమంగల కైలాసనాథ దేవాలయ ముఖముంబ

1. ఇది యిరువనేండ్ల క్రిందట నే అచ్చుపడినదిని ని|| వేం|| రా|| గారనుచున్నారు. కాని దాని ప్రథమ రణ వివరములు తెలియవు. ఒక వ్రాత ప్రతి మాత్రము (నం. D. 1834) మదరాసు ప్రాద్యులిఖిత పుస్తక భాండారమున నున్నది.

పము ఉత్తరపక్ష్యముపై నున్నది. పిరవనంతరాయను ఇతను సముద్రమును గ్రామమును తరముంగలములోని కైలాసనాథ ఇళమిశ్వర దేవాయతనముల కిచ్చినట్లున్నది.

8. మైలంపట్టికాననము. కాలము క్రీ. శ. 1587. (కోయంబత్తూరు జిల్లా పోలకొండ తా|| S. No. 379 of Vol. I, T. L. I., M. P.) ఇది పిర వసంతి రాయచి ప్రభాని యొక్క దానకాననము.

పై మూడు నొక్కనికే సంబంధించినవని యూహింపవచ్చును. ఆతిను విజయనగర రాజుల క్రింద గాని ముగ్గుర నాయకుల క్రిందగాని యొక పాశ్చాత్యుడై యుండునోహా! ఆ కాలమున నేలము, కోయంబత్తూరు ప్రాంతములందు వైవమత ప్రాబల్యము, ఆంధ్రభాషా వ్యవహారము నుండినట్లు ఆయామండలముల మాన్యాట్ల గెజిట్లనుండి తెలియవచ్చును. పై కాననములలో రెండవ దానినిబట్టి పిరవసంతుకు శివభక్తులగుట గమనింప దగినది. ఇంకను ఇతిరాధాంశులనుండి యితడే పాపాంబ తండ్రియని స్థాపింపగలిగిన నా దామె పగు నారన శతాబ్దియుత్తిరాధ్యునినకు చెందినని నిశ్చయముగా నెప్పువచ్చు.

పాపాంబ కృతిలో జంపె, ఏక, అట, త్రిపుట, రద్దరేకులు మొదలగు తాళప్రధానములైన దగువులు, ద్విపదలు, వచనములు, కందాది పద్యములు, అర్థ దండకములు, శోలములు, శోభనములు, మంగళహారములు గలవు. రచన చక్కనిది. ఇందు వర్ణనలు పలుతావుల గున్నవి—చైత్రానము, ఉసుతిశికల్యాణ పురవర్ణనలు, అక్కమ వైశేషము, సూర్యాస్తమయ చంద్రోదయములు. కవయిత్రికి వర్ణనలన్న కను పీఠి. అట్లని కథా కథనమున వైవగ్యము ప్రవర్ణింపకపోలేదు. పారవ్రతీ స్థు మేష్టెగల పంచెపు సంవాదములు, అక్క మహాదేవి మహాప్రస్థానము మొదలగు సందర్భములందు బాల పాపాంబ యథాశక్తి తన వివర్ణత ప్రదర్శించింది. ఇది పిరవైవ మత ప్రతిపాదకమున కృతయైనను నిందు విష్ణుస్తుతియు నుండుట విశేషము.

పసుపులేటి రంగాజమ్మ

ఈమె తింజాపురాంధ్ర నాయకరాజు విజయ రాఘవు నాస్థాని కవయిత్రి. మంగళహంబా వేంకటాగ్రా లీమె తిలిదండ్రులు. ఈమె రాజనీతిలో, పత్రికా లేఖనములో, పదకవిత్యములో, బహుభాష

లలో విశేష ప్రజ్ఞాశాలిని యని తెలియుచున్నది. రాజుగారిచే కనకాభిషేక సత్కారము గాంచినది. ఈమె రచనలు రామాయణ భాగవత భారతకథా సంగ్రహములు (అనుపల్లములు), ఉపా పరీణము మున్నగు దాన విలాస ప్రబంధములు, మున్నగు దాన విలాస నాటకము. ఆనాటికే నాటకశబ్దము రూపక సామాన్యవాచియై యుత్తుగానమునకును పరిపాటిగా పర్యాయ వ్యవహారమైనది. రంగాజమ్మ తన కృతిని మహానాటకమనియు నన్నది. అట్లనుటయు మరియొక మాటనరుస. ఆ మున్నగుదానవిలాస నాటకమంతయును దా పేర నాపెయ్యే వ్రాసిన ప్రబంధమునకే పరివర్తనము. మున్నగునగా విజయరాఘవ ధూపాలని యిష్ట దైవము రాజగోపాలస్వామి. విజయ రాఘవుడే మున్నగు దామగు. అతని బిల్వసముగా ఆస్థాన చైభనము, వివాహోద్యమ నింగు బహుధా వర్ణితము. ఇంగు ససకాతిక చాతీయజీవన ప్రవీణింబగున కద్దము పట్టినది రంగాజమ్మ. ఏర్పడెననా కాల నిరు మిల్లమని నిర్ణయించుట వకాశములేదు. కాని సంస్కృత తమము పద్ధకృత్సంవత్సరము క్రేష్టానబడినది. ఆది తాత్కాలికతేతి వృత్తియు కాబట్టి, ఆ పద్ధకృత్త విజయ రాఘవుని రాజ్యసాలన కాలము (క్రీ. శ. 1573-74)న క్రీ. శ. 1592 - 63 కాబట్టి ము|| దా|| పు|| నాటకము 1564 లో రచింపబడి యుండునొచ్చు ననవచ్చును.

ఇంగు సంస్కృతిస్థానికములు, గూర్కములు, బహు విగ్రహాకృత తిమిర కన్నుల ప్రసంగములు, ప్రసిద్ధ రాగతాళములలో దగువులు, ద్విపదలు, పద్యములు, కవి వచనములు (సంధి వచనములు - పద్యములలో గూడ), బహువిధ తాత్కాలిక నాట్యవహారికశోరణాలలో వచనములలో సంభాషణలు, గ్రంథాద్యంతములందు నాందివంటి వైవాదము, భిరతి వాక్యము, మంజరి, భవళము, శోభనము, శోల, సువ్వాల మొ|| రచనావిశేషము లనేకము గలవు. రచన చదువ జగువ చల్లులానిందుకట్టిది. రచనలో మన యత్తుగానములలో మున్నగుదానవిలాస నాటక మొక మేలుబంతి ప్రక్రియగా యత్తుగాన పరీణానుచరిత్రలో నదియొక మేలురాయి.

అన్నదానము వేంకటాంబ

ఈమె కృతి యత్తుగాన రామాయణము. (శాలకాండము మాత్రము). ఇది 1912 లో కర్నూలు

యక్షగాన కవయిత్రులు

చంద్రమాసశీర్షర యద్రాక్షరకాలయంగు సుదృఢమై
అన్నదానను రామలక్ష్మయ్యగారిచే ప్రకటింపబడినది.
గ్రంథారంభమున రామలక్ష్మయ్యగారి రొక విజ్ఞప్తిచేసి
యుండిరి. అంగు గ్రంథకర్త్రీయరించి ఇప్పటికి
సుమారు రెండువందల సంవత్సరముల క్రిందుల సేలం
జిల్లా పరగానూరు తాలూకా తోగేర అగ్రహారమును
శ్రోత్రియగ్రామమును నా పూర్వీకులైన అన్న
దానం సంకటరూపావధానుల భార్య వంకటాంబ...
అని యున్నది. కానినిబట్టి గ్రంథకర్త్రీ సగుణునిమి
దవశతాబ్ది ప్రథమసాదమున నుండునని చెప్పవచ్చును.
వంకటాంబ గ్రంథాంత ద్విగద్యో దంపిణును భర్త
చేరును జేర్చొన్నాఁడు. అది సరిపోయినదికాని
యోమె నివాసముమాత్రము రామలక్ష్మయ్యగారు
చెప్పినట్లుకాక కొనురనచీతీరునున వీరరాజుమను
నగ్రహారముని యున్నది. దానికి తోగేర మరియొక
చేరు కావలయు.

గ్రంథకర్త్రీ దీనిని యక్షగానముని జేర్చొని
యున్నను ఆహవాద పాడుకొనుటకుమాత్రమే యుద్దే
శించినది. రామలక్ష్మయ్యగారును ఈ గ్రంథమును
లిఖితప్రతులమూలముకాక పారాయణపఠల గాత్ర
ములనుండియే సేకరించిరి. అట్లు నానాట నానోట
నానోటనాని వచ్చుటచేరును, సుద్రాపవల సహకు
వలసను, అసలు గ్రంథకర్త్రీ ఆనభిజ్ఞులమనసు నీ గ్రంథ
ము సేకవోషముల కాకరమైనది. ఇందు ప్రసిద్ధ రొగ
తాళములలో దదపులు, కీర్తనలు, ద్విపలు, సీగీత
పద్యములు, వదనములు, లాలి, శోభనము, మంగళ
హారతి మొదలగు పాటలును గలవు. కథ ప్రసిద్ధమైనది.
ఆంధ్రయు నాఖ్యానమైతి. ఆట నట వర్తనలు గలవు.
రాముని బాల్యము, కీర్తకాల్యాణ ఘట్టము చక్కగా
తెలుపిన సుబ్బిపదనట్లు వర్ణింపబడినది.

తరిగొండ వెంగమాంబ

ఈమె యింటి పేరులు తరిగొండనూరు కాదు.
తరిగొండ కవిమనులములో నొక గ్రామము. అది
యీమె నివాసము. ఈమె పుట్టనింటి పేరుచేరు
కొనాలవాడు. సంపదక బ్రాహ్మణులు, వాసిష్ఠ
గోత్రమువారు. ఈమె తండ్రి కృష్ణార్యుడు,
తల్లి మంగమాంబ. భర్త శ్రీరత్నగోత్రోద్భవుడును
తిమ్మగూర్పుని పుత్రుడనై వంకటాచల పతి
యనియు నామె ద్విపద భాగవతమువలన జెరియు

చున్నది. ఆంధ్రతని యింటి పేరు 'సుంజేటి' యని
గలదు. మరికొన్నిట 'నింజేటి,' 'ఇంజేటి' యనియు
గలదు. ఏ దెట్లయినను ఆమెకు తరిగొండ వెంగమాంబ
యనియే ప్రసిద్ధి వచ్చినది. భర్త వియోగానంతర
నామె బ్రాహ్మణిచ్చములు వీడి తన యిలువేల్పుగు
తరిగొండ నరసింహుని గురువుగా నింటి పేరు గ్రహిం
చినది. ఇప్పటివఱకును తిరుపతి వేంకటేశ్వరుని పే
రట్లును నామెకు గలదు. ఆ యిరువురు వెల్పులకు
అభిషేచము పోటించి చాల కృతు లర్పించిన దామె.
వేదాంత విషయకములగు కృతులు కొన్నిటి నామె
తన గురువగు సుబ్రహ్మణ్యుని కంకితము చేసినది.
వెంగమాంబ కాలము: క్రీ. శ. 1840 ప్రాంతముని
సి. పి. బ్రాహ్మ, శ్రీ కందుకూరి వీరేశలింగము గారును
నిశ్చయించి యుండిరి. మధి సుభద్రమ్మగారి రామె
సమకాలికురాలు.

వెంగమాంబ: 'నా చిన్ననాట నోనామలనైన
నాచాడ్యు లెవరు నా కానతిలేదని చెప్పినది కాని
పగునైగు కృతులు రచించిన ప్రాడ యామె. అవి
వేంకటాచల మాహాత్మ్యము, నారసింహ శతకము,
నారసింహ విలాస కథ, రాజయోగసార ద్విపద,
ద్విపద భాగవతము, వాసిష్ఠ రామాయణ ద్విపద,
శ్రీకృష్ణ మండలి, రసా పరిణయము పెండ్లిసాట,
శివనాటకము, కృష్ణ నాటకము, పారిభాతాప హరి
ణము, చెంచునాటకము, రుక్మిణీ నాటకము, గోపికా
నాటకము, ముక్తికాంతా విలాసము. ఇందు పద్యకా
వ్యములు, ద్విపదలు, శతకములు, యక్షగానములు,
పాటలును గలవు. ప్రక్రియా వైచిగ్యమే కాదామె
సాహిత్యముంగు భిక్షి, శృంగారము, వేదాంతము
మొదలగు విషయవైవిధ్యమునుగలదు. ఆమె గ్రంథములు
చాల లభించినవి. కొన్ని ముద్రితములైనవి. పై పట్టి
కలో చివర యేమను యక్షగానములే. అంగు రుక్మిణీ
గోపికా నాటకము లలభ్యములు. నారసింహ విలాస
కథయు యక్షగాన ముననేమో యనుకొందునుగాని
యదియు నలభ్యము. ఈ గ్రంథములలో:

౧. శివనాటకము లేక శివ విలాసము: 2

ఈ గ్రంథమునకు కవయిత్రి పెట్టిన పేరు లివే
కాని కొందరు లేఖకు లొక క్రొత్తపేరు పెట్టినారు,

2. ఇది అముద్రితము. దీనికి ఆంగ్రసాహిత్య
పరిషత్తులో నొక కాగితపు బ్రతి (నెం 77)

శివపారిజాత మని. పారిజాత ప్రసక్తి యిం దెక్కడను రాదు కాని నారదుడు పారిజాతము కారణముగా సత్యభామా రుక్మిణుల మగ్ధు సవతి కయ్యయు తెచ్చిపెట్టినట్లే యింకొక రత్న హారమువ్వారా శివ సత్తులు గంగా గౌరులకు సవతి కయ్యయు కల్పించును. సందర్భ సాదృశ్యమునుబట్టి లేఖకుడు చేసిన పని యిది. అసలు శ్రీకృష్ణ కథలోవలె శివకథలో గూడ పారిజాతమునకే ప్రసక్తి కల్పించి కొందగు శివపారిజాతములను పేర యక్ష గానములు రచించిరి. తరిగొండ వెంగు సమకాలికుడే యిదివాడొకడు గలడు. అతడు తింజావూరు మహారాష్ట్ర ప్రభువగు శివాజీ ఆస్థాన కవి వెంకటకృష్ణ జెట్టి. కాని యీ తరగతికవులన్నిటిలో వెంగమాంబసేను నెన్నుచుగినది. ఇంక లక్ష్మీకొర వంజయై గంగ తెలుకచేప్పట్టి, నారాయణుడు సింగ డగుట, ఆ సింగిసింగగర్భ ప్రసంగము, గంగ గౌరుల సందాదము హృదయంగమముగా సాగినవి. ఇం దప ప్రయోగము లనేక మున్నవి. కాని సహృదయు సంభావనమునకు గొడుగుపడదు. వెంగు శివకథయగుట చేతను గాబో శీగ్రంథమును రాదిట్టి కీరగ్రువ కంకిత మొనర్చినది.

౨. కృష్ణనాటకము : లేక బాలకృష్ణనాటకము 3

గోపికా కృష్ణ సంవాదము—కృష్ణ డప్పుస్వ డగుట—గోపికల ఆశ్చర్యము—ఆరణ్య ప్రసన్నుడై వారలతో జలక్రీడ లాడుట—రాధ విరహ వేదన—ఆమె గోపాలుని పాలికి చెలిక తెను బుత్రెంచుట—గోపికల రాధా సఖిమై గోపించుట—కృష్ణుడు రాధను ప్రసన్నురాలిని జేసికొనుట—ఇది యింపటి విషయము రచన యొక మోస్తరు.

కలదు. మరియొక ప్రతి (నెం. $\frac{1493}{5}$) కలగుగాని దాని పత్రము లట్లకట్టుకొని పోయినవి. నెం 1749 సంపుటిలో నొక యెనిమిదావ శీగ్రంథమునందలి యొక ఘట్టము. అది పారబాటున వేంకటేశ్వర కల్యాణమును యక్ష గానముగా ఆం|| సా|| ప|| అము ద్రిత గ్రంథనాచికలో నుదాహరింపబడినది. శివ విభాసమునకు మరి రెండు తాళపత్ర ప్రతులు (Nos. 32 E 19 & 32 H 8) అదయూరు లైబరరీలో గలవు. ఆం|| సా|| ప|| ప్రతిలో మాత్రము వెంగమాంబ తండ్రి శేషార్యుడని గలదు కాని అదయూరు ప్రతులలో, నామె కడుపు గ్రంథములలో కృష్ణార్ధ్యుడనియే గలను. అదియే గ్రాహ్యము.

3. పారిజాతాపహరణము 4 :

ఇదియొక పెద్ద యక్షగానము. మునుగు గెంకు వేల గ్రంథము. వెంగు య|| గా|| కృతులన్నట పెద్ద దిగుబయేకాదు ప్రథమ గణ్యమును కృష్ణుడు పారిజాత వృక్షునునే తెచ్చెనని సత్య సమాధియించి సుఖించుచున్న ఘట్టముతో నింపటి కథారంభము. పూర్వకథ సంగ్రహముగా ప్రస్తావించబడినది. కృష్ణుడొకనాడామెను గెతురించి కను రాణుల గలియ బోవుట—సత్యభామ విరహము—సత్యాకృష్ణుల సంభేదములు—సంవాదములు—సత్యుకడకు సరస్వతి కొరవంజయై వచ్చుట—బ్రహ్మసింగుడగుట—సత్యు లెప్పుచే ప్రియుని ప్రసన్ను గావించుకొనుట—కృష్ణుడు స్వర్గమున కేగుట కొక నెంను కల్పించు కొనుట—సంకాదువచ్చి కథ అప్పు డెవ్వంబుంధంప బడినది. సందర్భాచితమైన మాన్యు—రిగవాలె పారిజాతాపహరణము—ఇంగ్లీష్ వేంగ్రుల యుద్ధము—దివిజ రిచ్చపు సత్యభామ చెరటికి దిగగానే సవతుల కయ్యయు—రుక్మిణి లగవు గీర్చుట—సత్య సవతు లకు పారిజాతపు పూల నాయనము లిచ్చుట—ఇట్లు పారిజాత కథ బహుధా ప్రపంచంపబడినది. శృంగార హాస్యరసములు నెల్లవిరిసినవి. సంభాషణలు చతురముగా, రచన రసోత్తరముగా సాగినవి. అవశ్యము లోక ప్రకాశన మొనర్పబడిన కృతులలో నిదియొకటి.

౪. చెంచు నాటకము 5 :

చెంచులక్ష్మీ చెల్లెలు తనప్రియుని నెదికికొనుచు బావగారి భవనపు చాయలకు వచ్చును. అటు తరి

8 ఇది అముద్రితము. ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తున దీని అసమగ్రతాళపత్రి (ప్రతి యొకటి (నెం. 1566) గలదు.

4. మదరాసు ప్రాధ్యలిఖిత పుస్తక భాండా గారమున విష్ణు పారిజాతమును పేర దీని కొలితపు ప్రతి యొకటి (R. No. 1056) గలదు. శివ విభాసము తప్పగా శివ పారిజాతమని వ్యవహృతమైనది. తదిట్టి న్నైతి గుర్తింపబడుట కిది విష్ణు పారిజాతమైనది.

5. ఇది అమెరికన్ డైముడు ముద్రాక్షరాల ప్రచురణ, మదరాసు, 1927. ఇందలి గ్రంథాంతి ద్విపదిలో వెంగమాంబ తల్లి గంగమాంబ యని కలదు. ఈ ముద్రణము నిర్దుష్టమైనది కాదు. అదికొక కడుపు గ్రంథము లందెల్ల మంగమాంబ యనియే గలదు. అదియే గ్రాహ్యము.

యక్షగాన కవయిత్రులు

గొండ్ల నరసింహస్వామి ద్వారపాలకులచే పుచ్చింపబడి చెంచెత తన చరిత్ర, తనవారి చరిత్ర యావత్తు ఏకరువు పెట్టును. తరువాత నామె ప్రియుడు చెంచు నాయకుడవచ్చినాడు. ఆతనితో వామలూ అయినతరువాత చెంచెత బుడుత నతని కప్పగించి పేటకుబోవును. ఆమె తిరిగి వచ్చునరికి చెంచునాయని పొరించి యొక పులి యాశిపునెత్తుకొనిపోవును. చెంచెతయంగలార్చి యార్చి చివరికి శ్రీ వెంకటేశునకు మొక్కుకొని శిష్యుని బడయును. ఇంగు చెంచుల కులాచారములు చక్కగా వివరింపబడినది. చెంచెత పుత్రశోక ఘట్టము హృదయము నుదిలొను నట్టిది.

౫. ముక్తికాంతావిలాసము లేక వేదాంతిజ్ఞానబోధిని:

ఇంగు తత్త్వవిద్యయు సాంకేతికముగా నాగినది. లెంజాపురు అమృతగ్రంథసంఘమునందలి వివేకవిజయము, ముక్తికాంతాపరిణయము, జీవనాటకము, రాజరాజన విద్యావిలాసము, అం|| సా|| సరిషత్తునందలి ముక్తికాంతావిలాస కురవంజి మొదలగునన్నియు నిందుమిచి కోవలోనివే. అసలన్నియు కృష్ణమిత్రుని ప్రబోధ చంద్రోదయమునకు మానసపుత్రులు.

సంగమంబు కృతించిలి విద్యయు వేదాంతమైనను చివన యొక భామకలాపమునలె ననచినది. జగదీశ్వరుడు మాయనుపిడి ముక్తికాంతయ బొందగోరి యామె మందిరమునకు వచ్చుట, జ్ఞానకాంత తిలుపు మాయలు, నాయకొనాయకుల ఈ త్తర ప్రస్థుత్తరములు, సంవాదిములు జూపి కృష్ణుడు భౌమయింటికి వచ్చుట, చెలికలైలు తిలుపులమాయలు, నాయకొనాయకుల రాయబారములు స్ఫురించును. మాయాశక్తి సైరాగ్య జ్ఞానశక్తులతో బానిందుట సమతుల్యకొట్టటను తలపున కలయించును. విషయము క్లిష్టమగు వేదాంతమైనను చెప్పటలో సాగ్ధ్యమైనంత సౌలభ్యము చూపించినది గ్రంథకర్త. ఇది సుబ్రహ్మణ్య గురునకు సమర్పించినది.

సంగమ యక్షగానకృతులన్నియు మంచి నాటకపుటలును గలిగియుండును. సంగమనాటికి యక్షగానము లనేకము నెలసినవి. ఆమెకు యక్షగాన లక్ష్యకోశపరిజ్ఞాన మెక్కువగా నున్నట్లు తోచును.

ఆమెకృతులలో నటనటరాగములు పేర్కొనబడినను దగువు లెక్కనగా జంపె, కుడువజంపె, అట, ఏక, త్రిపుట, ఆది మొ|| తాళముల ప్రాధాన్యముతోనే తరచు తిరిగొండ శేషాదలేతముద్రలు గలిగియుండును. ద్వీపదలు, మంజరి, పద్మములు, సీసార్థంక దార్థములు, వచనములు, ఏలలు, గొట్టిళ్లు, సునావలులు, ధవళ శోభనములు, మంగళహారతులు, మొదలగు పాటలు, శ్లోకములు, చూర్చికలు, దండకములు మొదలగు పలు రకముల రసనావిశేషములు గలవు. లోకోక్తులు, ప్రయోగవిశేషములు సనేకము గలవు. ఆమె తన వేంకటాచల మాహాత్మ్యములలో శృంగారమునకును దినకును చుక్కెదురన్నట్లు మాటలాడినదికొని యామె యక్షగానములందలి సమృద్ధిగా గలను. ఆమెకు ఎఱుకలు చెంచులు మొదలగు అటవికజాతుల జీవిత విశేషములనుండి గ్రహనములైన యోగశాస్త్రరహస్యములవరకు గల అనేకవిషయములు దెలియును. ప్రజామోదము చూరగొన్న యక్షగానముల ప్రత్యేకతలగు సవతికయ్యియు, ఎఱుకఘట్టము మొదలగు పట్టులగు పూనుకొని మంచి పనికినుమును బ్రవర్తించిన సంగమాంబ, ఆమెవలెనిన్ని యక్షగానము లింత సమృద్ధముగారచించిన కవయిత్రులు లేరు సరికదా కవులు నరుడు. తిరిగొండ సంగమగారి తరువాతితరములో యక్షగాన కవయిత్రు లెక్కనమంది కన్పించుదు.

ఏనుగుల చూడమ్మగారు

ఈమె శ్రీ ఎరగుడిపాటి వేంకటాచలము పంతులుగారి పుత్రికయట. పంతులుగారు సంకొమ్మియన శిలాబ్ది యుత్తరార్థమున నుండినట్లు వినికెడి. చూడమ్మగారి కృతి రుక్మిణీ కల్పాను 7 ఇది యక్షగానమని కొని, మరి యేమనిగాని, చెప్పబడలేదు. యక్షగాన లక్షణము కొంత పట్టినది. ప్రసిద్ధ రాగ తాళములలో జాల దరువులు, సంధి వచనములు,

6. ఇది ప్రా. ల. ముద్ర. ను చదివిన రాజమండ్రి గౌతమీ గ్రంథాలయ ప్రతిలో దాని ముద్రణ ప్రయగ్భాషికముగూర్చిన వివరములు లేవు. ఆ సంపుటములో చివర నొక పదిపుటలలో సంగమాంబచేత తత్త్వకీర్తనలు గలవు.

7. ఇది శే 11 8 1879 న కాకినాడ మద్రాసురశాలయందు ముద్రితము.

జోలలు, లాలిపాట, గొల్లిపాట, నలుగుపాట, మేలు కొలుపులు, మంగళ హారతులు మొదలగు పలు పాటలు నింగు గలవు. గ్రంథము పేరు రుక్మిణీకల్యాణమైనను నంగు చెండువంతులు శ్రీకృష్ణుని బాల్య క్రీడాదిక మే వర్ణితమైనది. గ్రంథము రుక్మిణీ కల్యాణముతో నంత మైనది కనుక ఆ పేరు పెట్టిన చనవచ్చును. కథ యెక్కువగా ఆఖ్యాత శైలిలోనే సాగిపోయినది. గ్రంథ కర్త తాను యతిగణ ప్రాసలవైన నెరుగ ననియు, సురుపాదము శాంతజేరి యిరు రవ్యంత కవ నము చెప్పబూని మీశాంత జేరి నిలచియుంటి నన్నది కాని రచనలో నేమియు గొడుగులేదు. సల త్కూమైన భాషలోనే సరసముగా నే వ్రాసినది. గ్రంథ కర్తకి తత్వశాస్త్రమున గొంత ప్రవేశమున్నట్లున్నది.

సూర్యనారాయణ శాస్త్రి సుత

ఈమె నామాదికమునుగూర్చిన వివరములేమియు దెలియుటలేదు. ఈమె నివాసము గోదావరీ మండలము చొప్పెల్ల ప్రాంతమనియు, నీమె కాలము 19వ శతాబ్ది యుత్తిరార్థము కావచ్చుననియు, నూహ. ఈమె కృతినామము పుక చరిత్రము 8 ఇది సరికొల్పా పాట (పేట?) వేణుగోపాలస్వామి కంకితము. జనక మహారాజునకు ప్రజ్ఞాంగన యంగు ఆంధరంగిక యజ్ఞ ఫలముగా ముక్తికాంత పుట్టుట. ఆమెకు శ్రీకృష్ణునితో వివాహ మొనరించుటయు నించి విషయము. ఇంగు దరువులు, దివ్యదలలు, సన్ద్యలు, వసుసులు గలవు. రసన యొక మోస్తరు. సాంకేతిక సంవిధానము సమం జనముగ నున్నది.

శ్రీరామపుత్రి

ఈమెయు దనపేరు చెప్పట కష్టపడినదికాదు. తండ్రి పేర చెప్పినది. కాని యీమె తండ్రి శ్రీరాములు గారిది కాళిక గోత్రము. ఈమెది శౌనక గోత్రము. అనగా నీమె వివాహితయై తదుపరి యెప్పుడో చెప్పినది కృగులు కొన్ని. ఈమె తల్లి పేరు వికలాత్కయ్య ఈమె యక్షగాన కృతి సీమంతిని చరిత్రము. 9 సీమంతిని యను రాజ పుత్రిక నలమౌతుడగు చిత్రాంగదుని (చంద్రాంగదుని) తో వివాహమగుట — యగునలో సౌకా విహారము చేయచుండగా నతని పుట్టి మునుగుట — సీమంతిని సోమవారవ్రత దీక్ష కారణముగా అతడు సురక్షితుడై

కొన్నాళ్ళకు మరచివచ్చి సీమంతినిని జేర్చుటయు నిందిలి విషయము. ఈ సోమవార వ్రతముతోల్పవ్య కథ యితి వృత్తియుగా మరకొన్ని యక్షగానములు గలవు వానిలో నెల్ల నిదియే మేల్లరమైన రసవచ్చును. ఇంగు అట, త్రిపుట, ఏక, జంపె, కురువజంపె ము|| తాళ ప్రధానములైన దరువులు విరివిగా నున్నవి. తోక పున్నాగాది రాగములలో గొలదిపాటి కీర్తనలు, కొలది పద్యములు, సంధి వచనములు, ద్విపదలు. అద్దనది కలుసు గలవు. 'మహా' అను రచనా విశేష ముకటి గలను. రచన యెక్కువగుటయే లేక సాఫలగా సాగి పోవును. దోషము లభ్యు. ఇంటి పెండ్లి 'కున్నా' లలో బున్ద్రము బంబుల పట్టు చదివెట్టు. ఇది కాక విశ్వనాథుని కంకితము.

శేషాంబ

ఈమె నివాసము కన్నూరు జిల్లా కోయిలగుంట్ల తాలూకా నందిపాటి గ్రామము. కాలము శ్రీ. వి. 1900 ప్రాంతము కావచ్చును. ఈమె కామలూని యాదుపడదు. కామల రంగుగారి పులిరంగు మువ కనిపొగును, ఆజ్ఞాన ను గామరంగు వనిష్ట న గో త్రును నందివరీయునగు బుల్లమగారి వత్తిపుత్రిగ నైన రామస్వామి యామె తండ్రి. రెల్లి నిర్మలస్వమి గారిపుత్రి రంగనాంబ. ఈమె తనకన్నకు శేషాంబు ప్రోత్సాహమున మిత్రనిండాపరిణయమున 10 యక్షగాన నాటకమును నందిపాటి కృష్ణ ముద్రాణి రచించినది. మిత్ర నిండా శ్రీకృష్ణ నర్తకుమిఖలలో నొకత. ఈమె

8. దీని వ్రాతప్రతి యొకటి శ్రీ 20 12-1901) న వ్రాయబడినది శ్రీ నెదురారి గంగాధరము గారి కంఠ నున్నది. దయతో వారది వాకొనగిరి. వారికి నా భవ్యపాదములు. వారు దానిని తూర్పు గోదావరి జిల్లా చొప్పెల్ల గ్రామ వాస్తవ్యులు శ్రీ వాడేవు శేషగిరి రాయకవిగారి నుండి నేకరించిరి. ఆకవిగారు దీని నెవరో పేరుగా వ్రాసికొనిరట.

9. ఇది మూలము మీనాక్షయ్య సాహాయ్య మున మదరాసు ప్రియత్వారాయ పెట్టిగారి శ్రీ రాజ రాజేశ్వరీ నికేతన ముద్రాదత్తకాలయంగు సం. 1907 లో ముద్రితము.

10. ఇది 1919 లో ఆనంతపురము ఎ. పి. కని అంతుకో వారి బాల భారతీయ ముద్రాలయమున ముద్రితము.

యక్షగాన కవయిత్రులు

పరిణామగాన భాగవతమున అష్టిపంజరముగా నున్న దాని నీమె యత్రార్వ పాత్ర చిత్రణముతోడనూ గలన సంభాషణల తోడను సన్నివేశముల తోడను మాంసలముగా దీర్చి నునోజ్జ నాటక ఖక్తికిను రచించినది. మిత్రబింబ బ్రహ్మలంఘన, స్వయంవరా గనులైన విగ్రహ సేవాధీశులతో బిందాను బిందులతో కృష్ణుని యుద్ధము, ద్వారకలో మిత్రులందఱు కృష్ణుల కల్యాణము గుర్చుటగా వర్ణింపబడినవి. ప్రసిద్ధి రాగ తాళములలో చిగువులు గలవు. గ్రంథారంభమున చోపువారి మొసలు ముఖ్యపాత్రుల కన్నిటికిని ప్రావేళిక ప్రసవాగానముతోడనే రంగప్రసక్తి. పద్మినులు, కందార్థములు, ద్వీపపార్థములు, సంధి వచనములు, సంవాద వచనములు, లిలంఘన శోభనము, నలుగు, సువ్య, సుంశోభనములు మొదలగు పాటలు, తిరంగములను పేర తాళ జనులు నిందు గలవు శృంగారవీర రసములు విశిష్టంపబడినవి. ఆడువారి వర్ణనకరణాధికారమును చుట్టూరముగా సమర్పించినది కవయిత్రు.

ముడుంబై అలమేల్మంగ తాయారమ్మ

ఈమెది కౌశిక గోత్రము, ఈమెకు తిరుమం త్రోవదేశము చెందినాగు సరిసిలహ దేశము. ఇంతి కంటె నీమెను కూర్చిన విశేషము తెలుకనపడలేదు. ఈమె రచించిన యక్షగానము గుర్తినీ కల్యాణము 11 ఇన గూడగానలేంద్రులకు గృతియైనను గ్రంథాంత ద్వీపములో పీఠికాపుర కుంతి మాధవస్వామి తలపబడి యుండుటచే నీమె గోదావరీ మండల వాసిని యని తోచుచున్నది. గ్రంథారంభమున నామెయే స్వయముగా నొక వచన పీఠిక నెలయిందుట జూడ నామె యాశునికరాలని ఘంటాపథముగ జెప్పవచ్చును. ప్రజాసామన్యమున బ్రచారమున నున్న వీధినాంచారి కథ యీ గ్రంథమునది యితివృత్తిము. ఆ కథకు ఆకరము ఆచార్య నూత్తి ముక్తావళి. సురతాళికాగ్రాణ మను నింకొక యక్షగానము కర్తృత్వ మెరుగబడినది గలను.12 ఆద్యము స్త్రీ రచనవలె గన్పట్టాచున్నది. అందుల కథ ప్రేరంగనాగును ఢిల్లీ నుల్లాను కూతును వివాహముడులు. తిరుగరమ్మగా రా గ్రంథమును జూచినది. ఈమె గ్రంథముందలి కథలో నిందుక మార్పుగలను. ఇందు మైనూరు మండలమునందలి మేలుకోట అనే యాదవాచలము, అచటి పెరుమాళ్ళు

మూలవరులకు తిరునారాయణ పెరుమాళ్ళునియు, ఉత్పన్నులకు రామప్రియును, శల్వపిళ్ళ (చెల్లపిళ్ళ) రాయును, సంపత్కుమారును ననియు జేర్లు. మేలు కోట యొకప్పుడు పాదుషా పరిపాలనలో నుండినది. అతడు హిందూ దేవాలయములను కొల్లగొట్టి దైవ విగ్రహములను గొనిపోయెనట. లక్ష్మీదేవి నీర్హతుక జాయమాన కరుణ నతిని కొనూరైగా నవతరించినదట. ఆమె రామప్రియుని అర్చావిగ్రహము నంతఃపురము నకు గొనిపోయి నేమట చేసి స్వామిని ప్రసన్ను గాంచు కొని గాంధర్వరసిని నతిని వివాహమాడినదట. ఇది తాళ ప్రధానములైన దగువులు ప్రచురముగాగల రచన. ఇందు ద్వీపదలు, సీసములు, కందములు, వీలలు, లాలి, అర్ధచంద్రికలు, ధవళశోభనములు, సంధివచన ములును గలవు. ధన్వంతరీయ లెడనెక నున్నను తాయారమ్మ కృతి తత్కూర్వకృతికంటె కథాకథన విధానమునను శిష్యా సౌభాగ్యమునను చాల మేలుగా నున్నది.

రామానుజమ్మ

వరయాగు జియ్యకు తిరువణి సంబంధురాలగు నీ రామానుజమ్మ శ్రీరంగనాథ సంస్కార్యత్వరోత్సవ యక్షగానమును 13 రచించినది. ఇది ప్రచురణ కాలమున (1927) కిందుక ప్రార్థన రచింపబడినట్లు

11. ఇది 1917 లో దాను కేవలరవు పంతులు గారి జెజవాడ వాణీ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రింప బడినది.

12. ఇది 1952 లో రాజకుండ్రి చింతామణి ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితమై కర్రా అద్వైయ్య అండు సన్న వారిచే ప్రకటింపబడినది. క్రీ. శ. 1854 లో వారణాసి అద్వైతరామకుమర తిరుతాణి పరిణయము ప్రబంధరూపమున వ్రాయుచు నాకథ యిది వరకు యక్షగాన రూపమున గలదని చెప్పెను. అది యిదియే కావచ్చును.

13. ఇది శ్రీ ఉ. వే. న. ఐ. దేశికాచార్యుల వారిచే సరిమాడబడి వారి తిరువణి సంబంధురాలగు కొత్తూరు రంగనాయకమ్మచే 1927 లో ప్రచురింప బడినది. చెన్నపురి నాతా సమ్యయ్యపెట్టి అండు సస్వారి శ్రీ రామానుజవిభాస ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

తోచును. ఇది పదిసాళ్ళ రంగస్వామి పూర్ణాణోత్సవపు వేడుకలు ముచ్చటించబడిన గ్రంథము. ప్రధాన కథ: రంగస్వామి రంగనాంచారితో జెప్పకుండా వరయూరు నాంచారు (వోళ్ల రాజపుత్ర); పేరు కమలవల్లి) కడతీరుట—నారదుని కైలాసు—రంగనాంచారు అలక—నమ్మకాస్వారి తియ్యారీంపు—రంగనాయికా నాయకులకు తిలుపుదగ్గర సంవాదము—తరువాత సునామము—సఖీజనుల సవర్యలు—పదియవనాడు స్వామి పంరబ్యాత్సవ రక్షోబంధము వివృత—మరునాడుత్సవాచార్యులై వచ్చిన పెద్దవర స్వామి నెలపు క్రైస్తీని తమ తమ నెలవులకు బోవుట. ఈ గ్రంథమునకు సంబెరుమాళ్లి ధరితమనియు చెరు. ఇంగు ప్రసిద్ధి రాగతాళములలో దగువులు, ద్విప్రదలు, పద్వి డద్వియులు, ద్విప్రదార్థ కందార్థ మృత్తార్థములు, అద్రి చంద్రకలు, ఏలలు, నలుగుపాట, తిలుపుదగిరి పాట, లాలిపాట, బంధిపాటలును గలవు. ఇని యే బాలవిశ్వక్లరితో ఏ ఏ ద్విక్షు క్షులుకొనువేళనో పాట కాలక్షేపమున కింతే పనికివచ్చునట్టిది మాత్రము. రికరముల దోషముల కాకరమీ గ్రంథము.

ఇష్టపటికి మన యక్షగాన కమయత్రులంగు
ముఖ్యమైనవారిగించి ముగ్ధుడించినట్లే. ఇక కర్తృ
త్వము తెలియని యక్షగానములు కొన్ని గలవు.
అంగు కొన్ని యచ్చముగా స్త్రీ రచనలని తోచును.
అట్టివానిలో ఆండాళుదరిత్ర 14 యొకటి. ఏ తద్గంగం
కర్త్రీ ఈదంబాటి (నీనివాసాచార్యుల శిష్యులని
మాత్రము ఇందలి కొన్ని పాటలవలన దెలియుచున్నది.
పై రామానుజమ్మ యక్షగానము చివర తింగచిందము
రంగనాథ స్తుతిపరమైన శాయరచన చరమ దిగణము
నందు 'ఈచంబాటి శ్రీనివాసాచార్య కృపను—
రంగా! దాసురాలని బ్రావం? అని కలదు. రామాను
జమ్మ కృతి ప్రచురణకర్తయైన కొత్తూరు రంగనాయ
కమ్మగురువే కృతికర్త్రీచే కృతిజ్ఞతా సూచకముగానట్లు
స్మరింపబడియుండును. ఆ రంగనాయకమ్మ గురువు
ఆండాళుదరిత్ర (గంభకర్త్రీ) గురువు ఈదంబాటి
శ్రీనివాసాచార్యులే కావున నామెయు నీమెయు
నొక్కరే కావచ్చును. అనగా ఆండాళుదరిత్ర కృతి
రచయిత్రీ కొత్తూరు రంగనాయకమ్మ కావచ్చుననుట.
అగుచో నాండాళుదరిత్ర యీ శైలిజ్ఞు గృతియే
యగును. అండా శనగా ఆము కమలనిదగా ప్రసిద్ధి

వసజిన గోదాశేవి. ఆమె భూజీవి (భూపెరాట్టి) యవతారగుట. పెరియార్ శ్లోరగు విష్ణుచిత్తుని కూతురు. ఆమెకే మాడిసుమత్ర నాంచారని నానాంతరము. శ్రీరంగనాయకుడ కొడుగును దేవేరులు రంగనాంచారు, నీల, మహాజీవి, వరయూరు నాంచారు, మాడికుమత్ర నాంచారు, బీబీనాంచారు. రామానుజస్వామి, రంగనాయకమ్మయు కూడ బలికొని శైవైయక నాంచారు కథను గ్రహించి కృతులు రచించిరిమో. ఇరువురి కృతులందును రచనా సామ్యస్త్వమును గొంత గలదు. ఇందును ప్రసిద్ధ రంగాళములలో దిగువులు, పద్మినులు, వనరము, మంజరీ దీప్తపది, కందుములు కందార్దములు, సీనములు సీనార్దములు, వీలలు, అర్ధ చంద్రికలు, సుబరకముల పెండ్లిపాటలను గలవు. రామానుజమ్మ కృతిలోని వోషములవంటి వోషములు కొన్ని మాత్రమే యిందు గలవు. రంగనాయకమ్మ రచన మేల్తరమైనది. ఆండాళు ద్విత్రిలో ఆర్యాగల చరిత్రను గొంత శెప్పువడినది; కొంతవంతి నాల్గవ ప్రసక్తి కల్గినది. ఆండాళు పెండ్లి వేడుకలు ముద్దులగా వర్ణింపబడినవి. ఇందు భక్తి శృంగార రసములు బాగుగా పోషింపబడినవి.

రూపానుపేట రత్నమ్మగారు

గోలకొండ కవుల సంచిక కవిసభియను ద్వారా క్రీ. శ. 1934 నాటికి 72 పేజీల వయసు గల మాస్టరు పేట గర్నామృతాచార్య శివమగవంబి యను యువ గాంధీయను రచించినట్లును, అది అచ్చయినట్లు తెలియ వచ్చినది. కాని యది నా కలదును.

ఆశీర్వాది వేంకటరమణమ్మగారు

శ్రీ మంత్రి పగడే భుజంగ రావు గారు సంతరించిన ఆధునిక కవితవితములలో కన్నవలె పేరకల రమణయ్యగారు రచన నామె వరలక్ష్మీబ్రహ్మచారిదాసు మనుయోగి గానము రచించినట్లు గలను. ఆదియు నాకలబ్ధము. కాని అది ప్రతికల్పమువంటి రచనగాని యోగి గానము కానని యనకొందును.

ఇప్పటి కుపలబ్ధములన నీ పనునైవార కుంత⁶
 పజ్జములైన యిక్షు గాన కృతులను చూచినచో వానియో⁶

14. ఇది కాకినాడ మంసు రంగనాథరవుగారి ప్రచురణ. ప్రచురణ సంవత్సరము తెలియదు.

యక్షగాన కవయిత్రులు

సామాన్యముగా ఆవుశ్చత్వర్తి కృతములైన దోషముల నేకము పాఠ్యగ్రాహ్యము అన్నిటి రచన చుగురుధురముగ నుండును అంగును చవులూరించు పలురకముల పెండ్లి వేషక పాటలు దిద్దువునప్పుడా యక్షగాన రచనా సమయమున సహజముగా గానకళా సరస్వతికి కేళాహళులైన యా కవయిత్రుల గాత్రముల మాధుర్యము గంటములకును దిగివచ్చిందా యనిపించును. నారి యక్షగానములందు కవితకు, గానకళకు గొగువలేను గాని రంగాజమ్మ, తరిగొండ వెంగమాంబ, నందిపాటి శేషాంబుల కృతులందు తెక్క కడమ వాని లో నాటకీయత తక్కువ. శృంగార కరుణ హాస్య వీగాది రసభాషణ విషయమున నీ కవయిత్రులు యదాశక్తి తమ సామర్థ్యమును బ్రకటించిరి. కాని నారి కృతులలో శృంగారాధిక విషయములందు పురుష కవుల కృతులందున్నంత ప్రాశ్నియును లేదు, అంత అనాచిత్యమును లేదు. బిడ్డకొమ్మల, పెంపకములు, పెండ్లి వేడుకలు, సవతి మచ్చరలు, కోరవంటి సోదలు మొదలగు ఆడువారికి సంబంధించిన యనేక సందర్భములందు పురుష కవుల

సతిశయించునట్లు రచనలు పదరించిరి. వారిలో జాలమంది కృతులందు కలంకమైన దైవభక్తియు, తత్త్వజిజ్ఞాసయు గన్పట్టినవి. రంగాజమ్మనంటివారి గారి వేరు కాని కడమ కవయిత్రుల జీవితములలో శోదాయోక సామ్యము, సమీచీనతయు గోచరించును. వారు రాజసన్మానములు, ఓరుధిగౌరవములు నాశించినవారు గారు. పురుష కవులవలె తమ గ్రంథములందు బడాయి కొట్టుకొన్నవారు కారు. విగుషీ మణులు గూడ కించిజ్ఞులనునియే వినయము ప్రకటించుకొనిరి.

ఆడువారికి ప్రబంధ రచనకంటె పాటల రచన యనునైనది. ఆ రెంటికి నొక విషయము నేకవాక్యత ఘటించు యక్షగానమును మన కవయిత్రులకు వైభవమైనది. బాల పాపాంబ కాలము నిజముగా క్రీ. శ. 1600 ప్రాంతమే యగు నేని యక్షగాన రచన కాలము క్రిందటనే ఆడంగులను గూడ ఆకర్షించి అంత కంతకు నాధునిక యుగోన్ముఖముగా వికసించిన దృవతె.

సూర్యోదయం

శ్రీ కొమ్మూరి వేణుగోపాలరావు

తెల్లవారింది. ముఖ ప్రకాశనం చేసుకుందామని నీళ్ళచేబుతో అరుచుకొడుకు వచ్చిన రంగయ్య గారు, కూర్చుని తూర్పు దెస చూశాడు. కొండల అగి, ఆశ్చర్యంతో కళ్ళకు చేయి అడ్డుపెట్టుకుని తీక్షణంగా చూశాడు. ఆయన కళ్ళు ఆనందంతో మెరిశాయి. సూర్యుడు! అవును సూర్యుడే.

సంతోషంతో గట్టిగా కేక వేద్దామనిపించింది ఆ తుజానేయి యింట్లోకిపోయి యీ విషయాన్ని, యీ సంతోషాన్ని ఎటుగెత్తి చాటువారునుపన్నాడు. కాని ప్రయత్నం మీద రెండు ప్రయత్నాలూ మానుకుని ఉత్సాహంతో చూడసాగాడు.

క్రమక్రమంగా సూర్యుడు దగ్గరకు వస్తున్నాడు. మరీ సమీపానికి వచ్చేసరికి రంగయ్యగారు ఉత్సాహం ఆపుకోలేక లేచి నిలబడ్డాడు.

“మామయ్యా!”

“సూర్యుడూ”

సూర్యుడి గొంతువిని మహదానందంలో మునిగిపోయిన రంగయ్యగారు, కేరు పెట్టి పిలిచి నఖశిఖ పర్యంతం పరిశీలించ సాగాడు. ఆ గొంతు! నాలుగు సంవత్సరాల క్రితంవరకూ అలవాటైన గొంలే.

“కులాసాగా వున్నావా మామయ్యా!”

“అలా పలకు పోదారా” అని అతన్ని రెక్కపుచ్చుకుని లోపలకు తీసుకుపోయి “ఇన్ని ఏయే సూర్యుడు వచ్చాడు చూడు!” అని అరిచాడు.

ఈలోగా అతను తను తెచ్చుకున్న నూట్ కేసు ఒక మూలను పెట్టి నిల్పున్నాడు. రంగయ్యగారి కేకకు లోపలినుంచి ఓ నడివయస్కు స్త్రీ, యిద్దరు చిన్న కుర్రవాళ్ళు, ఒక పడహోరేళ్ళ అమ్మాయి జవాబుగా ప్రతిక్రమం అయ్యారు.

వాళ్ళందరినీకూ వరుసగా చూసి సూర్యారావు నిరాశ చెందాడు. అతను ఆశించిన వ్యక్తి కనబడలేదు. వెంటనే బయటపడక “అల్లెచూ! నువ్వు పట్టావా?” అన్నాడు.

నడివయసు స్త్రీ నిలబడి జవాబు చెబుతూ “ఎలా మరిచిపోతాను సూర్యుడూ యింట్లోకి వెళ్ళుకోని రోజునా? మరి మీ అమ్మ...” అని భర్తవంక సంస్కారంగా చూసి కనిపించింది.

“మా అమ్మ; ఏమిటి?”

రంగయ్యగారు శాంతంగా “నిలబడేవున్నావు. ఆ కుర్చీలో కూర్చో... కంగారుపడకు సూర్యుడూ, చెల్లెలు పోయింది” అన్నాడు.

“అలా” అని ఒక తీక్షణంపాటు నిష్క్రమించి రెండుచేతుల్లో ముఖాన్ని కప్పకున్నాడు అతను— “అమ్మా! నన్నుచిటి పెళ్ళిపోయినావా” అని గొణుకుకుంటూ, చిలపించసాగాడు.

“జీదకో నాయనా. ఇప్పటి విషయమూ యిది? గండేశ్వరాటి సంగతి శాంతిమృగాడు అంది.

సూర్యారావు ఆశ్చర్యంగా చేతులు తీసేశాడు. బాగా ఏడ్చి వుండటంవల్ల అతని కళ్ళు ఎర్రబారి వున్నాయి.

“రెండు సంవత్సరాలనాటి విషయమూ?”

గుర్రంలో నిల్చునివున్న పడ హోరేళ్ళ అమ్మాయి, యితని నంక దీనంగా, జాలిగా చూస్తోంది. “పాపం” అనుకుంది. తిలిపోయిన రెండు సంవత్సరాలకు యితనికి యీ విషయం తెలిసింది.

అతని ప్రశ్నకు రంగయ్యగారు సమాధానం చెప్పాడు. “అవును. మందంమీద మూడు నెలలు తీసుకుంది. ఎప్పుడూ నిన్ను తిలుచుకుని ఏడుచే. చివరి

రోజుల్లో నిన్ను కళ్ళారా చూడాలని సాపం దాని ప్రాణం తెగింజుకు పోయింది.”

“నాకు హృదయం లేదు. నేను పాపాత్ముణ్ణి. కతిమన్నీ.

సూర్యారావు మిలిచేని గుఱుంతో మళ్ళీ హృదయవిదారకంగా విలసింపసాగాడు. రంగయ్య గారు దగ్గరకు వచ్చి భుజం మీద చేయి వేసి ఓహారుస్తూ అన్నాడు. ఊరుకో నాయనా. ఏం చెప్తాం? ఏదో జరగాలూ అదేగా జరుగుతుంది.

సూర్యారావు వృద్ధుడైన మామయ్యవంక దీనంగా చూస్తూ “నేను దుర్బుధ్ధులకున్నీ మామయ్య అన్నీ నిద్రాగా” అన్నాడు.

కొంత సేపు యీ విషయం గా సంతాపవాక్యాలతో గడిచిపోయింది. కాని పదహారేళ్ళ అమ్మాయికి యీ పద్ధతి ఎక్కువ నచ్చిపోయేను. దగ్గరకు వచ్చి ముఖం లోకి చూస్తూ “నేను సుస్తన్నానా బావా?” అని నవ్వుతూ అడిగింది.

సూర్యారావు నిదానంగా ఆమెవంక చూస్తూ “నువ్వా? యిందాకటి నుంచీ ఎవరో అని ఊరు కున్నాను. ఎంత నూరిపోయావు నీతి?” అన్నాడు ఆశ్చర్యంతో.

ఆమె కిక్కిరిస్తూ “అయితేళ్ళ క్రిందటి నీ ఫోటో యిక్కడవుంది. దాంతోపాటు అద్దం కూడా తెచ్చిస్తాను అద్దంలో చూసుకుని ఆ ఫోటోలో పోల్చుకుని నువ్వంత నూరిపోయావో పరీక్షించుకో” అంది.

“అప్పుడు పన్నెండ్లకు”
“నాలుగేళ్ళ రివాల్యూట్—యిప్పుడు పదహారేళ్ళు” ఎంత విద్వదారం ఆమె నవ్వు ఆపుకుంటోంది.

“ఏయ్. పెండ్లికి—బాత్రిగా అంత సిగ్గు లేదే?” అంటూ ఆమె జడను అందుకోబోయాడు. తిప్పించుకుని ఊరిపోతూంటే రంగయ్యగారు “అమ్మాయీ బావకి కాఫీ తీసుకురా” అన్నాడు.

బాంతుమృగాడు యిందాకే లోపలకు వెళ్లి పోయింది. ఇద్దరు కుర్రవాళ్ళూ గోడకు ఆసకుని యీపరిచయం లేని వ్యక్తివంక వింతగా చూస్తున్నారు.

నీతి! లోపలకు పోతోతూన్న దర్జా జడ ముందుకు పడేటట్లు గిడుక్కున తిరిగి “యింకా ముఖం కడుక్కో లేదేమో నాన్నా” అంది.

“పర్వాలేదు. ఈ నాలుగేళ్ళలో ముఖం కడిగేసు కోవండా, కాఫీ ఏమిటి, భోజనాలే లేకేని సందర్భాలు చాలా వున్నాయి. తీసుకురా” అని ఆతను జవాబు వెంటనే యిచ్చాడు. ఆమె లోపలకు వెళ్లి పోయింది. రంగయ్యగారు కళ్ళు చికిలించి మేంబ్లడి నైపు చూశాడు. మరదలు కాఫీ తెచ్చేలోగా సూర్యారావు ఆ యిద్దరి కుర్రవాళ్ళనీ దగ్గరకు పిలిచి కొత్త కుక్కపిల్లల్ని మచ్చిక చేసుకుంటున్నట్లు మంచి చేసుకోసాగాడు.

ఆతను కాఫీ త్రాగుతూంటే రంగయ్యగారు, ముఖం తుడుచుకుంటూ లోపలకు వచ్చి “యిదేనా నీ సారాను?” అని ఆ చిన్న నూటుకేసుని చూపుతూ అడిగాడు.

సూర్యారావు చిన్నగా నవ్వుతూ “అంతే. అందులోనైనా ఏదో వున్నదని భ్రమపడవద్దు. మాడు జతల లాగులు, చొక్కాలు, కొంత చిల్లరడబ్బు” అన్నాడు.

“ఇంతేనా?” రంగయ్యగారు ఆశ్చర్యంతో కళ్ళు పెద్ద చేశాడు.

“ఊ”
ఇంతికాలం ఆతను ఏమేమి చేసిందీ, ఎక్కడెక్కడ తిరిగిందీ, ఏమిటి సాధించిందీ అడుగుగా మనే వుండే రంగయ్యగారికి. కాని నాలుగేళ్ళ క్రితం చెప్పా పెట్టాకుండా పారిపోయాడు. తిరిగి ఆ విషయాన్ని కదిపితే, మళ్ళీ ఎక్కడ పారిపోతాడో నన్న భయంలో ఏమీ ప్రశ్నించలేదు. ప్రక్కనున్న మనో కుద్దీలో కూర్చుంటూ “అమ్మాయి. నాకు కాఫీ తీసుకురావూ” అని కేక వేశాడు. గెండు నిమిషాలలో నీతి కాఫీ పట్టుకువచ్చి తండ్రికి యిచ్చి వెళ్లి పోయింది.

ఇద్దరూ ఏదో లోకాభిరామావళం మాట్లాడుకోసాగారు. సూర్యారావు తన విషయం ఏమీ చెప్పకుండా, యీవూరు ఎలా వుందీ ఎలా మారిందీ, తనకు తెలిసిన యీ ఊళ్లో వ్యక్తుల విషయం ప్రశ్నిస్తూ తెలుకోసాగాడు.

చాలాసేపు యీ విషయం సంతాపంతో గడిచి పోయింది. ఇంతలో పనివాడు వచ్చి “నీళ్లు తోడా

నని' చెప్పేసరికి తువ్వల తీసుకుని సూర్యునిగావు
లోపలకు వెళ్లాడు.

ఇక్కడకు వచ్చిన తర్వాత కొన్ని గంటల
వ్యవధిలోనే అతను రకరకాలుగా మారాడు. విచార
మూ, సంతోషమూ, ఆశ్చర్యమూ పీటిల్లో ఏదీ అత
నిలో అతన్ని ఎక్కువసేపు అంటిపెట్టుకుని వుండ
లేదు. తల్లిపోయి విషయం తెలిసి, ఆ గుఱుంలలో
పుష్పపూచు చాలా సులభంగా, తెలివిగా సీత అత
నిలో అస్పృశమైన మాడ్చు తీసుకువచ్చింది.

ఆ యింట్లో క్రొత్తిదనం చాలా కొంచెంసేపు
మాత్రం అతను అనుభవించాడు. తరువాతి అనుకో
కుండానే నాలుకేళ్లక్రిందటి సూర్యునిగా మారి
పోయాడు. ఇంట్లో చురుకుగా తిరుగుతూ గాడు.

మధ్యాహ్నం వస్తేండు గంటలకు శాంతియ్య
గారు "సూర్యుడా! భోజనానికి లేనాయనా" అని
కేకపేసింది. రంగయ్యగారు ముంకే పల్లి పీటమీద
కూర్చున్నాడు. సూర్యుని వంటింట్లోకి పోవోకూ
ప్రక్కగదిలోంచి వస్తూ తనని చూసి, హఠాత్తుగా
ఆగిపోయిన వ్యక్తిని చూసి చుకితుడై నిలబడి
పోయాడు. ఆమె తిబ్బిబ్బుపడి, చాటుకు తివ్వకుండా
మని ప్రయత్నించికూడా, ఆ విపరీతిమైన స్థితిలో
ఏమీ చేయలేక విఫలరాల్చి తలవంచుకుని నిలబడింది.
ఒకటి రెండు తూటాలు అబాగే నిలబడి తిరువాతి
అతను ఏదో అందామని ప్రయత్నించాడు. కాని
మననూ, నోరూ రెండూ వొప్పకొలేదు. గబగబ
నడిచి లోపలకు వెళుతూ "యింటిమిటి? ప్రాద్దున్న
నుంచి కనబడలేదే? తప్పించుకుని తిరుగుతూందా?"
అనుకున్నాడు.

ఎంత ప్రయత్నించినా తన మనస్సులో ఉండి
యించిన ఒక ప్రశ్నను అతను దాచుకోలేకపోయాడు
చివరకు ధైర్యం చెసి "మామయ్యా! శకుంతల..."
అంటూ ఆయన ముఖంవంక మామూ ఆగిపోయాడు.

"ఏమిటి?"

"పెళ్లియిందా?"

ఆయన వెంటనే జవాబు చెప్పలేదు. తలఎత్తి
భార్యవంక చూశాడు. ఆమెకు ఏమీ పాలుపోక,
ఆక్కడ వుండలేక ప్రక్కకు వెళ్లిపోయింది.

"అయింది యిన్నాళ్లు కాకుండా ఎలా
వుంటుంది?" అన్నాడాయన మెల్లగా.

"ఎవరతను?" సూర్యునిగావు వెంటనే అడి
గాడు.

"ఎవరయితేనేం? యిప్పుడు లేదు"

"అనేమిటి?"

"పోయాడు పైఘాట్ వచ్చి"

"శకుంతల విలంబమా?"

ఆయన మాట్లాడకుండా, తలవంచుకుని ఆన్నం
కలఃపురుంటున్నాడు.

"ఇక్కడే వుంటుందా?"

దీనికికూడా ఆయన సమాధానం చెప్పలేదు.
కాని ఆవతలకుంచే శాంతియ్యగారు "మరి ఎక్కడ
వుంటుంది నాననా? మేముగాక దాన్ని యిహ
ఎవరు ఆదిస్తాను?" అని గానెనకంగా.

జరిగిపోయి సంగతులు ఏదేనో గుర్తుకువచ్చి
సూర్యునిగావు వూర్చయం కలిపిపేసినిల్చింది. అనూ
తంగా అతని మనసంతా శకుంతల ఆక్రమించుకుని
కూర్చుంది.

"మరి...యిహ అంకేనా?"

"అంకే?" రంగయ్యగారు ప్రశ్నార్థంగా
చూశాడు.

"శకుంతల గతి"

"అంకే"

సంభాషణ యిద్దరిమధ్యా అంతే జరిగింది.
ఇవాళ ఆ యింట్లో గడిచిపోయి గాఢల నెదురువేత
ప్రతివారిలోనూ ఆవహించింది. సూర్యునిగావు యీ
ఆకస్మిక ఆగమనమే దానికి ముగియకారణం.

"మల్లీ పెల్లి చేయకూడదా?" అని అడుగుతూ
మనుకున్నాడు కాని మామయ్య స్వభావం ఎక్కువ
అతని కంటే చాలామందికి తక్కువ లెబుసు. దీని
కున్నాడు.

ఆ మధ్యాహ్నం అతను సావిట్రి సడక్కుర్చీలో
కూర్చుని ఏదో ఆలోచిస్తున్నాడు. ఆక్కడకు
మెల్లగా సీత వచ్చింది. రంగయ్యగారు ఎక్కడికో
వెళ్లిపోయాడు.

"బావా! ఏమిటి ఆలోచిస్తున్నావు?"

సూర్యునిగావు ఉలుక్కుపడి చూసి "ఏమీ
లేదు మరదలా" అన్నాడు.

సూర్యోదయం

ఆమె కొంచెం దగ్గరకువచ్చి “నా కోసం ఏమీ తీసుకురాలేదా నువ్వు?” అని అమానుకంగా అడిగివేసింది.

“నీకోసం ఏదయినా ఎందుకు తీసుకురావాలి?”

“నువ్వు వాటిని పిసి నాలివి”

“డబ్బులేని ప్రతివాడూ పిసి నాలే”

ఆమె అశ్చర్యంగా “యింతకాలం నువ్వేమీ సంపాదించలేదా?” అనడిగింది.

“ఉహు”

“మరి ఎలా గడిపావు?”

“ఎంతసేపూ తిరగటం”

“ఎక్కడెక్కడ?”

“శేశం అంతానూ”

“ఊరికి నే తిరిగావా?”

“ఊ. డబ్బు అయిపోయినప్పుడు ఏదో ఉద్యోగం చేసేవాణి. అలా అని పనులు తక్కువగా ఎప్పుడూ ప్రవర్తించలేదు. నలుగురిలోనూ నుంచి సంపాదించుకున్నాను. రకరకాల వ్యక్తులతో చయం చేసుకున్నాను. దిగులుగా, బాసగా ఏనాడూ గడపలేదు. తిరిగి యింటికి వచ్చేటప్పుడు వెళ్తున్నప్పుడు ఎలా వున్నానో అలా నే వచ్చాను.”

కొంచెం ఆగి సీత “నీ సూటుకేసు తెరిచిచూడమన్నావా?” అనడిగింది.

అంగీకారంగా సూర్యారావు తల ఊపాడు.

లోపలనుంచి సూట్ కేసు తెచ్చి అతనిముందు విప్పిచూసింది. అతను చెప్పిన మాటల్లో అబద్ధం ఏమీ లేదని గ్రహించటానికి ఆమెకు ఎక్కువసేపు పట్టలేదు. తిరిగి మూసివేయబోతూండగా ఫోటోల ఆల్బమ్ ఒకటి ఆమె దృష్టిని ఆకర్షించింది. ఇకేమిటి? అని దాన్ని తీసుకోబోయింది.

ఇంబాకటనుంచి మెడలకుండా ఊరుకున్న సూర్యారావు, కంఠారుగా “వద్దు. అది తీయబోకు” అన్నాడు.

తన ప్రయత్నాన్ని విరమించి ఆమె “ఏం?” అనడిగింది తెల్లపోయి.

“ఊరికి నే, దానిని ఎవరికీ చూపించటం నా కిష్టంలేదు.”

“సరే”

ఆమె తిరిగి సూటుకేసును యధాతథంగా మూసివేసింది. సూర్యారావు జేబులోంచి సిగరెటు తీసి వెలిగించుకుని జెనక్కు జారగిలబడ్డాడు.

చిన్నగా అనినదగ్గరకు వచ్చి సీత “బావా! నిన్నో ప్రశ్న అడగనా?” అంది.

“అదుగు”

“నువ్వు యిక్కడనుంచి ఎందుకు పారిపోయావు?”

మరుక్షణంలో సూర్యారావు ముఖం పాలిపోయింది. ఒకసారి ఆమెవైపు చూసి, తిలవందుకుని “ఊరికి నే” అన్నాడు.

“కాదు. నాకు చెప్పకూడదా?”

“లేదు, చెప్పకూడదని ఏమీలేదు”

“అయితే సరే” అని ఆమె అక్కడినుంచి నిష్క్రమింపబోతూంటే “మాట” అని ఆమె “యిలా అడిగానని ఎవరితోనూ అనకేం? మీ అక్కయ్య నన్ను ఎప్పుడైనా అడిగిందా?” అని అడిగాడు.

“ఆ చాలాసార్లు”

“ఏమని?” అని సూర్యారావు ఉత్కంఠతో ప్రశ్నించాడు.

“బావ ఎంతో మంచివాడు. నేనంటే చాలా ప్రేమ. ఎందుకని నెల్లిపోయాడో మరి? అని”

అతను నిట్టూర్పుచిశిచాడు.

ఆమె తిరిగి “ఎప్పుడూ ఏమన్నానే వుంటుంది అక్కయ్య” అంది.

“ఎందుకు?”

“నిన్ను పెళ్ళిచేసుకోలేదని ఏమో”

“పో”

“పోతున్నాను” అని ఆమె నెల్లిపోతూంటే మళ్ళీ ఆమె “ఆ పెళ్ళి చేసుకోవటానికి ఏమయినా అభ్యంతరం చెప్పిందా?” అని గబగబ అడిగాడు.

“ఎక్కువ లేదులే మనసులో ఏమనుకుంటూ, బయటకు ఏమీ గోలచేయలేదు”

అతను ఏమీ మాట్లాడకుండా ఒకసారి గట్టిగా సిగరెట్ పీల్చి నెయ్యిదిగా పొగ వొడిచేశాడు.

కాని సీత అక్కడినుంచి నెల్లిపోవటానికి యింకాసారి ప్రయత్నించలేదు. అతనికి మరికొంచెం దగ్గరకువచ్చి, కళ్ళెల్లోకి అనునయంగా చూస్తూ, “ఏమిటో”

అడగకుండా వుండలేకపోతున్నాను. మీయిద్దరికీ పెళ్లి నిశ్చయం అయిందాకా బాగానే వున్నావు. అప్పుడే.. ఏం? అక్కయ్యని పెళ్లి చేసుకోవటం యిష్టంలేదా?” అంది.

సూర్యారావు ఒక తుణుం ఆమెవంక చిన్మితంగా చూసి, చేతిలోని సిగరెట్ ని మూలకి బలంగా బిసిలేసి “ఉహూ. అది కాదు” అంటూ విసురుగా లేచి, అదే వేగంతో బయటకు వెళ్ళిపోయాడు.

ఆ సాయంత్రం అతను మండపంపగ్గరకు పోదామని బయలుదేరి, మెల్లగా నడుస్తున్నప్పుడు అటూ యటూ వున్న యెక్కలలోంచి వాళ్ళూ వీళ్ళూ తనని రహస్యంగా చూస్తున్న విషయం కనిపెట్టి కొంచెం పిగ్గిపో నవ్వుకున్నాడు.

చిన్నప్పుడు తను ఎంతో అల్లరి చిల్లరిగా గాడు? ఈ ఊరు, యీ యెళ్ళు తనను ఎంతో సరిచితిం. ఈ నాలుగేళ్ళి కాలంలో ఎన్ని కూర్పులు జరిగాయో! అనాడు తనకు స్నేహితులుగా వున్న వాళ్ళకీ, తనకు తెలిసివున్న స్త్రీలకూ ఎంతమందికీ పెళ్ళిళ్లు అయినాయో యేమో. తన ఏమీ లేకుండా అయోమయంగా గడిసాడు.

వేణుగోపాలస్వామి ఆలయం నుండు వున్న మండపంమీదకు వచ్చి కూర్చున్నాడు. ఈ మండపం మీదనే కూర్చుని తను పూజారిఅయిన ఆచార్యగారితో గంటలు, రోజులు కబుర్లు చెబుతూ వేసవి రాత్రులు అక్కడే వేళకుంటూ కాలం గడిసాడు. ఈ ఊర్లో తన ముఖ్య స్నేహితుడు అతనే. సుధాస్వామి అతన్ని కలుసుకోలేదు. అతని యిల్లు కూడా గుడిని అనుకునే.

“ఆచార్యగారూ” అని కేక వేయబోయి ఏవో స్ఫురణకు వచ్చి నవ్వుకుని “బావగారూ” అని పిలిచాడు. అప్పటి అలవాటుది.

“పోరికి చెల్లాయ” అని వినిపించి పనిపించినట్లుగా యింట్లోంచి జనాబు వచ్చింది.

సూర్యారావు ముంకా కాలేదు. వంటరిగా అలానే కూర్చుని నీటికోసం ఏటికిపోయిన ద్వే మనుష్యుల్ని చూడసాగాడు.

అతనికి హఠాత్తుగా యిందాక నీత వసిన ప్రశ్న స్ఫురించింది. ఎందుకుపారిపోయాడు? ఇక్కడుంచి ఎండుకు పారిపోయాడు?

నాలుగేళ్ళనాటి చిన్న పిల్ల నీత, ఆమె అక్క శకుంతలా, యీ ఊరూ అన్నీ మరుసగా కళ్ళలో మెదిలాయి. అప్పుడు...

అతన్ని అగోధనకు ఆటంకపరుస్తూ యింతలో “బాబుగారూ అన్న కంటిగ్గుని పినిసించింది. ఉలుక్కుపడి చూశాడు. — చంకటస్వామి

“నువ్వా? పైకిరా” అన్నాడు.

అతను మెట్టు ఎక్కి మండపం మీదకు వచ్చి సుమారంలో క్రింద కూర్చున్నాడు.

“మీరు వచ్చారని పొద్దుటే చిన్నాను. అప్పుడే వద్దామనుకుంటే యీజ్లేక పోయింది ఎన్నాళ్ళకీ చూశాను?” అన్నాడు.

“ఆశ్చర్యం గా ఉండకయ్యా?”

“ఆశ్చర్యం కాక మరేటి? మీ గనలు ఎండుకు పారిపోయానో ఎవరికి తెలవదాయె. కానా రోజుల పాటు ఊరంతో యీ యీ యిక్కడేమీ చెప్పకుండా, అదంతా పోని ద్యంతి. సిగరెట్లండా?

సూర్యారావు ముట్టాడుకుండా జేబులోంచి సిగరెట్ తీసి ఒకటి అతని ప్రస్తుత చిన్మితాడు. అతను ఒకసారి అటూయటూ చూసి “సరేనాబూ ఆచార్యగారు లేరు” అని గొణుక్కుంటూ జేబులోంచి అగ్గిపెట్టె తీసి వెలిగించాడు.

“ఏమట్రా? పెళ్లి చేసుకున్నావా?”

“పెళ్ళా?” అని అతను కళ్లు చిట్టించి “మన కొద్దు బాబూ చూశాను చూశాను కంటికి నచ్చింది ఒకటి అగుపడటా. అయినా యీ కాలంలో ఆట దాన్ని నమ్మినంత యెక్రిపని యింకోటి లేదు. నమ్మి మోసపోవటం ఎండుకుని అసలా ఉద్దేశమే వోలేది కాను” అన్నాడు

సూర్యారావు ఎక్కడికో చూస్తూ “నిజమేరా” అన్నాడు.

కొంచెం నేపు నిశ్చయంగా గడిచాక “మరి యిన్నాళ్లు తిరిగారు. పెళ్ళి గిల్లి ఏమయినా...” అని ఆకస్మికంగా అడిగాడు వెంకటస్వామి.

సూర్యారావు ఆశ్చర్యంగా “అన్నీ నువ్వేనా? యింతకుముందే కదురూ. పెళ్ళి చేసుకోవటం బుద్ధి తక్కువ పని అన్నావు” అన్నాడు.

సూర్యోదయం

“అది నాయశయం? బాబుగారేటి? అయినా మంచిది కాదని అన్నీ పక్షాని వొదిలేస్తున్నావా?”

“యింకా చేసుకోలేదు”

“అయితే యిక్కడికి వచ్చాకాదుగా. యిక అవుతాడే లేండి.”

“అడేమిటి?”

“నీతమ్మగారుందిగా?”

“పోరా!”

“ఏం పోరా? నాకన్నీ తెలుసు బాబుగారూ! రంగయ్యగారు మిమ్ముల్నంత రేలిగా వొదిలే శయ్యరు లేండి. మీరు యిక్కడుంచి వెళ్ళిపోయాక నిజంగా దిగులు పడ్డారంటారా? అంతా బూటకం.”

సూర్యారావు మాట్లాడలేదు.

“ఓరి మొనటమ్మాయిగారినే మీ కంటకడదా మని ఓనూపు సూరారు. ఉహూ, సాగలా. సరే, ఆరి బతుకు అట్లా తెగ్గారిపోయింది. అట్లా యిట్లా తిరిగి మీరు మళ్ళీ వచ్చేతలికి గెండ్లో పిల్ల గెడి. మీ యిద్దరికీ సంబంధం కలపాలని ఆయన పట్టుబట్టక పోతే యీసెవి యిట్లా కోయించుకుంటాను. ఆఁ”

సూర్యారావు చిన్నగా నవ్వి “అండుగో విడ్డూరం ఏముందిరా? మేనమామగదా. మేనరికం కలుపుకోవాలని ఎవరికి వుండదు?” అన్నాడు.

వెంకటస్వామి కళ్ళు పెద్దరిచేసి “అదీ! మీరు ఆరి వల్లో బాగానే పడ్డారన్నమాట. బాబుగారూ! ఇన్నేళ్లు భేళేం తిరిగొచ్చినా మీకు బాగా గ్యానం అబ్బలేదు. రంగయ్యగారి తంతంతా నాకు తెలుసు. మీ నాయనగోరు పోయినప్పటినుంచి ఎంగుకంట మిమ్ముల్ని సేరదీసింది? మీమీగేం ఆయనకి మనకారం వొలికిపోతుందా? అసలు ఆయన ఆ నీ ఏపాటి? ఆస్తంలే మీదీ. మిమ్ముల్ని పరాయివోటికి పోనియ్యకుండా యింట్లో కట్టేసుకుంటే లాభం ఎవరికి? సెప్పండి” అన్నాడు.

“నూమయ్య మనసులో అటువంటి ఆలోచన వున్నాయంటే—నే న్నమ్మను?”

“అవుండే. మీకు బాగా యెగ్రి తెలకొంది.”

ఈమాట హృదయానికి వాడిగా తగలగా, కొంచెం కోపంగా “అప్పటికీ యిప్పటికీ నీ ప్రవర్తన

నలో మార్పు ఏమీ లేకుండా అప్పడూ యిలాగే నూరిపోసేవాడివి. ను వెన్నయినా చెప్ప. మామయ్య అంటే నాకు చాలా భక్తి గౌరవా లున్నాయి. ఆయన సేంచేసినా సరే. నాకు యిద్దమే” అన్నాడు.

వెంకటస్వామి చిన్న దెబ్బతిని “అంటే లేండి. మామా అల్లుళ్ళకి యిద్దరికీ యిద్దమైనప్పుడు మగ్గన నాడేమిటి?” అన్నాడు.

కొంతసేపు యిద్దరూ మాట్లాడలేదు. తిరువాత వెంకటస్వామి లేచి “పనుంది. యెగ్గాను” అంటూ గబగబ మెట్లుదిగి వెళ్ళిపోయాడు.

“ఎవరి గొడవ వాళ్ళది” అనుకున్నాడు సూర్యారావు. వంటరిగా కూర్చునేందుకు విసుగుపట్టి యింటికి వెళ్ళిపోదామని మండుపందిగి వచ్చేటంతలో ఎదురుగా వస్తూన్న వ్యక్తిని చూసి కంగారుపడ్డాడు. ఆ వ్యక్తి చూడకుండా వెనక్కి వెళ్ళిపోదామనుకున్నాడు. కాని అతను చూడనే చూసి “ఎప్పుడొచ్చాడు?” అని చిరునవ్వుతో పలకరించాడు.

అతని మాట్లాడటమంటే సూర్యారావుకు అసహ్యం కావుంది. ఇంత ధైర్యం గా తనను పలకరిస్తూ జేమిటా అని ఆశ్చర్యంకూడా చెంగాడు. కాని యిక్కడినుంచి తను పారిపోయేమందు తమ యిద్దరి మధ్యా ధైర్యం ఏమీ లేదన్న విషయం గుర్తువచ్చి “పాడున్న” అని సమాధానం యిచ్చాడు.

“ఎన్నాళ్ళకి చూశాను” నవ్వుకున్నాడతను.

“గుర్తొందా!” అనుకున్నాడు సూర్యారావు మనసులో అతని నవ్వుకు గుండె మండిపోయింది.

“కులూనాగా వున్నారా?”

“ః” యిద్దం లేనట్లుగా గొణిగాడు.

తిరువాత తిప్పనిసరిగా “నువ్వో?” అన్నాడు.

“ఆ నా కులూనా కిమొచ్చింది లేండి?”

సూర్యారావు మాట్లాడకుండా ఊరుకునేసరికి “వస్తాను. మళ్ళీ కనిపిస్తాను” అని గోవిందం అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోయాడు.

అతను వెళ్ళిపోయినవంకే చూస్తూ క్రోధంగా కొంచెంసేపు నిలబడ్డాడు. వీడే. అంతా చేసిందివీడే.

తెప్పరిగి మెల్లగా నడిచి యింటికి వచ్చాడు.

ఆ రాత్రి అతనికి చాలాసేపటిదాకా నిద్ర పట్టలేదు. ఎన్నో సంగతులు గుర్తుకు రాసాగాయి. శకుం

తల తనకి భార్య కావలసింది. తన భార్య అయితే ఆమె విలంబువు అయ్యేదికాదు. కాని తను బ్రతికేటప్పుడుగా శకుంతలను పెళ్ళిచేసుకునేవాడు కాదు ఆమె చేతులారా చేసుకుంది. బాస్కోనూ, విచారంతోనూ, కోపంతోనూ అతని శరీరం వణికింది.

తనకు తెలుసు. ఎంత యిష్టంలేదని సరిపెట్టుకుంటామన్నా, ఎంత తోసుకుని తిరుగుదామన్నా ఆమెను పలకరించాలని వుంది. ఆమెతో మాట్లాడాలని వుంది. సరదాగా వుండాలని వుంది. కాని... అతను ఆలోచించలేకపోయాడు.

* * * *

నాలుగుగోజులు గడిచాయి. ఇదివరకటి స్యాతింత్రిని తిరిగి యీ యింట్లో సంపాదించినా, చెదికటిలా స్వేచ్ఛగా ముసుగుతోలేకుండా వున్నాడు మూర్యారావు. చెనేంకుకు ఏ పని లేకపోవటంవల్ల అతనికి విసుగ్గావుంది. ఎవీ పాడ్లు బోవటంలేకు. ఎంత నేపని తిగుగుతాడు? పగటిపూట మామయ్య సాధారణంగా యింట్లో వుండడు. ఎంతినేలూ నీతితోనో, చిన్న కుర్రాళ్ళతోనో కలుగు చెప్పకూ గడపాలి.

శకుంతల అతనికి పాధారణంగా కనబడకు. ఎంతినేపని అలాదాకోగలుగుతుందో అతనికి ఆశ్చర్యంగా వుండేది. ఎప్పుడూ వంటిగా, రహస్యంగా కూర్చుని కాలం ఎలా గడుపుతుందోనని అనుకునేవాడు.

ఒకటి రెండుసార్లు మాట్లాడదామని ప్రయత్నించాడు. కాని తీరా ఆ సమయం వచ్చేసరికి నిలబ్రొక్కుకుని, అక్కడినుంచి తప్పించుకుపోయేవాడు.

కాలక్షేపంకోసం నీతికు పేకాట నేర్పించాడు. తీరికైనప్పుడు ఆమె వచ్చి అతనితో ఆడేది.

ఒకరోజు మధ్యాహ్నం పేకాటలో యిద్దరూ వుండగా ఆమెవంక పరిశీలనగా చూస్తూ “మరీ పెరిగిపోతున్నావు. చప్పన పెళ్ళి చేసుకో” అన్నాడు.

“ఏం?”

“లేకపోలే పాడియిపోతావు”

“నేను నిన్నే చేసుకుంటాను”

“ఛీ! బూత్రిగా సిగ్గులేదే?”

“సిగ్గుండుకు బావదగ్గరే?”

మూర్యారావు కొంచెం కోపంగా “అంతా నీ యిష్టమేనా? నేను నిన్ను చేసుకోను” అన్నాడు.

“నా యిష్టం కాకపోతే నీ యిష్టమే ఏమిటి? అక్కయ్య పెరిగి కాబట్టి నిన్ను పారిపోనిచ్చింది. నేను మాత్రం నిన్ను వదులును”

“పో. పెంకపిగ్గా” అంటూ మూర్యారావు అక్కడుంచి లేచి బయటకు వెళ్ళిపోయాడు. అతనికి భయంగా వుంది. ఇంకా తను వచ్చి నాలుగుగోజులయినా కాలేదు. అప్పుడే పెళ్ళిప్రయత్నాలు తలపెట్టారా ఏం? అనుకున్నాడు. లేకపోలే నీతి అలా ఎంకుకు అంటుంది? ఆమె ఏమీ అవాయకుంలు కాదు.

ఒక పేక ఆలా జరిగితే...మామయ్యతో ఏం చెప్పాలి?

అతనికి ఏమీ తోచలేదు. ముంపెంపియిడకు పోయి కళ్ళు మూసుకుని పడుకున్నాడు. తను ఇక్కడకు రాకుండావుంటేనే బావుండేదేమో. వివాహిం వివాహి తేపెండా యిన్నాళ్ళు తిరిగాడు. ఎంతో అనుభవం సంపాదించాడు. చివరకు యిక్కడకు వచ్చి చెదికటి జీవితాన్ని తిరిగి ప్రారంభించబోతున్నాడే.

గోవిందం వికటంగా నవ్వుతూ మాటిమాటికీ కళ్ళిముందు కనిపించసాగాడు. కళ్ళు మూసుకున్నా కనిపించాడు.

తను ఎంకుకు పారిపోయాడు? ఎంకుకు పారిపోయాడు?

అతనికి నిద్రపట్టింది.

చివరకు అనుకున్నంతా జరిగింది. ముదనాటి రాత్రి తనప్రక్క ముందంపిడ పడుకున్న రంగయ్యగారు “దూకు మూగుగ్గుడూ” అన్నాడు.

“ఏమిటి మాయగ్గు?”

“నీకో విషయం చెప్పాలయ్యి!”

“ఏమిటి?”

ఆయన కొంచెం తలుపుబయించి “నీగురించి నాకు నమ్మకం వుంది. ఏ పని కూడా అనాలోచితంగా ఎప్పుడూ చేయవు. ఇన్నాళ్ళు తప్పించుకు తిరగటానికి ఏదో కారణం వుండేవుంటుంది. అయినా ఆ విషయాన్నిగురించి నిన్నేమీ అడగను. నిన్ను బాధపెట్టను” అన్నాడు.

సూర్యోదయం

సూర్యారావు మాట్లాడకుండా విససాగాడు.

“నీకోసం నేను పడిన బాధ చచ్చి స్వర్గంలో వున్న మీ అమ్మ పడిన బాధకన్నా ఏమాత్రం తక్కువది కాను. ఎన్నోలో నీకోసం నెడికించాను. చివ్వురికి నీ అంతట నీవే వచ్చానంటే ఎంతో సంతోషించాను.”

“నీ విషయం నాకు తెలుసును మామయ్యా” అని సూర్యారావు అస్పష్టంగా గొణిగాడు.

“మేనరికం వుండి పరాయి సంబంధంకోసం మాస్తే లోకం అంతా ఆడిబోసుకుంటుంది. ఈ ఊళ్లోవాళ్లే బిడయం నీకు తెలిగు గినకనా? అయినా వేరే ఎవరితోనో ముడిపెట్టుకోవటం నాకూ యిష్టం లేదు.”

సూర్యారావు శ్రమక్రమంగా అర్థం జేసుకోసాగాడు.

“నువ్వొచ్చి యింకా నాలుగురోజులయినా కాలేను. అప్పుడే యీ సోదీ మొదలు పెట్టాడేమో అని అనుకుంటున్నా వేమో. అవతల నీతి ఈడుమించి పెరిగిపోతుంది. మీ అత్తయ్యకూడా ఊరికి నే తొందరపడుతుంది. అతిశయోక్తి అనుకో యింకే మయినా అనుకో. ఇన్నాళ్లు నీకోసం అగాను. నీకు వయసు పెరిగిపోయిందేమోనని అనుకుంటున్నా వేమో. పాతికేళ్లు పెద్దవయస్సేమీ కాదు. నీ ఉద్దేశం ఏమిటి?”

సూర్యారావు వెంటనే మాట్లాడలేదు.

“ఇంకో విషయంకూడా వుంది. చెల్లెలు పోతూ పోతూ నాచేత వొట్టుకూడా జేయించుకుంది. అన్నయ్యా, శిశుంతలని నా కోడలు చేసుకుందామని ఎంతగానో ప్రయత్నించాను. కాని దైవం వేరు విధంగా వున్నాడు. మూర్ఖుడు ఏనాటికైనా తిరిగి వస్తే, నేను వున్నా లేకపోయినా వాడిని నీ అల్లుడుగా చేసుకోవా? అని ప్రాధేయపడింది. అలాగే నన్నాను”

సూర్యారావు చీకట్లో మామయ్య ముఖంవంక చూడటానికి ప్రయత్నించాడు.

“బలవంత పెట్టి నిన్ను వొప్పించను. నీ యిష్టం. నీ ఉద్దేశం ఏమిటి?”

“నేను కొంచెం ఆ లో చించుకోవా మామయ్యా.”

“సరే.”

మళ్ళీ సూర్యారావు “దీనికి నువ్వు వేరువిధంగా అనుకోకూడదు. తల్లి తండ్రీ నా కెవరూ లేను కాబట్టి నా చెల్లెలి గురించి అలోచించుకోవలసిన బాధ్యత నాదే కాబట్టి అలా అన్నాను” అన్నాడు.

“ఆలోచించుకో నాయనా. తప్పే?”

ఆయన తిరిగి మాట్లాడలేను. సూర్యారావు యిటు తిరిగి వడుకున్నాడు. అతని నునసంతా చికాకుగా వుంది. మామయ్యతో రసు ఏమని చెబుతాడు? యిష్టం లేనందుకు కారణం ఏమని చెబుతాడు? చెప్పలేడు.

చెప్పకుండా?

తిరిగి పలాయనం చిత్రగిస్తాడా?

కాదు. ఉమా. ఈసారి తెగించి ఏనో చెప్పాలి.

మరునాడు మామయ్య యింట్లో లేనప్పుడు అత్తయ్యతో మెల్లగా అన్నాడు “నా కెండుకనో ఎక్కువ యిష్టంగాలేను అత్తయ్యా.”

ఆమె అంతరార్థం గ్రహించి “ఎందుకు? నీత బాగుండనా?” అన్నది.

“బాగుండకేం? శరవంతలకన్నా అదే బాగుంటుంది?”

“మరి, యింకే?”

“అది కాదు” తటపటాయిస్తున్నాడు.

“మీ ఆస్తిపాస్తులతో మేము తులనాగలేమనా? నిజమే. మేము నీ అంత ధనవంతులయ్యాకాదు. కాని బంధుత్వం అనేది ఒకటి వుండకదా. అదిగాక నువ్వు యిక్కడ లేనప్పుడు మీ మామయ్యగారు పూనుకోకుండా వున్నట్లయితే నెంటు ధూమికూడా నీకు మిగలకుండా లోకులు తన్నుకుపోయేవాళ్ళు. ఆయన నీమీది మమకారంతో సంత పాలంలా చూసుకున్నారు. రేపొ ఎల్లండో నీ పాలం నీకు అప్పజెబుదా మనుకుంటున్నారు. ఆ విశ్వాసం అయినా వుంచు కూర్చుండూ.”

“అది కాదు” అని అతను యింకా తటపటాయిస్తున్నాడు.

“శేఖలు తిరిగివచ్చినవాణ్ణి. నేను అంత మంచి అల్లుణ్ణి కాదేమో. నాకంటే...” సూర్యారావు చివ్వరికి అన్నాడు.

శాంతమ్మగారు నిష్ఠూరంగా “చాల్లే ఎక్కడ నేర్చుకున్నావో యీ అతిశయోక్తులు?”

సూర్యారావు దెబ్బతినీ మాట్లాడక ఊరుకున్నాడు.

“నువ్వు ఊరి అంటే వేగిరం కానిచ్చేస్తాం అనుకుంటున్నాం. మాకూ తొంగరగా వుంది.”

“నా కెండుకో ఎక్కువ యిష్టంగా నేను అత్తయ్యా” అతను ఎలాగో ధైర్యం చేసి అన్నాడు. ఆమె అతనివంక ఆశ్చర్యంగా చూసి “నీ మనస్సులోది స్పష్టంగా చెప్ప నాయనా” అంది.

అక్కడుంచి లేచిపోతూ సూర్యారావు “ఏమో నేను బాగా ఆలోచించుకోనాలి” అని బయటకు వెళ్ళిపోయాడు.

ఈ పెళ్ళి విషయం చాలా దృఢంగా నే అంటురి మనస్సులోనూ నాటుకురిపుంనది అతను గ్రహించాడు. ఏమీ సమాధానం చెప్పకుండా తటస్థంగా ఊరుకునేందుకు కూడా మిటులేని సరిస్థితి. “బావంటే నాకు యిష్టంలేదు” అని సీత అంటే బాగుండునని ఆనకున్నాడు. కాని “అమ్మా! అదా అనేది. నాతోనే సరదాగా చెబుతుంటేనూ” అని నెంటునే అనుకుని, బాధపడి ఊరుకున్నాడు.

ఆ రోజంతా యింట్లో వుండకుండా సూర్యారావు పొలాల నెంబడి నడిచి, ఏటి వొడ్డున కూర్చుని గడిపాడు. ఒక్కొక్క ద్రిక్రావ్ఫలో “అసలు విషయం చెప్పవేస్తే?” అనుకునేవాడు. కాని “అంత సాహసం తనకు వుందా?” అన్న సందేహం తోచింపుకు నుగు త్తడంలో చప్పబడి పోయేవాడు.

ఇంటికి వచ్చి భోజనం చేశాక ఎవరితోనూ మాట్లాడుకుండా పడుకున్నాడు. ఏమనుకున్నాకో ఏమిటో అతనిని ఎవరూ పలకరించలేదు.

సూర్యారావుకు ఒక రాత్రి వేళ మెళ్ళకువచ్చింది. కాని యీ మొదట రావడంలో అతనికి స్వాభావికం ఏమీ కనపడక పోయేసరికి కళ్ళుచికిలించుకునియాడాడు. బయట ఐలిగా వుండటం వల్ల యివాళ గదిలో పడుకున్నాడు. మరి చీకటిగా వుండటం వల్ల మొదట

ఎవరూ కనబడలేదు. కాని చీకటికి కళ్ళు కొంచెం అలవడాక కాళ్ళిదిగ్గర ఎవరో నిలబడి వుండటం చూశాడు. తనను లేపేదికూడా ఆ వ్యక్తే అని గ్రహించి తెల్లబోయి లేచికుర్చున్నాడు. కొంచెం గాభయం వేస్తోంది. ఆ వ్యక్తి... సీతలా వుంది.

“ఎవరు?” వొణుకునూ అడిగాడు,

“ఉమ్, బయటకురా”

సీత కాదు శకుంతల. అతడు ఆశ్చర్య నకినుడయాడు. అవును. శకుంతలే.

“ఏమిటి?”

“బయటకు”

ఏమీ చేయలేక మెల్లగా ఆమె నెనక కిల్లిలా నడచిపోయాడు. కొంచెం గట్టిగా మాట్లాడుకున్నా ఎవరికీ వినిపించనంత చూపి, వేప చెప్పి క్రింద నిల్చున్నాడు. సీత, భయం యీ కెంద్రా సూర్యారావును కంటిమణ్ణి చేశాయి.

“నిన్ను ఓ ప్రశ్న అనుకున్నాను వచ్చాను” అంది శకుంతల చిన్నగా.

అతనికి అంతా కలగా తోచింది. ఏనాటి శకుంతల? తను ఆమెతో మాట్లాడి కొన్ని సంవత్సరాలు గడిచింది. ఇక్కడకు వచ్చాక కూడా తనూ మాట్లాడి లేదు; ఆమెకూడా తప్పించుకు తిరిగింది. కాని యీ రాత్రివేళ యిక్కడ యంతనిబ్బరంగా తనంతలు తాను వొచ్చి మాట్లాడుకుంటోంది “ప్రస్తుతం అంటే స్త్రీలదే” అనుకున్నాడు.

“ఏమిటి?”

“ప్రశ్న కూడా కాదులే. అవసరం అయితే ప్రాధేయపడతానుని కూడా అనుకున్నాను”

“చెప్ప” అన్నాడు సూర్యారావు ఆసక్తిగా.

“నువ్వు యిక్కడుంచి ఎందుకు పారిపోయావు?”

“ఇకేనా నువ్వు అపరాధులకున్న ప్రశ్న?” కోపంతో అడిగాడు సూర్యారావు.

“కేవలం నాంది”

అతను కొంచెం ఆలోచించి “చెప్పను” ఉహు అన్నాడు.

“రహస్యమా?”

సూర్యోదయం

“కావచ్చు”

ఆమె వెంటనే మాట్లాడక పోయేసరికి తనే “ఈ విషయంలో ఎక్కువ వొత్తిడిచేయడం నీకేమైనా కాదు” అన్నాడు.

‘పర్యాటకు నన్ను పెళ్లిచేసుకోవటం యిష్టం లేక పోయిందా?’ శకుంతల మార్దవం గా అడిగింది.

“నాకు యిష్టంలేని సంగతుల్ని నా నోటి నుండా విసాలని ఎంగుకు కుతూహలపడతావు? అది ఎక్కువ సబబైన పరికాదు”

“చెప్ప, పర్యాటకు”

“యిష్టం లేక పోయింది”

“ఈ విషయం ఆనాడే ఎంగుకు చెప్పలేదు? సారిపోవాల్సినంత యిది ఏమొచ్చింది?”

“చెప్పలేకపోయాను”

“సరే” అని ఆమె కొంచెం ఆగి మెల్లగా “ఆశ్చర్యం గా వుంది. ఒకనాడు నన్ను ఏకాంతం గా కలుసుకుని ‘నేను నీ స్నేహితుని చేసుకుంటాను’ అన్నావు గుర్తుందా? నాన్నతో కూడా నీకు యిష్టమేనని చెప్పావు. అదంతా అలా ఎంగుకు జరిగింది?” అని అడిగింది.

“అది వేరే విషయం”

“కాదు —” శకుంతల కటువు గా అంది.

మార్యాదావు ఏదో చెప్పాలన్నంత ఉద్రిక్తత వచ్చినా నిలబొక్కుకొంటూ “లాభం లేదు. ఆ సంగతులు ఏమిగినా జవాబు చెప్పను” అన్నాడు.

మళ్ళీ తనే “యివేనా అడగవలసింది? అయితే వెళ్లిపోతాను. ఎవరయినా చూస్తే ఏమనుకుంటారు?” అన్నాడు.

“మాడకపోలే ఏమీ అనుకోరు గా”

“అది సరియైన జవాబు కాదు”

“బావా” అంది శకుంతల కంపిత స్వరంతో.

“జరిగిపోయిందేమో జరిగిపోయింది. నేను నీదగ్గరకు వచ్చినందుకు కారణం వేరు. నూటిగా అడుగుతాను. నీరను పెళ్లిచేసుకోవా?”

మార్యాదావు చికితుడయ్యాడు.

“అవును. నీరను పెళ్లిచేసుకునేందుకు నువ్వెందుకు రిటవటాయిస్తున్నావు?”

దీనికి సమాధానం ఏమని చెబుతాడు? ఆయినా ఆమె యింత నూటిగా అడుగుతుందని అతను భావించలేదు.

“కారణం ఏమీ లేదు. యిష్టం లేక”

“ఎంగుకు యిష్టంలేదు?”

మార్యాదావు మాట్లాడలేకపోయాడు.

“అందుం గా వుండదా?”

“శకుంతలకన్న నీత బాగానే వుంటుంది” అని అతను మనస్సులో అనుకున్నాడు.

“మాట్లాడవే?”

“అబ్బేదీ కాదు”

“ఇంకేమిటి?”

ఈ వాతావరణం ఏమీ అతనికి బాగుండలేదు. ఒకరి మెహం యింకొకరికి కనబడని యీ చీకటిలో ఎదురెదురుగా నిజ్జని యీ వాగ్వివాదాలు ఏమిటి?

“నన్ను చంపకు — వెళ్లిపోతాను”

అతను జవాబుకోసం ఎదురుమాడకుండా అక్కడినుంచి వచ్చివేయబోయాడు. గెండ్ల మూడు అడుగులు వేశాడు కాని... తృప్తిపడ్డాడు. ఆమె అతని చేతిని గట్టిగా పట్టుకుని “జవాబు చెప్పండి యిక్కడ నుంచి కదలుటానికి మీరులేరు” అంది దృఢం గా.

నిర్విణ్ణుడై “ఏమిటి యీ సాహసం? ఈ యింట్లో నన్ను వుండనియ్యవా ఏం?” అన్నాడు.

ఆమె చివ్వుర అతని చేయి వొడిచేసి “ఇక్కడ చిరకాలం వుండమని ప్రాణేయపడుకున్నాను” అంది.

ఒకటి గెండు నిమిషాలు అతను మోహం గా నిలబడ్డాడు. తరువాతి ఏదో నిశ్చయించుకుని “అసలు యీ విషయంలో యింత పట్టుదల ఎంగుకు కలిగిందో చెప్ప” అని తాపీగా అన్నాడు. ఆమె చెప్పబోయేది బాగ్రత్తగా వినబల్చుకునే అన్నాడు.

“చెప్పనా?”

“ఊ”

వొణుకుతున్న కంఠస్వరంలో శకుంతల అంది “స్నిగ్ధ విశిచి చెబుతున్నాను. నాలుకెళ్లి క్రితం అన్నీ అనుకున్నట్లు జరిగివుంటే కునమిద్దరం భార్యాభర్తలం కావలసింది కాని దైవంవేరే వున్నాడు. నువ్వలా పోయావు. నే నిలా అయ్యాను.”

కొంచెం విరామంతో తిరిగి గాఢదికంగా “నీకు తెలియదాని యీ యింట్లో నీకు చాలా గౌరవం వుంది.

నిన్ను పరాయివోటికి పోనివ్వటం ఎవరికీ యిష్టం లేదు. నువ్వు నా మరిదివి అయితే యింక ఎక్కడికి పోతావు?" అంది.

మూర్ఖుర్రావు చలించకుండా "నీకుకూడా నే నంటే గౌరవంవుందా?" అన్నాడు.

"నన్ను గాకుండా యీ యింట్లో సెవరిని అడిగినా సమాధానం చెబుతాడే ప్రశ్నకు."

"నువ్వు నన్ను ఎప్పుడైనా ప్రేమించావా?"

ఆమె తెల్లబోతూ "ఈ సమయంలో అది చాలా అనవసర ప్రశ్నగా" అంది.

అతను కోపంతో మంకిప నానూ "యింతవరకూ నువ్వు చెసింది అనవర ప్రశ్నగామా? నీకు సిగ్గులేదా? ఈ అర్ధరాత్రిపూట వచ్చి మొగాడితో మాట్లాడేందుకు. ఉండు నీ ప్రశ్నకు సమాధానం విని నురీ న్నకు. ఎందుకయితే ఆనాడు పారిపో నూనో అకారణం చేతనే యిప్పుడు నీతిను చేసుకునేందుకు యిప్పుడటం లేదు" అని అరిచాడు.

మొదట ఆమె అతనికి జవాబు చెప్పకూడదనుకుంది. కాని యీ చివర వాక్యం విని, వట్ల తెలియని ఆ సేకంలో "ఏమిటిమహా చెప్పా" అంది.

"చెబుతాను. చెప్పవలసిన సమయం యిప్పుడు వచ్చింది. నువ్వు మంచిదానివి కాదు"

"అంటే?"

"ఇంకా విపులంగా చెప్పాలా? నీ మొహం ముందు నా నోటిగుండా వినవల్సిన దుర్దశ పట్టినందుకు చింతించు. ఆ కోణాని నా జన్మలో మరిచిపోను. నా కళ్ళిరా చూశాను.

"ఏమిటి?" శకుంతల భయంతోనూ, దుఃఖంతోనూ కంపించసాగింది.

"గోవిందం..."

ఆ మాట అసంపూర్తిగానే వుంచి అతను "ఏ మాయమాటలూ చెప్పి నన్ను బుకాయించలేవు. మీ రందరూ నాకంటగిడదామనుకుంటున్న పిల్ల నీ చెల్లెలు కాదా?" అన్నాడు గబగబ.

ఆమె జవాబు చెప్పకుండా వక్కి వెక్కి ఏసవటం అతనికి వినిపించింది. "అంతే. ఏసవారి" అనుకున్నాడు.

"నువ్వు దీనికి ఏమయినా జవాబు చెప్పగలవా?"

సిగ్గు, అభిమానం, దుఃఖం కూడిన కంపంతో ఆమె "నువ్వు యిందుకు పారిపోయావని యిప్పుడు తెలిసింది. మీ రెవరూ తమింురని తప్పు చేశాను. అదింతా చిన్నతనం... ఆట యింకా ఏదో చెప్పబోయింది.

"చిన్న తనం!" మూర్ఖుర్రావు విలకారంగా అన్నాడు.

"నువ్వు నన్ను ఆడేసించవద్దు బావా. నన్ను తమింనువని ఎవరినీ ప్రాధేయపడటలేదు. అంకంలో తమపాటలు లేని తిప్పలలో ఒక్కటి. కాని నేను సిగ్గులేకుండా నీకుండు నిల్చునిఉన్నానంటే కాదుం ఏమిటో తెలుసా?"

"మనం యిహా నిజిపోవాం. ఎందుకు కలుద్ద, పరిస్థితి యింత విషమించాక కూడా.

"కాను. నువ్వు రిచాచి. నేను నేరేగి నునో పగ్గం అవమింపట్ల నే యీ... నుం అనాగింపట్ల న్నా నేమో. కాని నాగురించి నుం అనాగింపట్ల న్నా అనాగియం ఇరగినియ్యింబుం..."

మూర్ఖుర్రావు మాట్లాడటండా, త్వరపడనా గాడు.

శకుంతల "ఇది విను బావా. శకుంతల చెసింది ఎటువంటి అనవ్యక్తిరమైన పని అయినా, అదంతా పరిస్థితుల ప్రభావం అని, నీమీద ఆమెకు అగౌరవం ఎంతమాత్రమూ లేదని గుర్తించు. నిన్ను ఎంతో గౌరవించింది. ఆ గౌరవాన్ని నిలబెట్టుకునేందుకు తన చెల్లెలిని పెళ్ళి చేసుకొన్నది ప్రాధేయపడుతోంది" అంది నిర్వికారంగా.

"మనం మళ్ళీ మొరటికి వస్తాం."

"లేను. నీ సంశయం అర్థం అయింది. నీత చాలా మంచిది"

"నువ్వు చెబుతున్నావా?"

ఆమె బాగవో "అవును. మనస్ఫూర్తిగా చెబుతున్నాను. దానిలో ఎటువంటి కల్మషమూ లేదు. ఎంత వెంకటో అంత అమాయకురాలు" అంది.

"నిదర్శనం?"

"చెడును నిరూపించటానికి నిదర్శనాలూ, గుణపులూ చాలా లభిస్తాయి గాని మంచిని నిరూపించటం

క్రియద్వారా కష్టం బావా. అది కేవలం తెలివికేటల
మీదా, అనుభవంమీదా వ్యక్తం అవుతుంది”

“నీ మాటల్ని నమ్మేదా?”

“ఎంగుకు నమ్ముచు?”

“ఎంగుకు నమ్మాలి?” నెటకారం గా
అన్నాడు.

అకస్మికంగా కలిగిన క్రోధావేశాలతో ఆమె
జెనునెంటు నే నోరు కదల్చలేకపోయింది. తరువాత
బుసలు కొడుతూ “ఈ స్థితిలో వున్న ఆడది ఎప్పు
డయినా అబద్ధం చెబుతుందా? చూద్దా! పోపో!
నా కళ్ళముందు వుండవద్దు” అని ఆరిచింది.

నిరూత్తిగడై అతి సులక తుణం అనేత
నుడై నిలబడిపోయాడు. తగునాతి మెల్లగా తెలివి
తెచ్చుకుని ఆమెను సమీపించి “నన్ను తుమించమని
అడుగుతున్నాను” అన్నాడు.

“ఏమిటి?” ఆమె విస్మయపూర్వకంగా అంది.

“నేను నీతని పెళ్లి చేసుకుంటాను”

“కృతజ్ఞురాలిని” అంటూ ఆమె యింకా
అక్కడి నిలబడకుండా నెట్టిపోయింది. సూర్యోదయం
నిట్టూర్చి ముట్టూరా కలముజూశాడు. చీకటి.

తమసుకుంటూ మెల్లగా నడిచి గదిలోకి
వెళ్లాడు. ముందంబిదా కూర్చుని “ఏం జరిగింది?” అని
ప్రశ్నించుకున్నాడు.

అతని మనస్సంతా సంక్షోభంతో నిండిపో
యింది. ఎటువంటి వింతరాత్రి. ఎటువంటి అనుభూ
తులు!

చప్పున తెల్లనారితే బాగుండును. చప్పున
సూర్యుడు ఉదయిస్తే బాగుండును.

ఈరాత్రి యిహా తనకు ఎలా నిద్రపడుతుంది?
విచిత్రమైన ఆలోచనలతో సమస్తమూ గడపాలి
సిందినా?

అలాగే పడుకుందామని ప్రయత్నించేటంతలో
గదంతా ఒక్కసారిగా వెల్తురుతో నిండిపోయింది.
అశ్చర్యమే? అతను నిద్రలేచిపోయి ద్వారంవైపుచూశాడు.
చేతిలో దిపం వున్నవని అక్కడ నీతి నిలబడి అతని
వంక చూసాంది.

“నీతా!” అన్నాడు పొడిగా.

చేతిలోనిదీపం నేలమీదపెట్టి, యింకా అతని
నేత్రద్వయంలోకి నూటి గామాస్తూ “మనోరమ
ఎవరు?” అనడిగింది.

సూర్యోదయం తెల్లబోయాడు.

“పద్య ఎవరు?”

“.....”

“రాగిణి ఎవరు?”

సూర్యోదయం కష్టమీక తెలివి తెచ్చుకుని,
ఆమెవంకచూడటానికి భయపడి ఈ రాత్రివేళ
యింకా ఏమిటిసీతా?” అన్నాడు తల ఎత్తికుండా.

“ఈరాత్రి యింకా చాలా జరిగాయిగా”

అతనేం మాట్లాడుతాడు?

నీ నూటో కేసును నువ్వు యింట్లో లేవప్పుడు
తెరిచి ఫోటోల ఆల్బమ్, ఉత్తరాలూ చూసి
నంగుకు నిన్ను నేను తునాపణ అడవల్సిన పనిలేను.
అలాఅయితే అక్కయ్యరివయంలో నువ్వు చేసిన
పనికి దానికి తునాపణ చెప్పకోవాల్సి వుంది” నీత
చలిచకుండా అంది.

సూర్యోదయం తెగించి తలఎత్తి “అయితే
యింతకీ నాదగ్గర్నుంచి నీకు కావలసింది ఏమిటి?”
అనడిగాడు.

“మనోరమ విషయం నిజమేనా?”

అతను మళ్ళీ తలవొంచుకుని “ఊ” అని గొణి
గాడు.

“మీ యిద్దరూ కలిసి తీయించుకున్న ఫోటోనే
ఎంగుకు సాక్ష్యం. రాగిణి?”

“అన్నీ నిజమే.”

“పాపం పద్మిని ఎందుకు మోసంచేశావు?”

“ఆమెను పెళ్లి చేసుకుందామని నే నెన్నడూ
అనుకోలేదు. ఆమె ప్రభుమపడి అలా అనుకుంది”
అన్నాడు సూర్యోదయం దీనంగా.

“ఈ నాలుగళ్లూ దేశాలూ తిరిగి చేసిన ఘన
కార్యాలూ యివేనా?” కటువుగా అంది నీత.

“నేను కావాలని ఏమీ చేయలేను.”

భారతి

“చిన్నతనమా” వెటకారంగా అంది.

అతను అదిరిపోయే ఆమె కళ్ళలోకి చూశాడు. ఏమయినా భావాలు దొరుకుతాయనేపిచ్చివచ్చుకంటో అతను చూడలేదుగాని, చువకులలో ఏదో స్ఫురించి “నువ్వీలా ఎండుకడుగున్నావో నా కళ్ళమయిందీ మా మాటలన్నీ చాటుగా విన్నావా?” అన్నాడు.

“నువ్వు నేర్పిన విద్యే.”

దెబ్బరొంది దెబ్బగా యింకా వరుసగా తగలబం చూసి అతను “నిజమే. నేను కేళాలు తిరిగి పోయి పోయాను” అన్నాడు భేవంగా.

ఆమె మాటలవలన అతనినొక చుస్తోంది.

ఆమెను సమీపించి చిన్నగా “నిన్ను పెళ్లిచేసు కునే ఆహ్లాద లేదు. నీకు సమాధానం దొరికిందా?” అని నీళ్ళతో “నా కళ్ళు తెరిచావు. నే నింత పతితు ట్టనీ, ఎవరిని పెళ్లి చేసుకునేందుకూ అర్హురాలూ, దెహగృతిలూ నాకు నవని బోధపడింది. నన్ను పెళ్లి చేసుకోకు, నాకంటే మంచిగాడు.....” బాధతో అతని గొంతు పూడుబడింది.

సీతి నిశ్చలంగా “కాని నిన్ను నేను పెళ్లి చేసుకుంటాను” అంది.

అతను తెల్లపోయి ఆమెకేసి ఆశ్రయంగా చూశాడు.

“అవును”

“ఎందుకు కళ్ళూర్చిస్తావు? నేను మంచి వాణ్ని కాను”

“పరవాలేదు” ఆమె అంది “మీలో లోపించిన తును, విశాలభావాలూ చూలో వున్నాయి. ఏమాత్రం కలత చెందకుండా నిన్ను నేను భర్తగా స్వీకరించ గలను”

అతను అర్పి శేత్రాలతో ఆమెనొక చూస్తూ “సీతా” అన్నాడు.

“నీ విషయంలో నేను హామీ యిస్తున్నాను. నా విషయంలో అక్కయ్య చెప్పినదాన్ని గురించి దుజావు గట్టుకోవటానికి నాకేం జవాబులేదు. బాగా ఆలోచించుకుని ఏదో నిశ్చయం నికొం” అని అక్కడి నుంచి వెళ్లిపోవోచూ “ఒక్క విషయంబట్టు నీకు చెబుదా మనుకున్నాను. ఈ గ్రామీణ నేను చాలా కొత్త విషయాలు విన్నా, అక్కయ్యంటే నాకేమాత్రం ఏమ్యోత కలగలేదు. ఆమెగొప్ప బ్రహ్మ గౌరవం యిటు ముడిచింది” అని చక్కని నీటి పల్లిపోయింది.

ఆమె పెళ్లివంట భోజనాద్యంగా కొంతసేపు చూసి, లెగునాతి నిమ్మగిగా కిట్టికెగ్గాకు వచ్చి తూర్పు దిస చూశాడు.

ఇంకా తెల్లవారలేదు, నూగురు రాలేదు.

కాని అతని మనసులో...

అందుకు కేవలం వ్యతిరేకంగా జరిగింది.

సూఫీవాదము

శ్రీ కర్ణ రాజశేషగిరిరావు

మహమ్మదీయ మతమువలె సూఫీవాదము పుస్తక రూపమున పరిణమించినది కాదు. ఇందు అగ్రాశక్తి తత్వము, మతము సాగవక్రమును సంక్రామితులైనది. సూఫీ వాదులును అగ్రాశక్తి ప్రతిపత్తి, తత్సాగములు నూచింపబడినవి. సూఫీ వాదులునకు నిశ్చితరూపము 12 వ శతాబ్దమున నేర్పడెను. తరువరి అనేక మతముల ప్రభావము దానిపై బడెను.

పారసీక భాషలో సూఫీ మతమును 'లసవ్యూ' అందురు. ఈ రెండు శబ్దములు 'సూఫ్' అను శబ్దము నుండి బల్యవసినవి. ఈ శబ్ద పుస్తక ప్రతిపత్తి విషయమునందనేక మతభేదములు గలవు. మదీనాలోని మసీదునకు 'సోఫా' గలదు. దానివూడ గూర్చుండు ఖతీబును సూఫీ అందురు. సూఫీ శబ్దము సఫ్ (పంక్తి) శబ్దము నుండి వెల్యవసినదియు, కఠూమతుడనున నెవరు సదాచార సంపన్నులలో వారు వేరే పుక్తిలో గూర్చుండబెట్టబడుదురని వారే సూఫీ లని యందురు. సూఫీలు పరిగ్రులు, స్వలింగులును, సూఫీ శబ్దము వాక్యమున సోఫాయా (జ్ఞానము) యొక్క రూపాంతరము, జ్ఞానముగలవారు సూఫీలు. వీరు సూఫ్ (ఉన్న)ని గురించును. అందువలన సూఫీలని పిలువబడుదురు. నికల్ము, బ్రాహ్మ, గోలియరు ఈ యభిప్రాయమును బలపఱుతురు.

ఇస్లాము మతమునకు దీనికి పరస్పర సంబంధము గలదు. అయినప్పటికి మాదన భావముతో నీశ్వరుని సారాధించుట, సంయోగ వియోగములతో మేల్కొల్పు ప్రవృత్తి నవలంబించి పరమసత్తి నెఱుంగుట ప్రాగైతి హాసకాలమునుండియు ననుసరితముగ నచ్చుచున్నది. సూఫీ వాదులుపై క్రిందిగాని ప్రభావ మున్నదందురు.

(1) ఆస్తికమతము (2) నాస్తిక మతము (3) సూత్తు అలఫాతునీ మతము (4) యూదు

మతము (5) క్రైస్తవ మతము (6) బౌద్ధ మతము (7) భారతీయ వేదాంతము.

ఇస్లాముమతము పుట్టకమునుపే సూఫీలు గలరని తగువాయి భారతీయమత ప్రభావము దానిపై బడినది; తరువరి తొమ్మిది, పదియవ శతాబ్దములందు పెంపొందిన దని తలంపురు.

అరబు, సిరియా దేశములకు భారతీయ సంస్కృతి వ్యాపించినది. సిరియా దేశముల ఆదిపురుషుడు "ఆదము" స్వర్ణమునుండి చుక్కనుడై దక్షిణ భారతమునందుదిగెను. అచ్చట అతడు అనేక వత్సరములు తపం బొనరించి, అంతరింగిక ప్రేరేపణపై అరబుదేశమునకు తరలిపోయెను. అక్కడవారు 'కాబా' నిర్మాణమును గావించి శివలింగము నేర్పూటజేసిరి. ఆదము కృషి వలుడై యుండవచ్చునని కొందరిమతము. భారతదేశ మొత్తని జన్మస్థానము. ఆదముయొక్క సంబంధము 'పణి' యను జాతిలో నున్నదని శ్రీ చంద్రబాబీ పాంజేయ అభిప్రాయపడినారు. ఈ జాతివారు హరప్పా, హమెంజిరాలోలలో నివసించిరి. ఆర్యుల యాక్రమణకు దాశ తక్ వారు బనేరు, అరబు, దక్షిణ భారతములకు వెళ్లిరి. జలప్రళయము తర్వాత ఆదము శివము జరూశతేయ తీసికొని పోవడినది.

అనగా ప్రాచీన కాలమున మధ్య ఆసియా దేశమునందు మాదన భావము సాధారముగా గొని విశేష జాతి, మతము వికసించినదని చెప్పవచ్చును. ఇది భక్తి, యోగ, జ్ఞానాత్మకమై యుండనోపును. ఈ ధర్మమే ఉపనిషత్తులకు రహస్యవాణి నిచ్చియుండును. సిరియా దేశమునందు రహస్యవాణి మూలరూపమునందున్నది.

ఆర్యమతము ఈరాను, భారతదేశములందు వికసించినది. భారతదేశమందలి గురులు ఈరాను దేశీయులకు 'అసురు'లైరి. కాని ఆర్య సంస్కృతి విభిన్న

యాపములగు నెలుగొందుచున్నను పరస్పర వినిమ యను లందుకొనినది. నీరియా మతవికాసమునందు పారసీకుల (ఈగనీ అక్షులు) ప్రభావమెక్కువగా నున్నది. పారసీకాద్యులందు ఒక కాళి 'మగ్గయ' యని ఓలువలనుచుండెడిది. క్రీస్తుకాలమునందుతూర్పు ఈరానునందు సాధువులకు గౌరవ మెక్కువగానుండెడిది. నూఫీలు 'మగ్గయ' లను తమ గురువుల నెందుకొనిరి. వాస్తవముత ప్రవర్తకుడు 'నైమును' అను పేరుగల మగ్గయ. అతని సంప్రదాయము బౌద్ధమతమువై నాధార పడియున్నది. మనీ మతముగూడ నూఫీయత వికాసమునకు దోడ్పడినది. మనీ మతముగూడ ప్రవర్తకుడు బౌద్ధ గర్వము నెఱుంగుటకు చీనా, భారతదేశములందు పర్యటించెను.

నవఅఫ్-లాతూను గూడ నూఫీయత వికాసమునకు దోడ్పడినది. ఈ జేదంతము గ్రీకు వేదాంతమునందుతిను యాపము. ఇందు పాశ్చాత్య వేదాంతము, పౌరస్ర్య చిహ్నము, రహస్యవాదము అధ్యాత్మ తత్వము కలిసియున్నవి (రాహులు సాంకృత్యానును—రీర్షం దిగ్గము) అశోకుడు బౌద్ధ భిక్షువులను యవనదేశముల కంపెను. ఈ సమయముందు పశ్చిమమునందు బౌద్ధ గర్వము బాగా వ్యాపించినది. సికందరు (308-321) కాలమునందు భారతదేశము దార్శనీకులకు, యోగులకు ప్రసిద్ధి నొందినది. క్రీ. పూ. 6 వ శతాబ్దమునాటికే ఉపనిషద్విహస్యములు జనించినవి. తదుపరి జైన, బౌద్ధ, యోగి, వేదాంతి, ప్రేక్ష, పాంచ రాత్ర, మహాయాన, వాసుదేవ, భక్తిదార్శనములు, రహస్యవాదమునకు దోడ్పడినవి. నవ అలఫ్-లాతూని దర్శనము ననుసరించి యిండియనులకు గోనరించు ప్రసందిము మాయ, భ్రమ, యింద్రజాలమనియు తలంతురు. మానసిక జగత్తు నిజమైనదని వారి యూహ. అన్ని వస్తువులును పంచకైచే సృజింపబడినవి. వానికి, పరమాత్మకు నవినాభావ సంబంధమున్నది. పరమాతత్వమున్నదని గ్రహించుట కీకల్పన తోడ్పడును. కాని పరమాతత్వ గుణములను గ్రహించుటకు నిండియుములు సాధనములు కావు. ఈ పరమాతత్వము నందే ఆత్మ పుట్టును, అదియే ఈశ్వరుడు. అతడే సృష్టికర్త. (స్టాటిస్) (సాటిస్)

క్రీస్తుపూర్వము యూగులమతము బాగుగా వికసించినది. క్రీ. పూ. 2, 3 వందల యేండ్లకుముందు

యూదుదేశమునకు బౌద్ధసన్యాసులు ప్రవేశించిరి. యూదులు సన్యసిండుటకు వీలులేదు. భక్తిని గోరుదురు. క్రీస్తుమతము పుట్టినపుడు బౌద్ధసన్యాసుల తోడ్పడినది (తిలక్-గీతారహస్య). సారాంశమున మాదన భావముతో పరమపర్యంత సంబంధము జోడించుట భారతీయ భావమున కనుకూలముగ నున్నది. ఇదియు నాగ్రభావముకాదు. ఇది ప్రసిద్ధుల కల్పన. ఆర్యరహస్యము నుపనిషత్తులు బహులు పెట్టినవి. భక్తి భావములు పెంపొంది పశ్చిమదేశములకు వ్యాపించినవి.

నూఫీ మతము ఇస్లాము మతమున కారాసుని 'కుం'ను ఒప్పకొనుచున్నది. కురాను బాహి అంథము నందు భారతీయ మతభావము కన్పించుచున్నది. కురాన్ముగ నాహెమ హెరా గుహలందు తపస్సు నొనరించి 'ఇల్లుము' (పుష్కర సంభవము) బొందెను. హిందూ యను శిష్యులు 'మహారాణి' రెన రాజ్యమునందు మతములు నిర్మించెను. కురాన్ము నందు చెప్పబడిన హనీస్, నేటి జాహిజ భారతదేశమునందలి 'ఫణి', 'వైష్ణ' జాతులు కావచ్చును. కురాన్ముగ నున్నాడు; సర్వసన్యాసకు; అంధకారము నుదహస భావములు ఉపనిషద్భావములే.

అరబ్బులు 'ఇస్లాము' మతమును స్వీకరించి దక్షిణదేశమునందలి రామేష్వరమాగ్రి (అరబ్బు దేశములు) చే వెళివాను. ఈ దేశముల తాంత్రిక బౌద్ధమతములు లండెడివి. వీరిని అరబ్బులు 'బేగ్' అందురు. వీరు అరబ్బులను స్వీకరించెడివాను. వీరి వలన భారతదేశము పతనమైనది. కొందఱు అరబ్బులు సింధుప్రాంతము నాక్రమించిరి. నెహ్రూగారు ములతను నూఫీల కేంద్రమాయెను. బాగాడు విన్యాశేంద్రముగ నున్నపుడు బరమములు మంద్రులయిరి. వీని మొట్ట మొదల బౌద్ధమతస్థులు. నూఫీలచే, పై మతప్రభావము లన్నియు పడినవి.

మహాయానమతము సమాజహాన, మజహూన అను సంప్రదాయములగు చీలిపోయినది. అనాథు సిద్ధులకు గౌరవముండెడిది. నూఫీలు కలిపరియము నందుకొనిరి. సిద్ధుల యానందమును (పరమమఖ్య) నూఫీలు అనుకరించిరి. ఈ విగ్రహుగ నూఫీయతమునందు గుచ్ఛాత్, భక్తి సమ్యగితిములైనవి. జీలి మహమ్మదు సాహెబును ఇంసా-ములు. కామిల్ (పూర్ణ పురుషోత్త

మును) అని నిరూపించెను. శంకరుని యద్వైత వాదమును రామానుజుడు ఖండించినట్లు జిల్లి అగస్త్య పక్షమును ఖండించి విశిష్టానువాదము చేర్చుటచేను.

వికాసక్రమము:

సుహృద్భావము నూఫీ సుతము రహస్యపూర్వముని ప్రచారము చేయుచును. దీనిని ఆలీకి నేర్పెను. అది 'ఇమానుత్' విస్తవయును రెన్నగొట్టెను. 'హాసన్' 'మోత్ జిల్లి' యను సంస్కరాయమును స్థాపించెను. ఇది జ్ఞానాశ్రయ భక్తివాదులయలె నుండును. ఇందు చూచిన భావము కలుగలేదు. ఇస్లామీ నూఫీ వాదము 8, 9 శతాబ్దములకు వికాసమునొందెను. గుబిగా (712) ఆమె శిష్యురంగు, మంసూరి ప్రధాన నూఫీగ. దుబిగా రాసి. ఆమె తనను అల్లాహుక్కు పక్షిగా తలంచెడిది మిరా, ఆండాళులు కవుని తను భర్తని నెంచిరి. అట్లే గుబిగా అల్లాహుక్కు పెండ్లివాడు నని చెప్పకొనినది. దుబిగా యిట్లు చెప్పకొనెను— "ఓనాథా! నక్షత్రములు మెరుయుచున్నవి. లోకులు కన్నులు మూసికొనిరి. ఏమియు దావరములను బంధించుకొనిరి. ప్రతిఫ్రయుగు తన ప్రియురాలితో ఏకాంతియన మొనరించుచున్నాడు. నేనుబంటిగా నున్నాను." (రుబిహదీముస్టిక్), "ఓ నాథా! నేను నిన్ను రెండవదిగలుల ప్రేమించుచున్నాను. ఒకటి స్వాధ్యాయానికి ప్రాప్తమైనది. అనుగా నేను మిమ్ములను దప్ప నన్యులను కావించెను. రెండవది పారమార్థికము. అనుగా మిగు నా పరదాను నా కండ్లనుండి తొలగించుచి. నేను మీకు సాక్షాత్కరించి మీ సురతియగు నిమగ్నరాల నగుచును. ఎట్టి పరిస్థితులందీ శ్రేయస్సు నాకు లభింపనిది? ఇది మీ కృపాపాత్రమే "

దుబిగా అద్వైతబ్రహ్మను తన మాదన భావము నందు ఆలంబముగ స్వీకరించును. 'ఓరనూల్' మీరావరికి నచ్చును. జీవులందఱు కోరుదురు. కాని నా పరిస్థితియే వేఱు. నా హృదయమును పరమేశ్వరుడు వ్యాప్తినింపియున్నాడు. అతనికి దప్ప ఇతరులకు స్థానమేలేదు. ఈ భక్తస్త్రీలు రసాలును మధుర భావముతో విక్షించి జీవితముంతయు పరమేశ్వర ప్రేమతో పునీత మొనరించుకొనిరి. విరియధారము లంగు పవిత్రప్రేమ కన్నులైడిని. వేదనాప్రాచుర్యము, వియోగ సంయోగప్రేమ చింతింపబడినది. ఈ భావ

నయే నానాటికి వాసనోన్ముఖ కేమునుగమరి శైతిక పతనమునకు కారణమైనదాయెను. కాని నారిని మాత్రము సహస్రహృదయములందు కొంత సుఖముల సంధింప జేసినది. ఇట్టి ప్రేమభావన భారతీయులకు క్రొత్తగాదు. రాధాకృష్ణుల ప్రేమ ప్రసాంతిపు గొల్లభామలను అను వ్యాపించినది అనంత సౌందర్యము రాధాకృష్ణులలో నల్లరిని అనంత ప్రకృతియందు కణ కణమునగు వ్యాపించెను.

ఇబ్రహీము, దావూదులొయి నినిమిదవ శతాబ్దమునందు పేరెన్నికగన్న నూఫీగు. వీరియందు అను రాగమునకు తె విరాగ మెప్పురగా కన్పట్టుచున్నది. వీరు లాకికప్రేమను (ఇస్కీ-గుబాది) పాంలాకి (ప్రేమ (ఇస్కీ-హాకొకి) కు ప్రతిః గా స్వీకరించిరి. పూర్వ దేశములందవ్వకు నిర్దుష్టమును ప్రబలుచుండెను. శంకరాచార్యుడు అద్వైతమును ప్రచారముచేసెను. మోతేజిల్లి అద్వైత సుతిమును స్వీకరించిరి. అబూహసీను (770) నిజమైన నూఫీ తరువాత దుబిగా, మనసూరులు వరుగు. మిమ్ములు ప్రేమజీవి. అగాజ్ అనల్లోహక్ అని చెప్పిరి. 'తిత్వినీ' అను బ్రహ్మవాదులు ఇతే. ఆతస్మి నెను— "నేను ఎవరిని ప్రేమించునో అతను నేనే. ప్రేమించునది నేనే. నేను ఒక శరీరమునకుండు రెండు ప్రాణుల వంటివాడను. నీవు నన్ను చూచిన అతనిని చూడాలవు. అతనిని చూచిన నూ యిట్టిని చూడాలవు". నూఫీ సిద్ధాంతము లిటుంకి ప్రారంభమైతి.

ఫగవీ (950) ఖురాను, వేదాంతమును సమన్వయ పఠించి నూఫీ మతిమును తేటతెల్ల మొనరించెను. 'సకాదు' 'సమా' (సమాధి) నేర్పఱచెను. 'సమా' విషయ వాదనలను నాశన మొనరించుకొనుటకు తోడ్పడెను. 'సయూదు' మహర్షి వంటివాడు. అతడు సాక్షాదాబలముచేత నూఫీ మతిమును లోకప్రియ మొనరించెను. అందువలన ఇస్లాము సనాతిములు నూఫీమతమును ఇస్లాము ధర్మమునకు విగద్ధమని గణించెదరు. ఇస్లాం, నూఫీమత సంఘర్షణను అరబ్బు ఈరాను మత సంఘర్షణలవంటిది. కాని నూఫీలకు లోకప్రియత్వ మున్నది. ఇమాంజైల్ ఇస్లాము నూఫీమత సమన్వయ మొనరించెను. వీరి ప్రమాన్నిమువలన నూఫీ మతిము ఇస్లామునకు దార్మిక భూమిగా నేర్పడినది. గజ్జలీ, ధర్మము, దర్శనము, సమాజము, భక్తిభావమును

సమన్వయపణవేసు. అరబ్బీ, రూమీ మొదలగు సుప్రసిద్ధ నూఢీలు దీనిని పెంపొందించిరి. నూఢీ సాగననునకు అల్లా, జ్ఞాపానకు నిర్వాణము, హిందూసాగనకు బ్రహ్మ ఆధారము, కాని నూఢీల అల్లాకు, ఇస్లాముల అల్లాకు భేదముకలదు. కాని ఇస్లాము వాతే సుసారము అల్లాతప్ప దేవత లింకవ్వగు లేదు. నూఢీల ఆధ్యాత్మికత్వమునంగు అల్లా సత్తి సగోష్ఠపరి. పేరు కరుణామయుడగు 'రహీము'ను గోనుదురు. ఖురానులోని అల్లా వాస్తవముగ పరమజీవరి. అతడు సగుణుడు, సాకారుడు, కాశ్యపుడు. నూఢీలకు అల్లా హృదయములో నుండును. అతడు ఆంశికర్యామి; హృదయమును నద్దమును స్వచ్ఛముగ నట్టి పెట్టికొనిన అతని ప్రతిబింబమును జూడవచ్చును ఈ విధముగ అల్లా ఏకశరీయును గాక సర్వాంశర్యామి, నిర్గుణ నిరాకారుడాయెను. 'జిల్లీ' అల్లాకు నాలుగు గుణములను దెప్పెను. (1) జాత (ఏకత, నీతిత, సత్విత, సార్వభౌమికత) (2) జమా (ఉదారత, మాధుర్యము, శుభ) (3) జలాలు (శక్తి, శాసకత్వము) (4) కమాలు (విరోధగుణముల సమాచారము)

ఇస్లాములు అల్లాయెదులు మస్తిష్కము నొగ్గెదరు. నూఢీలు అల్లా ఎదులు హృదయమును సమర్పించురు. నూఢీల భావనకు వేదాంతల బ్రహ్మవాక్కునకు సమరసత యెంచేనీకలగు. అందువలన ఇంగు రహస్యవాదము, మాదనభావము (ఇక్క) పెంపొందిన. జీవుడు: ఖురానులో బ్రహ్మ జీవుల సంబంధమును గుతించి చెప్పలేదు. కాని అల్లా మహమ్మదు సంబంధమునుగుతించి యున్నది. అల్లా ఒక్కడే: అతడు సగోష్ఠపరి; అతనిసత్తి అన్నింటికంటె మించినది. మహమ్మదు అతనిదూతి. (గిసాల్), దూతిలు వచ్చుచుండుడు, కాని మహమ్మదు అంతిమ దూతి. అల్లా మతీయు ఇస్లాముల సంబంధము నేవ్వసినభావము వంటిది. నూఢీలకు అన్-అల్-హక్ (జీవుడే బ్రహ్మ) ఆతడు సత్యము, నిత్యమును. మనుష్యుడు అల్లా యొక్క ప్రతిరూపము.

నూఢీలు అద్వైతవాదులు. కాని జీవుడు జీవుడే. బ్రహ్మ బ్రహ్మయే. హల్లాజు సిద్ధాంతము ప్రకారము జీవుడెన్నిటికీ బ్రహ్మగాదు. అతడెవనిని ప్రేమించునో ఆతడే అతడు. ఇద్దఱు ప్రణయబద్ధులు. రూమీ సిద్ధాంతము ప్రకారము వీరియందు నొక్కటే యాత్మ వసించును. ఫారిజు ప్రకారము వీరిద్దఱిలో భేదముకలదు.

సృష్టి:

రూహ ఒక ఆత్మికశక్తి. ఇంగు అల్లా ప్రకాశించుచుండును. ఇతే సృష్టికి ఉపాదానము. ఇట్టి రూహ మనుష్యునియంగున్నది. అల్లా నిజసత్తిను రూహ రూపముననిచ్చెనని జిల్లీ చెప్పినాడు. సృష్టిలోని ఉపకరణములన్నియు అల్లాయొక్క అంగ ప్రత్యంగములు. నూఢీలు సృష్టిలో ప్రతిబింబితమైన అల్లా సౌందర్యమునుగాంచి ముగ్ధులై తన్మయు లగుదురు. జీవుడు అల్లాయొక్క ప్రతిబింబము. ప్రకృతికి నతనికి పరస్పరసంబంధమున్నది. అనగా ప్రకృతియే నూఢీలకు మహత్తర సాగనము. ప్రకృతి సౌందర్యమునంగు తల్లినుడై సాకుకు ఈశ్వరానుభూతిని బొందును.

నైతాను:

భారతీయ పేదాంతమునంగు బ్రహ్మమును, జీవుని వేరు చేయునది 'నాయ', నూఢీల ప్రకారము నైతాను అల్లా, ఇస్లాములను వేరుచేయును. ఇస్లాము మతమునందు పాపసమన్వయ పాపములను నేలేదు. పాపము పుణ్యమును బోధించునది మాత్రమే. అల్లాగో పాపమేమియును లేదు. ప్రకృతి వాషము లతనిని స్పృశింపవు. అందువలన అల్లా పాపి కానేరడు. వాస్తవముగ పాపములే నేలేదు. ఉన్నదగుకొనినను పాపమువలని పుణ్యము ప్రజ్వలించును.

అన్ అల్ హక్:

నిజముగా అల్లా, ఇస్లాము (మనుష్యులు) లత్య మొక్కటియే, అల్లాలో 'జనాల్', 'లో' తత్వములున్నవి. ఇవి మనుష్యునిలో నున్నవి. 'య: పిండిసః బ్రహ్మాండే' పిండిములో నున్ననాడు బ్రహ్మాండమునంగున్నాడు. మనుష్యునిలో రూహ (ఆత్మ) గలదు. ఇది అల్లాయొక్క ప్రతిబింబమే. అల్లాయొక్క ఆత్మదర్శనము ఈ రూపమును బొందినది. పరమాత్మదర్శనమైన పితృబు అల్లాకు, మనుష్యునకు భిన్నము లేనేలేదు.

అన్ హాల్ హక్ — నేను బ్రహ్మము. ఈ యనుభూతి నొందుటకే నూఢీలు ప్రయత్నించురు. ఇది సహజముగ ప్రాప్తించునదిగాదు. దీనికి సాగనకావలెను. దీనినే నూఢీలు విరహ సాగనమునుచు, నూఢీలు జీవ, బ్రహ్మైక్య ఆకరపడుదురు.

సూ ఫీ వా ద ము

నూఫీలకు 'కల్పము' 'సిట్జ్', 'సెఫ్స్' ముఖ్యమైన వస్తువులు. కల్పము మనుష్యుని అత్యంతనాత్మబుద్ధి. ఇది సత్యమందిరము. ఇంగు అల్లా నివసించును. జప తపనానాసనములవలన జీవుడు పరివర్తన పడును. జీవుడారెరుగజేసవుడు అతనియంగు సాత్వికభావ పుష్కలును. ఈ సాత్వికభావమును 'సిట్జ్' అందురు. 'సెఫ్స్' అంటే ఇంద్రియలోలవత. పంచేంద్రియములు దీనికి సాయపడును. నివయవాసన, భోగవిలాసము, ఆత్మగంగన— దీని రూపములు. వీనినుండి విముక్తి నొందినగాని ఆత్మసద్ధి కలుగనేరదు.

మనుష్యునికి 'సెఫ్స్', రూహ్, అకల్' ఈమూడు గుణములుండును. 'అకల్' అనగా బుద్ధివిలాసము. ఇది 'సెఫ్స్' (శ్రీతివృత్తి) వలె బాధను కలిగించి పీడించుచుండును. జీవునియంగు సాత్వికప్రవృత్తి 'రూహ్' యందు రూపొందియుండును. దీనిని 'సెఫ్స్', 'అకల్' నాశనమొందుచున్నవి. దీని కారణము 'ఖుద్' (ఆహంకారము) 'అహం'ను దింపుకొనినగాని 'ఖుద్' కల్పించును.

సూఫీసాధన:

నూఫీసాధన సామాన్యమైనది కాదు. ఇది వ్యక్తిగతమైనది. ఇది హృదయసాధన. అంగువలన సామాజిక నియమము లింగు పాటించనక్కరలేదు. వ్యక్తియెంత పరివర్తనపడెనంత జీవుడు సాత్విక పగును. ఈ సాధనకు హృదయ మధ్యవ సరము. నూఫీలు నామస్మరణమును కేవలము నామము నుచ్చరించుటకు చేయరు. నామస్మరణవలన 'విహ్వలత' 'ఆశ్రుతత' యేర్పడవలెను. ఇట్టి విహ్వలతలో తల్లివత యేర్పడును. నూఫీలు దయ, త్యాగమును దృష్టిలో పెట్టుకొని సన్మతించుటకు బ్రయత్నింతురు. అట్టి సమయమున సంతోషము (తివక్కుల్) అర్థింపసరము. సామన స్వయమును. అనగా తపము. దీనికి ప్రధానాంగము 'ఉపవాసము'. ఈ విధముగ ఖురానులోని సాధనమునకు నూఫీలు నూతనరూపము నిచ్చిరి.

'శరీయతు' నందు కర్మకాండ మొదలుపెట్టబడును. నూఫీసాధనము వాస్తవముగా ప్రేమతో ప్రారంభమగును. గర్వమును పొగొట్టుకొని, సంతోషముతోనుండి, యీశ్వరాశ్రయప్రకారము నడచుచు, అతిదీనిన భయపడుచు, బ్రతుకు తెరువుకొరకు తికమకలు పడకుండా ఈశ్వరధ్యానమొనరించుట— ఇది

మజిలీలవంటిది. అలాయనిన నెప్పుడు ప్రేమకల్పనో అప్పుడు 'తిరీఖతు'కు జీవుడు ప్రవేశించును.

'తిరీఖతు'నంగు జీవుడు సాధకుడగును. అప్పుడతనికి నిలకడ కావలెను. అప్పుడే సాధనమందు ప్రజ్ఞావంతుడగును. అస్సెల్లా స్వరూపమును గుఱించి యాలోచించి విరహాపీతిపడును. అప్పుడు 'మారిఫతు' చేరి జ్ఞానియై, 'హక్కీకత్' చేరును. హక్కీకతునందు మహా 'మిలన' మేర్పడును. సాధకుడు 'సనా' మజిలీ చేరి 'అన్ హల్ హక్' అని శేకలిడును.

'శరీయతు' కర్మకాండతో గూడికొనినది 'తిరీ' వలన జానోదయము కల్గును. 'తిరీఖతు' మజిలీలో నిజమైనప్రజ్ఞ (ఉమారిఫ్) వలన కల్గును. ఇదియే పుష్టి. ఇదియే వల్లభాచార్యుని పుష్టివాదము. ఈ నాలుగు మజిలీలు భారతీయ దార్శనిక పరంపర ననుసరించి కర్మకాండ, ఉపాసనకాండ, జ్ఞానకాండ, భక్తికాండములవలె నుండును. కాని నూఫీసాధనలో సాధకుడు కర్మ, ఉపాసన, జ్ఞానములనుదాటి భక్తిని బొందును. 'హక్కీకతు' సర్వోపరికాండ. 'సిట్టు' అవసరమందినవాడు పరమహంసయగును.

సాధనకు సహాయాంగములు 'జిక్ర', 'మరాకబా', 'సమాఅ', 'జిక్ర'లో యోగాసన జప తపాదులు చేరును. సాధకుడు మంత్రోచ్ఛారణ మొనరించుచుండును. 'జబీ' సంఘసాధన. 'జఫీ' హృదయ సాధనము. 'జిక్ర'వలన ఫీక్ (చింతన) కలిగి మరాకబ (సమాధి)లోనికి పరివర్తితమగును. 'జిక్ర' నకు ప్రధానాంగము సమాఅ (సంగీతము). వైష్ణవపరమమనం దిట్టి సంకీర్తనముకలదు.

ముకామాత్ (రహస్యయాత్ర)

నూఫీలు నాలుగులోకములు బున్నవని నమ్ముదురు.

- (1) నానూత్ (నరలోకము—జాగ్రదవస్థ)
- (2) మలకుత్ (శేవలోకము— స్వప్నావస్థ)
- (3) జుబరూత్ (విశ్వరూప్యలోకము— సుషుప్తావస్థ)
- (4) లాకుత్ (మాధుర్యలోకము— తురీయావస్థ)

'హామూత్'ను పత్యలోకమందురు. ఇవేకొక ముకామాత్తు లెడుకలవు. (భూమికలు)—అబూదియా,

ఇక్కడ, జహను, ముదారిరు, వీజ్జ, హాకీక్, వస్త్. 'వస్త్' ప్రాప్తవలన అహంకారము నాశనమగును. మరళిద్ (గుణపు) ఉపశేషములవలన నీ రహస్యములు తెలియును.

ప్రతీక : రహస్యవాదము

వేదాంతము రహస్యవిషయము—

ఇంగు సూక్ష్మాన్ని తెల్పినా విలసిల్లుచుండును. ఆత్మకు, పరమాత్మకు; జీవుడు, పరబ్రహ్మకుల పరస్పర సంబంధమును వ్యక్తముచేయుచు వేదాంతములు వివిధ ప్రయత్నములు చేయుచును. ఇట్టి ప్రయత్నమునందు సఫలములగుటకు ప్రతికాత్మ్యమున భాషనుపయోగించుదు.

నూఫీయతునునందు 'రతీ', 'సుగతికి' ప్రధానత నిచ్చిరి. దీనిగుదీపనను 'మదిరి'. 'సాసి' అర్హయొక్క రూపము. 'నూహి' 'శూహి' వేదాంతముల సృష్టికి 'అల్లా' (స్త్రీ) రూపమును దర్శనమిచ్చెను. దీనికి 'రతీ' సౌందర్యమే. 'సురాపానము' ఉల్లాసమును జేయవలసిన ప్రతీక. నూఫీ సాహిత్యమునందు 'సాసి' ప్రధాన ప్రతీకయైను. అంగ ప్రత్యంగములకు ప్రతీకల సేర్పడి ప్రేమను పెంపొందించుటకు బ్రహ్మాన్నించిరి. 'బుల్ బుల్' విరహాత్మ్య పెట్టుకేను. అబ్దుల్ హి (జల మీస) సంబంధము సన్నిహిత సంపర్కమును ప్రబోధించును. విశ్వమునందు ప్రతికణమునందు విరహ తాపము వ్యాపించియున్నది. లౌకికప్రేమను అనగా (స్త్రీ) పురుషుల ప్రేమనుదీసికొని ఆలోచిక ప్రేమనువ్యక్తమొనరించుటకు వారు ప్రయత్నించిరి. హృదయమునందు ఘనమైనవర్ణ యేర్పడినపుడు జీరితి ఏకానము కల్గును. ఇది కేవలము జ్ఞానమువలన రాదు. హృదయమునందు స్వార్థ ముండకూడదు; కాను వాసనలుండకూడదు; విశ్వరస్య సిద్ధికై అట్టుచాది కూడదు;

ప్రేమయే కావలెను. ఆ మది లాపానము లో. ఆసక్త్యుత్తవ సంస్కృతిలో, ఆ సౌందర్యా కాంక్షలో త్రాగి తెలియజేపవోయిరి (గ్రహసీతిబరి) ఆ దరమ సీయముగా ఆత్మ పరమాత్మలకు భిన్నముండదు. అది గంభీర యేకాంత సత్యమైనది; పరమాత్మాత్మక తిరగము: అగత్యుక్త బిహత్తు (శేనావిగ్ధ) ను. 'చేపలు నీటిలో నీరున్నట్లు, సత్తీ నాముత్యం నేరుగు నటు నీ గూలింప విసుఖములు మేముకాము. మేము త్యాసించిన, నీవు కనబడుచు' దీనిని డాన్సానిస్ అన్వేషించు ప్రయత్నమున మనిషాగు అజానానాపునండి గుభర సంగీతి స్వనిపులును. ఈ సంబంధము గంధ భూపనువంటిది, స్వగంధస్వనిని భార సౌందర్యము వంటిదిని రవీంద్రుడు పలికాడు.

శేకగని అద్వైతవాదమునకు, నూఫీవాదమునకు భేదముమంత అన్వేషములను. అద్వైతమునకు విశేష రణము—అనగా అన్వేషమునకు బహుళము సంపాద్యమానమగును. కాని నూఫీవాదమునకు 'వ్యక్తి' ఉండును. ఇట్టివ్యక్తియు ఆత్మపరమాత్మలకు కలుగుటకు కొన్ని మజిలీలను వాడుచులసియుండును. ఇంకొకవర్ణ మానూవాదమునుగూడ నూఫీయతును స్వీకరించినది. (డాక్టరు రానుకుమారవర్మ).

నూఫీ ప్రతీకలు అనినీటికి దారిదీసినవి. లౌకిక శృంగారము శృంగీమించినది. లౌకికవతనమొంగు సమాజమునం దిట్టి విచిత్రములు తప్పక కల్గును. కాని రాసజే చెప్పినట్లు ఈరహస్యవాదము వ్యక్తిత సంస్కారమునకు, అనంత సంసిద్ధిని సామాజికదృష్టి నవలంబించుటకు తోడ్పడుచున్నది. ఈ యంతరి రహస్యమును కనుగొని మానవుడు మానవత్వమును జంపుటకు బ్రయత్నింపడు. విశ్వకాంతి కిట్టితత్వములు తోడ్పడక మానవు.

అనుభూతి

శ్రీ ఇసుకపల్లి లక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

రిగా యింటికి వెళ్ళేప్పటికి తలుపు తళంపేసి ఉంది. అంతవరకు రవి పూజోపేస్తున్నాడనే ముగు అనుకోవలసింది.

క్రిందకిపారి కనిపించినప్పుడుకూడతం నూనె నగా అన్నచూటలుకే నిజమేకాని, అప్పటికప్పుడే వెళ్ళిపోతాడనిగాత్రం మధు అనుకోలేదు. అప్పుడే పని చేసితిగాడు. గట్టిపించం. రవి అన్నచూటలకు పూర్తి అడ్డం యిప్పటికి మధుకు తెలిసినట్లయింది. అలాచిస్తూవుండగానే మధు కళ్ళు చెమటగిలినాయి.

రవి యింట్లోంచి లేచిపోవలసిన అవసరం యేంకలిగింది? నిజంగా ఆ భార్యగిర్రలమగ్గ చిన్న చిన్న పాగాపులకు కారణాలు యేమన్నా వున్నాయా? అయినా వాటికోసమా తాను యిల్లు వదిలిపెట్టి వెళ్ళి పోయింది. ఏంధూరమైన బాగా అనుభవిస్తున్నాడని. అతినిభార్య అంటుంటావా? అంటే ఈ రోజు రాలికి భర్త అయ్యే భాగ్యం గవికే కలగాలి అని తాను యెన్నిసార్లు అనూయనడాడో రవికే తెలుసు? శని పట్టుకుపీడనంపై రవినాత్రం యేం చేయగలిగి కలుగు తాడు? ఇంట్లోంచి లేచిపోయాడు. డాక్టర్లపాలయ పోయినాడు ఏంసుబం అనుభవించినో. ఇంట్లో లేని సుఖం వీధుల్లో యేసుంటుంది? పూజోపేస్తున్నాడేమిట? నిజంగా యిప్పటికి వదిలేసి వెళ్ళి పోవలసికేనా భార్యను పుట్టింటికి పంపించింది. పాపం పూర్తిగా అనూయనరాదు. రవి దుగుగొడ్డి ఆమెకు చెప్పేయాలింది. ద్రోహం చేశాను. తెలిసేకూడా కప్పిపుచ్చాను. మధు బాధపడుతున్నాడు.

షేషన్లో సుజాతకళ్ళల్లో నీళ్లు గిగిన తిరిగి నప్పుడు మధు నిలించిపోయాడు. ఆమె కళ్ళల్లో జాలి, ప్రేమ, అందము అన్నీ మధును వివరించిగా ఆకర్షించినాయి. రైలు కదిలబోతోంది. సుజాత మొహం చూడలేకపోయాడు. మధుహృదయం

యెంగుకో వెళ్ళి వెళ్ళి యేడ్చింది. కాని రవి అట్లాగే నిలబడిపోయాడు. ముగవాడు, తనభర్త రైలుషేషన్లో అంతకంటే యేవిధంగానూ తన మనోవేదన వెళ్ళి బున్నలేదని సుజాత తిప్పిపంపింది. తిప్పక రండి అన్న సుజాత చూటలకూడా రవి నిబ్బరంగానే నీళ్ళ రిండు. సుజాతకు రవి అంగీకారం అర్థమయినట్లనిపించింది. మధు నమ్మలేదు పూర్తిగా. రవి సుజాతను ఎమ్మించాడు. సుజాతకు అసలు విషయం తెలుస్తే యేం చేసేదో? ఇంకా వస్తాడు ఇంకా వస్తాడు అని అనుకుంటూ సుజాత తన పుట్టింట్లో రవికోసం యెన్నాళ్ళయెదురుమాస్తా కూర్చుంటుంది. దుర్భాగను, కఠినస్థానియం. రాతిమనకు. ఆడదాని మనసు అడ్డం చేసుకోలేకపోయాడు. అంగులో యేరి కోరి చేసు కున్న వెళ్ళి. ప్రేమించిన యువతి—పెద్ద ఘనకార్యం. ఒక పెద్ద ఆశయానికి చాలాదిగ్గరగా నెగ్గాడు రవి. తనకూ అలాంటి వివాహం అవుతే గానంటుందని వుంది. అయితే మధు అనుకుంటున్న గృహస్థజీవి తానికి యీ ఆశయం నెరవేరటానికి యేవిధమైన సంబంధం మధు పెట్టుకోలేదు.

గిగిన తిరిగి యింటికి వెళ్ళిపోయాడు మధు. కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఏ పుస్తకం తీసినా, ఏ ఆలోచనలోకి పోయినా రవి యిత్రే మాటిమాటికి జ్ఞాపకం వస్తోంది మధుకు. ఆ యింటికి వెళ్ళినప్పుడల్లా యేనో కిమూట వినిపిస్తూనేవుండేది. దానికి కారణం యెంత పూహించినా మధు తెలుసుకున్నట్లు కనిపించలేదు. చిన్న చిన్న చూటలు కూడా తాను వినకూడని సుజాత యెంత ప్రయత్నం చేస్తావుండేదో, మధుకు తెలుస్తున్నప్పుడల్లా, ఆమెమీద, తన హృదయంలో మాగుమాలమంచి తనకు తెలియకుండానే జాలి, ప్రేమ వచ్చిపడేవి. తాను స్వయంగా ఆమెతో మాట్లాడదా మనుకున్నాడు. రవికి యే అభ్యంతరం వుండదని మధుకు తెలుసు. కాని ఏమని మొదలు పెడ

తాడు? ఏ విషయాన్ని గురించి మాట్లాడుతాడు? అంతా అయోమయంగా వుండేది మధుకు. రవి బడ బడ యేవేవో అనేకేవాడు. రవికి మధు చనువు. మధు వింటాడనే అభిప్రాయం రవికి యేకోశానా లేదు. వినాలని అంతకంటే లేదు. సుజాతకవులే మధు కొత్త మనిషే. తన భర్తకు తనకు మధ్య యేవో పొరుపులు వున్నాయని మూడోవాడు తెలుసుకోవటం సుజాతకు సుతరాం యిష్టంలేదు. మధుకు చెడ్డకోపం వచ్చేది. ప్రేమించి పెళ్లిచేసుకున్న తర్వాత కూడా భార్యకు భర్తకు భేదాభిప్రాయాలు గాని, తగాదాలు గాని వస్తాయా అని అనుకుని ఆస్పర్యపోయేవాడు. అలాంటివన్నీ ప్రేమించుకోవటం యెందుకో? మధుకు సమాధానం రాని ప్రశ్న.

కొంతమంది వ్యక్తులు ప్రేమించుకుంటారు. దానికితగ్గ విషయాలు ఆ వ్యక్తుల్లోనే వుండిపోతాయి. ఆ కారణాలు వాళ్ళకు తప్ప యింకోవారి కనిపించవు. మూడో వ్యక్తి యేవరైనా, ఆ అమ్మాయి నేనా నువ్వు ప్రేమించిందన్నా, ఆ అబ్బాయి నేనా నువ్వు ప్రేమించిందన్నా చాలా కంటువుగా వుంటుంది. ఆ వ్యక్తిని చీల్చి చెండాడాలనిపిస్తుంది. వాడికి ప్రేమంటే యేమటో తెలిదు. ప్రేమంటే డబ్బు, చదువు, అందమేనా, అంటూ చెడ్డవిరాకు పడిపోతారు. ఒకళ్ళ నొకళ్ళు యెందుకు ప్రేమించుకుంటున్నాలో వాళ్ళే నా తెలుసా అని అవలెలవాళ్ళు అయోమయంలో పడి పోవటం కూడా కద్దు. ఏమైనా రవి సుజాతను ప్రేమించినట్లే సుజాత రవిని ప్రేమించింది. ప్రేమిస్తోంది. అది ప్రేమనివాహం. దీంట్లో రెండు అభిప్రాయాలు లేవు. పెళ్లికి ముందు తనను ఆకర్షించిన గుణాలు సుజాతలో తర్వాత యేమి తగినాయో రవికి తెలియాలి కాని యింకోవళ్ళకు అర్థంకావు. సుజాతలో అవులే మార్పేమీ లేదు. పెళ్లికి ముందు పెళ్ళియిన తర్వాత తాను యెట్లా వుందామనుకుంటో అట్లాగే వుంటోంది. రవిలో మార్పు రావటానికి గల కారణాలు సుజాతకూ వివరంగా తెలియలేదు. సమయం చూసి ఒకటి రెండు సార్లు రవిని అడిగింది కూడా. రవి యేమీ సమాధానం యివ్వలేదు. ఏమైనా యింట్లో ఒక్కతాణం కూడా రవికి సుజాతకు పడేదికాదు. రవికి పెళ్లికొకమందు వున్న సూత్రాలు ఏవి కూడా పెళ్లియిన తర్వాత తనను బంధించలేకపోయినాయి. మధుకూడా యీ మార్పును గ్రహిస్తూనే వున్నాడు. పెళ్లియిన తర్వాత రవి

గొప్పతనం యింకా యెక్కువయినట్లనిపించింది. వ్యక్తి స్వేచ్ఛ, వ్యక్తిత్వం తప్పక నుర్తించ కలదు రవి. కాని అవి తనకుమాత్రమే పరిమితమై వుండాలనే అభిప్రాయం వెలిబుచ్చినట్లు కనిపిస్తోంది. జీవితసహచారిణిని ఆ అర్థానికి తగ్గించానన్నా మాడాలని సుజాత అభిప్రాయం. తాను ప్రహ్వంప మైన కోరికలు యేమీ కోకుంకోనేలేదు. రవివంటి భర్తకు తన కోరికలు యేవిగంగా కనిపిస్తాయో సుజాతకు పూర్తిగా తెలుసు. అన్ని అంశానికి కోరికలు ఆమెలో యెన్నడూ రానేలేదు. మనవల్లమీద వున్న ఆమె అభిప్రాయం యెన్నడూ కూడా రవి యేగుట చెప్పనేలేదు. పైగా ఆ దృష్టిలో రవిని యెన్నడూ చూడనేలేదు. తన ఆ ఆశ్చర్యం మార్పుకోవటానికి రవి సహాయపడటంకూడా అశించింది సుజాత. తాను జన్మంతా దానిగా వుండి టానికి యీ కొంతలోకి రావును. తన స్వేచ్ఛకు రవి అడ్డం వస్తాడని అదివరకు యెన్నడూకూడా సుజాత వూహించనేలేదు. తన సహనం అందిగియిన యెన్నో గోజాలదాకా రవికి ఆ విషయం తెలియనే లేదు. తెలియకూడదనికూ సుజాత తాపత్రయపడేది. భార్యకాగానే ఆడదానికి వ్యక్తిత్వం పూర్వంకంటే మధు సహించడు. సుజాతకు ముందుగా యీ విషయం తెలుస్తే ఆమె నిర్ణయం యింకోవిధంగా వుండేది. రవి ప్రపంచంలో ఒక నిరాశావాసిగాను, గ్రహితుగాను, విచ్ఛిన్నవాడుగాను తన మారయపోయేవాడు. రవిని ప్రతికించింది సుజాత పెళ్లిచేసుకుని. ఆ విశ్వాసం వున్నా రవికి లేదు. రవి కోరుకున్నది హాయి, శాంతి, సుఖం. తాను సుజాతను పెళ్లిచేసుకున్నది కిటికొనమే. తాను యీనాడు యిల్లువిడిచి పెళ్లిపోయింది కిటికొనమే!

అనుభవించేవాళ్ళకు తెలుస్తుంది. నేను యీ యింట్లో వక్కతాణం వుండలేను. నేను యీ గడప దాటినాడే నాకు పరిపూర్ణమైన శాంతి, సౌఖ్య మునూ. రవి అన్న మాటలు చెప్పటానికి గింబురు మన్నాయి. రవి యేం చేస్తున్నాడో, యెక్కడక్కడ తిరుగుతున్నాడో, యేవిధంగా వుంటున్నాడో మధు వూహించుకుంటున్నాడు. చిరంకు, కోపం రవిమీద యెక్కువయిపోతున్నాయి. ఇంకా రవి విషయం అలోచించటం నిరర్థకమనిపించింది. వృధా అయిన జీవితాన్ని గడుపుతూ యే సిద్ధాంతానికే యే సూత్రానికి కూడా కట్టుబడక నిరాశయంగా జీవించి

వెళ్లబుద్ధులూ బాధ్యతల్ని అతి తేలికగా విస్మరించే వాళ్ళమీద తనకు యేవిధమైన సానుభూతి వుండకూడ దనుకున్నాడు. అందులో అతి సుఖ్యమైన స్నేహితుడే అలా అయిపోయాడంటే మరింత బాధగా వుంది మధుకు.

* * * *

రైలుకంటే తివ్రంగా పోలోంది రవి ఆలోచన. ఎక్కడికి పోయినా యేరూ తెలియటంలేదు. ఇన్నాళ్లుగా వూళ్లు తిగుకున్నా తాను కోరుకున్నది యొక్కడా కనిపించటంలేదు మాడెళ్లు ఒక జీవితంలో ఊరకాలం అనుకున్నాడు. గమ్యస్థానం చేగు కోబోతున్న రైలులో ఛేయం లేని రవికి యొక్కడదిగాలో అంతుపట్టటంలేదు. టెలిగ్రాఫ్ స్థంభాల్ని దాటేస్తున్నట్టే స్వేచ్ఛనకూడా దాటేస్తోంది రైలు. రవి మెరుగులో అనేకం మెనులుకున్నాయి. సుజాత కనిపిస్తోంది.

‘సుజాతా మనది ఒక ఆదర్శరివాహంగా వుండే పోవాలి. మన వివాహవిషయంలో నాకు సంబంధించినంతవరకు యెన్నో అడ్డంకులు వస్తున్నాయని నేను గ్రహిస్తూనే వున్నా. కాలక్రమేణా అన్నీ వాటం తట అవే సద్దుకుపోయినాయి. నీ విషయంలో కూడా అంతే అనుకుంటాను...’

‘మూ నిట్టూర్మే నిజాన్ని తెలుసుకోగలిగింది. ఏమాత్రం తొందరపాటైనా మీరు నన్ను అపార్థించేసుకోక తప్పేదికాదు. దానివల్ల మనకు అభింకంటే నష్టమే యొక్కవ జరిగేదీ...’

రవి కనుబొమ్మలు చాలాదగ్గరకు వచ్చేసినాయి. క్రిటికలోంచి వక్కసారిగా బైటకు చూశాడు. రయ్ మంటూ గాలి మొహం కొట్టేసింది.

పెల్లిమేళాలు రవి చెవుల్లో గింపురుకున్నాయి. ఆనాడు కాలేజీ నాథావరణం అంతా తనయింట్లోకే వచ్చేసింది. కుభాకాంతులు, ఆశిస్సులు, టెలిగ్రాములు, ప్రతిరోలు, పొగస్త్రలు. సుజాతను పెళ్ళిచేసుకున్నావు. అమాబలో యెంత తృప్తి, యెంత ఆనందం. తనకళ్లకు కట్టినట్లుంది ఆ దృశ్యంతో.

రవికళ్ళల్లో నీళ్లు ఊరంలో ఆ దృశ్యాన్నింతా కడిగేసినాయి.

స్వేచనులోనుంచి బైటపడ్డాడు రవి. నాలుగు వేపుల తేరిపారచూశాడు. ఎక్కడాకూడా తాను

అనుకున్నట్లే యెరుగున్నవాళ్లకూ కనిపించలేదు. ఇంతవల్లులో యొక్కడోక్కడ యెవరో వకరు తగలకపోతారా అనే భయంచూత్రం రవిని పీడిస్తూనే వుంది. సరిగ్గా బాక్సీ ఆ పెద్దభవనంనుంచి ఆగింది. మెల్లు యొక్కతూనే రవి వులిక్కిపడ్డాడు. ఎదురుగా కొంచెం దూరంగా ఒక ఆడనునిషి వస్తోంది. రవికి వణుకు యొక్కవయింది. తలెత్తి గట్టిగా ఆమె వంక చూడటానికి ధైర్యం చాలలేదు. వెనక్కు తిరిగి వెళ్ళిపోదామనే ప్రయత్నంకూడా ఆ ఊరంలో నాగలేదు. ఆ అన్యాయ దగ్గరకొస్తున్నకొద్దీ రవి గుండె బరువు యొక్కపోలోం. తనెళ్లు గుర్తుపట్టే దగ్గరలోకి ఆమె వచ్చేటప్పటికి ధైర్యంగా మెల్లు యొక్కనీ బోవల గదిలోకి వెళ్ళిపోయాడు. ఆగడంతా పరిపూర్ణంగా వుంది. గోడకు వేంకునూనూ ఫూటోలు యేవో ప్రేమకుకున్నాయి. ఒక ఫూటోవంక చూసేటప్పటికి సుజాత జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఆట్టే ఆ ఫూటో వంక చూస్తూ నిలబడిపోయాడు.

‘మీరు మన పెళ్లి అయినతర్వాత చాలావరకు మారిపోయారు. నేనుమాత్రం మీకు తిగ్లలుగానే మారిపోదామని అనుకోవటం లేదు. ఎప్పటికీనా మీరు మళ్ళీ మొదట వున్నట్లుగానే వుండేపోతారనే విశ్వాసం నాకున్నది...’ సుజాత అన్నది.

‘అవును నేను మారిపోయినట్లు కనిపించటంలో ఆశ్చర్యం యేరూ లేదు. వివాహం అయిన తర్వాత ఆపది యెట్లా వుండాలో నువ్వు గ్రహించుకున్నట్లయితే నేను మారిపోయానని నువ్వు అనుకోవు. నీకా గ్రహించు లేకపోవటం కూడా నేను మారిపోయినట్లే కనిపిస్తే నేనేం చెప్తాను...’ రవి అన్నాడు.

‘వాదనకు దిగులే నేను చెప్పలేనుగాని మీరు అదివరకున్నట్లుమాత్రం లేరు అంతవరకు చెప్పగలను. నావల్ల యేదైనా లోపం వుంటే చెప్పండి. సద్దుకుంటాను. అట్లాగే...’ సుజాత ఆచేసింది.

‘తప్పులు యెంచటం తప్పులు దిద్దటం కాదు నాపని. ఎవరిని వాళ్లే తెలుసుకుని దిద్దుకుంటే, ఇంకోడు చెప్పే అవసరం వుండదు’ రవి ఆచేశాడు.

రవి చెప్పచిరాకుగా బోవలకు వెళ్లి స్నానం చేసి హాయిగా మంచంమీద పడుకుందా మనుకున్నాడు. కాని రవికి శాంతి లేదు. ఎంతసేపు ప్రయత్నించినా రవి తన గడిచిన రోజుల్లోకే పోతున్నాడు. ఎంతసేపు

తన మనస్సును మధనచేసి ఆలోచించినా యింటికి వెళ్ళదామనే ఉద్దేశం రావలం లేదు. కొంచెం నేపు తన ఆలోచనలు స్త్రీగా కూడా పోతున్నాయి. కాని సంఘం, సమాజం చూడటం చాలా భయకరంగా కనిపిస్తున్నాయి. తాను అనుకున్న సిద్ధాంతాలకు యిప్పుడు జరుగుతున్న పనులకు యొక్కడా పోలికలేదు. తాను అనుకున్న సనులన్నింటిలోను సుజాత సహాయంగా వుంటుందని ఆశించాడు. కాని సుజాత కంటకంగా తీసుకురయింది. విచారం, ఆవేశం, కోపం, అన్నీ ఒకదానికంటే వక్రమి ముంగుగా రలిని పొందుతే వున్నాయి. ఆగ్రహం యొక్క వయిపోతోంది. ఏవేనో తనకు జ్ఞాపకం వస్తూనేవున్నాయి. నాటిని భరించలేక పోతున్నాడు. సమన్వయం అంతకంటే చెనుకోలేక పోతున్నాడు. తాను కోరేది ప్రశాంతివాతవరణం, అది యింట్లో కనిపించక బైటకు వచ్చేవాడు. నీడలాగ తనను ఆశాంతి నెంబాకుతూనే వుంది. ఎక్కడకు పోయినా తాను తిప్పించుకోలేని ఒక బాధహస్తం వెన్నంటే వుంది. అది పోవటానికి నేనే ప్రయత్నాలు యేవీకూడా రవికి తప్పిగా ఫలితాన్ని యివ్వలేక పోతున్నాయి.

మంచంమీదనుంచి లేచాడు చివాలన. గది తాళంపెట్టేసి బజార్లోకి నల్లాడు. అది సాహసం సమయం. ఆ చల్లటి గాలులు శిరిరాన్ని గిరిగింతలు పెట్టేస్తాయి. ఎర్రటి రుగ్మలికెములు, ఎర్రటి మార్యి కాంతి, ఎదురుగా వున్న ఫౌంటెన్ నీళ్లలో ప్రతి బింబిస్తున్నాయి. ఆ నీళ్ళల్లో ఆ కాంతులన్నీ చిమ్మకు పోతున్నాయి. పనిపల్లలు పచ్చికబయళ్ళ మీద మొగ్గలు వేసుకుంటూ ఆడుకుంటున్నారు. ఎత్తుగా నిలబడ్డ సరినిచెట్ల వరసల్లోంచి రివువుమంటూ గాలి వచ్చేస్తోంది. ఆ ఘౌంటెన్ తుంపరులు రవిమీద అప్పుడప్పుడు పడుతూ హృదయాన్ని కలత పెట్టేస్తున్నాయి. ఇద్దరు వచ్చి రవిప్రక్కనే కూర్చున్నారు ఇంకో జట్టు యింకొంచెం యెడంగా వచ్చి కూర్చుంది. ఆ ప్రశాంతి వాతావరణం, ఆ కమ్మటి గాలులు, చాలామందిని ఆకర్షిస్తున్నాయి. ఏవేవో కబుర్లు చెప్పకుంటూ పకపకలు నవ్వులు కొనిస్తున్నారు. తమ జీవితాన్ని సాంతం మరిచిపోయి ఆ తుణుం లో అందరూ స్వగి పోకొల్పి ఆనభిమన్నట్లు అనుభూతి పొందుతున్నారు. రవి ఒక్కొక్కటే

చూస్తూ ఆ పార్కంతా తిరిగేస్తున్నాడు. తాను యెటు పోతున్నాడో యేమి అలోచిస్తున్నాడో తన కేమీ తెలియటంలేదు. ఒక్క తుణుం కూడా చచ్చి క మీద కూర్చోలేకపోయాడు. ఆ వాతావరణం చాలా వికృతంగా కనిపించింది రవికి. తన మనస్సు దేనిమీద కూడా లగ్నం కావలంలేదు. బైటకు వచ్చేవాడు తన రూములోకి వెళ్లిపోయి గడియ వేసుకుని గుచ్చటికప్పుకుని నిద్రపోవాలని చిత్త్యప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. నిద్రపట్టేసుండు యేదో హఠాత్తుగా బ్లాఫ్ కంఠం ముగ్గి నిద్రాభంగం అనటం యిట్లా గెంతు చూడు స్తానయింది ఆ కటికి చీకట్లో రిఫ్లెక్షన్ లో నాలుగు అంకెలు మాడ్రం కనిపించినాయి అటు యిటు తిరిప్పి తికమకపడి తెలువేసి పైను చూశాడు. చివ్లలు నాలుగురూపకు వచ్చిపోయి. తెలు ఆకృతి మిరింతి గట్టిగా మురుగు పెడుతున్నాడు. బైటప్రసంగానికి దూరమైపోతున్నాడు. కలతగొంద పడుతోంది. ప్రక్కలో మసులుతూనే వున్నాడు

.....పెద్ద బంగళా. చుట్టూ మగ్గి కంటే ఎత్తైన ప్రహరీగోడ. దొడ్డినిండా వెళ్ళగలదు. వాక్కుల చొప్పు, తీగలు, క్రోలును. నల్లలూర్రతి. మల్లెపంటరకు గజంయెడంగా గెంతు మడలియంచాల మీద రవి మధు సకురుని వున్నాడు... ఏవేవో మాట్లాడుకుంటున్నాడు. భోషల్లుంచి యేదో దివ్యకు వినిపించింది. మధు మండున్న ఒక్క సారిగా మలినమై పోయింది. మధు తీవ్రంగా కనిపించాడు ఏదో ఆలోచిస్తున్నట్లుకూడా వున్నాడు. స్త్రీలు బుస్సుగాడు తున్నాడు...

...సులైమొగల్గి జుట్టులో ముడుమకుని తెల్లటిచీర నల్లజాకెట్టుతో వంతెన మెల్లిమెల్లిగా నడుస్తూ వస్తోంది లోపల్లుంచి. రవి కళ్ళాగ్విండా చూస్తున్నాడు. మధు నివ్వలు కక్కతున్నాడు. రవికి ఆశ్చర్యంగా వుంది. వంటి దగ్గకు వచ్చి మర చెంబుతో నీళ్లు పెట్టి లోపలకు వెళ్లిపోయింది. రవి కళ్ళార్పలేదు. మధు తలకాయ తిప్పలేదు. రవి చివాలన ఎడమపైపుకు తిరిగాడు. ముగ్గి సంభాషణల్లోకి దిగాడు. రవి హృదయం దెంతో ప్రశాంతంగాను, చల్లగానూ వుంది. సుండేమీద చెయ్యి పెట్టుకుని ఎడమపైపుకు తిరిగి పడుతున్నాడు. మధు కన్ను మంటూ వుండటం. రవి జాలిపడుతూవుండటం.

...హఠాత్తుగా రవి మధుయింటికి వెళ్లాడు. వసంత వక్ర రే యింట్లో వుంది. రవి హృదయం సంతోషించింది. శిశిరం వణికింది. లోపలకు వెళ్లాడు. 'శిశిరం' వసంత సమాధానం యిచ్చింది. రవి అప్పటికే ప్రశ్నలు వేస్తున్నాడు మెల్లిమెల్లిగా వసంతి పరిచ గుచ్చునితో చెప్పితిగ్గ సమాధానాలే చెప్తుంది. మధు, వసంతల మధ్య భేదాభిప్రాయాలు రవికి యేర్పించాను అంశుపటలం లేదు

ప్రక్కలో మెరులుకున్నాడు రవి మల్లీ. మొహంలో చిగునవ్వు పువ్వుగా కనిపిస్తోంది. అటు యిటు వదిలిగి మల్లీ దుప్పటి లూరిగా కప్పేసుకున్నాడు

'.....నాకు యంత్ర అస్త్ర వుంటే యిన్ని సౌఖ్యాలు అనుభవించినాన్ని, యీనాడు నేను యిక్కడ దాసిగా వుండడానికి నాకేమాత్రం యిష్టం లేదు. నేను చేసే ప్రశ్నలన్నిటినీ కూడా మీ వద్ద దిలకొవాలంటే మాత్రం న్యాయపడదు...' వసంతి గొంతులో యేమాత్రం పిరికితనం కనిపించలేదు.

'నీ యిష్టము వచ్చినట్లు యిక్కడ వుండటానికి వీలేదు. వెళ్ళియిన తిగవతికూడా యిట్లా ప్రవర్తిస్తే లోకులు చూసి యేమనుకుంటారో యేమన్నా తెలుసు. మధ్య నేను సిగ్గుతో భయపడి చాలాసార్లు వస్తుంది...' మధు ప్రాధేయపడుతున్న వాక్యాలు.

'నేనీకైనా హద్దు అంటూ వుండాలి. నేనేమి తప్పు చేశానని ప్రతిదానికి మీరు అడ్డు రావటానికి. ప్రాధిప్తమానం ఆ సరితిలో తిరుగుతూవుంటే నేనే మన్నా పట్టించుకున్నానా? మీమాదిరి మనస్సే నాది అవుతే యీపాటికి యెంతైనా అయ్యేదే. నా బాధ్యతలు నాకూ తెలుసు. మీరు నలుగుర్లో నన్ను అవమానించినట్లే మిమ్మల్ని యేదైనా యెవరైనా అంటే మీ కెట్లా వుంటుందో ఆలోచించుకున్నారా?...' వసంతి తీవ్రంగానే అనేస్తోంది.

'వసంతా ... రాగారాగా నీకు నలుగురిలో నన్ను అవమానం చేద్దామనికూడా వుందా?...' మధు సమాధానం.

'మీరు యేదైనా అనుకోండి. నా స్వేచ్ఛను, నా గౌరవాన్ని నా పరువును మీరు గౌరవించలేరు. ఎంతసేపటికీ మీ గౌరవం, మీపరువు, మీమాటే.

అంత నీచంగా భాగ్యము చూద్దామనుకోవటం...' వసంతి ఆవేసింది.

సంభాషణలు తీవ్రం అవుతూనే వున్నాయి. రవి మొహంలో ఒకటిగిమెన ఆవేసిన కనిపిస్తోంది. మెసలకండా అల్పగానే నవ్వుకుని వున్నాడు.

'బధూ...' అంటూ గభాలున లేచాడు రవి పక్కమీదనుంచి. ఎగుగురుండా కిటికీమవ్వలోంచి వస్తున్న నూర్యకీరణాలు రవి కళ్ళలో పొడిచినాయి. కళ్ళు గభాలున మూసేసుకున్నాడు. ప్రక్కకు తిరిగి కళ్ళు నలుపుకుంటూ ప్రక్కమీదనుంచి లేచి నిలబడ్డాడు. తానున్న గది జ్ఞాపకం వచ్చింది.

ఈ కలకు అంతగార్థం యేమిటి? మధుకు వెళ్ళియి పోయిందన్నమాట. మధు భాగ్యతో ఆసించిగా ప్రవర్తిస్తున్నాడు. మధు అలాంటినాడు కానీ. ఎన్నో ప్రశ్నలు రవిని బాధించటం మొదలు పెట్టినాయి. రవికి యెంతసేపు ఆలోచించినా యేమీ అంతు పట్టటం లేదు. ఆ కల యెప్పటికప్పుడు జ్ఞాపకం వస్తోంది. ఇక ఆవులో ఒక్క ఊణుకూడా వుండలేకపోయాడు రవి. వెంటనే జెడ్డింప సద్దుకుని రైలుస్టేషనువైపుకు ప్రయాణము పోయినాడు.

స్టేషన్లో దిగేసి మెల్లిగా కాళ్ళిడుకుంటూ చైతుకు వచ్చేవాడు రవి. అటు యిటు చూసి నిరాశయంగా నుంచోనిపోయాడు. అందరూ యెవరి వారిన వాళ్ళు వెళ్ళిపోతున్నారు. కొద్దిక్షణాల్లోనే ఆ జనసమూహం అంతా సద్దుకుపోయింది చివరకు తానొక్కడే నిలబడి వున్నట్లు గ్రహించి గభాలున వులికిపడి చకచక ఒక బండిలో జెడ్డింప పడేశాడు. తాను యిదిగంగా యెన్నాళ్ళు గడపకలుగుతాడు? ఎక్కడికిని వెళ్ళతాడు? చివరకు యేం చేద్దా మనుకుంటున్నాడు? యీ ప్రశ్నలన్ని ఇప్పటికప్పుడే రవికి యేదోగా అనిపిస్తున్నాయి. తనను వెక్కిరిస్తున్నాయేమో అని కొంచెం భయంగా కూడా వుంది. బండినాడు యొక్కడ ఆరయంటారు. అంటున్నాడు. రవికి మెరుకువ వచ్చింది. బండి దిగేసి, జెడ్డింగుతో ఒక హోటలులోకి వెళ్ళిపోతున్నాడు. హోటలుంచి వస్తున్న శేఖర్ ను చూసి రవి ఆశ్చర్యపోయాడు. శేఖర్ యెంతో సంతోషంతో 'రవి యెప్పుడు రావటం? యొక్కడినుంచి వస్తున్నావు. ఎక్కడుంటున్నావు. ఒక్క వుత్తరం

ముక్కున్నా నాకాపుకాదు! ఆప్యాయంగా పూసిరి ఆసకండా అడిగేస్తన్నాడు శేఖర్.

రవి నిబ్బరంగా సమాధానం కనక యివ్వకపోతే శేఖర్ అనుమానపడతాడని రవికి బాగా తెలుసు. సన్నలకు సమాధానాలు కొంచెంసేపు ఆలోచించినా శేఖర్ కు గొప్పగానే వున్నాయి.

ఈ పూగు చూడ్డానుని వచ్చాను అని అన్న మాట మాత్రం శేఖర్ కు అంతి త్పియివ్వజేసేపోయిందే అని రవి కొంచెంగా చాగపడ్డాడు. కాని తప్పనిసరి అయిపోయింది. సరాసరి శేఖర్ యింట్లోకి వెళ్ళాడు.

వల్లి కాళ్లు కడుక్కోవటానికి నీళ్లు తెచ్చి, తొలుపుచాటుని పిట్టి, సమిట బజానికి లూరిగా కప్ప కంటూ లోపలికి వెళ్ళిపోయింది. శేఖర్ నీళ్ల చెంబు రవికి అందిచ్చాడు. ఆ పిట్టికి నీళ్లతో కాళ్లు మొహం కడుక్కునేటప్పటికి అనా విధమైన హాయి విచ్చింది రవికి. ద్రాచిందని రూసులో వేసిన కుర్చీలో శేఖర్, రవి కూర్చున్నాడు రవి ఆట్టే శేఖర్ మొహంలోకి చూస్తున్నాడు.

‘ఏమిటి అట్లా తీక్షణంగా చూస్తున్నావు నా కంక

‘మనం కలుసుకుని యెన్నాళ్లయింది. అనుకో కుండా యీనాడు యిట్లా కలుసుకోవడం తలుచు కుంటే చాలా ఆశ్చర్యంగా వుంది! అన్నాడు రవి ముక్తస్వరంగా.

శేఖర్ నవ్వి పూకున్నాడు.

లోపలికి తేరిపార చూసి ఇవ్వజే వస్తున్నా అంటూ శేఖర్ యింట్లోకి వెళ్ళి రెండు కప్పుల కాఫీ తీసుకువచ్చి, రవి చేతికి ఒకటి అందిచ్చాడు.

రవి యేమి అడగబోతాడో అని గాబోలు, శేఖరే కల్పించుకుని పందిదార కావాలా అంటూ అతికడనుకున్న ప్రశ్న చేశాడు.

తలతోనే సమాధానం చెప్పేసి, రవి కప్పును ఖాళీచేశాడు.

మధ్యాహ్నం తీరికగా కుర్చీలో కూర్చుని వున్నారన్న మాటేకాని రవికి మాత్రం తీరని బాధ గానే వుంది. వల్లి పల్లెత్తుమంటూడా చూట్టడక

పోవటం అంతకంటే ఆశ్చర్యంగా వుంది రవికి. సుజాత తుణుగులోకి జ్ఞాపకం వచ్చింది. సుజాతకు వల్లికి చెప్ప లేనంత తేడా కనిపిస్తోంది. శేఖర్ కనుసంజ్ఞలో వల్లి పనులన్నీ పూర్తిచేస్తోంది. అంత చాసీగా, శేఖర్ వల్లిని చూడటం ఆ తుణుగులోనే రవికి చాలా వికృతంగా కనిపించింది. ఏనో తనకు బాగా అంశువల్లిని ఆనేశం రవికి ఎక్కువయిపోయింది. శేఖర్ తో యేనో విషయంలో యీ ప్రస్తావన తీసుకువస్తా మనుకున్నాడు. కాని శేఖర్ మాత్రం ఆ ప్రస్తావన వచ్చే వేళకు ఎంతో విషయాన్ని గురించి మూల్యం అపారంభిస్తున్నాడు.

ఆ సాయంత్రం సినిమాకు వెళ్ళేటప్పుడు వల్లి విషయము శేఖర్ యెత్తివేలేడు. రవి మునుస్సుకు బాధగా వుంది. పాపం ఒక రేయింట్లో కూర్చుని వుంటుంది, మేము యెప్పుడు వస్తామో అని యెదుగు చూస్తూ, తనముఖానే వల్లి బాగపడుతోందేమో అనే సంకోచంకూడా రవికి వుంది. కాని తానేగూ చెప్పు లేకపోతున్నాడు. ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచి పూగుకు న్నాడు. జైలుకు వెళ్ళేటప్పుడు మాత్రం టూకీగా శేఖర్ ను అడిగాడు.

‘రంగులే యింట్లో యేవో పడులుంటాయి’ అన్నాడు అతి తేలికగా శేఖర్.

రవికి ఆ జవాబు నచ్చలేదు. ఇంకా ఆడుకున్నా మనుకున్నాడు. కాని ఆవకాశం చిక్కినేలేదు. సినిమాలో కూర్చున్నంతసేపుకూడా రవికి వల్లివిషయమే జ్ఞాపకం వస్తోంది. వల్లిని కూర్చే ఆలోచిస్తున్నాడు. శేఖర్ అప్పుడప్పుడుమాత్రం సినిమాను గురించి యేవో చెప్పుతూనేవున్నాడు. సరాసరి యింటికి వచ్చేకారు. వల్లి దీపయోగుట మూసుకు పోతున్న కళ్లను బలవంతంగా నిలుపుకుంటూ చూస్తూ కూర్చుంది. అడుగులదప్పుకు నిశపకగానే చివాలున లేచి నుంచుంది. రవి నిలుపునా నీరయిపోయాడు.

శేఖర్ సినిమానుగురించి తాళీగా మూలాజే గోరణిలోకి పోతున్నాడు. రవి వీని వినకండా ‘ఊ! కొడుకున్నాడు. స్నేహితుని యింటికి వచ్చి తానే భోజనానికి లెమ్మలుంట బాగుండిదేమనని వుక్కిరి బిక్కిరి అయిపోతున్నాడు. తలుపునందు ల్లాంచి వల్లి కునికిపాటుపడటం రవికి బాగా కని పిస్తోంది. నిజాన్ని చెప్పి శేఖర్ ను లెమ్మనమనే

సాహసం రవిలో లేదు. చెప్పబోయే అబద్ధం శేఖర్ నమ్ముతాడని రవికి విశ్వాసంలేదు. మధ్యరకంగా రిస్కువాని మామగన్నాడు రవి.

‘ఎవరైనా స్నేహితునితో నినిమాకు వెలిలే పన్నెండువంటి లేవను...’ అంటూ యేదో ఘనతగా చెప్పుకున్న శేఖర్ మామేటప్పటికి రవి మనోబాంధువు అవుతున్నాడు.

నాకు నిద్రవస్తోంది అనటంకంటే యింక యెక్కువ అనలేకపోయాడు రవి. ఆమాటవల్ల శేఖర్ అప్పటికేనా లేవకలిగాడు.

భిక్షున తెల్లవాడేలాగా రవి యెన్నోవిషయాలు యెన్నోరకాలుగా ఆలోచించుకున్నాడు. కలలో కనపడే వసంతమీద, యిక్కడ వల్లిమీద తనకు యెంతో జాలి పానుభూతి వున్నట్లు రవి అనుభూతి పొందుకున్నాడు. నా శిష్టిరిమిగిలిన సుజాతకూడా జ్ఞాపకం వస్తూనేవుంది. సుజాతమాట అనుకుంటున్నప్పుడు రవికి అదేవరకు వున్నంత తీవ్రమైన భేదాభిప్రాయం యేమీ కనిపించడంలేదు. పైపెచ్చు సుజాతనుగురించి యెక్కువగా ఆలోచించటం మొదలు పెట్టాడు. కానీ యేమిగిలిన సమాధానానికి ఒక్కపెట్టున రాజకపోతున్నాడు రవి.

‘కాఫీ తోందరగా కానీమని చెప్పలేదు...’ శేఖర్ గట్టి గొంతుక దగ్గరవున్న రవి నే వ్రలికి పడేటటు చేసింది.

‘తెస్తున్నా అన్న సన్నటి గొంతుక లోపల్నుంచి వచ్చింది.’

సువ్రస చదువుకునేలోజ్ఞాకంటే యిప్పుడు చాలా మారిపోయినావు...’ రవి మెల్లిగా అన్నాడు.

‘వయస్సు వస్తున్న కొద్దీ మనిషి మారిపోజేమిటి? ఇంత చిన్నవిషయానికి యంత గొప్పగా ఆశ్చర్యాన్ని సృష్టించావు...’ శేఖర్ సవ్రసతో అన్నాడు.

‘అదికాదులే నీ ప్రవర్తన యింట్లో అదో తమాషాగా వుంది. అందుకని అన్నాను. సువ్రస యీ విధంగా వుంటున్నావంటే నేను నమ్ములేకుండా వున్నాను...’ రవి శేఖర్ కళ్లలోకి చూశాడు.

‘ఇంట్లో గ్లాసు కావాలా...’ శేఖర్ మాటను తప్పించటానికి ప్రయత్నం చేశాడు.

‘నేను అడుగుతా లే కావాలివస్తే... నాకు మాత్రం నీ ప్రవర్తన చాలా బాగానే వుంది. అంత హీనంగా భార్యను చూడటమనేది వుండే అది మన సంస్కృతికి, మన విజ్ఞానానికి డెబ్బ. అంతకంటే యేం లేదు. ఎవరిమీదనో అధికారము తెలియిస్తున్నానని అనుకోవటం మన తెలివితక్కువ. మన అజ్ఞానాన్ని బైట పెడుతున్నామన్న మాట... నా కడుపులో దహించుకుపోతున్న మాటల్ని అంతరంగిక స్నేహితుడివై కాబట్టి నీవో చెపుతున్నాను. సువ్రస వేరేరంగంగా యేమీ అనుకోక...’ రవి చాలా నిదానంగానే చెప్పాడు శేఖర్ తో.

శేఖర్ కొద్దిసేపటికా మాట్లాడలేదు.

రవి మళ్ళీ ఆ విషయాన్ని తీసుకువచ్చాడు.

శేఖర్ యీసారికూడా యేమీ మాట్లాడలేదు.

రవి మళ్ళీ ఆ విషయాన్ని తీసుకురాదలదుకోలేదు.

ఆ రాత్రంతా శేఖర్ చెప్తున్న ‘మన సంస్కృతికి, మన విజ్ఞానానికి డెబ్బ’ అన్న రవిమాటలు మాత్రం గిండుగుంటూనే వున్నాయి. శేఖర్ మొదటను ఆ మాటలు బాగా తొలిచేస్తున్నాయి. నిద్రపట్టటంలేదు. ఈ మాటల్లో యెంతో అర్థంవుందని యెంతో సత్యంవుందని నమ్ముటానికి ప్రయత్నం చేస్తున్నాడు. ఇలాంటి అభిప్రాయం అదివరకు తనకు తట్టనూలేదు. ఇంకా యెవ్వరూకూడా చెప్పనూలేదు. రవిమీద యెంతో గౌరవం యేర్పడిపోతోంది. వల్లి తన ముంగునిలబడి తనను ఒక మనిషిగానే చూడమని జాలిగా ప్రాధేయపడుతున్నట్లనిపించింది శేఖర్ కు. తనకళ్లలో నీళ్లు గిగ్గున తిరిగినాయి తాను చదువుకున్నవి తాను తెలుసుకున్నవి యెన్నోవిషయాలు శేఖర్ కు గుర్తుకు వస్తున్నాయి. శేఖర్ ప్రక్కనాది ఆ రాత్రంతా మెసులుతూనే వున్నాడు.

రవికూడా నిద్రపట్టటంలేదు. కలలో వచ్చిన వసంత శేఖర్ భార్య వల్లి యీ యిద్దరికంటే సుజాత అతి సన్నిహితంగా తనను పలకరిస్తున్నట్లనిపిస్తోంది.

సుజాత అన్నమాటలు, ఆమె విజ్ఞానం, ఆమె ప్రవర్తన, యెంతో వున్నంతగా కనిపిస్తున్నాయి. తన

అజ్ఞానాన్ని అవి వెక్కిరిస్తున్నట్లు బాధపడుతున్నాడు. సుజాత మూర్తిమంతురాలు చాలా తక్కువగా కనబడట్లు పూహించుకుంటున్నాడు. రవి సిగ్గుపడిపోతున్నాడు. ఎప్పుడు సుజాతను చూద్దాగా అనే ఆవేశంలో ఆరాతి రవి కంటి మీద కుసుకురాలేదు.

మర్నాడు బ్రాన్డన బండీకే రవి యింటికి బయలుదేరాడు. శేఖర్ వల్లి యిద్దరూ స్టేషనుకు వచ్చారు. వల్లి దగ్గరకూడా శిలపు తీసుకుని శేఖర్ గైలులో పడ్డాడు.

గైలు దిగగానే మధు మాడావిడిగా స్టేషనుపై పుకు వస్తున్నట్లు రవి చూశాడు. మధు వెనకాలే ఒక స్త్రీకూడా అదుర్దాగా వస్తోంది—మధు తనను చూడకుండా రవి జాగ్రత్త తీసుకున్నాడు. ఆ స్త్రీ యేదో ప్రాధేయపడుతోంది జాలిగా. మధు అతి కోపంగా నుండుకు వచ్చేస్తున్నాడు. ఆ స్త్రీ మెల్లగా యేదో అన్నది మధుతో.

‘అనుభవించేవాళ్ళకు తెలుస్తుంది. నేను యీ యింట్లో వక్కతుణం వుండలేను. నేను ఆ గడప దాటినాడే నాకు శాంతి సౌఖ్యరూ నూ’ మధు నిక్కచ్చిగా చెప్పినమాటలు రవి పూర్తిగా విన్నాడు.

రవిలో ఆ వేశం పూర్తిగా ప్రవేశించింది. రవికి పూర్తిగా అర్థమయినట్లనిపించింది. గబగబ మధు దగ్గరకు రవి పరుగెత్తాడు. రవిని చూసి మధు యేదో వెళ్లిగా పరుగెత్తాడు. మధును చూడటంతో నేతన నిశ్చయం యింకా బలపడ్డట్లయింది.

‘మధూ... నువ్వెళ్ళొద్దు. నేను చెప్తున్నాను. నామాట విను. నేను తెలుసుకొని వచ్చాను... నువ్వెళ్ళొద్దు...’ అంటూ గట్టిగా ఆరిచాడు రవి, గైలు పెట్టెదగ్గరకు పరుగెత్తుతూ.

గైలు పెట్టెలోంచి మధు అన్నమాటల్ని గాఢ విజిల్ యెవ్వర్నీ విననీయలేను.

కొండవీటి రెడ్డిన్యపతులు

శ్రీ కోన వేంటరాయశర్మ

కొండవీటి గుర్గము గుంటూరుజిల్లాలోనిది. మహా బలాధ్యక్షుడైన గుర్గము. దీని చుట్టుకొలత రమారమి ముప్పదిమైళ్ళు. ఈ పర్యతాగ్రము దాదాపు రెండున్నరమైళ్ళు ఎత్తుగలది. ఈ పర్వతమున నేలబడి శిఖరములు గలవు. అందు నాల్గు ముఖ్యమైనవి. ఈ నాల్గు శిఖరములకుఁ బశ్చిమ భాగమున మాడుమైళ్ళ చదిరముగల వికౌల సమప్రదేశము గలదు. ఈ సమప్రదేశమునకును ఆ నాల్గు శిఖరములకును జాట్టును దుర్గ మేర్పడినది.

శ్రీకృతుడురేబద్దిమై, బలిష్ఠమై, యొప్పను ఈ దుర్గము చూపఱుల కత్యాశ్చర్య మొదలించు చుండు ననుట సత్యదూరము గాదు. ప్రతి శిఖరమునకును బురుజు కలదు. అట్టి బురుజులు మొత్తముమీఁద నిలువనీ యొకటి కలవు.

ఈ దుర్గమునకుఁ గ్రిందిభాగమునకే గొండవీడు పట్టనము గలదు. ఈ పట్టనము రమారమి నాలుగైదుమైళ్ళ చైత్యాలమును నీడలు వాడలు గల్గి యున్నట్టు లగలించు చున్నది. కాకతీయాంధ్రచక్రవర్తి కాలమున నిది రాజధానిగాఁ జేజరిల్లియుండుటచే బహుప్రాచీన మైనదని చెప్పకతప్పదు.

తెలుఁగు మన్నీలలో రెడ్డిధూరములులు బల దిర్బములు గలవారు. క్రీ. శ. 1830 దశ సంవత్సర ప్రాంతమున నోడుగల్లులోని కాకతీయాంధ్ర చక్రవర్తులు నామరూపక్రియలు లేకుండ బోయినతర్వాత ఈ రెడ్డిన్యపతులు ప్రాముఖ్యమునకు వచ్చిరి. ఇద్దరారముణురెల్లఱును భాషాపోషకులే!

కాకతీయాంధ్ర చక్రవర్తులలో చివరివాడగు ప్రతాప రుద్రాచలీకు నొద్దఁ దొల్లఁ గోమటి ప్రోలయ రెడ్డి సేనానిగా నుండి యవల రెడ్డిసామ్రాజ్యము నెలకొలిపి క్రీ. శ. 1820 దశ సంవత్సరమున “అద్దంకి” రాజధానిగాఁ బరిపాలన మొనర్చిన తర్వాత రాజ్య

మునకు వచ్చినవాఁడు ప్రోలయ వేమారెడ్డి. ఇతఁడు కొండవీడు, ధాన్యవాటి, కొండపల్లి వంటి ప్రదేశములలో నిలువనది నాల్గు దుర్గముల నిర్మించి, శివక్షేత్రములలో విమలఁ బ్రసిద్ధిఁజెందిన శ్రీశైలమందిలి పాతాళ గంగను మెల్లు నేర్పాటు చేసివాడని “శృంగార దీపికా” వ్యాఖ్యాన ప్రస్తావన స్తోత్రములం బట్టి తెలియ నగుచున్నది. ప్రోలయవేమ నాస్థానమున లొల్ల మహా దేవకవియను సంస్కృత పండితుడు కలయుట—

“యః కర్ణాట వసుంధరాధిప
మహాస్థానే సువర్ణాయతో,
యో నిత్యం నికషాయితో నృప
గృహే వేమాఖ్య పృథ్వీ శితుః
శ్రీమల్లోల్లట భట్ట శిష్య ఇ
తియో లోలాఖ్యయా శ్రూయతే,
శ్రీ శేషాన్యయ శేఖర స్సహి
మహా దేవో విపశ్చి న్మహాన్”

—అను వాక్య మగవత మొనర్చుచున్నది. ఈ మహాదేవభట్టు తెనాలి తాలూకాయందలి ‘కొల్లూరు’ వాస్తవ్యుఁడు.

ప్రోలయ వేమఁడు బహు ప్రకారంబులఁ బండితులఁ గవుల, గౌరవించి, సమ్మానించి, యశోరమను జేఁబట్టినవాఁడు. ఒంగోలు తాలూకాలోని “నెవలు వాడ” వాస్తవ్యుఁడగు నెఱ్ఱాప్రెగ్గడ మహాకవిని దన యాస్థానమున నిలిపిశాసన వలయమందిలి మణింబలె మెలంగిన యుద్ధండుఁడు. ఇతఁడు క్రీ. శ. 1850 వ సంవత్సరము వఱకును బరిపాలించిన తర్వాత ననవత రెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చి క్రీ. శ. 1866 సంవత్సరము దాఁకఁ బదునాతొండు పరిపాలించినాఁడు. ఇయ్యన పోత రెడ్డి కాలమున శాసనముల వ్రాయుటలో నిష్ణాతుఁడయిన బాలసరస్వతీ మహాపాఠ్యాయుడు అనవత రెడ్డి యొనరించిన దానధర్మముల నతినిపుణతతో

సంస్కృతభాషలో నభివర్ధించినవాడు. అనపోత రెడ్డిని వర్ణించు పట్టును —

“హేమాద్రి గానై ధర్మణీసురాణాం
మహాచలం హస్తగతం విహేయ |
యశ్చాదు సోపాన పథేన చక్రే
శ్రీ పరవ్రతం సర్వజన ప్రశయ్యమ్.”

—అను వాక్య మగపడుచున్నది. దీనిని బట్టి యనపోతరెడ్డి బ్రాహ్మణులకు లెక్కలేని శుభద్రువాన ములఁ జేయుచుండె ననియు, నతడు నేఁజిక్కిన మహా నగరంబును జాతినిడిచె ననియు, శ్రీ పరవ్రతమునకు సోపానముల నేర్పఱచె ననియు, — చెలియనగు చున్నది.

ఇతని యనంతర మీతని కొమారుడు కుమార గిరిరెడ్డి యనువాఁడు ఆ ప్రాప్త వ్యవహారదశ (Minority)లో నుండుట చే ననవేూరెడ్డికి రాజ్యము సంక్రమించినది ఇ య్యవేమునే గుర్తవేముడని యందురు. ఈ పృథ్వీసని కాలమునఁ ద్రిలోచనా చార్యుఁడను సంస్కృత పండితుఁడు కాసనముల వ్రాయుచుండెడి వాఁడు. ఈ ధగ్వవేముఁడు క్రీ. శ. 1888వ సంవత్సరమువాఁడఁ జరిపాలించి వాఁడు. ఇతని దర్బారు కొంఁడుకు నడిమి భాగమున విశాల సము తల ప్రదేశంబునఁ గల యొకయున్నత హర్మ్యముగో నుండెడిది. దిగువ గజాశ్వశాలలు గలవు. నాని కాను కొనియే యంతఃపుర ముండిరములు, కనాగారములు, పరిచారకుల గృహములు, మంగుకొట్ట, అమృత బడి యుండెను. ఓని కన్నిఁటికి మధ్యభాగ మున అగాధ జలప్రారితంబగు నొక సరస్సు కలదు. ఆ సరస్సున కెడనున్నపున నిలువదిబాటల దూరమునఁగల బ్రహ్మాండమైన మండిరమే చెఱసాల. రెడ్డిసృపతి కొలువుఁ దీఱిచినహర్మ్య విమన్య భాగమునఁగలదు.

“తన బ్రదుకు భూమి సురలకుఁ
దన విరుదులు పంట వంశే ధర్మణీసులకు
స్తన నయము భూమి ప్రజకే
యనవేము యిచ్చెఁ గిరీ యల్లికొనంగన్.”

—అను “విష్టో పురాణం”లోని పద్యమును బట్టి యనవేము కవులపాలిటి కల్పకమని వినితియు కాఁగలదు. కవియొక్క వాక్పాత్యమునకుమెచ్చి బహుమతుల సంగటయం దావేశ మతిశయముగాఁ

జూపించువా రాంగ్ర నృపతులే! అందునను అనవేమ మహిపాలుని ముమ్ముంగుఁ జెప్పవలయును.

“ప్రతివర్ష వసంతోత్సవ
కుశుకాగతి ముకవి నికర గుంభిత వాక్య
స్మృతి గోమాంస విశంకిత
చతురాంతఃపుర వధూప్రసాదవగనికా!”

అను పద్య మీయన రసగ్రహణహీనము డెఱుపు చున్నది. ప్రతి సంవత్సరమున వసంతోత్సవముల జరపించుటకుఁ గారణమైనది ఈయన రసగ్రహణము. ప్రథమమున వసంతోత్సవము జరపించుట ముననుబుద్ధి యీతనికే కలుగుట ఆంధ్రజాతి తిపక ఫల మన వదును.

వసంతోత్సవములగో వివిధ సాంఘికములనుండి యగుగఁదెంచిన మనీషులచేఁ గావ్యగాన మాలింగం బడుచుండెడిది. ఈ పాఠకజాతి ఆ సమయమునఁ గావ్యగానముఁ జేయుదుండిరి. అనవేూరెడ్డి వసం తోత్సవములఁ జూగించి “వసంతోత్సవం — కన్నూర వసంతరాము” బిరుదుముల నందకొనియెను భోజవృత్తాలుని నాట “ధారా” నగర మెల్లుండెనో అనవేముని కాలమున సంస్కృతాంధ్ర వర్ణగులకుఁ “గొంపెనిను” అట్లు ప్రధాన అలనాలమైనది. సువర్ణనామ జలధారా సంస్థ కమెనకవి కృతజ్ఞతా హస్తమయ్యగు ననవేమున కొక్క కావ్యమును నిబంధించి యొసంగఁదా? యని తోఁచెడిని. కాలవక్ర పరిభ్రమణమున నేటయ్యెనో ఏమి జరగెనో ఎవరి కెఱుక.

సంగీత సాహిత్య విద్యావిరోధియై యశేక విదాల దాన ధర్మములఁ గావించి తనకుఁగల త్యోగ సంశీలతను వేూరెడ్డి యగపఱచినాఁడు. కంచి, హిన్ని, పేరి యను కలావిదుల భిరతిద్యా ప్రాశస్త్య మునకు మెచ్చుకొని ‘కంచి’ యను నామెకుఁ “గంగక చిత్త” అను గ్రామమును, ‘హిన్ని’ యను నామెకుఁ “బొన్నవరము”ను, ‘పేరి’ యను నామె కుఁ “బేరుకలపూడి” యను గ్రామమును, నొసంగి తన విద్యాభిలాషను, తదనురక్తిని, బ్రకటించినట్లు “స్థానిక చరిత్ర” వాకొనుచున్నది. ఇతని ‘వేనపల్లి’ కాసనమునుబట్టి యీతని యాస్థానమున నిరంతరము జరుగు కార్యప్రణాళిక అవగతియు కాఁగలదు. ఈ కాసనము కా. శ. 1800 నాఁటిది.

కొండవీటి రెడ్డినృపతులు

అనాటి గ్రామసభల న్యాయపరిపాలనను మొదలగునవి ఈ శాసన మెఱుంగజేయుచున్నది. పరిపాలనా విధానమునకంతకును గ్రామమే ప్రాతిపదికయినది యీ శాసనము దెలుపుచున్నది. పల్లెపట్టణలే ఆ కాలమున రాజ్యపరిపాలనా విధానమునకు మూలకందమైనవి. ఈ పల్లెలు సర్వస్వతంత్రముగను, చాలవఱకు స్వయంబోధకముగను, నుండెడివి. గ్రామసంచాయతీ విధానము తన పూర్వ ప్రాభవ కీర్తులను, సంప్రదాయమును, గోల్పోవక కెక్కువఁ జేరుట కుండెను. జీవితము, విశేషాంగ వ్యవహారములు దివ్య దక్షిణ ప్రభుత్వ కార్యకలాపములకును విశేష దీక్షరణ పద్ధతిని సర్వాధికారములు గల స్థానిక సంస్థలచే జరపబడెడివి.

అనవేశనా రెడ్డి తన పరిపాలనలో నున్న ప్రజల కండఱును సంతృప్తికరముగా నుత్తిమస్థాయిలో బ్రతుకుండెఱుపు జూపుటచే, మామటచే, ప్రభుత్వ లక్ష్యముగాఁ, బరమ ప్రాప్యముగాఁ, బెట్టుకొనినట్లు శాసనాద్యాధారము లగపించుచున్నది.

కాటిల్వఁడు పెప్పినట్టు ప్రజల సుఖమే రాజు యొక్క సుఖమనియుఁ, ప్రజల సంతోషమే రాజు యొక్క సంతోషమనియు, భావించి వర్తించుచుఁ దన ప్రజలెవ్వఁడును దిండిలేక, మందు స్రూకులు లేక, చదువు సంస్కలు లేక, చావకూడదను పట్టుదలతో, దీక్షతో, నుండి యుండెను.

పరిపాలనా సౌలభ్యము కొఱకుఁ దనక్రిందనున్న భూభాగమును విషయములుగా, నాడులుగా, చిట్టజించి ముఖ్య విషయములలో వృద్ధుల సలహాలఁ గైకొనుచు, దూరదర్శనక పరిజ్ఞాతలకు సచివోత్తముల సంప్రదించుచు, వారి యుపజ్ఞ ననుసరించి యేల్బడిఁ జాఁగించుచుండెడివాఁడు అనవేశనా రెడ్డి.

కృష్ణానదీ పరిరక్షితము, శాశ్వతవనమీపస్థము, దృఢతమము, నగు “కొండవీటి” కింద రాజ్యమును మార్చి నిజపరాక్రమము నలయించి పరిపాలించెనని—

“తెతోఁడన్న వేమ నృపతిః
పరిపాలన కర్మణీః,

ఆపాలయ త్రస్య పుత్రః
తదంతేంద్ర వసుంధరాం,

కొండవీడుం రాజధానిం
సచిత్రం పరికల్పయత్.”—

అను పంక్తు లవగానా మొనగ్గుచున్నవి. “ఉస్మగల్లు” శాసనపంక్తులవలనఁ కొండవీడు దుర్గమునే యనవేశనా రెడ్డి పరిపాలించెనని విశిష్యముచుండినను అతఃపూర్వమే కొండవీడు నొక దృఢతరమైన దుర్గము గలదనియుఁ, గొన్నాట్లు చళుక్యరాజ ప్రతినిధియుఁ, గొన్నాట్లు కాకతీయాంగ్ర దళవర్తుల ప్రతినిధియు, నా దుర్గమును బరిపాలించినట్లు “స్థానిక చరిత్ర” వాకొనుచున్నది.

అనవేశనా రెడ్డి నాటికి “కొండవీటి” దుర్గము శాసనపై మె యగవహించుటచే ననవేశనా రెడ్డి కొండవీటి దుర్గమును బునరుద్ధరించినట్లు లూహింపఁదగును.

ప్రజలను వేమని తమ్ముని కొమారుడగు పెద కొమటి వేమారెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చి సంస్కృతాంగ భాషల రెండును అభ్యసించి పెందించెను. ఇతఁడు గొప్ప విద్వాంసుఁడు. వీనిచే వీరనారాయణాచార్యులు నందురు. ఇతని విద్యత్తునకు, నుపజ్ఞకు, మెచ్చికొని విద్యశికానులు “సర్వజ్ఞదక్రవర్తి” యని యీతనిని బిలుచు చుందురి—

“మాడామణి ర్మృపాణాం
దుర్భర పరిపంథి కిఖిరి దంభోళిక,
సర్వజ్ఞ దక్రవర్తీ పెద
కోమటి వేమధూపతి ర్దయతి”—

అను వాగ్యము తెలుపుచున్నది. ఇతని యాస్థానమున “గద్య కవిసారస్వతాము” బిరుదునుగొన్న నామనధిట్ట బాణాచార్యులు గీర్వాణకవియు, దివిజకవియగు సుండియల్లిగ రనఁగఁ జేబెల్లిన శ్రీనాథకవిసారస్వతాముఁడును, గలరు.—

పెదకోమటి వేమని కాలమునఁ గల శాసన మొకటి శ్రీనాథమహాకవి విద్వాంగ మహామాత్యుం డనియు, బహుళ గ్రంథకర్తయనియు,— వాకొనుచున్నది. పెదకోమటి వేమని రచించిన “శృంగార దీపిక” యను ‘నమగుళితక’ వ్యాఖ్య దక్షిణాపథమం తిను బ్రసిద్ధి గాంచెను. కుమారస్వామి “సాహిత్య చింతామణి” యను నలంకారశాస్త్ర గ్రంథమును రచించెను. హాలుని సప్తశతపయి నొక వ్యాఖ్యానమును పెదకోమటి వేమని రచించెనని—

“హలః ప్రాకృప్త శతీం
గాథా కోటే ర్వ్యవస్థితీ సంప్రతితు
సోయం వేమనృపాలః
తస్యాపి శతక మహార త్సారం.”—

భారతి

అను వాక్యముంబట్టి విడితమగుచున్నది. ఇంతియకాక ఇతరకు “సంగీతచింతామణి”, “శిరనారాయణచరిత్ర” అను గ్రంథముల రచించినాడు. వామనభట్టు పార్వతీ పరిణయము, శృంగారభూషణ భాణము, రఘునాథాభ్యుదయము, నలాభ్యుదయము, వేమభూపాలచరిత్ర, శబ్దరత్నాకరము, శబ్దార్థసంద్రిక్, — అను గ్రంథముల విరచించినాడు.

శ్రీనాథకవిసారవ్యభాసుని యొరవడియే తన వాతావరణము కొజ్జబంతియైనది. యశస్విలకుడు గదా! పెదకోమటి వేము ముఖ్యమంత్రియైన మామికిసింహ జ్యోతిషమున గొప్ప పరిశ్రమ చేసినవాడు. కాంగార, గ్రీష్మకము 1418 దన సంవత్సరమున “సోమసిద్ధాంతము” అను జ్యోతిషగ్రంథవ్యాఖ్యను రచించి విశ్రుతుడయ్యెను. కోమటివేమున ప్రభుత్వము క్రీ. శ. 1420 వ సంవత్సరముతో దునుముట్టినది. కాబట్టి కొండవీడు రెడ్డి మన్నీల సామ్రాజ్యము క్రీ. శ. 1424 వ సంవత్సరముతో నంతమందిన దనవచ్చును. ఈ సామ్రాజ్య ముత్పన్నమైనదివ శ్రీనాథకవిహాకవి మాత్రము రాణ్యహేంద్రవరమును తేరికొనినట్లు లగ పించుచున్నది.

కొండవీడు రాజధానిగాఁ బ్రాగాంధ్రమును బరిపాలించిన కొమరగిరిరెడ్డి “వసంతరాజు” అని బిరుద మందినట్లు —

“శ్రీ కృష్ణేన సమః కుమరగిరి భూ
పాలో నృపాణామత్రయః,
సామ్రాజ్య స్య “వసంతరాజు” బిరుదో
వీరా న్న పోతాత్మజః,” —

అను “శాకుంతలనాటక” ఖీకవాక్యము అవగత మొనర్చుచున్నది. ఇతరకు కవి, భోగి, త్యాగి యాట వలన “ద్యౌగభోగ వసంతరాయాడు” అను నభియుక్తికి వీనికే గల్గినది.

“సోఽయం వేమవిభుః కుమరగిరిణా

రాజ్ఞా నియుక్తః కృతీ,

నాట్యానాం త్రితయం కృతిం కృతధియా

శ్రీ కాలిదాసేన యత్,

తస్యోక్తీర్థ రసార్థవస్య రసిక

శ్చాకుంతలాదే స్స్వయం,

వ్యాఖ్యానం కురుతే కుమరగిరి రా

జీయాఖ్య ముద్వై హితం. —”

అను స్లోకము వసంతరాజు “రసార్థవ మధాకరము”ను జనువులుడే గాక తన బావచేత గూడ జరిమించినా యని స్వనివంజీయుచున్నది. దీనింబట్టి కుమరగిరికి సగృజ్ఞసింగభూపతి సమకాలినుడని విడితము కాంగలదు. సింగభూపతి క్రీ. శ. 1383—1400 సంవత్సరముల నడుమ రాజ్యమేలుచుండి కుమరగిరిచే గౌరవింపఁబడుట సత్యమారము గాదు. ఈ కాలమున నే హరిహరరాయలు విజయనగరసామ్రాజ్యము నేలుచుండెను. క్రీ. శ. పదునాలవ శతాబ్దారంభమున నోరుగల్లు నేలుచున్న రెండవ ప్రతాపరుద్రుడును, ఆ శతాబ్ద ముఖ్యమున విజయనగరము నేలిన బుక్క నృపతియు, గొండవీడును రాజధానిగాఁ బరిపాలించిన కుమరగిరి రెడ్డియు, — సంస్కృతభాషాభిమానులే!

“మునీనాం భిరతాదీనాం

భోజాదీనాం చ ధూభుజాం,

శాస్త్రాణి సమగ్రాణ్య

నాట్యపేదార్థ పేదినామ్;

“ప్రోక్తం వసంతరాజేన

కుమరగిరి ధూభుజా,

నామా వసంతరాజీయం

నాట్యశాస్త్రం యనుత్తయం; —

అను వాక్యములఁ బట్టి “వసంతరాజీయము” అను నుత్తమ గ్రంథమును కుమరగిరి రెడ్డి రచించినాడని తెలియగుచున్నది.

రాజ్యమున శాంతి భద్రతల నెలకొల్పిన కాటాయ వేముని బావమఱుండి యగు నీ కుమరగిరి తన పరిపాలనాభార మంతను గాలుయ వేమునివయిం బెట్టి వసంతోత్సవముల జరపిం దులుతుంగును, భాషాసేవ యంగును, గాలము చెడల నడపెను. కుమరగిరి “త్రిలిక్ష్ణాశ్వర” “రత్న సేవోపసాగ్య” “బాద గోపాలగాయ పేత్యాభుజంగ” “సల్ల నాదిగ్య” “జంబూ గ్వేషేవర” బిరుదాంకుడు. కాపరట్టాడిని, బాపట్ల భోవనారాయణస్వామి నేవదానియైన వల్లెరుగును, — బుట్టిన లకుమాడేవి ఈ భోగ సంక్రందముని ప్రేయసియే! దొరపరెడ్డి నేనాని కాన్కణాఁ గుమరగిరికి లకుమాడేవి సమర్పించెనట!

లకుమాడేవి చక్కఁడనాల చుక్క. నాట్య శాస్త్ర విశారద. కుమరగిరి కొల్లుకూటమున మంత్రి

కొండవీటి రెడ్డినృపతులు

సామంతాది మహాజనుల సమక్షమున లకుమాడేవి సహస్రవిధముల నభినయచాతుర్యము నెఱపుచుండెడిది. అర్థలకందీతుల వేలకొలది ద్రవ్యము నొసంగుచుండెడిది. కావుననే కాఁబోలు కొలయవేయుచు దన “కాకుంఠలవ్యాఖ్య” లో—

“జయతి మహిమా లోకాతీతః
కుమారగిరి ప్రభో,
స్పందిని లకుమాడేవి యస్య
ప్రియాసదృశి ప్రియా,
నవ మభినయం నాట్యార్థానాం
తనోతి సహస్రధా,
వితరతి బహూ నర్థాచర్చి
విజాయ సహస్రశః.”—

అని వ్రాసినాఁడు. లకుమాడేవి క్రీ. శ. 1402 వ సంవత్సరమునఁ దన తిలిదండ్రులకుఁ బుణ్యవాష్టికయు “నాట్యరామ” భీమేశ్వరునకు అఖండ దీపదానము నేసినది.

నేనాలయమున ‘సంతా’ దీపమును వెలిగించుట పుణ్యాతిపుణ్యములయిన కార్యములలో నొక్కటి యని కవిబ్రహ్మ తిక్కన తన భారతమునఁ దెలిపియున్నాఁడు. అంగతమస్సను నరకము కలదనియు, దక్షిణాయనము పాపకాలమనియు, సంగమవలన దక్షిణాయన పాపకాలమునుండియు, సంధిమస్సను నరకమునుండియు, దస్మిన్చుకొని తిరించుటకు నుత్తరాయనమున జ్యోతిర్ధానము నేయుట యత్యుత్తమ కార్యమనియు,—దెలియనగుచున్నది.

ఈ కారణమున నే తెలుఁగునాటం గల శిలా శాసనములఁ బరిశీలించిన దీపదానము లుత్తరాయన పుణ్యకాలమునందే నే యఁ బడినట్లు లవగత మయ్యెడిది.

ఈ దృగ్విధముతో, ఈ యభిప్రాయముతో, లకుమాడేవి తన తిలిదండ్రుల పుణ్యలోకావాప్తి నిమిత్తము అఖండ దీపదాన మొసంగి విఖ్యాతిఁ జెందినది.

కుమారగిరి లకుమాడేవితో వసంతోత్సవములలో విహంగించుచుండువాఁడట! లకుమ తన నృత్యముతో నైఋతి ముగ్గుల నొనర్చుచుండెడిది. కుమారగిరి అనేక జలక్రీడాగారముల నిర్మించి, వసంతోత్సవములలోఁ దన యంతఃపుర స్త్రీలతో నందుఁ గ్రీడించుచుండెడి వాఁడు. ఈ యుత్సవములకుఁ దెలుఁగుదేశపు నాలుఁచెఱుగునుండి యనేకు లరుగుచెంచి పాల్గొనుచుండిరి. కావున నే కుమారగిరి కాలములో రాజ్యమునం దింతను గళాలక్ష్మి లాస్య మొనర్చిన దనవచ్చును. క్రీ. డార్దమై కుమారగిరి నిర్మించిన సౌభములలో “గృహరాజసౌభ” మొకటి యని “కొమరగిరి” శాసన పంక్తు లెఱుంగఁజేయుచున్నవి. లకుమాడేవి తన ప్రియుండగు కుమారగిరితో ఈ సౌభమున విహరించిన దనవచ్చును. ఇప్పటికిని గొండవీట “గృహరాజదిబ్బ” కలదు.

కుమారగిరిరెడ్డితో మహా సంపదతోఁ దలదూఁగిన లకుమాడేవి ఆతని తిర్వాత్త నున్నట్లు లగుపడిదు. ప్రేయసీ ప్రియు లీర్వగును నొకే పర్యాయము అనంత కాలగర్భమున లీనమయిరేమో! ఆనాటి కొండవీటి నైధివము—

“పరరాజ్య పరదుర్గ పరచైభవ శ్రీలఁ
గొనకొని విడనాడు కొండవీడు
పరిపంఞి రాజన్య బలముల బంధించు
గుఱులైన యురిత్రాఁడు కొండవీడు
ముగరు రాజులకును మోహంబుఁ బుట్టించు
కొమరు మించిన వీఁడు కొండవీడు
చటుల విక్రమ కళా సాహసం బొనరించు
కుటిలారులకు జోదు కొండవీడు
జవన ఘోటక సామంత సరస వీర
భట నటా నేక హాటక ప్రకట గంప
సింధు రాష్ట్ర మోహన శ్రీలఁ దనరు
కూర్మి నమరావతికి జోడు కొండవీడు”

విభావరి

శ్రీ దిగుమర్తి సీతారామస్వామి

అలసిన ప్రాణులగుంక దెసలన్నియుఁ జేర్చెడి సంజగాలులు
దెలివి వహించి క్రమ్ముకొను సీలిమఁ జుక్కలు పుక్కిలించి మ
త్తిలినవి ; యెల్లప్రాణులకుఁ దియ్యని మానము తామసీకరో
చ్యుతితముగా లభించినది ; శాంతికిఁ జీకటి కింత నెయ్యమా ?

అస లీ లోకము వెల్లులెంకయ్యు హింసాయామ నున్ జాగృతున
వసివాళ్ వాడెడు; చీకటుల్ బలిసి వైపై మబ్బు మేక్కుట్ల ను
ప్తి నుఖింబున్ జవిచూచి కోలుకొననన్ బ్రేమించుటగాక మా
నన మనస్యంబున కుత్సహించునె వసంతస్వస్న పాఠేయమై !

తారుణ్యంబును గోలుపోయినది నిద్రాశూన్యమిలోక; మే
దో రవ్వంత కనుల్ మొగుడ్చ వెడగొంతుల్ పిచ్చి వై తాళికుల్
ప్రారంభింతు ప్రబోధ గానములు - వాగ్వాదసార మీనాడు ఊ
భారంగంబుగ మార్చె నీ జగతి నాశ్వాసాంత మేనాటికో?

క్షీస్త మానవతకు వలసినది నిదుర—

అదియు దేవతానరముగఁ బ్రాప్తమైనఁ
గాక ముచికుండయుగ నిద్రగా నహంయు
కాలయననాంతకృద్ దృష్టిగా వెలుగడు.

ప్రమోగెడు కాకిమూకలకు మూగతనంబు ఘటింప నుత్సల
ప్రాగుఁసీత సారభకరంబిత నీలదుకూలవౌచు ను
ద్యేగ కరప్రజాగరిత విశ్వము సుప్తికిఁ దార్చఁ జల్లగా
రాగిలి వచ్చు నీకయి శిరంబును వాల్చి నమింతు యామిని !

కలగూరగంప

శ్రీకృష్ణ

శత్రుదమన దేవగిరి దూగామ్ శాసనము

శ్రీ కట్టి సాంబమూర్తి శాస్త్రి

1955 వార్షి నెల భారతిలోఁ బ్రకటింపబడిన, ఏ. భానుమూర్తి గారి వ్యాఖ్యానముతోడి పై శాసనమును దురదృష్టవశమున నేటికిగాని చూడజాల నైతిని. అతి ప్రాచీనమైన ఆ శాసనము ప్రకటింప బడుట ముదావహమైనను వ్యాఖ్యానము బహు ప్రమాదములతో నిండియుండుటచే విమర్శనావసరము సంభవించినది.

శాసనోపలబ్ధి:

నరసన్న పేటకు రెమ్మేశ్వరదూరమున “దూగామ”ను గ్రామమున నొక బీడుభూమి దున్నుచుండగా నీ శాసనము బయలుపడినది. ఆ రైతు ప్రాంతిరాగిక్రింద నరసన్న పేట వర్తకున కమ్మగారి నేను దానిని చూచి యాచార్యకునకు రెట్టింపులాభము (రూ/12) ఇచ్చి కొని కడియము నణికించి, కాల్పించి, ద్రావకములలో ముంచి, తోమి, పెక్కువిధముల నుపచరింపగా శాసనము స్ఫుటముగా దిగువుట కనువైనది. దానికి నేను ప్రతి వ్రాసికొని వ్యాఖ్యానమువ్రాసి భారతికి బంపుట కుద్యమించునప్పటికి అధిక వ్యయప్రయాసములు కాలముగూడా బట్టినది. అంతలో 54 గత ఆగష్టు మొదటి తేదీని అప్పటి శ్రీకాకుళం కలర్బరు శ్రీ, యమ్. పి. కిరీయప్పగారు మాయూరి కాంపులో నుండి నాకడ మాడు శాసనము లుండుట తెలిసికొని నన్ను పిలిపించుకొని, ఆ శాసనములను శ్రీ, యన్. రమేశన్ గారిచే ఇంగ్లీషు వ్యాఖ్యలతో అద్దొబరు మొదటి తేదీకి ఆంగ్లరాష్ట్రాధికారి వార్షికోత్సవమునాటికి ఆంగ్ల దేశీయైతిహాసిక పత్రికలో ప్రకటింపింతుమనియు, ప్రతిబింబమునను, మూలశాసనములు నాకు తిరిగి పంపెదమనియు దిరువాతి తెలుగులో ప్రకటింపుకొన వచ్చుననియు వాగ్దాసముచేసి తీసికొన్నారు. వారన్న

ప్రకార మిప్పటికైన నవి A. H. R. J. లో ప్రకటింప బడిన ట్లగపడలేదు. కాని యీ భారతిలోని శాసనము మాత్రము మా కాశ్చర్యము కలిగించినది. దీని ఉపలబ్ధి ప్రకార మిది ఇల్లు కట్టుచున్నపుడు భూగర్భమునుండి బయల్పడినది కాదు.

రాజనామము:

“శత్రుదమను”డనునది బిరుదమును “దేవగిరి” యనునది రాజనామము కాంచునని శ్రీ పంతులు గారు నిశ్చయించిరి. ఇది సరికాదు. “దేవగిరి” యను నది శాసన ప్రకటనావసరమున రిప్పింపబడి, శాసన విషయము తెలుపబడిన సద్వాక్యజాతుల నివాస గ్రామములలో నొక గ్రామము. ఆ గ్రామమునకు “దేవాద్రి”యని ప్రసిద్ధనామము. ఇప్పుడు “దేవాద్రి”గా నున్నది. అత్యంత సమీపమున నున్న “దేవాద్రి” శ్రీ పంతులుగారికి గోచరింపకుండుట విచారింపదగినదే.

దత్తభూమి:

శ్రీ పంతులుగారు దత్తభూమి విషయమునగూడ చాల పొరబడినారు. దుహాగ్రామమున రెండుపాళ్లు “శర్వశర్మ”కును, ఒకపాలు “వప్పశర్మకు”ను దాన మిచ్చినాడని వ్రాసినారు. అది సరికాదు. దానమిచ్చిన గ్రామములు మాడు సమానమయిన ఫలితమిచ్చునవి. వానిలో శర్వశర్మకు రెండు, నొకటి వప్పశర్మకు నిచ్చినట్లు “త్రీణ్యపిగ్రామకాదత్తా” “అత్ర శర్వశర్మణాయ వృత్తివ్వయం, వప్పశర్మణాయ ద వృత్తి కేకా”. అను వాక్యమువలన దెలియుచున్నది.

గ్రామనామములు:

దత్త గ్రామములను దత్తరిసరగ్రామములను సరిగా గుర్తింపజాలక “దేవాద్రి”కి మాత్రమే “దేవగిరి”ని రాజనామమున కంటగట్టి గోవాటకే గోసమృద్ధమును, వసువాటకే = వసుసమృద్ధమును, కళింగవర్త మానాగ్రహారే = కళింగదేశమును వృద్ధిచెందుచున్నది యను నర్థములు వ్రాసిరి. గోవాటక, వసు

వాటక శబ్దములందలి వాటక శబ్దమునకు “సప్తద్విగల” అను అర్థ మెట్లు వచ్చినది. వాటక, వాటికా శబ్దములు స్థలపర్యాయపదములుగా నున్నవి కావా? విజయ వాటికా, పుష్పవాటికా, ఋషివాటికాదు లిప్పు డును వ్యవహారమున గలవే. వాని కిట్టి యర్థము పొస గునా? వాస్తవమున కివియన్నియు గ్రామసామ ములే. “జేవాదియందు, కళింగమునందు (ఇప్పటికళింగ పట్టునుగాని, పూర్వపు కళింగనగరముగాని) వర్ధ మానాచ్రోమందు దుహోగ్రామయందు, వసువాట మును, గోవాటముందుగల పెద్దలను” అని యర్థము.

దుహోగ్రామము:

దుహోగ్రామము బరంపురముకడ నిష్పడును గల దని శ్రీ పంతులుగారు చెప్పవచ్చును. దానికి “దుహో” అను పేరు కలదా? “దుహోగ్రామ” నును పేరు గలదా? పంతులుగారి వ్రాతవలన “దుహో” అనిమాత్రమే నిశ్చితము. అది శాసనమునకు సరిపడదు. శాసనము లభించిన (పెద్ద) దూగామే అప్పటి దుహోగ్రామము. అదియే వ్యవహారమున దూగాముగా పరిణమించినది. పెద్ద, చిన్నదూగాములు రెండు గలవు. నీడయైనను నప్పటి దుహోగ్రామమును, లేదా అప్పుడొక్కటిగా నుండి కొంతకాలమునకు రెండుగా విభాగమైన బొంది యుండును. పెద్ద దూగాము చిన్న దూగాములకు నడుమ నున్న భూమియందే శాసనము లభించినది.

దమనేత్యరుడు:

దాత యిష్టదేవమున దమనేత్యరునికై శ్రీ పంతు లుగా రతిమాత్రముగా నన్వేషించియు పట్టలేకపోయిరి. సింగపురమందలి ఆలయము, శాసనములు పరిశీ లించిన కొండపొలి, హాటకేశ్వరులు కనబడిరి. కాని దమనేత్యరు డగపడలేదు. శాసనకాలమున నుండే నేమోయను నూహతో విరమించిరి.

దమనేత్యరుడు రాజున కిష్టదేవము. సింగపుర మతని రాజధాని నగరము. దానియందే యా జేవర యుండవలయునను నియమమేమి కలదు. మహేంద్రా చల శిఖరవాసియగు భగవద్దోకేశ్వేశ్వరుడు గాంగ గంగ వంశములరాజు లెల్లరకు నిష్టదేవ మే యైనను, వారిలో నొక్కరి రాజధానియు మహేంద్రాచలమున లేనే లేదుకదా? అట్లే యితని యిష్టదేవమును రాజధాని యందు లేడు. దత్తగ్రామములలో నొకటియగు దుహో

గ్రామమునందే కలదు. దుహోగ్రామము దూగాముగా మారినట్లే దమనేత్యరుడును జనవ్యవహారమున దానే శ్వేరుడుగా పరిణమించినాడు. ఆ జేవర ప్రాచీనాల యము శిథిలముగాగా గ్రొత్తగా నొక తెలకులభక్తుడు పునర్నిర్మాణము గావించినాడు. శేవుని భోగములకు భూములును పాఠశాల మొదలగు లక్షణములన్నియు నిప్పటికిని గలవు. ప్రతిగ్రహీతలగు శర్వ, వస్పేశ్వరులు బహుశః ఆనేవుని యర్చకులై యుండురేమో? ఆకారణ ముననే వారికి దానమిచ్చియుండవలెను. అది డక్క నితర కారణమేదియు నగపడదు. శ్రీభానుమూర్తిగారు కారణము కనబడమిచే నేదాన్వయమునకై దాన మిచ్చినాడని వ్రాసినారు. వేదాన్వయమునకై యను మాట శాసనముచెక్కడ నగపడదు. “తైత్తిరీయస బ్రహ్మచారిణే” యను విశేషమున వార్షికు గ్రహించిరి. ఆ విశేషము వారికి వంశానుగతమగు నర్హతను బ్రకటించు నేగాని ప్రతిగ్రహణకారణమును నూచింప దనుట సామాన్యమగును తెలియునది. కనుక దైనా రాధకులగుటయు, రాజునకు పరిగ్రాహకులగుటయు గారణములుగా వారి కీ గ్రామము లీయబడినవని యూహించుటే సమంజసము.

గెండుది:— “ఆత్మనః. పుణ్యాప్యాయన నిమిత్తం” అని కంఠరచమున కారణము చెప్పబడియే యున్నది. దీనివలన దమనేత్యరుడు నాడు నేడును గూడ గలడు. కొంచెము మార్పునందినాడు. అతడున్న గ్రామము దాననిషయమే. అందే శాసనము లభించినది.

శత్రుదమనుని కాలము:

శత్రుదమనును విజయసింహపురమున నుండి పాలించుకాలము నిర్ణయించుట కౌధారములేదయి నేవు. అతిప్రాచీనమయిన లిపి మాత్రమే కొంత సాధనము. అయినను శ్రీ భానుమూర్తిగారి తినిని సమద్ర గుప్తునకు ప్రతిభిలునిగా “దమను” పదముచే సాధింప జూచిరి. ఇది సాహసమేమోయని లోచించుచున్నది. శ్రీ వారు రాజానామము జేవగిరియనియు, శత్రుదమను డను నది బిరుదమనియు పేర్కొని మరల దమనుపద మును నామముగా మార్పజూచుట విరుద్ధము కాదా? శత్రుదమనుడనునది పేరేయైన జేవగిరిపదము దానితో నెట్లగుకుపడును. జేవగిరియే చేరైన శత్రుదమనుడను పదమంతయు బిరుదమగునగాని, కేవలము “దమను”

పదము గాజాలడుకదా? రాజు తనబిరుదము తాను చెప్పకొన్నను దన ప్రత్యర్థి, అందును విజేతయినగు సముద్రగుప్తు డట్టితనిని బిరుదముతో బహుమానించునా? యని సంశయింపవలసియున్నది. ఇంతియ కాక సముద్రగుప్తుని శాసనమున నేరండుపల్లి దిమన కుడు పేర్కొనబడినాడు. ఇతిహాస విజయసింహపుర శత్రుదమనుడు, ఏరండుపల్లి మహారాష్ట్రమునందలి దని చారిత్రకులు చెప్పుచున్నట్లు శ్రీ భానుమూర్తిగారే వ్రాయుచున్నారు. అయినను ఇప్పటి “ఆమదాల వలస”యే అప్పుడు సంస్కృతీరింపబడిన ఏరండు పల్లిగా పలువురు చారిత్రకులు అంగీకరించినట్లును వ్రాయుచున్నారు. ఇది వింత విషయమే. మొన్న మొన్న తురకల రాజ్యమున “అకామృదాలి”యను తురక సర్దారుపేదన నిర్ణయపబడి వ్యవహారమున నించుక మార్పుజేరిన యీ ఆమదాలవలస నాటి యేరండు పల్లియే యనుట కిప్పటి యీ చిన్న “దిమన” పదము దక్కనితరాధారము లేదయి లేవు. దీనికి ప్రాంతముల నున్న శ్రీకాకులము, సాలెహుండము, సింగపురము, దంతపురపుకొటి, మొదలగుతావులందు ప్రాచీనవస్తు శకములు కుప్పలు తిప్పలుగా నుండగా నీ యామ దాలవలసయం జేదయి లేదు. రైలుస్టేషనునకు సమీపమున నుండి పలు ప్రాంతముల రాదారులకు కూడలి యగుటచే, కొలదికాలమునుండి యీ చిన్నపల్లె క్రమభివృద్ధి నొందుచున్నది. ఇది కేవల మొక కుగ్రామముగా నుండిన దినులు కడచి యెంతో కాలము కాలేదు. ఇది సముద్రగుప్తునికాలమునాటి యొకరాజునకు రాజధానియనుట కవ్యరికిని మన సాప్తదు. ప్రాచీన కైఫియము గలిగి యిప్పుడు శిథిలములయిన తావులం దెల్ల నివృత్తును ప్రాచీనతానూదకములగు వస్తువు లగపడుచున్నవే? ఈ యామదాల వలసయం దనియేమి? కావున నిది యది కాజాలదు. ఒకవేళ నిదియేయదియని యంగీకరింతుమన్న మరియొక చిక్కు కలుగుచున్నది. శత్రుదమనుడు తనరాజధాని విజయసింహపురమని సోత్కర్షముగా వర్ణించు కున్నాడు. ఇతిరుల నేకు లీ విజయసింహపురమును పేర్కొన్నారు. సముద్రగుప్తుడు ప్రసిద్ధ రాజధానియగు దీనిని విడచి యేరండుపల్లి నేల పేర్కొనును. దిమను డీతజేయైనన నాతడు సింహపురమువాడేకాని యేరండు పల్లివాడు కాదు. సముద్రగుప్తుని శాసనము చదివినవారు

“ఈరండుపల్లి” యని చదివినారు. అప్పుడానామ మీ గ్రామమునకు సరిపోదు. మఱియు ఇంకొక చిక్కు. విజయసింహపురము సింగపురమని కొందరును, దంత పురమని కొందరును (భిన్న కాలములందు) చెప్పినారు. ఆ రెండింటిలో నేదియైనను రాజధాని సింహపురము గావచ్చునుగాని, ఆ రెండింటికి నడుమ నాతిహారముగల యీ చిన్న వలసయు వానితో సమానముగా నాకాలముండే రాజధాని కాగలదా? గిరికొత్తూరు సముద్రగుప్తుడు జయించినది యీ ఆమదాలవలసకు పది, పదునేను క్రోసులదూరముననే కలదు. ఏకకాలమున దిగ్గరదిగ్గరగా రెండు మహారాజ్యములు, నిరువురు మహారాజులు నుండుట సంభవమా? చిన్న చిన్న రాజ్యములు చిన్నరాజులు నందమన్న నిటియల్లులను జయించుట సముద్రగుప్తుడొక ఘనవిజయముగా భావించి ప్రకటించుకొనునా? కావున సముద్రగుప్తుడు కలింగమునేలు గిరికొత్తూరు స్వామిదత్తునొక్కని నే యోడించెనుగాని యీ దిమనుని కాదు. అతడేరండుపల్లిరాజగు వేరొక దమనకుని జయించినవాడు. ఆ యేరండుపల్లి చారిత్రకులు చెప్పుచున్నట్లు మహారాష్ట్రమునందలిదే యైయుండును. దీనినిబట్టి పర్యాలోచింపగా సముద్రగుప్తుడు జయించిన యేరండుపల్లి దమనకు డీతడు గావనియు, నాకాలమున నీతడు లేడనియు గాలాంతరమున విజయసింహపురము నేలిన మహారాజునియు నిర్ధారితమగుచున్నది. అయిన నీతడు ప్రాచీనుడుమాత్రము కాకపోడు. ప్రాచీనతామ్ర శాసనములు కూర్చబడిన రాగికడియమునందలి దిమ్మపైని వరాహవృషభాంకుశాది చిహ్నములేవియు నగపడవు. కొన్నింటిపైని “త్రిభువనాంకుశ” మొదలగు రాజసాములు బిరుదములూహిత ముండును. ఇతని శాసనము దికయందును చిహ్నము లగపడలేదు. అక్షరములేవేని చెక్కబడి అతిగిహాయిసవో లేక చెక్కబడలేదోగాని యది నున్నగామాత్ర మున్నది. ప్రాచీనులు తమ కులగోత్రాదులు చెప్పకొనక ప్రతి గ్రహీతలప్రశస్తి వర్ణింతురు. ఇతడు నల్లై చేసెను. ప్రాచీనులు శకవృక్షములను పేర్కొనక తమ రాజ్యకాలమునే పేర్కొందురు. ఇతడును తన రాజ్యవత్సరములే పేర్కొనెను.

ఇంద్రవర్మయనురాజు 146 సం॥ 122 సం॥ లోను రెండు శాసనములిచ్చెను. 91 సంవత్సరములో

గంగమహారాజగు ఇంద్రవర్మ రాజసింహుని శాసన మొక్కటి కానవచ్చుచున్నది. కళింగాధిపతి ఇంద్ర వర్మ అచ్యుతాపురశాసనమువలన 87 సం॥న సిద్ధార్థక గ్రామము దానముచేసెను. 91-87 సం॥ల రాత యొక్కజే. హస్తీవర్మ ఉగ్రాము శాసనము 80 సం॥ నాటిది. నరసింగపల్లి శాసనము 79 నాటిది. హస్తీ వర్మ శాసనములను ఇంద్రవర్మ శాసనములను లిఖించిన వాడు వినయచంగ్రుడే. ఈ రాజులు పేర్కొన్న కాలము, కేవలము తమ పాలన కాలముగాక వారి వంశము వారి పాలనారంభమునుండి వచ్చునదియని కులభముగా డెలిసికొనవచ్చును. ఇంద్రవర్మ విజయ రాజ్యవత్సరములు — 146-122

ఇంద్రవర్మరాజసింహుడు —	91-87
హస్తీవర్మఉగ్రాం —	80
నర్సింగపల్లి —	79
ఉగ్రావర్మ —	80
తిరింగి శాసనకర్త —	28
శక్తివర్మ —	18
శత్రుధనుసుడు —	9
చండవర్మ —	6

పై పట్టిక ననుసరించి విజయరాజ్యవత్సర ములలో చండవర్మయే మొదటివాడో లేక రెండవ వాడో యైయుండును. అతనికి తరువాతివాడే మన శత్రుధనుసుడు. కాబట్టి యిత డత్యంతి ప్రాచీన డనుటకు సందియము లేదు. సముద్రగుప్తునిచే జయింపఁ బడిన సైంశీయక హస్తీవర్మయు ఉగ్రాం నర్సింగపల్లి శాసనముల దాత గాంశీయక హస్తీవర్మయు నొక పురుషుడేయను వాదమొకటి కలదు. దానిని స్రవణముగా నంగీకరించినవారెవ్వరును లేరు. ఒకవేళ మన మంగీకరించుచో మన “శత్రుధనుస కేవలి” సముద్ర గుప్తునికంటెను 70 సం॥ను ప్రాచీనుడే యగును. కాని యీ ఊహాగానమున వాస్తవికతలు లేలవుకదా? ఇతడేనంశమువాడు? :

వేంగి చాలుక్యలిపిలో శాసనములు లిఖించిన కళింగాధిపతులు హస్తీవర్మ, ఇంద్రవర్మగులు తాము గాంగములకుల ప్రతిష్ఠలనుమని తమ కులము చెప్పవొన్నారు. వారికి పూర్వులగు చండవర్మగులు తమ కులములు చెప్పకొనలేదు. వీరిలిపి, భాషా సంప్ర

దాయము, బహుభట్టారకపాదానుధ్యాతవ్యము, పితృ భక్తిత్యము మొదలగు సంశయముల సర్వాత్మనా వేంగి పాలకులగు కాలంకాయనుల ననుసరించుచున్నవి. ఐనను వీరు కులముల పేర్కొనలేదు. తక్కిన లక్షణములలో కాలంకాయనులలో భేదములేదు. కాలంకాయనులలో గొందఱు దక్షిణ కళింగము నేలియుండుట సుప్రసిద్ధమే. కావున వీరు కాలంకాయనులనుండి చీలిపోయి తొలిసారిగా కళింగమున కొంతసేపుగా నుక్రమించి పాలించినవారై యుండును. కాలక్రమమున వీరే గాంగవంశజులతో గలసిపోయి యుండును. వీరివలననే కళింగమునకు వేంగీలిపి వచ్చుటయు సంభవించినది. శత్రుధనుసుడును కాలంకాయనానువత్తమున భట్టారక పాదపరిస్థితిని స్వీకరించుచున్నాడు. ఇదిగి భట్టారకపాదమున వచ్చు శిబ్బము లేననున ప్రతి గ్రహీతి వచ్చుచున్న యుండుననే యున్నాడు. ఆ బహువా నేర్పరశిబ్బము లిచ్చుటకీ నీ ప్రాంతమున నీ కులము నామధేయములుగా వచ్చుచున్నవి. భట్టారకపాద గురువు, పుణ్యోహరుడును. నన్నయభట్టారకుడు గాజురాజున కింగ్రునకు కుల బ్రాహ్మణుడు. బహుభట్టారకులు కాలంకాయనుల కులగురువులు. ఈ రాజు తన గురువుగోపీతులకే దానమిచ్చినాడు. కాబట్టి దక్షిణ కళింగమును బాలించిన కాలంకాయనులలో నీతి డొక్కఁడు కాదనును.

శ్రీ భానుమూర్తి గారు లాఖరుపేరిలో “వాల్మీక రణదోషములనువరి సంస్కృతి సంశేషులు చెప్పినను శాసనకర్త ఆభిప్రాయము సుస్పష్టమగుచున్నది.” అని తమకు సంస్కృతిభాషాపరిధయ మంతిగా లేనట్లు సూచించుచున్నారు. కాని వారు భావమును గూడ సరిగా గ్రహింపలేదని కోలుచున్నది. సముద్ర గుప్తుని శాసనము వినరించుదు: “పై శాసనభాగాము మిగిలినవారిలో గూడా నలుగురు కళింగరాజులను తెలుపుచున్నది. మహేంద్రుడు, స్యామిచక్రుడు, దనుసుడు, కుబేరుడు. ప్రస్తుతి శాసనమువలన విషపుర రాజు పేరును

* కాలంకాయనులలో మొదటి సందివర్మ కుమారుడు, రెండవ సందివర్మ జనకుడునకు నొక చండవర్మ కలదు. పై పట్టికలో నతి ప్రాచీనుడు చండవర్మ కలదు. ఆ యిరువురు నొక్కరే యగుదురేమో పరిశీలించవలసి యున్నది.

తెలిసికొనుట కుపయోగించును. 'పై పురక మహేంద్రగిరి కొత్తూరక స్వామి నాథ' అనువాక్యములతో మహేంద్రగిరిపై నున్న పిష్టపురపురాజనియు చెప్పబడెను. కాని మహేంద్రుడు పిష్టపురరాజనియు స్వామి దత్తుడు గిరికొత్తూరులో రాజనియు తలంపబడెను. రెండవవ్రాహమ కారణములు:— ఆంగ్రజేశములో "కొండగుడి, కొండకంచేరు" అను గ్రామములుండుటయే. గిరికొత్తూరు లేక కొండకొత్తూరు యుండువచ్చును. కాని ప్రస్తుత శాసనకర్త శత్రుధరున డేవగిరి యను నిర్ణయమునకు వచ్చిన మహేంద్రగిరియను నామము నాల్గవశతాబ్దిలో నాడుకలో నుండి యుండవచ్చుననియు మహేంద్రగిరి పిష్టపురపురాజనియు చెప్పిన అసంబంధముకాదు." అనిరి. పై భావమంతటి దారుణ మైనదో విజ్ఞులూహించుట గాక! నేటివఱకును సముద్రపురి శాసనమును దూచిన చారిత్రకు లెల్లరును పిష్టపురరాజు మహేంద్రుడనియు, గిరికొత్తూరురాజు స్వామి దత్తుడనియే తలంచి సిద్ధాంతీకరించిరి. శ్రీమూర్తిగారి భావము దానిని ఛిన్నాభిన్నము గావించి మహేంద్రగిరిపై నున్న పిష్టపురపురాజు నొకని స్పష్టించి సనాతన సిద్ధాంతమును రెండవవ్రాహగ గణించి ఖండించి వేసింది. తమసిద్ధాంతము "ప్రస్తుతి శాసనకర్త శత్రుధరున డేవగిరి యను నిర్ణయమునకు వచ్చిన నేయని యింక సంతోషమును వెల్లిబుచ్చియు, డేవగిరినామము సాధించి తిమ్మాదియును మహేంద్రగిరి నిల్పుటకీ కొండతాండవము "తెలివాహ" (తేజ) నదీ తీరమున జ్ఞాన్దబాతక గాథా ప్రసక్తమైన డేవగిరియందు విశేషము గావించినది. కాన దీనిని విజ్ఞులు బాగుగ విమర్శింపవలసియే యున్నది.

శాసనము చదువుటలో రెండవశేకు మొదటి పెడలో రెండవంథి చివర "మయా గ్రామకౌత్తియ పున్యాధ్యాయన" అని ఉద్భవించి దానివలన నే వారు వేదాధ్యయనముకొనుట దానము గావించబడినట్లు వ్రాసి నాగు. ఆ పాఠము తప్ప "పున్యాధ్యాయననిమిత్త" అను పాఠము బహుపరిశోధనమున నేను నిశ్చయించితిని. "పున్యాధ్యాయన" అను పాఠమే సరియగుచో "చత్వర" అను శబ్దమునకు శాసనమున సంబంధమే లేకపోవును. తనకుగాని, తన తిలిదండ్రులకుగాని పుణ్యయశోభివృద్ధికయియే దాతలందఱు దానము చేయుట సుప్రసిద్ధము. కాని తన వేదాధ్యయనము

కొనుట దానమిచ్చుట యిందుదక్క నెందు నుండవోను. అసలే విలక్షణమున నీ శాసనమునకు శ్రీమూర్తిగారి పాఠము మరింత నైలక్షణ్యము కూర్చినది. శ్రీవారి యిష్టము ననుసరింపవలయునన్న "చత్వర పున్యాధ్యాయననిమిత్త" అని చదువుచో తనకు వేదగురువులగు వారికి దానమిచ్చినట్లు కొంత మేలుగా నుండును.

చిట్టచివరగల "దూతో వైద్యకృష్ణదత్త" యను వాక్యమును బట్టుకొని దూతయంగీకారము మాపబడినదియు, ఇదికూడ కొత్తవిషయమేయనియు దూతరాజధానియందేల యుండువలయునో తెలియలేదనియు చిన్నవిమర్శ గావించియున్నాడు. ఆ వైద్యకృష్ణదత్తుడు ఆజ్ఞప్తయో, లేక లేఖకుడో, లేక గ్రంథసంధాతయో అయియుండును. కాని "దూత"గానో "దూత"గానో ఉల్లేఖింపబడినాడు. వ్రాతకాడుతాను వ్రాసెడి శ్లోకమయో తెలియక నే తాను వ్రాసినదానివలన శాసనభావము బోధపడునో పడదోయను నాలోచన లేకయే సర్వవిషయములు నష్టభిష్టములుగా లిఖించినాడు. అయిన ప్రాచీనాక్షరములు రాజ్యకాల సమవత్సరమును తెలిపినవాడగుట మనకు మిక్కిలి వంగుచు. ఈ లేఖామూలమున నాతడును శత్రుధరునునునొకపాటుగ నతి ప్రాచీన స్థానమున వెలుంగును.

ఆంధ్రానువాదము:

శ్రీ. వి. భానుమూర్తిపంతులుగారి వ్యాఖ్యానమున శాసనమున కొంద్రానువాదము ప్రకటింపఁబడియుండిన పాఠముల కుపయోగించెడిది. అది లేనిచో సంస్కృతభాషావేదికయము లేనివారు సరిగ విషయము గనునింపజాలరు. కావున నాంధ్రానువాద మీక్రింద బొంగుపఱచుచున్నాను.

ఓం. విజయసింహపురమునుండి భగవంతుడుగుదము నేశ్వరస్వామిపాదములు ధ్యానించువాడు, భట్టారకపాదలచే పరిగ్రహింపఁబడినవాడునగు మహారాజశ్రీ శత్రుధరునుడు డేవగిరి (డేవాద్రి, * డేవాద్రి, డేవిడి) యందును కళింగమునును, వృహనాగ్రహారే (బహువాని పేటయందు) దుహోగ్రామము (దుగాము) వసువాటకము (బనివాడ)నందు, గోవాటకము (గొట్టి

* పై గ్రామములన్నియు నొకదాని కొకటి చేరువ నే యున్నవి.

వాడ) నందు నివసించు సద్భాగ్యహృదలు మొదలగు గ్రామాణులను శరీరాదులందు కుశలము ప్రశ్నించి వ్రాయించుచున్నాడు. నాచే నీ గ్రామములు నాకు పుణ్యాప్రాయన నిమిత్తముగ బ్రాహ్మణులు పట్టువ గ్రామవాస్తవ్యుడు, కాంక్షింపగోతుడు, తెలివీయ కాఖ్యాధ్యయి, యజ్ఞశర్మ పుత్రుడు, బప్పశర్మకును, శర్వశర్మకును మాడు గ్రామములు. ఈయబడినవి. వీరిరువురకును బ్రాహ్మణదేయముగానొనర్చి ద్విజభోగము విడువబడినది. ఈ విషయము మీ రాలించి నాయజ్ఞ పాలింపుడు. వీనిలో శర్వశర్మకు రెండు వృత్తు (గ్రామము)లు. బప్పశర్మ కోవృత్తి. (గ్రామము.) నైన దేర్కొనబడిన గ్రామాణులెల్లరును పుణ్యమునకై నా ధర్మమును బాలింపుడు. ఈ విషయమున స్తోత్రములు గలవు. ఎవడు ధర్మసంయుక్తుడు క్రియను మనస్సుచే నభినందించునో వాడు శుక్లవక్షుమున నంపు మంతుడు (దండ్రుడు)వలె కాములు నంది వృద్ధి నొందును. అనేక రాజులచే ననేకముగ భూమిదానము చేయబడినది. అయిన నెవ్వ డెప్పుడు రాజ్యము పాలించునో, అప్పుడా పాలకునకే భూదానఫలము లభించును. మతిమంతులలో శ్రేష్ఠుడవగు యుధిష్ఠిర! పూర్వరాజులచే బ్రాహ్మణులకియబడిన భూమిని మిక్కిలిప్రయత్నిమున రక్షింపుము. తాను స్వయముగ నిచ్చుటకంటె నితరు లిచ్చినదానిని రక్షించుచే శ్రేయస్కరము. భూమి నిచ్చువా డెవనివెలయేండ్లు స్వర్గసౌఖ్యము లంగును. ఆక్షేపించినవాడు, ఎవనిని చినవాడును సంతకాలమే నరకమున వశించును. ఇట్లు లిఖింపబడినది తొమ్మిదివసంతత్వరమున ఆషాఢ మాసము దశమదివసమంగు. దుతుడు (లేఖకుడో, ఆజ్ఞాకరుడో) వైద్యకృష్ణదత్తుడు.

కోమటి శబ్ద మిమాంస

శ్రీ జి. టి. అక్కులయ్య దీక్షితులు

భారతదేశమంతటను కై గారిక, వాణిజ్య, యుద్ధోగ వృత్తిగల కులములందు ఆయా వ్యక్తి నామముల చిహ్నలలో 'సెట్టి' అను పదమును చేర్చి వ్యవహరించు చుండుట గలదు. ఈమధ్య 'భారతి' పత్రిక 1955 మార్చి, ఏప్రిల్, జూన్ సంచికలలో 'కోమటి' శబ్ద

మునుగురించిన విమర్శనలలో కోమట్లకు 'సెట్టి' యను పేరు గలననియు దానినుండి కోమటి శబ్దమునకు యువరాజును అర్థము నూచింపుట, గానుట జరిగినవి.

సెట్టి శబ్దార్థ మేమి?

సంస్కృత శబ్దమున 'శ్రేష్ఠి' శబ్దముయొక్క ప్రాకృతరూపము 'సేత్' అనియు, దాని వికృత రూపము 'సెట్టి' అయినదని చి|| వీరభద్రరావుగారు చెలిపినారు (ఆంధ్రుల చరిత్ర 1 భా 184 పే). ఈ శబ్దమునే తమిళనాడులో 'సెట్టియార్' అని వాడుచున్నారు. వీనినుండి శ్రేష్ఠి, సేత్, శ్రిష్టి, సెట్టి, సెట్టి అనునవి ఏకపదమునకు పర్యాయపదము లనుట తెలియుచున్నది.

ఇప్పటికి ఘనారు 3000 ఏండ్లనాడు రచింపబడినదని నిర్ణయింపబడిన (పిందూబేళ కథాసంగ్రహము 187 పే), 'ఎతరేయబ్రాహ్మణము' అను గ్రంథమున 'యాథాంశ్రేష్ఠి' అను పేరున్నది (ఆంధ్ర విజ్ఞాన సర్వస్వము 2 సం—600 పే). 'నాథుసెట్టి' అని పిల్వబతునారే సాతవాహనుల వంశీయులనుటయు (భారతి 1954 నవంబర్ సంచిక), సాతవాహనులకు శాతకర్ణులనియు, శాలివాహనులనియు ఇతర పేర్లుండినవి. శాతకర్ణి అనునది 'దుటు' సంతతికి చేరిన వంశ నామమై యుండినది... (శ్రీ శ్రీ 150 ప్రాంతమున 'దుటుకుల' శాతవాహనులుండినవి కాననులవలన తెలియుచున్నది (కన్నకవహిని చరిత్ర 1 భా 18—20 పే). దుటు శబ్దము సెట్టి శబ్దమునకు చాల సన్నిహితమై యుండుటే గాక సాతవాహనులే నాథు సెట్టనుటయు, సెట్టి నామము గలవారి జాతులకు కులములు అను పేర్లుండుటయు 'దుటుకుల' 'సెట్టికుల' నామ రూపాంతరమనియే దలంపటనియున్నది. వీనినుండి 2000 ఏండ్లనాడును, గౌతమ బుద్ధుని శిష్యులలో 'అనంతసింహ సెట్టి' అను వాడుండుటయు చుట్టకవర్ణము (I VOL 4—1), ఖదిరంగార జాతికము (1—23), అద్దాన జాతికము, ఫలజాతికము లనికి చొద్దనాబ్దుయ గ్రంథములలో 'సెట్టి' అనువారిని దెప్పియుండుటయు, బుద్ధుని కాలమున ఇప్పటికి 2500 ఏండ్లనాడును, (శ్రీ శ్రీ 1065 (EP-IND-VOL - IX P 174—181), (శ్రీ శ్రీ 1094 (Mysore Inscriptions), (శ్రీ శ్రీ 1154 (ఆం.చ 1 భా 320 పే),

(క్రీ|| శ|| 1260 (EP. IND-VOL XXI. P.9 16),
క్రీ|| శ|| 1308, క్రీ|| శ|| 15 శతాబ్దము (చాణేక్యీరి
పురాణము, క్రీ|| శ|| 15 శతాబ్దపు శ్రీనాథకవి 'శివ
రాత్రి మహాత్మ్యము, హరవిలాసము, రచనాకాలము
దెలియనట్టి గౌరీపుత్ర పురాణము, బలిజనక శ్లోరా
ణము, కన్యకాపరమేశ్వరీ పురాణము, రేణుక విజ
యము, నిరంజన రత్నాకరము మొదలగు గ్రంథము
లందు శాసనములందు 'సైట్రి' అను పేరు చెప్పబడినది.
నేటి లోకకన్యకచోరమంగుర కలదు గనుక 'సైట్రి'
(శ్రేష్ఠి) అను శబ్దము భారతభూమిలో అంతటను అతి
ప్రాచీన కాలమునుండి నేటికరకు అనిచ్చిన్నముగా
వచ్చు పేరైయున్నది.

కోమటి, బేర, వీరబణిజ, బణిజ, బలిజ, నాటు
కోట, కుమ్మర, సాలె, గాండ్ల, ఉప్పర, జనుప,
తోగట, వడ్డె, మంగల మొదలగు కులముల (జాతుల)
వారిలో సైట్రి అను పేరు వాడబడుచున్నది (సకలార్థ
సాగరము 268 పే). ఉత్తర భారతమున మార్వాఢి,
మున్సిం మొదలగునారిలో 'నేక' అనియు తమిళ
నాడులో సైట్రి కూర్ అనియు వ్యవహరింపబడు
చున్నది.

అమరుడు తెలుపుటలో సైట్రి (శ్రేష్ఠి) శబ్దమునకు
'కుల'యను మరియొకవిశేషణమును చేర్చి 'కులశ్రేష్ఠి'
అనినాడు (అమర నిఘంటువు). ఈ శబ్దమునకు లింగ
బట్టు 'కులశ్రేష్ఠత్వమునైతి కులశ్రేష్ఠి' కులమందు
శ్రేష్ఠత్వము గలవాడు అని నిర్వచించినాడు (గురు
బాల ప్రబోధిక 2 కాం 691 శ్లో). ఒక కులమున
ఒకడు శ్రేష్ఠుడై యుండవలసినంతట శ్రేష్ఠాధము
భావము లుండవలయును. ఏ కులమంగును అట్టి భావన
లేకు. మరియు శ్రేష్ఠాధముమలే యుండినంతట యే
యొక రిద్దరికో శ్రేష్ఠి యను పేరు పరిమితమై యుండవల
సినది. అటులను లేకు సైట్రిపద ముపయోగించు కుల
ములో ప్రతినాడును సైట్రి అవలడుచున్నాడు గనుక
కులశ్రేష్ఠి శబ్దమందలి 'కుల'శబ్దము జాతిని గాక మరి
కేనినో దెల్పు శబ్దమగుచున్నది. కులమున గా ఏమి?

ఇప్పటికి 2500 ఏండ్లనాడు రచింపబడినవని
కాలనిర్ణయ మొనర్చివట్టి (18-11-1944 ఆంధ్రప్రభ)
'మనుస్మృతి' అను గ్రంథమున "దిశికులంతు ఘండిత"
(7 అధ్యాయ 119 శ్లో) అను శ్లోకమునకు వ్యాఖ్యానము
వ్రాసిన కుల్లూకబట్టు "అష్టాంగవం....." ఇతి హరిత

స్మరణాత్ వగ్గవం మగ్యసుం హలమితి తథానిగ హల
త్వమేన గూవర్ ధూమిః వాచ్యతే తత్కులమితి
వదితి". సంజెండు నాగశ్ల(మహకల)తో యొక దిన
మున యంతే ధూమిని దున్నగలుగుతో ఆ ధూ విస్తీర్ణ
మునకు 'కులము' అను పేగున్నట్లు దెల్పినాడు.
ఇప్పుడు భూమియొక్క విస్తీర్ణము తెలుపుటకు
సెంటు, ఎకరా అను పేగులకలె మిగుల ప్రాచీనకాల
మంగు 'కులము' అను పేరుండినది తెలియుచున్నది.
ఇప్పటికిని యొక పట్టాకు చేరిన భూమికి 'కుళ'
మనియు, వీటిని దెల్పు ప్రభుత్వపు లెక్కలకు 'కుళ'
వారి' అను పేరును గలియుండుట కుల్లూకబట్టు
వ్యాఖ్యానమును దృఢపరుచుచున్నది. దీనినుండి కుల
స్తుడు = వ్యవసాయ యోగ్యమగు భూమి గలవాడు
కులశ్రేష్ఠి = ఉత్తమమైన భూమి గలవాడు. అను
అర్థము గలుగుచున్నది. కులశబ్దము అటుల నే యుండుక
వ్యవసాయవృత్తిని దెల్పు శబ్దమైనది. క్రమశః ప్రతి
వృత్తిని దెల్పు శబ్దముగా పరిణమించినది (ఉదాహర
ణము. కుమ్మరకులం = కుండలనుచేయు వృత్తి మొద
లగునవి) ఈవిధముగ కులశబ్దమునకు వృత్తి అర్థముం
డుటచే "కులశ్రేష్ఠి" వృత్తులలో ఉత్తమమైన వృత్తి
నాదిరింపువాడని ఏర్పడును. ఇట్లేర్పడుటకు కార
ణమును యున్నది. "సోషియల్ అండ్ పాలిటికల్
లైఫ్ ఇన్ విజయనగర" అను గ్రంథమును రచించిన
డా|| బి. ఏ. పాలెతెర, యం. ఏ. పి. హెచ్. డి. డి.
ఎబి. యెల్. గారు తెలుపుటలో "ఈ కులములను
రెండు ప్రముఖ విభాగములుగా విడదీసి వాటి ఉచ్ఛ
నీచతలను నూచించెడి 'కుశీనై', 'యడమనై' యనెడు
భేదములు బహుకాలమునుండి వచ్చుచున్నవి. ఘనూరు
క్రీ|| శ|| 5 శతాబ్దమునందు ఈ భేదములు పొడమాపిన"
వని వ్రాసిననాడు (11. P. 698). ఇట్లేర్పడిన కుశీనై
సంఘము (సైట్రివణము) న 18 కులములు గూడియున్నవి.
ఈ కులములవారు చేయు వృత్తులు ఉత్తమమైనవగుటచే
ఈ కులములవారికి సైట్రి (శ్రేష్ఠి) అను పేరు వాడబడిన
దని ఏర్పడుచున్నది.

కన్నడనాడిన చరిత్రకారులగు జేశాయి, పాండు
రంగరాయ ఎం. ఏ. గారు దెలుపుటలో "ఈ
సంఘోప సంఘములకు విశిష్ట ఘటనలు ద్వజ పతాక
ఛత్ర చామరాది సాంకేతిక చిహ్నములు ఏర్పడియుండి
నవి. అచ్చటచ్చట ఈ సంఘమునకు స్థలీయాధికారు

అంశిరి...ఈ పదవులన్నిటికి గొప్పపదవికి 'పృథ్వీ' ప్రేక్షి అనిపేరు....." అని వ్రాసినారు (కన్నడ నాడిన చరిత్ర 146 పే).

ఇంగునుండి ఉత్తమ కై గారిక వృక్షులకే గాక ఉత్తమ ఉద్యోగవృత్తికి గూడా 'సెట్టి' అను పద ముపయోగించియుండుట చెలియుచున్నది. అంగు నుండియే పేటపై అధికారముగలవాడికి 'పేటసెట్టి' యనియు ఇటులనే సంతసెట్టి, గ్రామసెట్టి, పట్టణ సెట్టి, చివరదకు 'పృథ్వీసెట్టి' అను పేర్లు గల్గి యున్నవి. మహాశిల్పాల (కై గారిక వృక్షులు గలవా రల)లో 'పృథ్వీ' అనువాడుండినట్లు ఋగ్వేదమున గలను (9-5.6; 10-70 6). జామంతికి యొక సెట్టి గలిగియుండలేదు. ఇక పృథ్వీసెట్టి అను పేరువచ్చుటకు ఋగ్వేదమందుల మహా శిల్పియగు 'పృథ్వీ' అను పేరు నుండియే పృథ్వీసెట్టి అను పేరు గల్గి యుండును అనుక పృథ్వీసెట్టిగా వ్యవహరించుటయు మిగుల ప్రాచీన ముగా వర్చునుచున్నది.

ఈవిధమైన పధారములు విశేషముగ లభ్యమగు చుండుటవలన 'సెట్టి' అను శబ్దమునకు 'ఉత్తమమైన వృత్తిగలవాడు' అను అర్థము సరియగుచున్నది. నిఘంటు రచయితలు ఇంకను తర్కించి సెట్టి శబ్దము నకు అర్థమును వెలింగి నూతనముగా ముద్రించు కోశ ములలో జేర్చరని ఆశించుచున్నాడె.

శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తము

గోవుయొక్క మతివంటి మతి కలనాగు గోమ తులు—(గోమతిరివ మతిః యేషాంకే గోమతీయః) గోమతి శబ్దభవము "కోమటి." గోవులకును వైశ్యుల కును సామ్యము వేషములలోకూడ కన్పట్టుచున్నది. బ్రాహ్మణునితోబాటు మేక సృజింపబడెననియు, క్షత్రియునితోబాటు పొట్టేలు సృజింపబడెననియు, వైశ్యునితోబాటు గోవు సృజింపబడెననియు, శూద్రు నితోబాటు అశ్వము సృజింపబడెననియు సాజా త్యముగల మనుష్యులకును జంతువులకును నుజసామ్యము కలదనియు తైత్తిరీయసంహితలో చెప్పబడినది.

వైశ్యో మనుష్యాణాం గ మః పశూనాం

(తై. సం. 7-1.1)

కృషి గోండు నాణిజ్యములచేత వైశ్యులు, క్షీరప్రదానముచేత గోవులు లోకమున కాహార మొన గునుగా సాగుత్వముకూడ మధ్యయులకు సహనము. కోమట్ల సాగుత్వము ఆననంపియు ప్రసేదియు. కావు ననే కోమట్లు "సాగువు"లని. వ్యవహరింపబడదుం డిరి. "సాహుకారు"లోని "సాహు" శబ్దము సాగు శబ్దభవమే. ఈరీతిగా కోమట్ల గోమతిత్వము సర్వోత్త ము.

గ్రంథ విమర్శనము

—*—

ఓరుగల్లు

పద్యరచన: రచయిత: శ్రీ పెమ్మరాజు వేణు
గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు. కళాకుటీరం. తిరువూరు;
నెల 1-0-0

శ్రీ. శ్రీ. కొడాలి సుబ్బారావుగారి 'హంపీ
క్షేత్రం'తో తులనాగల వీర రసాత్మకమైన రచన.
ఈ గ్రంథానికి పరిచయ వాక్యాలు (వాస్తా శ్రీ
కుమారరాఘవకౌస్త్రి) గారు ఇలా అన్నారు:

'హంపీ క్షేత్రము చూచినా, ఓరుగల్లు చూచినా,
హృదయం చరిత్ర లోతుల్లోకి చూపుకొనిపోయి
ఆంధ్రయువకుడు తన పూర్వపు జన్మతాన్ని,
పరరాజులకు గుండె బెదురుపుట్టించిన తన పరా
క్రమాన్నీ పరశేఖలకు వెలుగునిచ్చిన తన విజ్ఞా
నాన్నీ, సర్వంగ శోభితయైన తన భాషా సరస్వ
తినీ సందర్శించి మాన్వ పులకితుడౌతాడు. క్రమశః
అనాటి తేజః పుంజము కావటానికి హేతు భూతము
లైన పరిస్థితులను స్మరించి చరిత్రపిస్తాడు. ఈ భావ శబ
దాలకు తీవ్రంగా వుంటుంది. తన అను భూతినీ
రసోచితంగా ప్రపంచానికి తిరిగి వినిపిస్తాడు. అంతే
కాదు ఒక మెట్టు పైకి పోయి భవిష్య దభ్యుదయానికి
తోటి నాని హృదయం సమచితములైన మార్గాన్నీ
ఆ నేర్పించేటట్లు తగినంత ప్రబోధం చేస్తాడు. నిద్రా
ణములైన అంతశ్శక్తులకు మేలుకొలుపులు గానం
చేస్తాడు. ఈ దృష్ట్యా శ్రీ కృష్ణమూర్తిగారిని ఓరుగల్లు
వైతాళికులనాలి.

కళాకుటలైన వీరి లేఖనిలో ఓరుగల్లు చరిత్ర
సృష్టి స్థితిలయాత్మకమైన ఒక విశ్వకావ్యంలా
రూపొందింది.'

పై వాక్యాలలో అతిశయోక్తి యేమాత్రమూ
లేదు. శ్రీ గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు ఈ కావ్యాన్ని
అంత శక్తివంతంగానూ సంఘటించారు. తిక్కన

సోమయాజి గణపతిదేవుని సందర్శించిన ఘట్టంలో
ఒకటి రెండు పద్యాలను చవిచూడാം:

హనుమకొండను స్వర్ణ సింహాసనమున
నిండు పేరొలగంబుండె నిఖిల శత్రు
కంఠలుంఠన సమవర్తి కాకతీయ
సాంద్ర గుణకీర్తి గణపతి చక్రవర్తి

* * * *

శుష్కదేహంబుపై శుభ్ర తేజస్సులు
క్రేళ్లుసూపుచు పరవళ్లుద్రొక్క
ఆకర్ణముల్ ప్రాకి అతిశయితంబులౌ
నేతాల వైశిష్ట్య నియతివెలుగ
వల్లెవాటుగనున్న పచ్చడపున్ రుచి
అరుణ మరిచి నయ్యాటలాడ,
కులికిపోవు మకరకుండల దీధితి
ఛరి వేష్టనమ్మున శిరముచెలగ

నలువదేడులుమించని కలితమ్మూర్తి
ప్రధిత కవితా ప్రపంచ సామ్రాజ్యనేత
భవ్యభారత రచనా ప్రభావమ్మూర్తి
ధీమనోజ్ఞుడు తిక్కనసోమయాజి

* * * *

తన గంటమున జారు తెలుగుకైతలలోన
అమృతమ్ము నొలికించునట్టి సుకవి
తనకత్తి తళతళల్ మొనసి దిగంతాల
వెలిగింపజేసిన వీరమ్మూర్తి

తన రసనంబుపై ధ్వనియించు ప్రతివాక్కు
వెదికముగజేయు వేదవిదుడు

తన వర్తనమునందు తనరారు ధర్మముల్
నెఱి పరిశీలించు నీతిపరుడు

కలము కత్తుల చేపట్ట గలుగు ఘనుడు
యజ్ఞ మొనరించినట్టి బ్రహ్మణ్యమూర్తి
ప్రబల కవిరాజు తెలుగు రా రాజుకడకు
నేగుదెంచగ రాజేంద్రు డెదురునడచి

* * * *

సభాంగణానికి వస్తున్న రుద్రమదేవిమూర్తిని
కవి ఇలా అభివర్ణించారు:

కచ్చల్ వోసి మలంచినట్టి రుచిరాం
కంబైన చేలంబుతో
చిచ్చుల్ దూకు నమస్త శత్రుభయదో
త్యేకంపు నేత్రాలతో
అచ్చంబైన తెలుంగు పోడుములు చా
యల్ చిందు మైతీవితో
వచ్చున్ రాణి సభాంగణంబునకు త్రో
వల్ సూపవైతాళికుల్.

హృదయాన్ని స్పందింపజేయగల వీర రసాత్మక
గంభీరచన. తేజోవంతుడగుటకు ప్రతి ఆంధ్రుడూ
చదువదగినది.

పంచరాత్రము

మహాకవి భాసుని సంస్కృత సమనాకారానికి
తెలుగు సేత; అనువాదకులు: శ్రీ గట్టి లక్ష్మీనరసింహ
శాస్త్రిగారు.

ఈ రూపకంలోని పాత్రలు చాలావరకు అన్నీ
భారతంలోని పాత్రలే. కాని కథాఘటన యావత్తు
విచిత్రమైన స్వతంత్రకల్పన. రామాయణ భారత
గాథలను వేటిని స్ఫురించినా భాసుకు వాటిని సమ
గ్రంగా మార్చి ఆయా పౌరాణిక పాత్రలకు మరింత
వోభను తెచ్చాడు. దుర్యోధనుని పాత్రపల్ల భాసునకు
ప్రత్యేకాభిమానం వుంది. 'కౌరుభంగం' లో నేమి
ఈ రూపకంలో నేమి ఆపాత్రకు వన్నెలు తీర్చాడు.

కథాసంగ్రహం: దుర్యోధనుడు యజ్ఞంచేశాడు.
అవభిధాన్నానానంతరం అతను ఆచార్యద్రోణులకు

గురుదక్షిణ ఇవ్వాలని కుతూహలపడతాడు. ఏదైనా
కోరుకోసుంటాడు. పాండవులకు అర్ధరాజ్యం పంచి
యివ్వటం తనకు అభిమతమైన దక్షిణ అని అది
యిస్తే స్వీకరించుతానని ద్రోణుడు అంటాడు.
అయినూ రాక్షసులతోగా పాండవు లెక్కనున్నాగో
తెలుపగలిగితే అలానే అర్ధరాజ్య మిస్తానంటాడు
దుర్యోధనుడు. అశ్వసమయానికి అక్కడికి కంచువధా
వృత్తంతిం తెలుస్తుంది. కీచకుణ్ణి చంపినవాడు తప్పక
భీముడై వుంటాడని భీష్ముకు పసికడతాడు. సరే,
అశ్వసమయిన దక్షిణ పుచ్చుకోమని ద్రోణా
చాగ్యులను ప్రోత్సహించుతాడు. ద్రోణాచాగ్యులు
పుచ్చుకుంటాడు.

విరాటనగరంలో పాండవులు వున్నట్లు
రూఢిచేయడం మొదలని చెబించి భీష్ముకు
విరటుడు యుద్ధానికి రాకుండా అన్నే హాన్ని
ప్రకటించాడు గనుక అతన్ని శిక్షచేయాలని ఆంగుకు
పైన్యంతోపోయి అతని గోవులను హరించువామని
దుర్యోధనుణ్ణి ప్రోత్సహించుతాడు. యజ్ఞం చూడ
వచ్చిన ఆభిమన్యుకుకూడా భీష్మద్రోణాదులతో
పాటు ఆనైన్యంతో కలిసి యుద్ధానికి బయలుదేరాడు.

ఇక్కడ ఉత్తర గోగ్రహణం కథ. కౌరవ
సేనను చిదిమి గోగ్రాణాన్ని మరలించుకున్నట్లే సంద
ర్భంలో విరాట పైన్యంగానీ ఒకడు (భీముడు) అభి
మన్యుణ్ణి బందీగా పట్టుకుని విరాట నగరానికి
తీసుకువస్తాడు.

గోవులను మరలించి తెచ్చింది తాను గాదని
బృహన్నలు రూపంలో వున్నా ధనంజయుడని ఉత్త
రుడు తెల్పడంతో పాండవుల రహస్యం బట్టబయ
లవుతుంది. విరాటుడు తన కుమార్తె ఉత్తరను అభి
మన్యుడికిచ్చి వివాహం చేయటానికి నిశ్చయించాడు.

క్లగా చెదగైన కౌరవసేనలు తిరిగి ఒక చోటికి
కూడి విడిసివుంటాయి. "అభిమన్యుడికి ఉత్తరకూ
వివాహం జరగాలని పెద్దలు నిశ్చయించారు. మీ
రందరూ రావటానికి వీలుగా వివాహం యొక్కడ
చేయమంటే అక్కడ చేస్తాం. మీ అభిప్రాయం
తెలుపవలసిందని ధర్మరాజు కౌరవసేనావారానికి
ఉత్తరుని దూతగా బంపుతాడు.

'అయినూ రాక్షసులూ గడవక మునుపే పాండవుల
ఉనికి తెలుసుకున్నాం. గనుక అర్ధరాజ్యం యిచ్చి

గ్రంథవిమర్శనము

వేదముని భీష్మద్రోణులు అనుగుతారు. దుర్యోధనుడు అర్ధరాజ్యమిచ్చి మాట నిలుపుకుంటాడు.

టూకీగా ఇదీ కథ. కాని సన్నివేశంనుంచి సన్నివేశాన్ని ఉద్భవించజేయుటలో భాసుడు చూపిన చాకచక్యాన్ని వివరించటానికి ఈ వివరణ చాలగు. గ్రంథం ఆసాంతం చదువవలసిందే. సమనాకార శిల్పంలో మనకున్న రూపకాలే బహుకొద్ది. అంగు చేతి ఇది కేవలం సామాన్య పాత్రలకే గాక నాటక రచయితలుగా పెంపొందించిన జాతాసాములకు మా డా పరిశీలనార్హమవుతున్నది.

భాసుని రచనకు అనునాగాన్ని ఘటించటం సామాన్య విషయం గాను, శ్రీ లక్ష్మీనరసింహాష్టాష్ట్ర గారు ఇది అనునాదమా స్వతంత్ర రచనా? అనే అనుమానం కలిగేలాగు విజయవంతంగా ఈ రచనను నిర్వహించారు.

మాఘ పురాణము

[స్కాండాం తర్గతము]

అనునాదములు : శ్రీ పోతాంజు లక్ష్మీనరసింహ కవిగారు; ఏలూరు. నల: 5-0 0.

ఈ పురాణంలో జీవమణులవంటి గాథలు అనేకం వున్నయ్. శ్రీ లక్ష్మీనరసింహ కవిగారు ఈ గాథల నన్నిటిని కేవల పురాణభోరణిలో కాక ఒక్కొక్క కథను సుందరతరమైన ఒక మహాకావ్యంగా సంఘటించారు. శ్రీ లక్ష్మీనరసింహ కవిగారు సంస్కృతాంధ్ర భాషలయందు విశేష పాండిత్యం కలవారు. రసనిద్ధిని పొందిన కవితాసరస్వతి వీరి నాశ్రయించి వుండి. ఇలా ప్రతిభా వ్యుత్పత్తులు గెందూ ఒక్కచో సమ్మేళనం పొందివుండటం ఏ ఒక రిద్దరు మహామహులలోనో!

శబ్దాగ్రాలంకారాలను అప్రయత్న పూర్వకంగా పూరిజలముగా కురిపించుటూ ఉన్నతమైన శిల్ప వణాన కవి పురోగమించటం అబ్బురపాటును కలిగించుతుంది.

కం॥ శ్రీధర హర్షప్రద బహు
భూదరముల నదుల దరుల బొల్పును శ్రేయ
సాధక శరణ్యులయి మను
నోదక గణ్యులయి మైమెకారణ్యమిలన్.

* * *

మందారద్రుమబృంద సత్ఫలరసాం
భజపూరకాసార వా

రేందీమందిర గంధభృత్సవన ధూ
తేకావలోకాగతా

మందాయాసము భాసమాన నిజథా

మచ్చిన్న రాజచ్చర

త్కందోల్లాసము సౌధభాస

మెసగుకై గైలాస మావాసమై.

ఇలాంటి పద్యాలు ఈ గ్రంథంలో కోకోలు.

అనుభవములో శ్రీ మిన్సికంటి గుగునాథశర్మ గారు నెలవిచ్చినట్లు లక్ష్మీనరసింహకవిగారు “శబ్దం బహుసరించియు, అభిప్రాయంబు గుర్తించియు, భావం బుపలక్షించియు, రసంబు పోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, సౌత్యం బాచరించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు మాతృకానుసారంబున శ్రీ నాగుంబోలె స్కాంద మాఘపురాణము నాంధ్రీక రించిరి”. ఇంతేకాదు పద్మనిర్మలాశిల్పమంతా మా డా శ్రీ నాగుని దక్షతకు ప్రతిమూర్తిగా వుండి. మచ్చుకు; సౌందర్యచరిత్రఘట్టంలోని ఈ తీటకవర్ణనను పరిశీలించవచ్చు.

ఆ కమలాకరం బరుణాంశుకిరణ రో

ధి తరునితాన శోభితతటంబు

పుండరీకాగుణాంభోజకైరవహల్లు

కేందీవరవాత సుందరంబు

(శ్రవణానుమోదక యుంకారకారి మ

త్రాలి సందోహ సమావృతంబు

ర ర సా య న శా ల ము క్త్య ల, కృష్ణ

ఫా సి త ము 1925.

ప్రశస్తాయుర్వేదోపధములకు
నిలయము. ఏమందుకావల
సినను మాకు వ్రాయుడు.
నమ్మకమైనవి అభింపగలవు

ఆయుర్వేదభూషణ

వేటూరి శంకరశాస్త్రి,

ఎ. ఎం. ఏ. సి.

Consulting Physician

చంచలజ్వలచరాజస్ర నిర్విన్నత
రంగ సరంగరాజ్రాజితంబు
(శ్రోతృనివహ మనోహరగతవిలాస
సంచరజ్వలపక్షి సమంచితంబు
మందగంధవహర్షక మందిరంబు
విహరణాగతప్రాణి సంప్రీతిదంబు.

కేవల మునుష్యపులకే కాక, కావ్యరసపిపా
సుపులకుగూడా వందనీయమయేలాగు ఈ రచనను
సంఘటించిన శ్రీ లక్ష్మీనరసింహకవిగారు చరితార్థులు.

గీతాకదంబము

(ప్రథమదశము; సాధన గ్రంథమండలి, తెనాలి.
వెల రు 1-4 0.

‘భగవద్గీత’ మోక్షముగానే ఇతర పురాణాల
లోనూ ఉప పురాణాలలోనూ అనేక గీతలున్నయ్యే.
అవి కపిలగీత, భగవద్గీత, గోపికా గీత, భ్రమర గీత,
ప్రతిగీత, ఆనందాతగీత, హంసగీత, భిక్షుగీత,
బలగీత, శ్రీరామగీత, యమగీత, శింగళ గీత,
శంపాక గీత, మంకిగీత, బోయగీత, హరీత గీత, వృత్ర
గీత, పంశర గీత, అనుగీత, భావ్యుణ గీత, ఈశ్వర
గీత, హనుమద్గీత, అర్జున గీత, హంసవ గీత, అష్టావక్ర
గీత, గజేంద్ర గీత, ఉత్తరగీత, శ్రీదేవి గీత, బ్రహ్మగీత,
శివగీత, వ్యాసగీత, నూతగీత, మారగీత మొదలైనవి.
ఈ గీతలన్నిటిని సమీక్షించి గీతాకదంబము
అనే పేర వేగువేరు దశసంపుటాలుగా ప్రచురించ
టానికి సాధన గ్రంథమండలివారు పూనుకున్నారు.

ఈ ప్రథమదశ సంపుటంలో ‘గోపికాగీత’,
‘భ్రమరగీత’, ‘హంసగీత’, ‘భిక్షుగీత’ ‘ఆనందాతగీత’
ఈ అయిదు వున్నయ్యే. వాటిలో ‘గోపికాగీత’కలకు,
భ్రమరగీతకలకు పోతన అనువాదంతో ఆంధ్రప్రజ
లలో అత్యంత వ్యాప్తి కలిగింది.

కేవలం సంస్కృతినాత్మకలను సంపుటికరించ
టమేగాక ఈ గీతలను తెలుగు వచనానువాదాన్ని

(2) విభవ పాతివత్యం (చీనా కథ) అజ్ఞాత
రచయిత.

(3) పురుషహృదయం (ఇటాలియన్ కథ)
జర్జరీ కన్ట్రీ.

(4) కనపకవి గాయం (హంగేరియన్ కథ)
కెనోలీ.

(5) స్త్రీమూ, సింహమా? (ఇంగ్లీషు కథ)
సాంక్ ఆర్. స్టాక్స్.

(6) తారతిమ్యము (జర్మన్ కథ) టామ్స్‌సన్.

(7) పందెం (ఉయ్యన్ కథ) కెనోల్.

(8) ప్రేమ, బ్రతుకు తెగవు (స్వీడిష్ కథ)
ఆగ్స్ట స్కిండ్ బర్గ్.

శ్రీ లింగమయవేదిగాను చిరకాలంగా రచనా
వ్యాసంగం నెరపుతున్న వారు. అనువాదాలు
హృద్యంగా వున్నాయి.

రామాయణ రత్నాకరము

రచన: శ్రీ వంగీపురం రంగస్వామి అయ్యం
గారు; మూడు భాగాలు: మొదటి భాగం :
రు 1 0 0; రెండవభాగం: రు 0 12 0; మూడవ
భాగం: రు 0 12 0; ప్రాప్తిస్థానం: రచయిత,
బ్రాహ్మణుని, పాకాల, చిత్తూరు జిల్లా;

వాల్మీకి రామాయణాన్ని దృష్టిలో వుంచుకొని
శ్రీ రంగస్వామి అయ్యంగారు శ్రీ రామ చరిత్రనంతా
వచన గ్రంథంగా రచించాడు. శ్రీ అత్యంత సులభ
మైన గ్రంథికం. ప్రవాహంలా సాగిపోతున్నది.
ఈ రచనలో శ్రీ అయ్యంగారి భక్తితీర్థరస అను
గమననా మనకు గోచరమవుతూ వుంటుంది.

కథావాహిని

ఆదర్శ గ్రంథమండలివారు, ఆయా ఆంగ్ల కథ
కుల రచనలను సేకరించి సంపుటాలుగా ప్రచురించు
తున్నారు. ఆయా కథకుల కల్పనా ప్రచిత్రీవి అవ
గతం చేసుకోవటానికి వీలుగా ఒక్కచోట ఆ

దేశదేశాల కథలు - I

అనువాదకులు : శ్రీ గద్దె లింగయ్య; ప్రచురణ:
ఆదర్శ గ్రంథమండలి; విజయవాడ : వెల 1 0 0.
ఈ సంపుటిలోవున్న కథలు:—
(1) బహుమతి (అమెరికన్ కథ) ఓ హెన్రీ.

కథావాహిని I : పద్యరస కథలు
,, II : కొడవటిగంటి కథలు
,, III : భరద్వాజ కథలు 1 0 0
,, IV : సూర్యారావు కథలు 1-0-0
ప్రాప్తిస్థానము : ఆదర్శ గ్రంథమండలి, విజయ

అమృతాంజనము

అన్ని నొప్పులకు దివ్యామృతము

60 సంవత్సరముల సేవచే హేరొదినది

అమృతాంజన్ లిమిటెడ్

మ దా సు